

Karel Weis:

ČESKÝ JIH
A ŠUMAVA
V PÍSNÍ

Budějovického kraje
díl první

Díl 13

35 T 562
20 20 7/15. 350 -

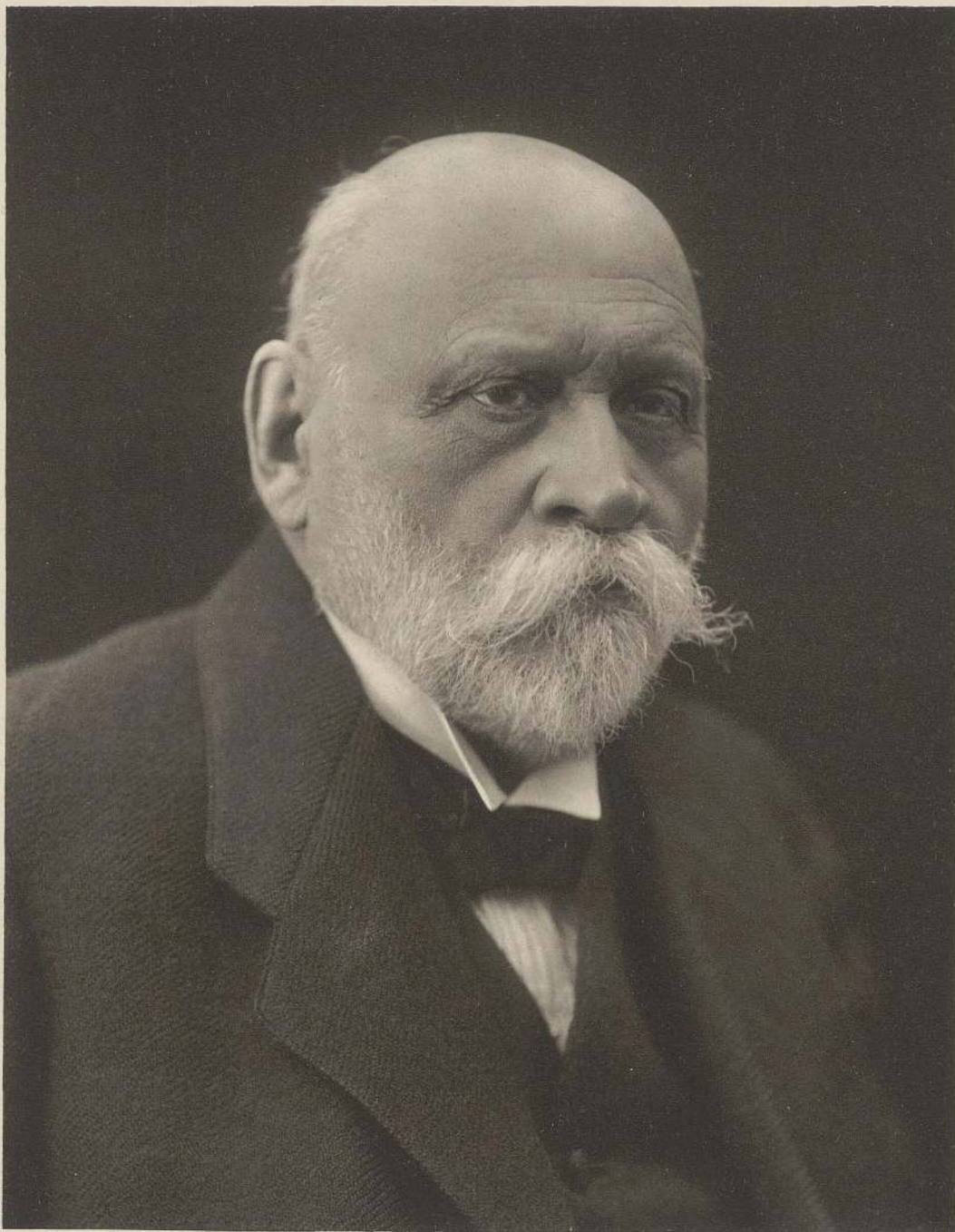

FOTO VLASÁK, Č. - BUDĚJOVICE

UNIE PRAHA

Dr. August Zátka

KAREL WEIS

ČESKÝ JIH
A ŠUMAVA V PÍSNÍ

Poctěno na Jihočeské výstavě v Táboře 1929 nejvyšším uznáním:

zlatou medailí a čestným diplomem

BUDĚJOVICKÉHO KRAJE DÍL PRVNÍ

(V CELKOVÉM POŘADU DÍL TŘINÁCTÝ)

ČÁST PÍSEMNÁ

V PRAZE 1937

VŠECKA PRÁVA BEZ VÝJIMKY VYHRAZENA,
AŽ ROZMNOŽOVACÍ NEBO PROVOZOVACÍ, MECHANICKÁ NEBO ROZHLASOVÁ
NÁKLADEM VLASTNÍM VYDAL KAREL WEIS

Praha-Smíchov, Nábřeží legl 12

VYTISKLA A ROZESÍLÁ PRŮMYSLOVÁ TISKÁRNA

Praha VII, Dobrovského 29

P 1014/13

9272/62

SVK České Budějovice

2680072772

PAMÁTCE
DOKTORA AUGUSTA ZÁTKY,
BUDITELE A PATRIARCHY
OBROZENÝCH STAROSLAVNÝCH
ČESKÝCH BUDĚJOVIC

vroucně vzpomínám neskonalé radosti, kterou mi způsobily staroslavné České Budějovice k mým narozeninám 13. února t. r. věnováním skvostného, umělecky provedeného památníku, jenž nese podpisy všech osobností českobudějovické reprezentace duchovní, zemské, městské, národní a kulturní.

Odevzdalo mi jej pět mých milých budějovických přátel, kteří vážili cestu do Prahy, aby mi mohli stisknout ruku.

Vroucně děkuji Jeho Milosti nejdůstojnějšímu panu biskupu Dru Šimonu Bártovi, slovuťnému panu starostovi města, poslanci Národního shromáždění Dru Aloisu Neumanovi, i všem ostatním korporacím, spolkům, školám i jednotlivcům, kteří mne svými podpisy na tolika stranách krásného památníku dojemně uctili.

Děkuji Vám všem vroucně a slibuji, že pro národopis Budějovicka vykonám všecko, co je v mých silách a co se podle lidských možností vůbec ještě pro hynoucí náš český národopis vykonat dá.

Dopřeje-li mi Bůh i nadále zdraví, doufám, že se mi vytčený úkol zdaří, a moje práce bude jistě nejlepším díkem za vzácné porozumění, kterým České Budějovice moje skromné dílo zahrnují.

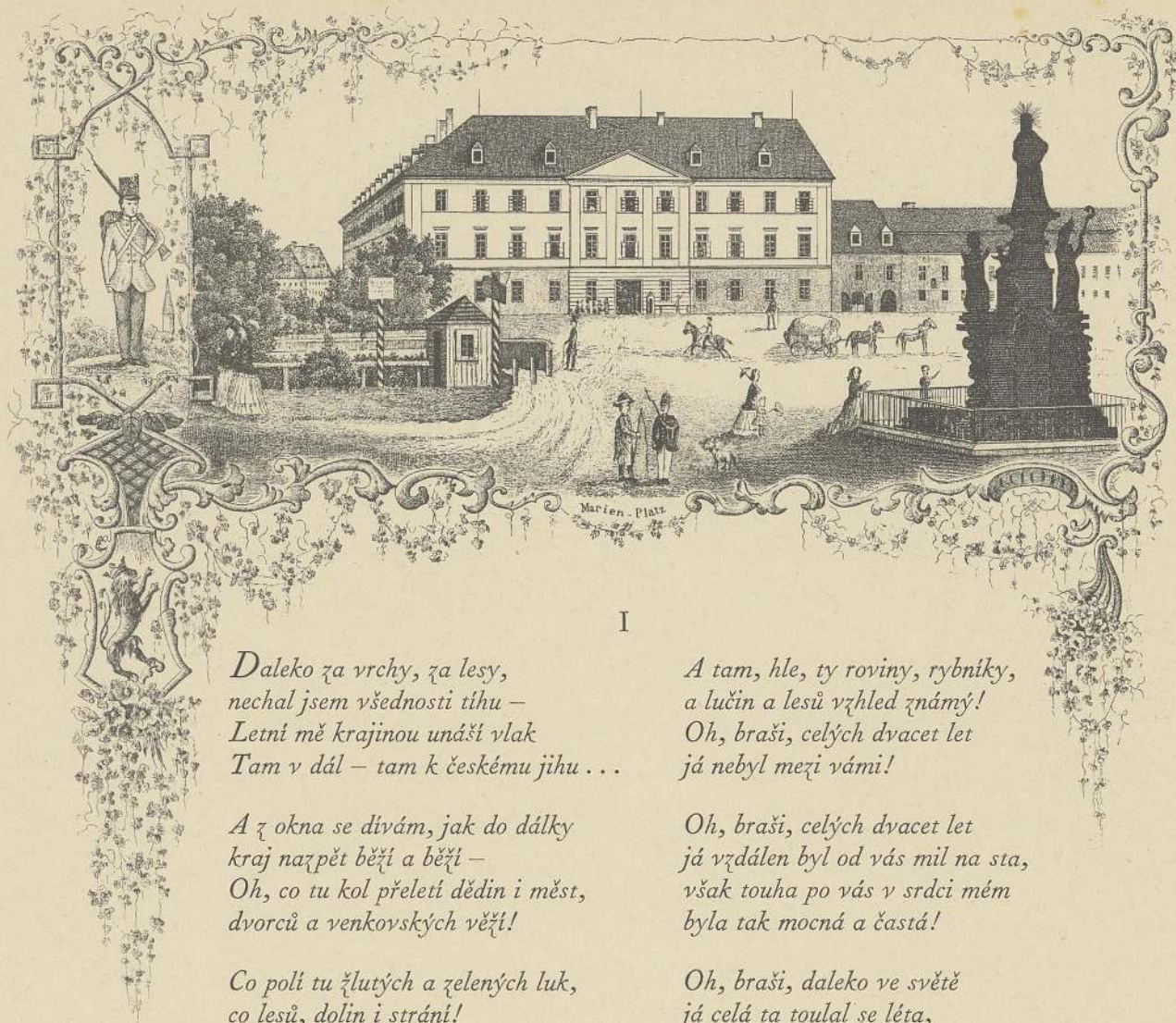
V Praze 6. prosince 1937.

Kaulbeis

KAREL DEWETTER:

JIHOČESKÁ ELEGIE

(Psáno 1928)

I

*Daleko za vrchy, za lesy,
nechal jsem všednosti tíhu —
Letní mě krajinou unáší vlak
Tam v dál — tam k českému jihu . . .*

*A z okna se dívám, jak do dálky
kraj nazpět běží a běží —
Oh, co tu kol přeletí dědin i měst,
dvorců a venkovských věží!*

*Co polí tu žlutých a zelených luk,
co lesů, dolin i strání!
A na všecko sluničko rozlévá
své zlaté požehnání.*

*Teď cvrčka kdes na mezi slyším hrát,
a skřivan kdes v modravu zvoní —
a větřík, když z kraje sem zavěje,
mateřídouškou voní . . .*

*Vlak duní a kouří a řítí se v dál,
a nové, nové kol kraje — —
Hle, modrých těch vrchů tam v daleku pás!
To naše Šumava je.*

*Slyš, vlak ti píská na pozdrav, můj kraji, a vesele dýmá.
Já s ním tě zdravím — a nejsem sám — jsi se mnou — mladosti má!*

*A tam, hle, ty roviny, rybníky,
a lučin a lesů vzhled známý!
Oh, braši, celých dvacet let
já nebyl mezi vámi!*

*Oh, braši, celých dvacet let
já vzdálen byl od vás mil na sta,
však touha po vás v srdci mém
byla tak mocná a častá!*

*Oh, braši, daleko ve světě
já celá ta toulal se léta,
ač věděl jsem, že z vašich niv
květ krásy mi jediné vzkvétá!*

*A boje jsem sváděl a zápasy,
z nich mnohou já ránu si nesu,
však vím, že zhojí se zářakem
pod chvojkou vašich lesů!*

*Tak v kraj, jejž hoch kdys opustil,
muž vrací se po řadě roků — —
Oh, kdo mi tak teple teď na srdce sáh,
a co mě to tlačí teď v oku?*

*To staré Budějovice jsou,
jak na dlani v rovině leží.
Poznáš je, brachu, už z daleka
po černé, vysoké věži.*

*Tam na ochoze každou noc
hodiny hlásný troubí,
a dole mládenci s pannami
se vodí pod podloubí . . .*

*A v městě nejedna hradební věž
a bašta dosud stojí,
a jeho milost biskupská
tu residenci má svoji.*

*Na kašně, na velkém náměstí,
rek Samson lva tam rdouší —
ba, chodci toho zápasu
sotva dnes povšimnou si.*

*Blíž řeky klášter, založen
Přemyslem Otakarem.
Tam černou zřít Pannu Marii
na zářném obraze starém.*

*A v hradbách, kol řeky, nejedna
dělová koule věží.
Teď ptáci hnízdí tam ve střílnách
a v máji voní tam bezý —*

*Ba, mnohou staré město to
válečnou přežilo bouří!
Dnes rozkvétá a v jeho ruch
továrni komíny kouří.*

*Kdys mnohý tu proslulý zrodil se muž,
jenž druhdy věk svůj zdobil —
Tak Puklice, Plachý i Jirovec,
jenž hudbou světa dobyl.*

*Tu biskup Jirsík na věky
zanechal památku světlou,
a Zátka k slunci zved' ratolest,
bíle a růžově zkvetlou.*

III

*Oh, mnoho, mnoho se změnilo
v tom městě starobylém!
Ký div! Vždyt celých dvacet let
v pochodu přešlo tu čilém.*

*Ba, dvacet let, co naposled
krácel jsem těmito místy! –
Dnes dojat, v knize vzpomínek
zažloutlé obracím listy . . .*

*Tu mnohý starý teď křísí se děj,
i leckterá epizoda –
oh, šumná vy léta studentská,
škoda vás, věru, že škoda!*

*Škoda těch mladých, smělých snů
a vidin duhotkaných,
škoda těch křídlatých illusí,
bůhví kde pochovaných!*

*Škoda vás, verše, jež navěky
neznámy budete světu! –
Oh, dávno už, braši, popel je
z těch vašich ohnivých vznětů!*

*Škoda vás, první vy polibky,
kdes po tmě, ve průjezdě,
kdy ke každičké děvušce
vzhlížel jsi jako k hvězdě!*

*Oh, kde ten romantický věk,
čas prvních tanečních kroků,
a prvních čamar a rukavic,
a prvních lásek a soků!*

*Kde jste, vy písňe, zpívané
pod okny, při měsíčku –
vy sliby a přísahy plamenné?
Čas zhasil vás – jak svíčku!*

*Kde jste, vy zapadlé hospůdky,
tak milý byl šerý váš koutek!
Zvlášt krčmář, kde dával „na křidu“,
a dcerku měl, jak proutek.*

*A jiná ti vzpomínka rozvíří
dávny prach školských stíní,
a nejeden nebožtik profesor,
jak fantom straší tě nyní –*

*Ukazovákem hrozí ti
a pětkou nahání strachu –
Jen straš si – však jsi pouhý stín,
ty starý, brýlatý brachu!*

*Ba, s těmi pány z kathedry
nešlo to vždycky hladce.
Dnes dávno všichni mrtvi jsou.
Requiescant in pace!*

IV

*Za městem, stříbrná Vltava
kde vody Malše vpíjí,
táhne se alej starých lip,
bohata poesii.*

*Oh, plna je čaru a divných dum
překrásná alej ta stinná — —
Kdo jednou zbloudil tam s děvčátkem,
sotva kdy zapomíná!*

*A dnes tu kráčím zamýšlen
stopami dvaceti roků — —
Jak po dávných bych šlapal snech,
já při každém cítím teď kroku . . .*

*Hle, odkud se vzala tam přede mnou
stepilá postava ta,
ten půvabný profil a jímavý hled
a kadeř bleděžlatá?*

*Šat blankytný a s kloboučku
bělostná stuha vlaje — —
To z krásných, studentských těch dob
nejsladší láska má je.*

*Jak tenkrát kráčí tu s grácií,
hlavinku v cudném sklonu —
mé srdce jak druhdy hřmí úderem
katedrálního zvonu — —*

*Oh, drahý je mi zas i stín,
jenž se k ní cestou druží!
Hle, v ručce, jako dávno kdys,
bilou si nese růži.*

*A sama, jak růže je spanilá,
a krásná jak tehdy a mladá —
Teď ohlédla se a usmála —
a růže jí k střevíčkům padá.*

*A jako tenkrát, pro ten květ
já dychtiv alejí chvátám — —
Však místo růže — jen zežloutlý list —
a ona — jak přelud — je ta tam . . .*

*Celý jsem tenkrát bloudil den
po starých Budějovicích,
v podloubí okolo náměstí,
v sadech i po ulicích –*

*Samé však cizí tváře kol,
a neznámé na mě žít oči:
– Cože ten podivný cizinec
po všech tak hloupě se točí? –*

*Ba, marně snažím se zachytit
z dnů dávných známé mi rysy!
Oh, kam jste se všichni jen poděli,
jež jsem tak dobře znal kdysi?!*

*Kde jsi, ty krásný „Juane“ –
i ty, můj „Oněgin“? –
Dnes pouhé jste stíny – jini teď
svádějí ženy jiné.*

*Kam, u čerta, se poděly
někdejší místní krásky?
Snad nejedna mrtva a přemnohá
pudrem si zasypá vrásky . . .*

*A tak jsem, znaven v podvečer,
zabloudil ke klášteru –
Hle, kdo to tam před krámkem s veteší,
jak přízrak se vynořil v šeru?*

*Bože, to starý David je,
znám dobře nos ten sovi!
Nuž, k němu! Bodrý ten hebrejec
jistě mi ledacos poví.*

*„Budte zdráv, pane!“ Však starý žid
jak ducha se mě zalek –
Já marně se ptám ho – ten počestný muž
je věkem už hluchý – jak špalek.*

VI

*Ten večer v hospodě „U kapra“
já při sklence vína jsem ztrávil,
a se starým mistrem pasířem
po staročesku se bavil.*

*Přemnoho mi tu pověděl
ten stařík sněhovlasý,
a ťukal si se mnou na zdraví
a staré velebil časy.*

*A snil o lesku řemesel,
i cechů zhaslé slávě –
Pak nad sklenkou usnul. Já odešel.
Dvanáctá bila právě . . .*

*A všechno město, jak zakleto,
v měsíčním tonulo svitu –
to střechy i věže i staré zdi,
i vršky domovních štítů.*

*A všechno bylo tak podivné
v tom bílém světle měkkém,
a každý starý dům i kout
čišel tu středověkem –*

*Já v podloubí opřel se o piliř,
a v tichu se hluboce zasnil,
a mnohý, dávno zašlý děj
v duchu jsem křísil a básnil . . .*

*Hle, co tam dávných přízraků
hrne se na náměstí!
A bubny duní a trouby zní
a zbraně k tomu chřestí –*

*V pochodni záři svítí zbroj,
to přilby a piky a meče.
O, hrůzo, k černému lešení
stráž odsouzence vleče!*

*Nad špalkem rudý stojí kat
a kolem žoldnéřů vřava.
Teď popravčí se zablesk' meč –
a utatá sletěla hlava . . .*

*A všechno zas miží – a náměstím
dob jiných pestří se kroje,
a jiné zas vidím tam obrazy
a pohnuté scény a boje –*

*Ba, dlouho tenkrát v podloubí
já dávnými časy se trudil – –
Až starý mi ponocný v ucho pisk' –
a rázem mě ze snění vzbudil.*

VII

*Nuž, s Bohem, staré město mé,
jež mnohou jsem opěval slokou!
Je čas, bych jinam se obrátil . . .
Já dal se na Hlubokou.*

*Tam na vršku zámek — jak z pohádky —
své věže a cimbuří kreslí,
v něm bohatství, jak by je džinové
z všech končin světa sem snesli!*

*V přemnohých, nádherných komnatách
všechno to složeno je,
tam van Dycka najdeš i Canovu
a mnoho rytířské zbroje.*

*A jiných věcí překrásných
v těch kvádrových zdech je skryto.
Nejlíp, když v pořádném „Průvodci“
bedlivě přečteš si to.*

*Pak lovčí tu zámek je z baroka,
jenž zvenčí ti neříká pranic,
však uvnitř pln jeleních parohů
a Hamiltonových „Štvanic“.*

*A přemnoho zvířete tam vycpané,
a kamenů, rostlin i dříví,
a šumavský medvěd, poslední,
tam za sklem na tebe civí.*

*A za Hlubokou, na louce,
kámen je zapadlý v trávu —
Tam z Falkenštejna Záviši
utali „plknem“ hlavu . . .*

*Tu vodňanská věž a Helfenburk — Chelčice pod návrším —
Tam Klet — a v modravém pásmu hor náš Boubín zdvihat se tuším . . .*

*Hle, tu mi Bezdrev na pozdrav
širými vodami svítí!
Tam jistě ještě vodník je
a s vodní si ženkou hrá v síti!*

*Ba, hezkou chvíli Bezdrev nás
po cestě doprovází — —
Věru, že hned bych tu vystoupil
a odpočal na jeho hrázi!*

*Tu díval bych se v ticho vod,
jak vítr lehce je čeří,
jak lekníny svítí a v ostřici
čáp dumá, zoban v peři.*

*A v tajemném šepotu rákosí
jak Lenau snil bych své básně . . .
Nebo bych tiše v trávu si leh’
a zdříml si tu krásně.*

*Snad bych i s prutem si pod vrbu sed’
a splávek nespustil s očí —
Co naplat! Bezdreve, buď zdráv!
Má cesta jinam se točí . . .*

*A lesy, chlupy i roviny
v stálém zas mijejí chvatu.
Hle, tu už stará Blata jsou!
Vzpomínám na Kubatu . . .*

*A tam kdes v mlhách je Husinec,
tam někde Trocnov leží —
A velkých dob tu cítím van
a dojetí bráním se stěží . . .*

VIII

*Chtěl bych svou písní zachytit,
můj kraji, tklivou tvou krásu,
tvých lesů chorál, z pěv tvých vod,
a šepot tvých travin a klasů.*

*Dumavý klid tvých pahorků
i mlčenlivost tvých plání,
pasáček písně, zvonce stád,
i pištál žalování.*

*Stříbřitý svit tvých rybníků,
jichž rákosí tajemně šumí,
jak by tam hudec tlumeně hrál
tu nejtesknější, již umí.*

*Zapadlou slávu tvých zřícenin
i měst tvých pohnuté zvěsti,
božích muk zkažky a kapliček
i křížů na rozcestí.*

*Tvých bílých dvorů selanky,
jež vřava světa míjí,
tvých kostelíků, zvoníčků
a hřbitůvků poesii.*

*Tvých vísek sivé chaloupky,
tak milé, betlémsky prosté,
kde na střeších z došků hnízdí čáp,
a mech kde s netřeskem roste.*

*Veselou skočnou starých dud
i zvonů tvých jímavé hlasy –
och, vše chtěl bych, kraji můj, zachytit
svou písní na všechny časy! . . .*

PEČET KRÁLE PŘEMYSLA OTAKARA II.,
ZAKLADATELE ČESKÝCH BUDĚJOVIC

Dr. Miroslav Burian:

PŘEMYSL OTAKAR II. A ČESKÉ BUDĚJOVICE

*Pro toto dílo napsal
ředitel českobudějovického
městského archivu.*

Jižní Čechy sdílely v rámci českého státu dlouho osud okrajového území, které mělo být spíše záštitou bohatého vnitrozemí, než aby bylo samo o sobě cílem hospodářského úsilí. Ostatně sám kraj k tomu přispíval. Hojnost bažin, lesů, podnebí spíše drsnější nelákalo oráčova pluhu, dokud bylo jinde dost půdy. Okrajová území česká s rozsáhlými plochami lesa a nevzdělané půdy stávala se všude oblastmi, do nichž mocensky zasahovaly šlechtické rody, zde vytvářely svá rodová panství, rozrůstaly se a měnily se ve společnost baronů země, jež pomocí svého vlivu a bohatství určovala spolu s panovníkem osud vlasti. Zápasy mezi členy přemyslovského rodu podporovaly tento vývoj. Šlechtické rody se stávají pak nositeli místní hospodářské politiky. Kolonisují kraj, snaží se jej kultivovat co nejvíce, aby se stal zdrojem vydatných příjmů, a různými stavbami fortifikačními zajišťují jej i vojensky.

Tkvělo již v podstatě jihočeského území, rozlehlého a řídko obydleného, že zde mohl vyrůst jeden z nejvýznamnějších šlechtických rodů, mající ve znaku pětिलistou růži. Tento rod Vítkovců se rozrostl v několik větví po celých jižních Čechách, ale přes toto štěpení si udržel značnou rodovou soudržnost a rozvinul se v závětrí jižních Čech v nejmohutnější zemskou baronii. Ještě v první polovině 13. stol., kdy se již cílevědomá kolonizační politika stává páteří hospodářského programu českých králů, zakládajících na všech stranách svého státu královská města, zůstávají jižní Čechy volným polem pro rozpínavé snahy Vítkovců, naplňujících širý kraj stále hlučnějším kolonizačním úsilím. Vítkovci zde budují hrady, zakládají vesnice i městečka a snaží se využítí pro sebe všech hospodářských možností, jež jsou v jižních Čechách skryty.

Když nastoupil na český trůn král Přemysl Otakar II., změnil se tyto poměry do základů. Nový panovník byl naplněn touhou povznést svoji moc až k nejvyšším možným mezím. Myšlenka vnitřně vybudovat stát tak, aby byl opravdu bohatou podnoží moci, nachází v jeho představách ujasněnou podobu stejně jako plán velkého územního výboje. Panovníká bytost Přemyslova byla pevně vyhněna z ducha gotické doby, doby, pnuoucí se vzhůru svými stavbami i svými touhami.

Ruka králova, schopná pořádat rytířská vojska stejně jako potřeby hospodářské, jistě by se byla dotkla dříve nebo později jižních Čech, jež ležely pro královskou komoru značně ladem, ale kdo ví, zda by byl králův zásah býval tak hluboký, kdyby nebyl býval ovlivněn vedle zřetelů hospodářských i zájmy zahraniční politiky. Neboť Přemyslova zahraniční politika to byla, jež především probudila jižní Čechy k novému životu.

Tak jako všichni jeho předchůdci, i Přemysl Otakar II. toužil rozšířit svůj stát. Ale nešel cestami dosavadního přemyslovského výboje, na sever, do málo kultivovaných a dosud nehostiných krajů Polska. Naděje na získání babenberského dědictví stočila ještě za života jeho otce, Václava I., jeho zraky k zemím rakouským a alpským, k zemím bohatým a vyzrálým jako mešní víno, jež jejich jižní svahy rodily. Když pak s rukou ovdovělé Markéty Babenberské získal i její dědictví, byl dán jeho politickému zájmu pevný směr. Přemysl Otakar II. vstoupil na trůn s jasným vědomím, že osudová hranice jeho státu leží na jihu, za Dunajem, blíže onoho zřídla středověkého bohatství duchovního i hmotného. Tehdy se brzy octly jižní Čechy v popředí jeho zájmu, neboť si musil uvědomiti význam, který pro svoji polohu budou mít v jeho politické koncepci. Jižní Čechy nejsou již na okraji státu, ocitají se v samém jeho středu. Jsou krajem, kudy procházejí cesty nesmírné důležitosti. Neboť tyto cesty jsou vlákny, jež mají po všech stránkách připoutat babenberské země trvale k Čechám. Proto tudy chodí vojska, poselstva, královští úředníci, proto po nich tekou pomalu

mohutnější říčky obchodu. Mezi Podunajím a Prahou ležely jižní Čechy. V tom byl pro Přemysla jejich zvláštní význam.

A v těchto jižních Čechách kotvila moc královská velmi slabě. Nebylo zde významnějšího královského hradu¹⁾ ani královského města, nebylo zde žádné vydatnější opory nezbytné pro krále, jestliže se nechtěl octnouti ve vratkém postavení dobyvatele, který v bezprostředním sousedství svého nového panství jest vydán na milost a nemilost svých velmožů. Neboť vskutku zboží vítkovské vyrostlo zatím do té míry, že představovalo nebezpečně ucelené teritorium v těle Přemyslova státu. A král měl mnoho důvodů, aby byl před mocnými pány v ustavičném střehu, neboť v společenské skladbě tehdejší doby bylo již skryto napětí, jež vedlo k dlouhověkému zápasu českého panstva s panovníkem o nadvládu nad státem. Vždyť kolonizační politika dvorská, jež přivedla do země spoustu cizího živlu a vyvolala v život řadu vesnic a královských měst, především byla motivována snahou, aby král získal proti panstvu oporu v nových posicích a samostatnou základnu hospodářskou.

Ač byly jižní Čechy zabrány Vítkovci a v menší míře i jinými šlechtickými rody, přece ještě v 2. pol. 13. stol. zůstával zde rozlohou dost značný zbytek komorního zboží, rozkládající se od úpatí Blanského lesa až k hornímu toku Vltavy (Záchlumí). Uchovat tento klín v šlechtickém panství pro budoucnost bylo prvou snahou královou. Nejlepší oporou královské moci byla ovšem nově zakládaná města. Ale tento kraj, třebaže zaujímal jádro starého Boleticka, byl zalidněn velmi řídko, většina jeho plochy byla pokryta hlubokým hvozdem a ležel také stranou obchodních cest, takže na něco podobného nebylo pomyslení. Králi se zdálo vhodnější založiti zde duchovní ústav, jehož půda by se stala nezczizitelným zbožím se strany panstva a jenž by současně tuto půdu co nejrychleji kolonisoval. Proto r. 1263 založen byl v půvabném zákřutu vltavského údolí cisteriácký klášter Svatá Koruna.

Ale i královského města se mělo jižním Čechám dostat. Města, jež by bylo dostředivým bodem jihočeských hospodářských sil, stanicí obchodu a především svými hradbami vojenskou pevností panovníkovou a svou daní posilou jeho pokladny. Nevíme, či zásluhou utkvěl králův zájem na místě, kde na sebe narážely vlny řek Vltavy a Malše, jež, opustivše vlhké pralesy Šumavy a Novohradských hor a prorvavše si cestu hlubokými údolními, setkaly se uprostřed lučnaté roviny, aby splynuly v jediný proud. Možná, že místo samo upoutalo k sobě panovníkovu pozornost, když často projížděl jižními Čechami ubíraje se starou netolickou silnicí do Vídně. Snad to byl králův důvěrník, v pramenech zvaný Hirzo, zvíkovský purkrabí, který upozornil na tento střed kotliny, v jehož okolí bylo ještě dosti panenské půdy vhodné pro pluh, kde byly šťavnaté louky, v dohledu hojnost lesů s jadrným stavebním dřevem, střed kotliny věnčené majestátním hřbetem Blanského lesa, malebnými Slepčímí horami, lesnatými vrchy hlubokými a s vřehem okraje tabule třeboňské. Ale nad vše důležitější byla okolnost, že tudy procházela stará obchodní cesta a že spurné vody obou řek, jako by se zdráhaly naráz splynout v konečném objetí, vytvořily zde řadu ramen, jež bylo lze proměnit ve skvělý systém vodního opevnění. Hirzo znal dobře jižní Čechy — za své věrné služby dostal od krále Václava I. protáhlý lesní újezd Mokrou (západně od Krumlova) — a osvědčil se jako obratný kolonizátor.²⁾ Poněvadž se s jeho jménem setkáváme při založení Budějovic, jest velmi pravděpodobné, že byl pověřen, aby pro nové město vybral vhodnou lokaci, a že se svého úkolu zhostil způsobem tak šťastným.

Kraj na soutoku řek Vltavy a Malše nebyl však zbožím královským. Děлил se o něj dvojí rod, pánů ze Železnice a pánů z Růže. Čec ze Železnice byl dvorským sudím knížete Soběslava II. Patrně jeho syn Budivoj, který v letech 1205–1213 měl rovněž úřad dvorského sudího, získal zboží v jižních Čechách a vysadil zde vesnici, po něm zvanou Budivojovice. Byla to ulicová vesnice ležící poblíž vltavského toku na výspě uprostřed rozlehlých luk z jara zatopených řekou. Opoдал vesnice byl hrazený panský dvorec, chráněný valem a zpětnými vltavskými vodami.

Syn Budivojův zval se Čec a měl v držení od královské komory i Hlubokou. Poněkud jižněji od Budějovic,

¹⁾ Hrad „Hluboká“ byl v zástavě.

²⁾ Bližší údaje o Hirzovi přináší Mathias *Pangerl*, *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*. Wien 1872, str. 16. Hirzo byl purkrabím zvíkovským a byl věrným pomocníkem krále Václava I., zvláště za jeho boje se synem Přemyslem Otakarem. Později, když Přemysl Otakar jako král úplně opustil směr své nevykvašené mladistvé politiky, stojí Hirzo cele v jeho službách. V pramenech se nazývá Hyrczo, Hirczo, Hirzo, což se vykládá jako Hrzo. 13. března r. 1275 zemřel a byl pochován ve Svaté Koruně, kde se dosud spatřuje jeho náhrobek.

rovněž blízko řeky, ale v poloze daleko příhodnější, ležely Stradonice, majetek pánů z Růže. Polohu Stradonic a jejich možný význam pro celý kraj pochopil Vok z Rožmberka a někdy kolem r. 1260 proměnil je v tržní osadu, usadiv zde německé kolonisty a snad dav tak vzniklému městečku do vínku i jméno, jež by připomínalo jeho rodový znak — Rosenau (dnešní Rožnov).³⁾ Tím Stradonice přerostly významem Budějovice. Měly nepochybně všechny podmínky pro to, aby se staly významným tržištěm, a tuto úlohu mohly splniti i tehdy, když je Vok z Rožmberka daroval svému klášteru ve Vyšším Brodě.

Narážela tedy realizace plánu na založení královského města především na nedostatek královské půdy v těchto místech. Získati zboží vítkovské bylo obtížnější, než získati zboží Čěcovo. Vskutku po r. 1263 přestává se Čěc psáti z Budějovic a píše se z Velešína. Patrně v té době došlo k výměně, již král získal zpět panství budějovské a královský hrad Hlubokou, a v náhradu za obě dal Čěcovi Velešín nad Malší.

Tak řeč. Dalimilova rýmovaná kronika líčí výměnu jako násilí, jehož se Přemysl na Čěcovi dopustil. „Budi-vojovice otje Čiečovi“ zní známý verš uvedený v souvislosti s líčením záborů panského majetku. Neplach má událost přizdobenu naivní pověstí, že král si vzal za záminku drobný pych — ulovení zajíce v královských hlubockých lesích — aby mohl Čěce z Budějovic potrestati konfiskací majetku. Zdá se však, že se výměna stala se souhlasem Čěcovým a také nezjistujeme, že by mezi ním a Přemyslem došlo k nějakému zjevnému nepřátelství.⁴⁾ Do jaké míry ovšem král užil mocenského nátlaku a pokud Čěcova ochota byla ochotou nejenom dobrovolnou, nýbrž i upřímnou a nikoliv nuceným ústupkem, patrně nikdy nevíme. Dalimilovi, který psal už z odstupu a vřadil tuto událost v souvislost s královou protipanskou politikou, mohlo se zdát, že opravdu šlo o násilí. Jistě však více než Čěc sám byli dotčeni Vítkovci, když se ukázalo, za jakým účelem byla směna provedena. Neboť založením nového města naráz byl znehodnocen rožnovský trh, zaražena jakákoliv možnost jeho dalšího vývoje a postupu vítkovské moci do budějovské roviny položena pevná hráz. Král musil počítat s tím, že jeho město dostane do vínku hlubokou nenávist nejmocnějšího českého panského rodu.

R. 1265 se počal na jaře rozvíjeti na vyhlédnutém místě nad soutokem Vltavy a Malše stavební ruch. V té době praxe při zakládání měst naučila lidi postupovat podle předem vyřešeného plánu, takže nejdříve byl vypracován a vytyčen půdorys města. To, co jest nejzvláštnější při umělé zakládání středověkých městech, jest předem stanovená rozloha. Veskrze se uplatňovalo nazírání statické a nikoliv dynamické. Že by město mělo jednou potřebu expanse, že by někdy mohl být předem vyměřený pás hradeb těsný, na to nikdo nemyslí. Ovšemže se později život nezastavil a za hradbami počala pomalu vznikat předměstí. Ale to byly jenom trpěné výhonky na městském jádru, jež zůstávalo jediným místem, kde mohla vyrůst plná měšťanská práva.

Právě to statické pojmání vynucovalo si zvlášť obezřetnou ruku při vyměřování měšťské plochy. Město nemohlo býti ani příliš malé, poněvadž by nespĺnilo svůj úkol, ani tak veliké, aby přerostlo hospodářskou únosnost kraje. Hirzo nebo ten, kdo vypracoval základní plán pro Budějovice, odhadl všechny tyto otázky správně. Město bylo pojata jako hospodářský střed jižních Čech, odtud mu přisouzena poměrně velmi značná rozloha. Mělo být obchodní stanicí, skladním místem, sloužit nejenom lokálnímu trhu, nýbrž i trhu zahraničnímu. Proto srdce jeho, kde se měl soustřeďovati život hospodářský i společenský, měšťské tržiště neboli náměstí, vytyčeno ve velké rozloze pravidelného čtverce.

Dříve nežli se započalo s vyměřováním a s parcelací půdy, bylo jistě nutno upravit vlhký, místy snad i bažinatý terén. Kdy se tyto přípravné práce zahájily a kdy se skončily, nelze říci. Oporou jest nám dnes jedině datum, 10. března r. 1265. Toho dne byly Hirzem darovány jménem královým dominikánskému řádu pozemky k stavbě kláštera, hospodářských budov a k založení klášterní zahrady „in loco, ubi nova civitas est edificanda circa Budeoyz“.⁵⁾ Těžko ovšem říci, jaké přípravné stadium se miní těmito slovy, zda již byly veškeré pozemní práce skončeny a půdorys vytyčen, nebo zda se teprve začínalo. Tolik však jest jisto, že aspoň hrubé vyměřování a plán musil již býti hotov, neboť místo pro klášter nebylo vybráno náhodně. V duchu dominikánské tradice věleňen byl klášter do hradebního pásu⁶⁾ a jeho vřadění do půdorysu města nenechává nás na pochybách, že ten, kdo určoval místo pro klášter, měl již hotovu i představu budoucího města. Okolnost, že král dlel v červenci r. 1265 v Budějovicích, by svědčila pro to, že v té době už bylo město v po-

³⁾ O jméně Stradonic-Rožnovasrov. Ernst *Schwarz*, Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle. München und Berlin 1931, str. 337.

⁴⁾ Srov. Josef *Šusta*, Kritické příspěvky k dějinám Přemysla Otakara II. ČČH. II., str. 203.

⁵⁾ Karl Köpl, Urkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen. Prag 1901, str. 4, č. 6.

⁶⁾ Richard Kurt *Domin*, Die Bettelordenskirchen in Österreich. Vyd. R. M. Rohrer 1935, str. 316 a násl.

kročilejším stadiu své výstavby. Proto v této souvislosti vypadá velmi pravděpodobně zpráva, kterou má rožmberský dějepisec Březan, že Hirzo r. 1263 na příkaz králův „v Budějovicích, nebyvši ještě město, nežli městečko neohrazené“, klášter vyměřoval. Březan má zprávu při líčení dějin hradu Zvíkova, kde byl nějakou dobu purkrabím Hirzo, jemuž proto věnoval Březan více pozornosti a zejména se zmínil o jeho zakladatelské práci, kterou konal pro krále v jižních Čechách. Poněvadž z ostatního líčení vyplývá, že byl dobře zpraven, lze mít za to, že se i jeho zpráva o vyměřování Budějovic opírala o věrohodný historický pramen. Oním „městečkem neohrazeným“ se patrně míní Čěčov Budějovice.⁷⁾

¶ Ale at ta slova „nova civitas est aedificanda“ znamenají jakékoliv stadium v budování města, tolik jest pravděpodobno, že v tomto roce se započalo se stavbou dominikánského kláštera i chrámu. V čelo kláštera byl postaven jakožto převor Jindřich Librarius, muž požívající v současné době i v pozdější paměti řádu značné vážnosti. Podle dominikánské historie, sepsané r. 1670 Hadrianem Hložkem,⁸⁾ přišel Librarius do Čech hned s prvými bratřími, když byl řád uveden do země. Dominikáni přišli k nám krátce před r. 1226. Byl tedy Librarius už dosti stár, když se ujal výstavby kláštera, přece však mu bylo přáno, aby do své smrti r. 1281 viděl dílo z valné části hotové. Lze-li věřití dalším zprávám, přišlo s Librariem do Budějovic 100 řádových kněží,⁹⁾ vskutku mimořádný to počet, dokazující, jak pevně se věřilo v hospodářský rozkvět města.

Jak se budovalo vlastní město? Který kámen byl počátkem a jak se postupovalo vpřed, kdy začal cévami ulic pulsovat po prvé život? O tom všem prameny mlčí, ale my máme právo se domnívat, že vývoj věcí byl patrně stejný jako u jiných na zeleném drnu zakládáných měst. Jádro měšťanstva vytvořili cizí kolonisté, kteří se zde zakoupili. Bylo by lákavé pokusiti se aspoň v obrysech vyvolati představu těch podivuhodných dob, kdy se takořka z ničeho nic probouzelo město k životu, zvážiti všechny hospodářské předpoklady, které zde byly a které se musely nově vytvořiti, aby se tak velkorysý založení ujalo. Ale to by ovšem přerostlo rámec tohoto článku. Přemysl asi sám často pozoroval rostoucí dílo, neboť cesty do Vídně ho zaváděly do Českých Budějovic, kvasících novým životem. Jaké myšlenky tenkrát brázdily královou duši? Zdálo se, že slunce štěstěny září nad jeho obzorem v plné kráse. Svým mečem stmelil svoji říši, svoji pověst ozdobil zlatem pohádkového bohatství a slavnou zvěstí o křížových výpravách proti pohanským Prusům. Budoucnost mu kynula jako zaslíbený ostrov. Nebylo hned panovníka, který by se mohl rovnati českému králi.

„Jako róziu prostřed lúky postavi,
takež Bóh českú zemiú Přemyslem oslavi“.¹⁰⁾

3. července r. 1274 nastal pro budějovské obyvatele prvý slavný den, neboť tuto neděli po sv. Trojici byl vysvěcen dominikánský chrám Panny Marie. Uvědomovali si tenkrát lidé přihlížející slavnosti, že se již stahují temná mračna nad jejich hlavami?

Jistěže si to mnozí uvědomovali. Rok předtím byl zvolen králem římským Rudolf Habsburský, aby byly zmařeny Přemyslovy naděje na císařský trůn a rozbita jeho středoevropská velmoc. Napětí rozechvívalo Evropu. Ustoupí český král, oslavovaný básníky jakožto nejmocnější panovník světa, přizdobovaný zlatým vínkem budoucí hlavy světského křesťanstva, jihoněmeckému hraběti, pozdviženému spornou volbou na místo, na něž podle názoru většiny souvěkovců patřil Přemysl sám?

⁷⁾ Březanovu zprávu otiskl Čeněk Zibrt v ČČM. 1908, str. 232. Další zprávu o založení Českých Budějovic má Balbín v Epitome, str. 276. Podle něho byly Budějovice založeny r. 1265 na močálovitém místě obtékaném Vltavou, a to tak, že byly nejdříve vyměřeny ulice, náměstí a místa pro veřejné stavby, kteroužto práci prý pověřil král Hirza. Z marginální poznámky by se dalo soudit, že Balbín vzal zprávu z originálu listiny vydané Hirzem a vztahující se na založení města a chované v budějovickém archivu. Millauer v Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften r. 1817 se domnívá, že Balbín měl v rukou originál zakládací listiny městské, jež se pak ztratila. Naprostý nedostatek jakékoliv zmínky o takové listině spíše naznačuje, že zakládací listina vůbec vydána nebyla, že se Balbínova citace vztahuje na Hirzovu, svrchu citovanou listinu a že vše, co o způsobu založení města uvádí, jest výsledkem jeho vědecké kombinace. Srov. VI. *Denkstein*, Stavební vývoj dominikánského kostela v Českých Budějovicích, Praha 1933, str. 18, pozn. 5.

⁸⁾ Hadrian Hložek, De rebus provinciae Bohemiae sacri Ordinis fratrum praedicatorum. Rkps. v klášteře u sv. Jiljí v Praze.

⁹⁾ Köpl, I. c. str. 10, č. 17. ¹⁰⁾ Z Dalimilovy rýmované kroniky české.

MAUSOLEUM PŘEMYSLA OTAKARA II. VE SV. KORUNĚ

Kolik dní cesty jest z Budějovic do Norimberku? Tam se v listopadu r. 1274 kusý říšský sněm vyslovil proti Přemyslu Otakarovi a dal tak Rudolfovu vystoupení proti českému králi zdání právní sankce. Nikdo se již nemohl klamati nadějí, že Rudolf upustí od útoku na Přemyslův stát. Jako hrozivé kupy sražených par na nebi před bouří zahalují svým stínem zděšený kraj, tak všechny stísnilo vědomí neodvratně se blížícího osudového boje.

V pozdním létě r. 1276 se shromažďovalo kolem Norimberka Rudolfovo a kolem Teplíc Přemyslovo vojsko. Hluboký šumavský hvozď dělil od sebe obě válčící strany. Vpadne Rudolf do Čech? Nebezpečí bylo příliš blízké. Patrně se i u Českých Budějovic narychlo dokončovalo opevnění; snad to byla jenom palisádová hradba a vyhozený příkop, neboť si lze stěžít představit, že by krátkost času od vysazení města dovolila je obehnati zděným dílem.

Na podzim toho roku viděly jižní Čechy valiti se cestou necestou zástupy Přemyslova vojska směrem k Rakousům, kde Rudolf postupoval podél Dunaje. Před nimi s nečetnou družinou kvapně ujížděl český král. Jak často tudy dříve projížděl, obklopen leskem a nádherou, podoben zářivému souhvězdí, jež vychází na obzor! Nyní chvátá s ostrým mečem po boku, aby vybojoval svůj nejtěžší životní zápas. Neukázněné tlupy vojáků, špatně zásobovaných a beroucích si v kraji svou výživu, byly zlou předzvěstí výsledku tohoto zápasu.

Nad očekávání budějovských měšťanů plamen boje nevyšlehl v Rakousku, kde proti sobě dlouhé týdny obě nepřátelská vojska ležela polem, nýbrž v bezprostřední blízkosti Budějovic, když se Vítkovci, zaslepeni nenávisť vůči králi omezujícímu jejich panskou moc, vzbouřili a Přemysla zradili.

S tísnivými pocity sledovali jistě měšťané, sotva se rozhlédnuvší po kraji, do něhož chtěli vkořeniti své rodiny, jak veliký král, zradami a útoky svých nejmocnějších velmožů zkrušený, byl nucen 25. listopadu r. 1276 ve vojenském ležení před Vídní pokořiti se před Rudolfem a vydati mu celé babenberské dědictví, na němž kdysi vybudoval svůj velmocenský sen. V té chvíli snad ani tak netížila ztráta hospodářská, která mohla postihnouti budějovský obchod a trh, když bylo Podunají, s nímž byly Budějovice tak úzce hospodářsky spjaty, odtrženo od českého státu, jako bezprostřední strach před budoucností. Ukáže se ruka králova dost silnou, aby srazila vzdornou hlavu panského odboje? Nebo v požáru vzpoury, který sežehával jižní Čechy, spáleny budou Budějovice, aby již neohrožovaly rozpínavost Vítkovců? V prvé chvíli opravdu zasáhl blesk Přemyslova hněvu hrdou Pětulistou rúži. Vzat byl Vítkovcům Jindřichův Hradec a patrně i jinak byli trestáni. Ale poměry zaháněly krále stále do užší a užší soutěsky, poněvadž Vítkovci měli mocného ochránce v Rudolfovi Habsburském a neváhali před ním osočovati svého krále „jako nestoudné ženy, jejichž vlastností jest skvrny svých zločinů vrhati na jiné“, jak jim zlobně vytkl Přemysl. Podporování skrytě i otevřeně německým králem, mohli Vítkovci svůj boj proti Přemyslovi vésti dále. 15. května r. 1277 lidé Ojře z Lomnice přepadli statky budějovských měšťanů a vypálili je. Zle si proti zboží královskému v jižních Čechách počínali synové Vokovi, ti „pueri de Rozenberch“, jak je nazývá Přemysl ve svém stížném listu zaslaném Fridrichovi Norimberskému.¹¹⁾ Jejich nevyzrálé duše byly snadno přístupny sugestivnímu vlivu Záviše z Falkenštejna, který vystupoval za odboje proti králi takorča jakožto oficiální vůdce vítkovského rodu. Krom toho, jakožto dědicové rožmberského panství, jež bylo nejdále vysunuto do budějovské kotliny, nesli jistě zvlášť těžce, že pramen jejich územní rozpínavosti byl zavalen hradbami Českých Budějovic.

To vše bylo však jenom předeherou ke konečnému dramatu. O České Budějovice se patrně také Přemysl opřel, když, nevida jiného východiska, rozhodl se svěsti se svým habsburským soupeřem boj na život a na smrt, a proto nejdříve rázně zdusil panskou vzpouru. A jaké naděje připínal v těch chvílích k svému městu, jež se zrodilo v době jeho nejsmělejšího rozletu na jih a které pro něho zůstávalo vždy pevným bodem v půdě, zradou zbahnělé, dosvědčuje heslo, s nímž táhl do posledního svého boje: „Praha, Budějovice“. S tím heslem padl v den svatého Rufa 26. srpna r. 1278 u Suchých Krut, přemožen početností nepřátel a zradou, jež se kolem něho po dlouhá léta plížila.

„Zaplačte, Čechy, naříkej, Moravo!“ zalkal nad smrtí Přemyslovou Jindřich z Heimburka. „Zaplač, město Otakarovo!“ byl by mohl napsati o Budějovicích kronikář, který se bohužel nenarodil, aby nás zpravil o zlých letech, jež přišla na Budějovice po smrti jejich zakladatele. Jen tolik víme, že smrtelné nebezpečí stálo před branami města.

Král padl, město zůstalo. Protože nad jiná je předtím povznášela panovníkova přízeň, zakusilo nyní hořce

¹¹⁾ Oswald *Redlich*, Eine Wiener Briefsammlung zur Geschichte des Deutschen Reiches und der österreichischen Länder in der zweiten Hälfte des XIII. Jahrhunderts. Wien 1894, str. 93–4, č. 84.

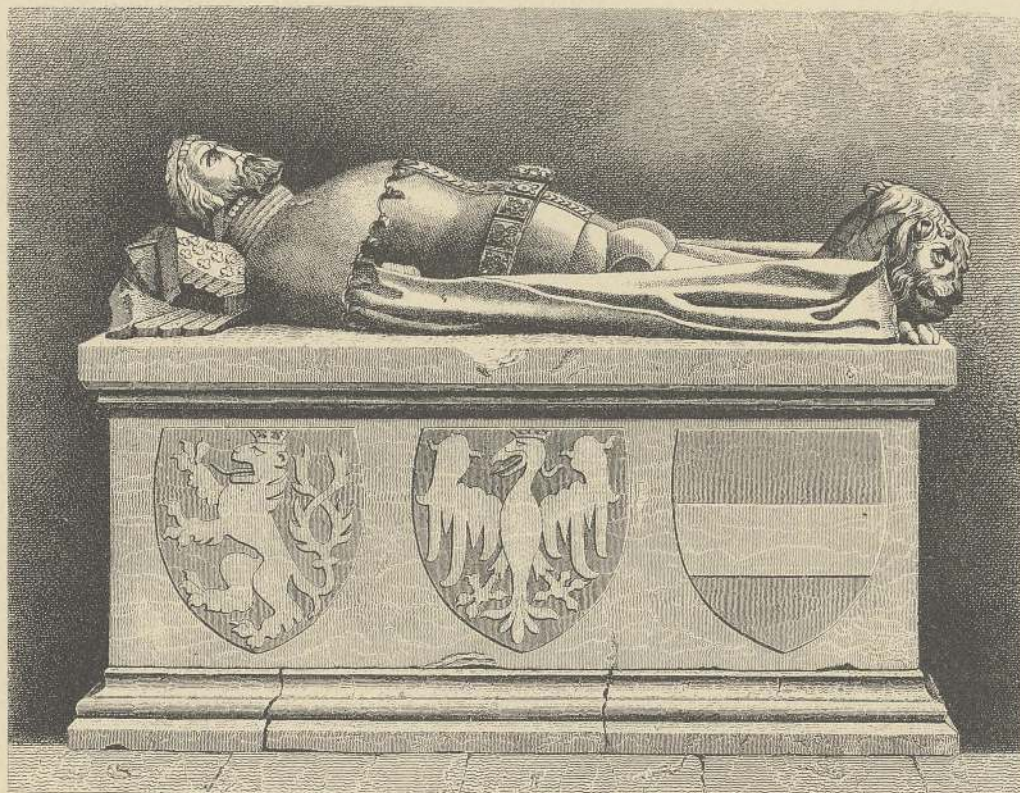
jeho pádu. Tu se ukázalo, jak vhodně byla vybrána poloha Českých Budějovic. Krátká doba jejich života stačila k tomu, že srostly se svým okolím a staly se samozřejmou součástí státního organismu. Ani bouře, jež hluboce rozryla nešťastnou českou zemi po smrti velkého krále, nevyrvala jejich mladé kořeny. Přežily léta napojená krví. Jen jejich tvář se v mnohém změnila – ale to už je jiná kapitola.

Není snad druhého města, jež by bylo tak úzce spojeno s osudem Přemysla Otakara II. jako České Budějovice. Jim bylo dáno zvláštní určení v jeho smělé stavbě. Měly být hospodářským pojítkem Čech a Podunají. Toto určení jim zůstalo i po jeho smrti – po staletí je plnily a našly v něm zdroj svého blahobytu.

Nevíme, jakým způsobem by se byly vytvářely poměry v jižních Čechách, kdyby byl do jejich vývoje nezasáhl Přemysl. Jistě že doba sama na něho naléhala, aby pokračoval v kolonizační politice svých předchůdců, a také je jisté, že by kotlina budějovská, představující ještě dnes obdivuhodně celistvou oblast, dříve nebo později byla dala sama vyrůstí nějakému svému hospodářskému středu. Přemyslovým vlivem však tento proces byl nejenom uspišen, nýbrž byl mu dán i určitý, pevný směr.

Zrození Českých Budějovic znamená počátek nového dějinného údobí jihočeského. Je v tom cosi okouzlujícího, že na prahu tohoto údobí září až k nám veliká, svou dobu v tak mnohém přerůstající postava „zlatého a železného“ krále. Ještě dnes, díváme-li se s Černé věže na město ležící pod námi, neubráníme se silnému pohnutí. Jak smělé to byly zraky, v nichž se zrodil sen, který tu zkameněl! A jak silný optimismus jest vdechnut do odvážně narýsovaného náměstí a přímých ulic!

Tehdy nám závěr Přemyslova životního dramatu připadá lidsky zvlášt jímavý . . .

NÁHROBEK PŘEMYSLOTA OTAKARA II. V SVATOVÍTSKÉM DÓMU

BUDĚJOVICKE NÁMĚSTÍ S HOTELEM „U TŘÍ KOHOUTŮ“

Eugène Grandjean del.

Imp. Lemercier à Paris

K. W.

EICHLEROVY ZÁRODKY JIHOČESKÉHO NÁRODOPISU

Marně byste hledali jméno Josefa Eichlera v našich slovnících. Byl to patrně asi muž nepříliš velkého veřejného významu, narozený r. 1776 v Litoměřicích a zesnulý někdy v letech 1840–1848 neznámo kdy a kde. V Praze patrně nezemřel.

Byl profesorem dějin a zeměpisu na státním gymnasiu v Praze III., kde také učil od r. 1814 až do r. 1833, kdy byl dán do výslužby. Od r. 1812 až přes r. 1840 bydlil v různých domech na Malé straně. Byl členem výboru Všeobecného zaopatřovacího ústavu pro muže nezaviněně zchudlé, jejich vdovy a sirotky. R. 1828 vydal u Fr. Zimmra v Praze „Wegweiser für Fremde bei dem Besuche der Prager Metropolitankirche St. Veit, der Lorettakirche und des dortigen Schatzes, dann der Stiftskirche und Bibliothek am Strahof“. To je celkem vše, co o něm víme.¹⁾

Ale tento Jos. Eichler, „gramatikální profesor“, jak sám se podepisuje, byl jat zvláštní zálibou. Chtěl nově zpracovat Schallerovu topografii Čech, jedinou, kterou jsme dosud měli, vydanou v letech 1785–1791, která však byla nedosti úplná a i jinak vykazovala některé nedostatky, ač jí přes to ani dnes nelze upřít značnou cenu i zásluhu.

Pod datem v Praze dne 7. června 1825 dal Eichler v Schönfeldovské tiskárně se schválením a na náklad Vlasteneckého museum vytisknout: „Kundmachung an alle P. T. Herren Güterbesitzer, Magistrate, wirtschafsämtliche und Pfarrey-Vorsteher im Königreiche Böhmen, wegen ihrer thätigen Mitwirkung zu der vom Unterfertigten bereits vor mehreren Jahren angefangenen vollständigen Umarbeitung der Schallerschen Topographie von Böhmen.“

Vyhláška má 38 otázek. Národopisu se týká ovšem jen jediný odstavec 19: „Welche Sitten, Gebräuche, Volksbelustigungen und Kleidertracht herrschen unter den dortigen Einwohnern? Sind von der letzteren Abbildungen vorhanden, so ersucht man um die Mittheilung eines Exemplars.“²⁾

Ale k vydání Eichlerovy topografie – nevíme z jakých příčin – nedošlo. Celý Eichlerem snesený materiál přišel pak k dobru J. G. Sommrovi – (pravým jménem Volte-mu, rodem z Libně, něm. Leuben u Drážďan) – jenž myšlenku Eichlerovu uskutečnil a vydal v letech 1833–1849 novou, šestnáctisvazkovou topografii království českého.

Eichlerův materiál odevzdán byl později do archivu Vlasteneckého musea (nyní Národní museum), kde je dosud uložen. Pečlivě roztříděn a uspořádán podle Palackého „Popisu království českého“ (1848) hustě vyplňuje vysokou skříň. Nynější správce musejního archivu pan dr. Charvát mne na tento materiál upozornil a tak jsem si vypsál ony jeho národopisné části, které se týkají Budějovicka nebo jižních Čech. Je toho sice málo, a i to je mezerovité, ale jsou to přece jen příspěvky přes 100 let staré, které nám naznačují, jak skromně, ba nuzně žil tehdy ten náš jihočeský selský lid, jenž si místy nemohl dopřát nejen téměř žádných zábav nebo radovánek, ale ani přiměřeně řádné stravy.

¹⁾ Podle sdělení z archivu hl. města Prahy.

²⁾ Podle sdělení z archivu knížete Schwarzenberga v Třeboni.

I

Z KRAJE BUDĚJOVICKÉHO

Zpracoval a poznámkami a dodatky opatřil autor tohoto díla.

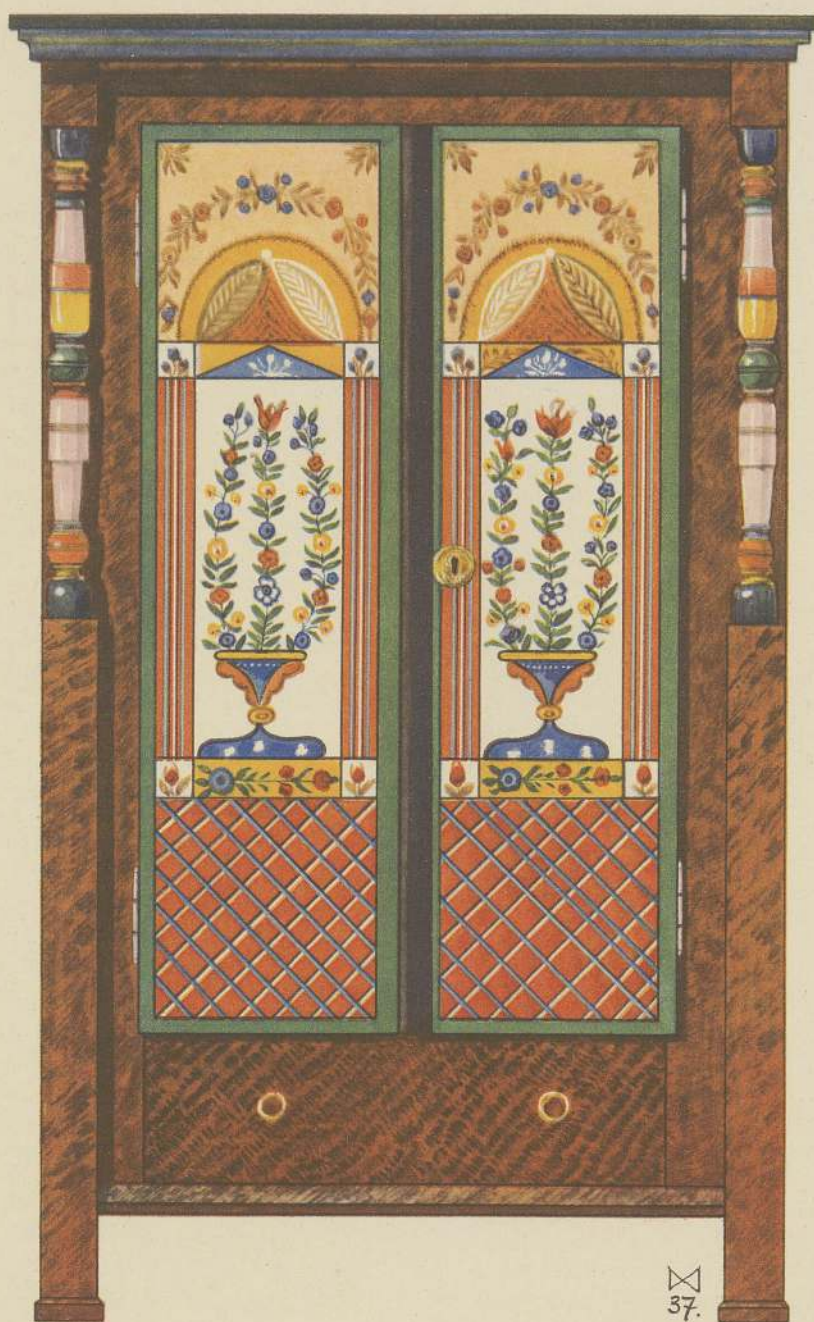
Kraj Budějovický vznikl zároveň s krajem Tábořským r. 1751, rozdělením kraje Bechyňského. Přibližně v téže době, kdy byly sepisovány pro prof. Eichlera zprávy národopysné, zabíral kraj Budějovický plochu asi 74 a půl čtvereční míle, čímž se řadil mezi největší kraje Čech, mezi nimiž byl na místě třetím. Na jihu zabíral Vyšší Brod, na severu Týn nad Vltavou a Soběslav. Český se mluvilo (podle tehdejšího rakouského sčítání) v 47 farních obvodech, německy v šestačtyřiceti; v 17 farních obvodech bylo obyvatelstvo smíšené. Na východní hranici kraje sahala česká řeč až za hranici rakouskou, do — Vitorazska, které patřilo dříve k Čechám. (Po převratu r. 1918 ovšem znovu přivtěleno.)

Lid se živil polním hospodářstvím, ve vyšších polohách však převážně chovem dobytka. Přádelnictví a zpracování lnu vlastního pěstění bylo v některých končinách vedlejším, v jiných hlavním pramenem obživy. V lesích nalezlo mnoho rukou práci při kácení kmenů; mnozí také dobývali svůj chléb robením různých předmětů ze dřeva. V Budějovicích byla loděnice, v níž zbudováno do roka hojně lodí, z nichž část měla odbyt v cizině. Před vystavěním dráhy kvetlo v kraji znamenitě formanství, které provozovali většinou sedláci. Formanství vznikem dráhy skoro docela přestalo, nikoli však ke škodě selských formanů, kteří potom pilně si hleděli svých hospodářství, kdežto dříve je častými cestami do ciziny zanedbávali. Konečně i dráha sama přinesla mnoha lidem nový zdroj obživy a tím i odškodnění.

Podle konskripce z r. 1840 čítal Budějovický kraj domácího obyvatelstva 212.540, t. j. 101.335 mužského a 111.105 ženského rodu. Z toho 8919 zdržovalo se buď v jiných krajích české země anebo v cizině. Naproti tomu 3231 cizích žilo v Budějovickém kraji. Podle klasifikace obyvatelstva bylo tu 255 duchovních, 97 šlechticů, 311 úředníků a hodnostářů, 1410 samostatných živnostníků, umělců a studentů, a 11.077 sedláků. (Čím byli ti ostatní?) Za bydliště jim sloužilo 8 měst, 30 městysů a 902 vesnice s 29.063 domy. Hustota osídlení nebyla však značná. Činila jen 2776 obyvatelů na čtvereční míli, kdežto podle průměru pro Čechy vypočteného měla být 4233.

BUDĚJOVICKÁ RADNICE

SKŘÍŇ Z BRLOHA U ČESKÉ KŘEMŽE

ČESKÉ BUDĚJOVICE

Budějovický informátor Eichlerův staví především jiným do popředí – střelecký sbor! Píše:

„Z lidových zábav zasluhuje zmínky střelba do terče, kterou pěstuje k tomuto účelu zvláště utvořený sbor měšťanů, udržující pěkně zařízenou střelnici, kde každoročně v první červencovou neděli pořádá střeleckou slavnost spojenou se svobodnou střelbou (Freischiessen), které se budějovičtí občané hojně účastní. Stáří této střelecké společnosti vysvítá z privilegia, které císař Matyáš udělil r. 1614 střelcům, když v Budějovicích zasedal zemský sněm. Podle téhož privilegia dostávali potom střelci každoročně 36 kop z výtěžku císařského mýta.“³⁾

Jmenovaný informátor Eichlerův pochvaluje si velice dobrý vkus obyvatelstva, jenž prý se obzvláště jeví v častých návštěvách divadla při provozování dobrých her, oper nebo „singspielů“.⁴⁾

O lidu venkovském píše:

„Lid venkovský zná jen taneční zábavy při posvíceních, obžinkách, svatbách a obyčejných muzikách.

V krojích selského lidu českého a německého je velký rozdíl. Sedláci němečtí strojí se takto: muži nosí buď krátké kazajky nebo dlouhé kabáty soukenné nebo tkané, obyčejně tmavé barvy, krátké kožené, pod koleny řemínkem utažené kalhoty, modré nebo bílé punčochy, střevíce,⁵⁾ a klobouky blížící se již městské modě, s poněkud širší střechou, zdobenou hedvábnou stuhou nebo pod., nebo stříbrnou anebo zlatou šňůrou se střapcem, kožený černý pas, ozdobně prošíváný, pestrou vestu s hustou řadou kovových knoflíků. V létě začínají někteří nosit i slaměné klobouky.

Selky německé nosí krátké, sotva k lýtkám dosahující, bohatě nabírané, hedvábnými stuhami zdobené sukně, modré, zelené nebo hnědé barvy, ozdobné šněrovačky a purpurově, nebo košenilově - červené punčochy.

Čeští sedláci strojí se chuději než Němci. Nosí dlouhé kabáty nebo kazajky bílé barvy, vzadu na záhybech zelenou vlnu vyšíváné, s nevysokým stojatým límcem; krátké, poněkud černé (?) kožené kalhoty, modré punčochy, střevíce,⁶⁾ a plstěné klobouky s velice širokou střechou.

České selky nosí delší sukně a poněkud modré nebo bílé punčochy. Na hlavách šátky.⁷⁾

Měšťáci řídí se v celku podle módy hlavního města (?), jak ve volbě formy, tak i látky.“⁸⁾

³⁾ R. 1930 vyšla v Budějovicích kniha „Heimatbuch der Berg- und Kreisstadt Böhmisch Budweis“, kde na str. 521–522 stojí, že oněch ročních 36 kop střelného (Schussgeld) propůjčil budějovickým střelcům již císař Rudolf II. r. 1578, když ho při jeho příjezdu do Budějovic v počtu několika set v plné zbroji a s městskou radou v čele uvítali. Císař Matyáš II., jenž přibyl do Budějovic se svou manželkou Annou 28. ledna 1614 a byl zde podobně slavnostně uvítán, potvrdil brzy nato, 22. února privilegium Rudolfovo, jímž budějovičtí střelci měli nárok na 36 kop z výtěžku císařského mýta a cel. Zajímavě je tu líčeno slavné uvítání císaře Matyáše: Průvod zahájilo 32 rudě oblečených měšťanských střelců s praporem, na němž byl namalován střelec, za nimi šla měšťanská garda s praporem a několik měšťanů s městským praporem. Když přišli k božím mukám, kde cesta odbočuje k Doudlebům, zastavili se a utvořili špalír až ke Krumlovské bráně. U božích muk přivítala císaře městská rada, odevzdala mu pozlacené klíče města, načež český městský písař Ondřej Kodelík promluvil latinsky krátkou pozdravnou řeč. K tomu vypálila městská děla, postavená u Krumlovského rybníka dvojí salvu. Pak císařtí manželé, obklopeni městskou radou a následováni slavným průvodem, odebrali se k radnici, kde byl pro ně přichystán byt. Na náměstí měšťanská garda a střelci vystřelili ze svých pušek rovněž dvě salvy, čím slavnost skončena.

⁴⁾ Zdá se, že Budějovičtí měli opravdu pro divadlo značný zájem. Z r. 1819 dochovaly se nám podrobné plány na stavbu nového divadla.

⁵⁾ Schuhe.

⁶⁾ Schuhe.

⁷⁾ V originále stojí Tuch nebo Tücher. Z toho nelze bezpečně usoudit, jde-li o pleny, rouchy nebo roušky.

⁸⁾ Čeští stavové oslavili korunovaci Ferdinanda s Marií Annou r. 1836 Národní slavností na Velké invalidovně na konci Karlína v Praze. Slavnost tu popisují v XI.–XII. svazku, str. 21–29. Na str. 23 pak líčím svatební průvod Budějovického kraje. V líčení tom, vyňatém z oficiálního spisu „Programm des

STARÝ ZÁMEK HLUBOKÁ

HLUBOKÁ (PANSTVÍ)

V mravech, zvycích a zábavách neliší se zdejší lid od všeobecných zvyklostí (Landesüblichkeit) ničím a zůstal obzvláště starožitnému českému kroji věren.

(Z toho si ovšem nelze mnoho vybrat.)

Volksfestes...“ není však o krojích zmínka. Zato „Květy“ – (Zábavník pro Čechy, Moravy a Slováky) – z r. 1836, vycházející týdně, píše o tomto průvodu, jak jsem nyní zjistil, v čís. 39, na str. 311: „Čtveráčivé družičky v tmavozelených kabátkách, sukních faldatých, dole širokou pentlí lemovaných (u nich kytle nazvaných) a v červených punčochách poskakujíce a strakatými šátky nad hlavou potřásající vesele zpívaly, mezi jinými také jejich o svatbách obvyklou píseň: „Už mou milou na námluvy vezou, už jsou tamhle na kopečku atd.“. (Patrně Erben, 3. vyd., čís. 34, str. 337, nápěv 699.) Mládenci v krátkých kazajkách, krátkých kožených kalhotách, modrých punčochách, s rozmarinou a fábory na vysokých, do široka se končících kloboukách, při dudách a krátkých pronikavých housličkách bujně vejskali...“ (Označení „Krátké housle“ vyskytuje se v Eichlerových zápisech několikrát. Co by to znamenalo, když přece podle souhlasných zápisů z tehdejší doby, vesnická muzika pozůstávala jen z houslisty (houdka) a dudáka – (ani píštec není nikde jmenován) – není mi jasno. U Jungmanna, v těchto věcech spolehlivého, nenalezl jsem žádného vysvětlení.)

TŘEBOŇ (PANSTVÍ)

Mravy a zvyky zdejšího selského lidu neliší se ničím od jiných českých okresů. Zábavy, kromě tance při dudách a houslích,⁹⁾ nepěstuje lid žádné.

Kroj mužů: dlouhý kabát ze zeleného sukna, krátké žluté koženky, modré punčochy, střevíce¹⁰⁾ a kulatý nízký klobouk.

Kroj žen: oděv živých, pestrých barev, krátké živůtky, sytě červené (hochrothe) punčochy, na hlavě bílou plenu. Vyobrazení nemáme žádná . . .¹¹⁾

CHLUMEC (PANSTVÍ)

Zvláštní nějak nápadné mravy, zvyky nebo zábavy zdejšího lidu nelze znamenat.

Kroje se zde nosí tytéž, jak je popsali a snad také obrázky doložili na sousedním panství Třeboni.

STRÁŽ NAD NEŽÁRKOU

Mravy zdejšího sedláka i strážského občana jsou velice prosté, ba skoro hrubé, poněvadž zdejší lid trpí nedostatkem vzdělání.

Zvyky lidu nevykazují nic nápadného, proto nelze o nich říci nic, co by stálo za zmínku.

Jen při svatbách je hlučno. V den svatby odeběře se více příbuzných ženicha do místa, kde sídlí nevěsta. Tam je očekávají rodiče nevěsty se svatebními hosty, přátelsky je přijmou a ve svém domě jim postoupí domácí právo, čehož někteří zneužívají k žertům ne zrovna ušlechtilým.

Po oddavkách je v domě rodičů nevěsty oběd. Pak se jde do hospody, kde při dudách a houslích se tancuje obyčejně až do rána. Příštího dne putují všichni do rodiště ženichova, kde jeho rodiče ve svém domě postupují rovněž svatebčanům jakési domácí právo, které tyto neopomenou využít. Na jídle a pití nesmí nic scházet, a když se všichni řádně nasýtí, lépe řečeno přesytí, jdou všichni do hospody, kde se pije a tancuje až do bílého dne.

Pak se nevěsta, prolévajíc hojné slzy, rozloučí se svými rodiči; nejsou-li tyto již na živu, s jejich zástupci i ostatními svatebčany a všichni se ubírají domů.

Při křtinách a výkropech žen není nic nápadného.

Lidové radovánky velmi zřídka se konají a pozůstávají v tom, že při obžínkách, o masopustě a o posvícení připraví se poněkud lepší strava pro hospodáře, jeho rodinu i čeleď, při čemž se sní několik liber masa, kdežto jinak jen velice černý chléb, brambory a zelná polévka jsou hlavní jejich potravou. Když se plně nasýtí, tancují při dudách a houslích, které tvoří jedinou zde obvyklou muziku. Tančí se v hospodě, nebo je-li příznivé počasí i pod širým nebem.

⁹⁾ V originále stojí „Kurze Geige“.

¹⁰⁾ Celé jednání o novou topografii dělo se ovšem výlučně německy, a Eichlerovi zpravodajové psali téměř vždy jen „Schuhe“; jen docela ojediněle Stiefel. Poněvadž pak slovo Schuhe znamená střevíce i boty, nevíme někdy přesně, co pisatel chtěl vlastně říci. Pomáhají nám jedině krojové obrázky, které se nám z té doby dochovaly.

¹¹⁾ Pozastavil jsem se nad tím, jak chudě právě Hluboká a Třeboň vybavily svoje zprávy o budějovickém národopisu. A tu se mi ze schwarzenberského třeboňského archivu dostalo vysvětlení: „Prostřednictvím budějovického krajského úřadu doručen byl Eichlerův dotazník také direktoriálním úřadům panství hlubockého a třeboňského. Oba odpověděly obšírným elaborátem, v němž na všechny otázky dána případná odpověď. Je ovšem zcela v duchu tehdejší doby, že právě odpověď na dotaz ohledně národopisných poměrů vyzněla poměrně nejstručněji. Dlužno také uvážit, že archivní úředník Vincenc Příbyl, jenž oba elaboráty tehdy psal, byl právník a o národopis se asi mnoho nezajímal. Odpovědi na ostatních 37 bodů dotazníku byly jistě důkladné, neboť Eichler sám oběma jmenovaným úřadům schwarzenberským vřele poděkoval „für die trefflichen, mit der wackersten Sorgfalt ausgearbeiteten Beantwortungen . . .“ V obou archivních odděleních, hlubockém i třeboňském, tvoří korespondence týkající se akce Eichlerovy slušný konvolut.“

STARÝ ZÁMEK HLUBOKÁ

POHLED Z DRUHÉHO NÁDVOŘÍ DO PRVNÍHO K HLAVNÍ BRÁNĚ.

NAD PROSTŘEDNÍ BRANOU RELIEF MARRADASOVA ZNAKU.

AKVAREL SCHWARZENBERSKÉHO MALÍŘE GERSTMAYERA.

FOTO J. ŠTĚPÁN, TŘEBOŇ.

Na masopustní úterý chodí svobodní hoši od stavení ke stavení a vymahají od děvčat ve jménu „celoroční kontribuce“ peněžité příspěvky, které pak společně s děvčaty v hospodě propijí, nebo dají muzikantům.

Kroj je velice prostý, nepodlehající módě, neboť trvá již téměř celé století!¹³⁾

Sedlák (Landmann) nosí obvykle dlouhý šerkový kabát, na způsob haveloku (Kaputrock; v západních Čechách zvaný Pólr-Póvr) nebo svátečního kabátu (Staatsrock), krátké kožené, soukenné anebo také jen šerkové kalhoty, soukennou vestu, s řadou velkých plochých knoflíků, velký plátěný šátek kolem krku anebo také jen pentli;¹³⁾ v neděli bílé nebo modré punčochy, boty nebo střevíce.¹⁴⁾ Ve všední dni nosí pod kloboukem čepici ze zeleného sukna s výložkem; v zimě obvykle černou čepici vydrovku (Pudelmütze).

Mladé selky nosí ponejvíce šerkové sukně, jichž oblékají na sebe více, krátký živůtek (lajblík) soukenný

¹³⁾ Vděčně zde připomínám, že pan Ladislav Lábek, ředitel městského musea v Plzni, a jeho paní sestra tamtéž, známí znalci krojů, ochotně a rychle, takřka v posledním okamžiku před tiskem, pročetli „Eichlerovy zárodky jihočeského národopisu“, a tu a tam, kde toho bylo třeba, opatřili přiléhavějšími českými názvy některé součásti krojů. Také paní Marie Prunerová, ředitelka škol v Táboře, vdova po nezapomenutelném, předčasně zesnulém mém příteli řediteli Karlu Prunerovi, na mnohé mne upozornila.

¹³⁾ Binde.

¹⁴⁾ Zde pisatel přesně udává: Stiefel oder Schuh.

nebo kartounový (Kotton) s málo záhyby,¹⁵⁾ hedvábný nebo kamrtuchový šáteček na prsou,¹⁶⁾ přes který oblékají plátěný kabátek, dále červené nebo modré punčochy a střevíce z teletiny. Vdané pokrývají hlavy malými čepci z kartounu nebo kamrtuchu, zdobeného malými špatnými krajkami, přes které kladou velké pleny a hlavy jimi zavínají. Svobodné se stejně strojí, s tím pouze rozdílem, že nenosí čepce, nýbrž hlavy přímo do velkých plen zavínají, čímž se nemálo hyzdí.¹⁷⁾ Šperky náhrdelní pozůstávají ponejvíce ze špatných korálů, granátů nebo skleněných perel, poněvadž zdejší sedláci téměř veskrz žijí v nuzných poměrech.

LŽÍN (U SOBĚSLAVĚ)

Radovánky lidu jsou u nás velice řídké. Přibližně dvakrát do roka baví se zde lid při houslích a dudách.

Muži všeobecně se zde strojí takto: nosí modré kabáty, krátké plátěné spodky, veliký klobouk nebo čepici, bílé punčochy a dřeváky.

Dívky nosí modré sukně, pozlátkovými cetkami zdobené živůtky, sytě červené punčochy, na hlavách bílé pleny, přes čelo černou stuhu „pentlík“, na nohou dřeváky. U vdaných žen je kroj změněn jen potud, že místo pleny nosí na hlavě černý, krajkami zdobený čepce.

PANSTVÍ DIRNÁ (U SOBĚSLAVĚ)

Zdejší obyvatelé pěstují zábavy jen v době masopustu, při svatbách, poutích a posvíceních, při čemž vyhrává dudák s houslistou.¹⁸⁾

Kroj mužů o svátcích: kulatý plstěný klobouk, chrpově modrý nebo světle zelený soukenný kabát, podobná (derlei) vesta, žluté krátké koženky a vysoké boty.¹⁹⁾ Ve všední dny: černá čepice vydrovka (Pudelmütze), kabát a krátké kalhoty z bílého plátna, bílé vlněné punčochy a dřeváky.

Kroj žen o svátcích: na hlavách bílé šátky (pleny; weiße Kopfwinden), světle- nebo tmavomodré krátké sukně se zeleným nebo modrým lemováním, polosoukenné spodničky, pestrobarevné fěrtochy, červené punčochy a střevičky. Ve všední dny: modré sukně šerky, kanafasový fěrtoch, na hlavě žlutý (?) šátek, na nohou dřeváky.

TÝN NAD VLTAVOU

Zdejší obyvatelé oddávají se radovánkám jen o masopustě a o posvícení.

Kroje:

Muži nosí kabáty ze zeleného sukna, nikoli však knoflíky, nýbrž sponami opatřené, vestu nosí rovněž ze zeleného sukna, kalhoty z kozlovice nebo teletiny, vlněné modré punčochy, nízký, velice široký klobouk, zdobený rozličnými stuhami, červeně květovaný šátek kolem krku, střevíce z vepřovice;²⁰⁾ ve všední dny jsou zde však v užívání ponejvíce dřeváky.

Ženy v zimě i v létě pokrývají hlavy plenou, nosí sukně z domácí příze, vlněné červené punčochy, střevíce z teletiny s pázkami, ve všední dny však dřeváky.

¹⁵⁾ Staré lajblíky na Blatech měly na prsou dílek měkký, sdrhovaný přes prsy; pod tím byl dílek těsný na dva knoflíky k zapínání.

¹⁶⁾ Křížem přes prsa. Na Blatech si šila děvčata od 15 let pleny do výbavy. Takovou plenu nosilo pak děvče, když se vydalo někam na přespolní cestu.

¹⁷⁾ Wodurch diese Mädchen außerordentlich verstellt werden.

¹⁸⁾ V originále stojí opětně, že hraje na „kurze Geige“. (?) Ničeho bližšího v té věci nemohl jsem se dopátrat. U Jungmanna není ani náznaku o krátkých houslích.

¹⁹⁾ Zde pisatel výslovně udává: hohe Stiefel.

²⁰⁾ Zase čteme jen neurčitě „Schuhe“.

NETOLICE (PANSTVÍ)

Zdejší poddaný je ochotný ke všem polním pracím a skromný ve svých životních potřebách. Náklonnost ke hře v karty nebo v kuželky se zde málo vyskytuje, spíše k pití lihovin, zejména kořalky, která zde často při svatebních pitkách a křtinách je požívána.

Prostý zdejší muž lpí ještě mnoho na předsudcích, nejvíce pokud se týče nemocí vlastních i nemocí zvířat, které různými pošetilostmi doufá zažehnat.

Mladý lid miluje náruživě tanec, k němuž má při svatbách, poutích, posvíceních, obžínkách i obyčejných hospodských muzikách příležitost.

Ačkoli denní venkovská strava je prostá, pozůstávajíc ze zeleniny a moučných jídel, tož při uvedených lidových slavnostech připravují se i různá masa a pečiva.

Selský lid odívá se bílou prostou látkou, tkanou z příze a vlny, nosí černé klobouky s širokými střechami, dřeváky nebo kožené boty (Schuhe) a vlněné punčochy.

Zámožnější muži z obecného lidu strojí se ve sváteční dny v soukenné kabáty modré, hnědé nebo tmavošedé barvy, nebo také soukenné pláště, žluté kožené kalhoty, boty (Stiefel), a soukenné vesty s mnoha kovovými knoflíky.

Ženy nosí pestré široké sukně z vlny nebo příze, červené vlněné punčochy, bavlněné šátky na hlavu a hedvábné kolem krku, manžestrové šněrovačky zdobené stuhami a zástěrky zhotovené mnohdy z jemné muselinové látky.

(Podle sdělení z knížecího schwarzenberského archivu v Třeboni.)

ROŽMBERK

Nyní pohledme, jak žili a vypadali naši němečtí krajané na českém jihu. V Eichlerových zápisech čteme o Rožmburských:

„Obyvatelé zdejšího panství jsou lidé dobré míry, bodří a dobromyslní, a blíží se svými mravy a svými zábavami, na nichž nikterak není rozpustilostí (?), spíše obyvatelům sousedících Horních Rakous, než svým (zdejší) krajanům. Tomu nasvědčuje i kroj rožmburských dětí.

Ze zábav je zde v létě nejobvyklejší hra v kuželky a střelba do terče; v zimě t. zv. střelba na ledě (Eis-schiessen). Je to zábava podobná hře v kuželky: hráč musí dřevěný, jako talíř veliký, pobitý a rukověť (Handhabe), opatřený kotouč (Scheibe) vrhnout po ledě k určitému cíli.²¹⁾ Tancem baví se lid v okrsku zdejšího panství méně než v jiných krajích v Čechách. A tance mají rovněž společně se sousedícími Hornorakušany. Nejobvyklejší mezi tanci je tak zvaný: ‚der Vierzwengerische‘.

Smysl pro hudební umění (!) je zde vidět na všech stranách a i ta nejnižší třída lidu kochá se (ergötzt sich) zpěvem rakouských lidových písní (!) za průvodu citory.

Kroj zdejšího selského lidu blíží se více kroji měšťskému. Ponejvíce se užívá černých nebo tmavých látek, na mužské obleky převahou soukenných. Sedláci nosí kolem těla pásy z černé nebo šedé kůže, zdobené úzkými pruhy z pavích brků²²⁾ a velkou kovovou přazkou.

Zámožnější měšťské ženy zdejšího panství nosí o nedělích a svátcích linecké (!) zlaté čepce, chudší ženy nosí čepce z černé hedvábné látky.

Vesničanky naproti tomu ovinují hlavy bavlněnými tištěnými šátky (Kopfwindeln)²³⁾ různých barev. Ale všechny ženy — jak měšťské tak vesnické — nosí velice krátké šněrovačky a kabátky (Korsetten und Leibeln); k tomu dlouhé plátěné nebo bavlněné sukně.

Muži i ženy selského stavu nosí ponejvíce světlemodré punčochy a černé kožené střevíce. Při pracích polních i domácích nosí však dřeváky.“

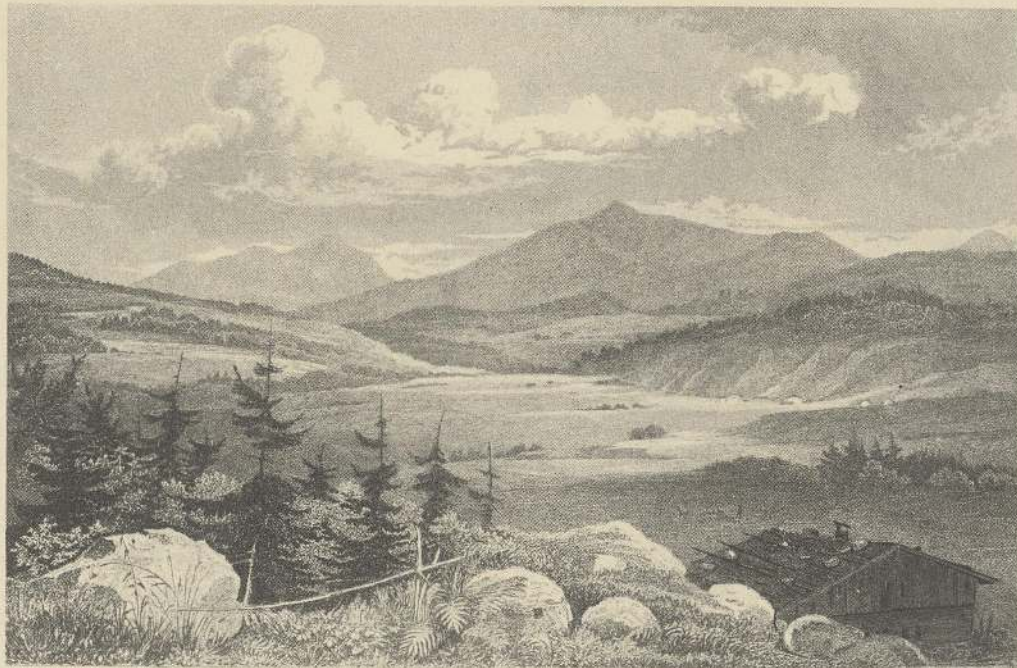
*

²¹⁾ Nic dalšího pisatel o této hře nepraví.

²²⁾ Pisatel nesprávně udává: z pavích per.

²³⁾ Název „Kopfwindel“ platil původně šatkám a na pleny a šátky se pouze přenesl.

To jsou trosky Eichlerova národopisu z kraje Budějovického. V archivu Národního musea nic více z toho kraje není a moje naděje skládaná ve skvělý archiv schwarzenberský v Třeboni, tentokrát mne nechala na holičkách. Přes všecku snahu pana vrch. archiváře dra Markuse a pana archiváře Hadače nic se již nenašlo. Žádné z jihočeských schwarzenberských panství (kromě Hluboké, Třeboně a Netolic) nám nezachovalo koncept své odpovědi na Eichlerův dotazník. A tak, bohužel, musíme se spokojit se skrovným výsledkem, jak jej zde otiskuji.

ŠUMAVSKÁ KRAJINA S POHLEDEM NA JAVOR A ROKLAN

Z JINÝCH KRAJŮ JIHOČESKO-ŠUMAVSKÝCH

II

Z PRÁCHEŇSKA

Prácheňský kraj byl jediný v Čechách, jenž nenesl jméno po krajském městě, nýbrž po starobyklém župním hradu Práchni u Horažďovic, jehož zbytky podnes chmurně hledí s vrchu Práchně do kraje.

Plošná jeho výměra činila přibližně v dobách, o nichž zde píšu, 794.719 jiter, to je bezmála 79 a půl čtvereční mile. Prostíral se na jihozápadu Čech; severně hraničil na kraj Berounský, východně na Tábořský a Budějovický kraj, jižně na týž kraj a jihozápadně na království Bavorsy, soudní okres Regen.

Obyvatelstva napočítalo se tu (r. 1837) 261.065 individuí; z toho bylo 124.918 mužského a 136.147 ženského rodu. Podle matrik z r. 1839 bylo tu 265.408 duší, v kterémžto počtu jsou však zahrnuti i ti, kteří byli k Prácheňskému kraji přiřazeni ze sousedících krajů. Podle stavů bylo tu 239 duchovních, 120 šlechticů, 438 úředníků a hodnostářů (Honoratioren), 2504 držitelů živností, umělců (!) a studujících, a 9361 sedláků.¹⁾ Ti bydleli ve čtrnácti městech s jedenácti předměstími, dvaceti městysích (Märkte) a 976 vesnicích, v nichž bylo dohromady 35.042 domů.

Pokud se však týče osídlení, bylo toto řidší než v jiných krajích, ač tu nebylo souměrného rozdělení, neboť obzvláště v horských končinách bylo obyvatelstva méně než v rovinách.

Polní hospodářství nebylo jediným, ale přece daleko převládajícím pramenem obživy obyvatelstva Prácheňského kraje, obzvláště ve středních a severních jeho končinách.

V lesnatém pohoří živilo se mnoho lidí kácením stromů, zpracováním dříví na šindele, prkna, dřeváky a resonanční desky (které se vyráběly také po továrnicku na panství Prášilech), a pak plavením dříví.

Přádelnictvím a tkalcovským vyráběním hrubého plátna, které tu také bíleno, rovněž mnoho lidí uhájilo své bytí. Byly tu také sklárny a továrny na zrcadla, z nichž některé patřily k nejznamenitějším v zemi. Od staletí byla Šumava hlavním sídlem českého sklářství a množství osad na panství vimperském, zdíkovském, prášilském a v Královském Hvozdu děkuje za svůj vznik jen zřízeným tam sklárnám. V některých se vyráběly zejména skleněné korále, t. zv. páteřky, které se vyvážely až do Španěl a Portugalska. Korálky ty sloužily obchodu s otroky.²⁾ Ve Strakoncích a Písku byla fabrikace červených, vlněných čepic (fezů), které byly předmětem obchodu s Tureckem. Přes to, že již tehdy obchod ten ochaboval a výroba klesala, zaměstnávalo se fabrikací fezů ještě mnoho set lidí. Papírny pracovaly na netolickém panství, v Černěticích u Volyně,³⁾ v Drhovli, Prachaticích, Prášilech, v Královském Hvozdu, Vatěticích, Hrádku a Vimperku. Přádelny vlny měly v Písku a Strakoncích, koželuznu v Horažďovicích, velkou rafinerii oleje v Libějicích; tamtéž byla i velká vinopalna, v Prachaticích jich bylo několik. Železárny pracovaly v Zavěšíně a Rožmitále, v Blatné měly cukrovar.

Panující řeč v Prácheňském kraji byla řeč česká. Jen v jižní části, na lesnatém pohoří, bydleli Němci, mluvící hornofalckým nářečím.⁴⁾ Všech církevních obvodů či farností bylo 128; z těch bylo 91 českých a 24 německých. Třináct jich bylo národnostně smíšených. Počtem tvořili Němci jen čtvrtinu všeho obyvatelstva Prácheňského kraje.

Podle spisovatele tohoto přehledu v Sommrově topografii, prof. F. X. M. Zippe, neměli tito Němci žádných zvláštních zvyků nebo obyčejů v mravech a krojích. Byli skoro veskrz prostředních postav, přitom však

1) Čím bylo těch dalších 230.000 „individuí“, Sommrova topografie nevysvětluje.

2) Ve IV. svazku, ve studii „Noční honba“, líčím život v staré šumavské sklárně. Na druhé straně téhož vypravování je v poznámce zmínka o skleněných korálkách, o jich výrobě v stachovské sklárně, o vývozu do Španěl a Portugalska, o obchodu s otroky atd.

3) Rodišti mé matky.

4) Viz Grafenried.

SELSKÉ KROJE Z PRÁCHEŇSKA (I.)
(Z PRVNÍ POLOVICE 19. STOLETÍ)

tělesně silní a zdraví. Nápadně větší a svalnatější byli prý němečtí horalé, obzvláště v Královském Hvozdu, což přičítá prof. Zippe jejich obtížnému způsobu života a drsnému podnebí. (!) Tito lidé prý si zachovali mnoho starých zvyků a obyčejů následkem své odloučenosti od světa,⁵⁾ s nímž neměli téměř žádného spojení, ale také prý se přidrželi některých předsudků, čímž prý se znatelně lišili od horského obyvatelstva severních Čech.⁶⁾

*

*Zprávy z různých míst
a velkostatků z let 1825–26.*

BLATNÁ

Radovánky má lid jen v tanci. Kroj zdejších obyvatelů blíží se již více městkému; zřídka lze již někoho spatřit v červených nebo modrých punčochách.

To je vše, co nám dovedl tehdejší pan „Amtmann“ o blatenském lidu říci. Jak vidět, mnoho práce si s tím národopisem nedal.

V náhradu za to vám zde podávám pověst o blatenském zámku, jak ji zapsal prof. Millauer⁷⁾ a od něho převzal topograf J. G. Sommer. Pány na Blatné byli prý kdysi také templáři. Není pro to sice listinných dokladů, ale ve staré jídelně blatenského zámku byl prý ještě v XVIII. století velký nástěnný obraz, který by tomu snad nasvědčoval. Obraz ten představoval pochmurnou skalnatou lesní krajinu, v jejímž popředí bylo několik templářů, zahalených ve své pláště s červenými kříži. Před nimi šel černochoch s lucernou, která ozařovala velký kámen ve stěně vedle obrazu. Na tento kámen ukazoval černochoch prstem. Kolem r. 1770, když Blatná patřila hraběnce Marii Alžbětě Serenyové roz. Waldsteinové, byl prý přijat do zámeckých služeb kancelářský úředník, a ten prý krátce nato stěnu s obrazem ohledal a zjistil, že za kamenem, černochochovou lucernou ozařovaným je dutina. Tuto dutinu odstraněním kamene otevřel a druhý den zmizel. Za kamenem bylo prý dostatek místa pro půl měřice obilí. Když potom v pozdější době byly v zámku provedeny změny, zbytky památného obrazu zmizely. — V století XV. a XVI. vládli na Blatné páni z Rožmitálu. Od roku 1798 jsou jejími majetníky páni Hildprandtové.

DOŽICE

Zdejší lidé jsou střídmi; kdyby však měli příležitost a byli v lepších poměrech, měli by sklon k rozmařilostem.

Obyčeje a radovánky nejsou zde zvláštní. Také kroje nemají zdejší obyvatelé svoje původní. Každý dává své šaty podle moderního střihu zhotovit, zvláště ženské halí se v hedvábí a kamrtuch, což se při majetkových poměrech těch lidí zvrhá v marnotratnost.

HORAŽŮVICE

Naši obyvatelé neliší se ničím charakteristickým. Jejich zvyky a obyčeje jsou striktně podle zákona přistřiženy. (!) Jejich zábavy jsou zrovna tak hubené jako jejich marsupia.⁸⁾ Hlavní jejich obveselení je tanec, obyčejně o poslední masopustní neděli, o posvícení a o patrociniálních⁹⁾ slavnostech. Tančí se při hudbě instrumentální; zřídka kdy jsou tu a tam v nedostatku hudby instrumentální slyšet dudy. Nejobyčejnější tanec je „tajč“ (der deutsche), ačkoliv tu chtějí i všechny způsoby tanců v městech známých napodobit.

⁵⁾ Škoda, že nám je prof. Zippe nepopsal.

⁶⁾ Zase ty severní Čechy! (Viz Písek, str. 40.)

⁷⁾ Böhmens Denkmahle der Tempelherren . . . str. 27 a 28. (Praha 1822.)

⁸⁾ Měšce.

⁹⁾ Patrocinium — místo patronicinium — ochrana patrona; patrociniální — může znamenat slavnost pod ochranou patrona světského nebo církevního.

Kroje jsou zde smíšené. Mnoho zde napodobují městský kroj, zejména tak činí mladý lid.

O všedních dnech je vidět pracujícího sedláka v plátěných spodkách a bílém šerkovém kabátu, bosého nebo v dřevákách; v neděli a ve svátek má nezřídka na sobě po městsku střížený soukenný kabát, vyleštěné holinky a – rukavice. (!)

Žena pracuje v špatné kanafasové sukni a dřevákách. Ve svátek vykračuje si však v barevné obuvi, v šátku z manžestru, sukna a mnohobarevného kamrtuchu, tak jak to móda s sebou přináší. To se však týká jen zámožných, které nezřídka nosí šaty i zástěry hedvábné. Chudší ženy spokojí se s různými, z velbloudí srsti zhotovenými látkami. (?) Děvčata s bílým plátnem. Ženská osoba v červených punčochách je dnes „rara avis“¹⁰⁾!

Chudší muži odívají se bílou šerkou. Řemeslníci strojí se vesměs městsky.

HRÁDEK A VELHARTICE

Velká procesí putují odtud větším dílem na Sv. Horu u Příbramě. Radovánky různých obměn k oslavě máje (?) (zu Gunsten des May), při dudách nebo kozlíku jsou zde zvykem obyčejným.¹¹⁾

Místní selská děvčata přicházejí k zábavám a obyčejům takto vyšňořena: na hlavách mají obrovské bílé ladné čepce se širokými, splývajícími pentlemi, na těle úzkou šněrovačku, na krku způsobný šátek, svrchní sukni hrající různými půvabnými barvami, a bílou, jen nadloktí pokrývající košilku, zdobenou obvyklými stuhami.

Mladí hoši nosí okrouhlé plstěné klobouky s velice širokým okrajem, krátké kožené kalhoty, modrou soukennou, dlouhou vestu (der Länge nach laufend) (?), bílou košili s velice širokými rukávy, a proto bez kabátku. Při dudách nebo t. zv. kozlíku obveselují se rozličnými tanci.

(Poznámka: O Hrádku a Velharticích mnoho vypravovala nám dětem naše matka, která byla vychována v blízké Sušici v patricijské rodině Jandů, z níž pocházela naše babička, matka naší matky. Ale teprve v mužných letech dostal jsem se po prvé do toho kraje. Na velhartické faře je o tom ode mne nějaký zápis.)

LIBĚJICE, ČICHTICE A VELHARTICE

Zdejší poddaný je ochotný, snaživý v hospodářských pracích a skromný ve svých životních potřebách. Sklon ke karbanu nebo hře v kuželky zřídka kdy lze pozorovat, spíše k pití, zejména kořalíčky, která při svatebních a křtinových hostinách a pitkách hojně je požívána. Prostý zdejší muž lpí velice na svých předsudcích. Věří, že nemoci vlastní i svých zvířat zapudí rozličnými poštilostmi.

Mladý lid náruživě miluje tanec. Svatební veselí, posvícení, obžínky i hospodské muziky jsou k tanci hledané příležitosti. Ačkoliv denní venkovská strava je jednoduchá, pozůstávají jen ze zeleniny a moučných jídel, tož při jmenovaných venkovských radovánkách podává se i všelijaké maso a pečivo.

Všední kroj selského lidu je z bílé šerky; muži nosí okrouhlé černé klobouky s širokou střešou, kožené střevíce nebo dřeváky, vlněné punčochy. Zámožnější muži strojí se o svátcích do soukenných kabátů modré, hnědé nebo tmavohnědé barvy, oblékají žluté kožené kalhoty, soukennou vestu s mnoha kovovými knoflíky, také soukenné pláště a boty.

Ženy nosí široké šerkové sukne, červené vlněné punčochy, bavlněné šátky na hlavě a hedvábné kolem krku, manžestrové šněrovačky, zástěrky stuhami zdobené. (Snad s pentlemi, splývajícími vzadu od pasu?) V tom spočívá jejich přepych (Luxus).

KASEJOVICE

Zdejší občanstvo žije ponejvíce osaměle, zřídka kdy sejde se větší společnost, kromě svateb, posvícení a posledních dní masopustních, při nichž se obveselují taneční muzikou.

¹⁰⁾ Zvláštní, vzácný pták, něco, co není k vidění – bílá vrána.

¹¹⁾ Škoda, že pisatel tyto májové oslavy podrobně nelíčí.

V jídle a pití jsou omezeni na to, co jim poskytuje jejich vlastní hospodářství. Zřídka kdy koupí si někdo pamlsky. Skoro každý hospodář je zásoben na celý rok šunkou.¹²⁾ Chleba málokdo koupí od pekaře.

Ženský kroj je ve všední dny velice chudý (niedrig) a prostý. Ale o slavnostech a svátcích nosí se hedvábné, na prsou otevřené, stříbrnými sponami opatřené šněrovačky, na krku stříbrné řetízky se stříbrným křížkem, na hlavě zlaté okrouhlé čepce, stříbrné a zlaté náušnice, krátké svrchní sukně i spodničky z hedvábné látky, kartounu nebo kamrtuchu atd.

Kroj zdejších obchodníků dobyt看¹³⁾ je tento: manželstrová krátká kazajka, manželstrové dlouhé kalhoty, jako pokrývka hlavy sametová zelená čepice se zvednutým štítkem (hinaufragendem Schirm).

*

Zde musím k Eichlerovým zápisům přičinit dodatek. Již ve zprávě z Dožic čtete, že tamější ženské strojí se nad své poměry; o kasejovických ženách pak se zde dovídáte, že nosí šněrovačky se stříbrnými sponami, stříbrné řetízky, zlaté čepce, zlaté náušnice atd. To však jsou pouhé dětské hračky proti přepychu krojů, jaké se nosily na Kasejovicu osmdesát let před Eichlerovými zápisy. Velice zajímavě píše o tom plzeňská spisovatelka paní Marie Lábková v Raušarově knížce „Památná místa našeho kraje“. Vyjímám z jejího článku, nadepsaného „O kroji hradištském“ dopis držitele lnářského panství hraběte Sweerts-Sporcka, jež tento pán zaslal 30. května 1746 ze Lnář „opatrnému magistrátu Kasejovickému“. Mezi jiným píše:

„... Tajiti nemohu, kterak včerejšího dne při službách Božích v chrámu Páně farním v Kasejovicích... s velikou mrzutostí spatřiti jsem musel, kterak tak *mnoho ženských osob v skvostném a nádherném oděvu, obzvláště zlatem a stříbrem štikováním a s okrášlenými čepci, též v drahých stříbrných páskách a hedvábných šátkách poukázati se daly.*

Předně a nejprve: Zapovídám všem městským poddaným ženám, *aby odníčka žádné dykýtové, damaškové aneb dokonce draconové neb jinší hedvábné kantuše, korsette aneb kamizolky, též sukně drahé zlatem a stříbrem štikované, premované a jinší hedvábné čepce, stříbrné pásky, nositi se neopovážily, nýbrž při sprostém Bohumilém kroji, šaty cajkové neb soukenné, čepce ale z čistého plátina a barchanu nositi hleděly, kdežto taky*

za druhé: všem poctivým pannám, *jakožto nadzminěné nádherné šaty, tak taky všechny bohaté čepce, poněvadž čepce jenom samým ženám a žádným pannám poctivým nositi nepatří, pod přísným trestem zapovídám, naproti tomu aby v čistých cajkových šatech chodily, čisté vínky s malým a prostým, ne jako čapím hnízdem, čepením nosily, jim tuto dovolení dávám, pročez*

za třetí: ... kdyby se toho víc ještě nositi opovážila, tak jim ty šaty neb čepce v contrabant vzíti a čtyřnedělním arrestem potrestati neopomenuli.“

V „instrukci“ z 30. července téhož roku dále nařizuje, *„aby vřadu šněrované šněrovačky, které prosté selky i dívky již nositi se opovážily, dokonale vyvržené a vykořeněné byly a budoucně žádné takové šité nebyly.*

Dálejc i také tímto všem vůbec městským dcerám a děvečkám v městys Kasejovicích *všelijakých tykýtových, portelových brogat a dokona aksamitových čepcův i také nádherné pucování s pentlemi, též se štikováním a s pentlemi lemováním a vysokýma špalíčkami vyhotovené pantofle a střevíce na nejostřejší se zapovídá... Tato záповěď taky na vesnice podobně se srozumívá.“*

Z popisu toho patrno, že veliká nádhera výzdoby českého kroje, obvyklá před bitvou bělohorskou, rozmohla se znovu po skončených válečných útrapách a že všechny součásti krojové, nošené ve století XVI. ve městech, přešly též svým pozvolným vývojem na venek, kde se udržely a konservovaly tak, že přechaly ještě celé století osmnácté, aby v příštím pomalu zanikaly...

*

¹²⁾ Šunkou nazývají na venkově skoro každé uzené maso.

¹³⁾ Byl zde velký chov vepřů.

PÍSEK

Lid zdejší je mravný (gut gesittet), střídmy, má svému stavu přiměřené zvyky, jeho radovánky jsou jen v přátelských návštěvách a tu a tam i v tancích. Kroj lidu obecného lze nazvat smíšeninou kroje českého s bavorským.¹⁴⁾

O nějakých vyobrazeních krojů nemůže zde být řeč, poněvadž se zdejší kroje v ničem od ostatních, v Čechách obvyklých krojů nerůzní(!), leda v tom, že chudý lid se zde nuzněji strojí, než jinde, a zejména také tím, že nosí dřeváky, v severních Čechách docela neznámé. (!) Nějaké nápadné zvyky nebo obyčeje zde nemáme. Ale pokud se týče lidových radovánek, podotýkají Severočeši (Nordböhmern) (!), že tance, které u nich se příliš řídí podle ciziny, u nás jsou ještě velice národní (nationäl) a starožitné, takže zde zhusta ještě vidíme pravé české tance, jinde však jenom německé a škotské (schottische)!

(Poznámka: Zpráva podivuhodně zmatená. Psal ji patrně nějaký úředník pocházející ze severních Čech, jinak by nebylo myslitelné, aby Písečan, nebo aspoň Jihočeš, nevěděl nic o národopisu Píseckého kraje a aby stále srovnával písecký lid s lidmi ze severních Čech, kteří v národním svérázu nikdy nevynikli a němečtím byli příliš prostoupeni. Podepsáni jsou sice „Karl Kellner, Bürgermeister“ a „Wenzel Drahorad, Anwalt“, ale ti tohle sotva napsali, podpisy jejich jsou spíše jen ověřovací.)

PUTÍM

Kroje zdejšího lidu se od staletí nezměnily. Podle známých vyobrazení oděvů z dob husitských, strojí se lid stejně jako tehdy(!).

Muži nosí nízký klobouk s velice širokou střešou, zdobený úzkou barevnou stuhou. Barvy těchto stuh se však různí. (Pisatel vyslovuje domněnku, že muž zdobí svůj klobouk podle rytířského způsobu stuhou té barvy, již má v oblibě jeho vyvolená.) Dále oblékají červenou, světlemodrou nebo zelenou vestu, tmavozelený nebo černý kabát, červenými vlněnými šňůrami lemovaný, s mosaznými háčky, a kolem krku červený pruhovaný šátek; žluté kožené kalhoty, řemínkem pod koleny utažené, světlemodré nebo bílé vlněné punčochy a střevíce s mosaznými přázkami. To je sváteční kroj mužů.

Ženské nosí veskrz syté červené vlněné punčochy.

Nejnápadnější z obyčejů je zde „Stínání krále“ o prostředním svátku svatodušním. Jakého původu tento zvyk je a jaký význam má, nedá se tak lehce vyložit a vysvětlit. Pro utrhačné výkřiky, pronášené v klackovitých rýmovačkách, a také i pro jiné výtržnosti při tom páchané policie „stínání krále“ zakázala.¹⁵⁾

PŘEČÍNOV (NYNÍ PŘEČÍN), DOBRŠ A ROHANOV

Ráz (Schlag) zdejších lidí je většinou hezký, jak mužského tak i ženského rodu. I u starých lidí jsou dosud znát stopy jejich dřívější plastické krásy. Příčinou toho je snad prostá a střídma strava, stálý pohyb ve volné přírodě, pilnost v práci a snad v neposlední řadě i to, že ti lidé v mládí nežijí rozmařilým životem. Celkem vzato jsou zdvořilí, obratní a mají velkou úctu k jejich světským i duchovním představeným. Tanec a zpěv milují obzvláště, ale jsou také nábožní a v kostele před pravidelnou bohoslužbou i po ní utěšují se zpěvem církevních písní.¹⁶⁾

Za letních večerů shromažďují se po skončené polní a domácí práci u kříže ve vsi, aby vykonali večerní pobožnost.¹⁷⁾

¹⁴⁾ Před dvěma sty i více lety přicházeli na jihočeské jarmarky hojně Němci, zejména řezníci až z Bavor. Z těch zde někteří uvízli, přitženili se sem a jejich rody posud trvají. Odtud snad ta smíšenina českého kroje s bavorským. (Viz poslední odstavec mého pojednání „Ty bukovský páni . . .“ na str. XLV., sv. IX.)

¹⁵⁾ Stínání krále popisují v X. svazku, str. 19.

¹⁶⁾ Jsou přifařeni do Vacova.

¹⁷⁾ Letní pobožnost se konala také na Staších a popsal jsem ji obšírně v poznámce při písni „Pozdraven bud, kříži svatý . . .“, díl VI., str. 20–21.

SELSKÉ KROJE Z PRÁCHEŇSKA (II.)
(Z PRVNÍ POLOVICE 19. STOLETÍ)

Jejich radovánky jsou, jak již pověděno, tanec a zpěv. Ale k tomu přijdou jen o svatbách, masopustních dnech a o posvícení.¹⁸⁾

Mužáci, to jest ženatí muži, nosí bílý nebo šedý šerkový kabát, šerkové spodky, zelenou nebo tmavomodrou soukennou vestu, bílý plátěný nebo také barevný šáteček kolem krku, okrouhlý klobouk a boty.

Svobodní chodí v tmavozelených nebo černomodrých soukenných krátkých kabátcích, stejných kalhotách a různobarevných vestách; dále nosí barevné bavlněné šátečky na krku, klobouky a boty s mužíky stejné.

U žen je kroj různý. Vdané nosí větším dílem kanafasové pruhované, dílem také látkové sukně rozličných barev, stejné kabátky, živůtky, bílé nebo barevné zástěrky, šátečky kolem krku, okrouhlé bílé vyztužené čepce, červené nebo také bílé vlněné punčochy, střevíce nebo trepky.

Svobodné dívky chodí v kanafasových pruhovaných, většinou však kartounových nebo kamrtuchových sukních rozličných barev, stejných kabátcích, bílých nebo barevných zástěrkách, krátkých živůtkách, bílých nebo hedvábných šátkách kolem krku, červených nebo hnědých šátečkách na hlavě; punčochy nosí bílé nitěné nebo vlněné a střevičky. Vyobrazení zdejších krojů žádné nemáme, proto je nemůžeme připojit.

ROŽMITÁL

O zvycích a obyčejích zdejších obyvatelů nedá se mnoho vypravovat, poněvadž v místě (daorten) žádné nejsou, které by byly zvláštní zmínky hodny. Radovánky jsou zde tytéž jako v okolních vesnicích.¹⁹⁾ O dovolených dnech, zvláště o svatbách, poutích a o posvícení, které trvá 3 dni a na něž se celá ves již dlouhou dobu předtím těší, sezve se celé přátelstvo na hody a ničím se nešetří. Při dudách se tančí, jásá a vesele vyvádí.

Obytná a hospodářská stavení jsou většinou dřevěná a na ochranu před zimou zvenku obložena mechem. V městě Rožmitále je více budov kamenných, ale všechno je postaveno velice nepravidelně a beze vší symetrie.

¹⁸⁾ Kraj ten znám bezmála již 20 let. Dobrš jsem důkladně popsal v obsáhlé studii v dvojsvazku XI.—XII., str. 65—77; z Rohanova je v mém díle obsaženo několik písní říd. učitele Čalouna, a nyní dochází na Přečín. Podnikal jsem tam vycházky do schwarzenberského zámku a bavil se tam v archivu čtením direktoriálních zápisů. A mám na ten Přečín smutnou vzpomínku. Jednou v noci zbarvila se na Staších směrem k Vacovu obloha zlověstnou září. Celé Stachy byly záhy na nohou, kostelníkův Karel běhal po obci a troubil o přítrž, svoláváje členy hasičského sboru. Ti byli také v nedlouhé chvíli pohromadě, stříkačka z kolny vytažena, koně vypůjčeny a zapřaženy, jen tryskem vyjet. Ale kam? Nikdo neměl ani potuchy, na které nešťastné místo zkázonosný červený kohout se snesl. Hádalo se na tu nebo onu obec, ale úsudky se příliš různily. Vtom přišli lidé, kteří mezitím vyběhli na kopec, aby shlédli okolí, a ti hlásili, že hoří příliš daleko za obvodem obce, neznámo vůbec kde. Hasiči tedy zůstali doma.

Ráno přišla zvěst z Přečína, že tam pět chalup těch největších chudáků lehlo popelem. Vypravil jsem se tam — je to přes 2 hodiny pěšky — a když jsem tam spatřil tu bídu, ty bledující úplně ozebračené nuzáky, ty plačící polonahé děti, předsevzal jsem si, že bez odkladu poprosím v novinách veřejnost, aby pomohla. A moje vroucná prosba měla skvělý výsledek. Sešlo se několik tisíc hotových peněz a spousty šatstva, prádla, obuvi atd. Na př. z Král. Hradce spolek volnomyšlenkářů — (myslím, že se tu ani po tolika letech nemýlím ve jménech města a spolku) — zaslali bednu 170 kg těžkou, a k tomu ještě poslali 35 Kč na povoz, aby bedna mohla být dopravena z nádraží do Přečína. Nedověděl jsem se však nikdy, jak tyto peníze a věci byly rozděleny, nebo jak s nimi bylo naloženo. Obecní úřad nejen že mne nepozval, abych při rozdělování spolupůsobil, ale moji písemnou žádost, aby mi aspoň sdělili, mnoho-li dárků se sešlo, nechali vůbec bez odpovědi. Zato jsem se dověděl, že požár založil jeden — z pohořelých! Přijel večer odkudsi z jiného kraje vlakem do Strakonic, odtud šel pěšky do Přečína, zapálil svou chalupu, v naději, že dostane vydatné pojistné, obrátil se a šel zpět na nádraží! A poněvadž jeho chalupa byla stěsnána na malém kousku země ještě se čtyřmi jinými chalupami, shořelo všechno až do základů. Požár šířil se tak úžasně rychle, že ani kvočna se nemohla zachránit a uhořela na vejcích. Viděl jsem ji na dvoře jedné chalupy mrtvou sedět se vzpřímenou hlavou, jako by byla živa.

Tak ničemný ten člověk zničil sebe a čtyři nevinné sousedy.

¹⁹⁾ Pisatel: „Ihre Belustigungen sind die nähnlichen, wie man sie in den um die Hauptstadt (!?) liegenden Örtern findet.“

Ve všední dni nosí muži plátěné nebo mezulánové kytle a dřeváky,²⁰⁾ o nedělích a svátcích modré buď dlouhé nebo krátké kabáty nebo kamizoly, kožené kalhoty, modré punčochy, střevíce nebo boty. K tomu obyčejné plstěné klobouky. Ženské nosí se jako všude velice pestře pokud se týče volby barev. Hlavy pokrývají bílým čepcem, přes který vážou ještě bílou plenu.

Pamětihodná ves je k zdejšímu panství patřící Německý Nepomuk. Obytné budovy jsou stavěny podle bavorského způsobu, s nízkými téměř plochými střechami, na nichž jsou položeny kameny až centnýř těžké. Řeč obyvatelů je více německá než česká, ale lidé ti jsou velice ochotní, hodní a poctiví; jejich kroj pozůstává z dlouhých tmavomodrých kabátů s velkými ocelovými knoflíky, dlouhých modrých punčoch a střeviců; k tomu nosí dlouhé soukenné vesty a nízké klobouky se širokými střechami. Jsou původu bavorského.

Kroje a obyčejje obyvatelů městečka Rožmitálu rovnají se těm, jež jsou i v jiných malých městech Čech obvyklé. (!) Vyobrazení krojů nejsou zde (hierorts) žádná.

SKALICE

Poněvadž zdejší člověk je velice chudý a nuzně se protlouká životem, nejsou zde žádné zvláštní zvyky nebo obyčejje a jen zřídka kdy obveseluje se zde mladý lid při taneční muzice.

Zpráva direktora Pivničky ve Skalici.

Kroje nosí se zde rozličné, podle zaměstnání obyvatelů. Sedlák strojí se ve všední dni do šerkového šatu a nosí dřeváky. Ale o svátcích obléká střevíce nebo boty a soukenný kabát podle obyčejného selského střihu. Selští synkové však, ba i čeledínové a řemeslníci napodobují okolní měšťáky. Nosí o svátcích pláště, soukenné kabáty haveloky, dlouhé kalhoty (Pantalonhosen), hedvábné vesty a vyleštěné boty. Při práci a ve všední dni strojí se ovšem také do šerky.

Z ženských jen báby přidržely se dřívějšího domácího selského kroje. Mladší provdané i svobodné ženy, i také služebné, opíčí se po měšťkách a halí se o svátcích do kamrtuchu, kartounu i také hedvábí; nosí vyšívávané (?)²¹⁾ zástěry, pleny na hlavu z bílého kamrtuchu, bílé punčochy a úhledné (nette) střevíce.

*Zpráva faráře Dominika Wirtha
v Bohumilicích.*

STRAKONICE

Mravy zdejšího lidu nesou znak prostoty a jednoduchosti. Obyčejje a radovánky nevykazují nic podstatného.

Zvyk, či spíše zlozvyk, jemuž se podle možnosti čelí, jsou tak zvané svatojanské ohně, které se na otevřených polích zapalují v sobotu před svátkem sv. Jana Křtitele, a přes které vesnická mládež svévolně a nezbedně skáče.

Jak tento zvyk či zlozvyk vznikl a od čeho se odvozuje, sotva je účastníkům známo a oni skáčí snad jen proto, že jejich předci také skákali.²²⁾

Blahobyt a nesmírné ceny, které se platily za plodiny (Naturerzeugnisse) před nějakými devíti lety, seznámily také prostý lid²³⁾ s přepychem, a nyní, kdy panuje nouze o peníze, ztěžka odvykají mnozí pohodlí, finťení, i také mnohým rozmařilostem, ke kterým je svedlo hrubé neuvědomení a nerozvážná důvěra v stálost a trvalost majetku.

Měšťan a venkovan nebyli tehdy²⁴⁾ podle krojů k rozeznání a jestli první od druhého nebyl znatelný svým

²⁰⁾ Pisatel: („vulgo dřevjenky nebo bacý“).

²¹⁾ V rukopise nesrozumitelně psané slovo.

²²⁾ Svatojanské ohně jsou staroslovanský zvyk. Zapalují se v předvečer památky sv. Jana Křtitele (24. června) a mají ráz očištný.

²³⁾ Rozumím tomu tak, že tu je míněn blahobyt selského lidu, v těch dobách jinak velice ubohého, jenž si zvýšenými cenami polních plodin přechodně asi trochu pomohl.

²⁴⁾ Rozuměj: před devíti lety.

mrvným vzděláním (sittliche Bildung), nemohlo být nikomu zazlíváno, jestli se v obou podle zevnějšku mýlil. Avšak panující nyní nedostatek přivádí pozvolna zase dřívější kroj venkovského lidu zpět: šerkový nebo cvilinkový dlouhý bílý kabát, soukennou dlouhou vestu, krátké koženky nebo dlouhé plátěné kalhoty a vysoké boty. Tak se strojí muži ve všední dni. Sváteční jeho oděv je: soukenný kabát modré nebo tmavohnědé barvy, žlutou hlinkou natřené koženky, černý, dosti vysoký plstěný klobouk. Zřídka kdy vyskytne se ještě starý sedlák, jenž pod nízkým plstěným kloboukem se širokou střechou má na hlavě – (ať v zimě nebo v létě) – čepici kožišinou lemovanou.

Kroje žen drží se starého střihu a jen látky jsou jemnější. Šněrovačky nosí se krátké a tuhé, z různých látek a rozličných barev, šátky na krk jsou bílé nebo barevné, z kamrtuchu nebo hedvábí.

Svobodné pletou si vlasy do copů, na temeni hlavy je svinují do kolečka a přes to vážou velký bílý vínek, někdy barevnými květy vyšívaný.

Vdané nosí krátké kulaté a tuhé čepce, posunuté do týla a spinadly k vlasům připevněné. Vzadu na čepci skvějí se dvě bílé tuhé mašle, podobající se rozpjatým křídům a od těch splývají dvě hedvábné pestrobarevné stuhy, spadající přes ramena až k sukni.

Často oblékají ženy pouze šněrovačku a přes ni krátký kabátek, ponejvíce černé barvy, zhusta z černého sametu, zlatými portami nebo stříbrem zdobené. Také hedvábné kabátky se nosí, leč bez šněrovaček. Rukávy košílky jsou veskrz krátké.

Čím slavnostnější kroj, tím více spodničků žena obléká. Navrství si je kolem těla na sebe a přes ně vezme hedvábný šat a fěrtoch. Punčochy jsou nyní veskrz bílé, buď bavlněné nebo nitěné; střevíce kožené. Velice zřídka, a to jen u starých osob, je vidět tu a tam ještě punčochy červené.²⁵⁾

VOJNICE

Náš lid je morální a nemá žádné obyčeje a nezná jiné radovánky než muziky.

Muži nosí šat soukenný nebo šerkový, a to dlouhé šosaté kabáty nebo také kabáty haveloky (Kaputröcke).

Svobodní hoši oblékají také kazajky, dlouhé kalhoty a černé manžestrové vesty; klobouky nosí se vysoké, jako je nosí řemeslníci, a pak ruské čepice. Jedním slovem: zde máme maloměstský řemeslnický kroj.

Ženské oblékají bílé pruhované kartounové sukně a kytle,²⁶⁾ nosí čepce bílé, při nich různobarevné dlouhé pláště, střevíce z teletiny a bílé punčochy.

VOLYNĚ

Mravy jsou zde po většině nezkažené a poddaní, až na některé řídké výjimky, jsou poslušní, pracovití, chování klidného a nábožného.

Poněvadž některé neslušné a nedovolené obyčeje byly odstraněny, nemáme zde kromě masopustních dní, obžinek a posvícení žádné jiné zábavy. Radovánky lidu jsou jen v hudbě, tancích, někdy také ve zpěvu písní.

²⁵⁾ R. 1935 upozornil mne orlický pán Karel Schwarzenberg, že v díle „Erzherzog Karl, der Feldherr und seine Armee“, vydaném ve Vídni 1913, je vyobrazení dudáka píseckého 25., nyní 11., pluku, jenž r. 1820 hrál v Strakonících před císařovnou Karolinou Augustou a tak se jí zalíbil, že nařídila, aby byl ihned vyobrazen a obraz aby byl za ní poslán do Budějovic. Přání císařovny bylo ovšem co nejrychleji vyhověno. A tento obrázek, chovaný nyní ve vídeňském Heeresmuseum, měl být po náhledu pana Karla Schwarzenberga reprodukován v strakonickém svazku (11.–12.) mého díla, kde o zmíněném dudákovi píšu. Předsevzal jsem si nyní, že své přehlédnutí napravím, když se mi k tomu naskýtá příležitost otištěním nového pojednání o Strakonících. Ale pro velké potíže, spojené s reprodukcí obrázku ve vídeňském Heeresmuseum anebo se zasláním jeho do Prahy, musel jsem se svého úmyslu vzdát. Obrázek je kolorovaný lept, rozměrů mně neznámých. Příliš malá reprodukce ve výše zmíněné knize nedělá dobrý dojem; dudák tu má obličej starší semitské ženy se širokým rembrandtským kloboukem a levá noha je v kresbě nápadně pokřivena. Je zřejmo, že obrázek je dělán narychlo a že jej nedělal umělec.

²⁶⁾ Sukně a kytle je sice totéž, ale kytle je sukně hrubší.

Kroje jsou zde velice rozličné. Na př.: v dolejších vesnicích, blíže Volyně, nosí sedlák (Landmann) v neděli a o svátcích zeleně popelavý nebo světlemodrý soukenný selský kabát, stejnou vestu, ponejvíce krátké kožené kalhoty, boty, černý vlněný nízký klobouk se širokou střechou a pod ním v zimní době čepici lemovanou vydří kožíšinou. Ve všední dny: boty z hovězíny, krátké bílé šerkové kalhoty a takový kabát.

Ženské pokolení nosí o svátcích dlouhé pestrobarevné sukně, buď kartounové nebo z velbloudí srsti, ponejvíce zelené nebo červené, a stejnobarevné kabátky. V zimní době nosí mnohé ženy soukenné anebo manžestrové kožíšky s šedým vyložením z ruských beránčích kožíšin (Lampelfellen)(?), v létě bílé plátěné, v zimě vlněné nebo barevné šátky přes prsa, na hlavě kulaté čepce a přes ně veliké bílé pleny; zástěrky jsou stejně dlouhé se sukněmi. Některé nosí sukně i zástěrky hedvábné, ale ve všední dny kanafasové, rozličně pruhované, při chladném počasí šerkové kabátky, kulaté čepce, přes tyto plátěné pleny, na nohou dřeváky.

Horáci nosí bílý nebo šedý šerkový šat, v neděli někteří výjimečně soukenné kazajky a takové kalhoty. Dřeváky jsou v horách všeobecné, jen o slavnostech oblékají se střevíce nebo boty. Na hlavě nosí muži vysokou čepici z nejobyčejnější (ordinärsten) černé ovčí kožíšiny. Ženy oblékají kanafasové, široce pruhované velmi krátké sukně, stejné zástěry, soukennou nebo manžestrovou šněrovačku, v neděli kartounové různobarevné kabátky, ve všední dny pouze šerkové. Kroj jejich je vůbec velice prostý, nuzný a ponejvíce doma vyrobený.

(Pisatel zde vysvětluje, že šerka je látka z poloviny z vlny a z poloviny z hrubé lněné nebo konopné příze vyrobená a ve valše vyvalchovaná. O tom jsem však psal již v předešlých svazcích. Je to látka velmi pevná a trvanlivá, ale také přiměřeně hrubá, tvrdá a těžká. Dnes se šat ze šerky téměř již nenosí; přesto šerku najdete na Šumavě a Podlesí snad na každém i sebemenším trhu.)

ZDÍKOV VELKÝ

Ponevadž zdíkovské panství je horské a šumavské, je zdejší lid (Volksstamm) silný, otužilý, pracovitý, veselý a velice skromný. Mléko a zemáky jsou jeho hlavní stravou. Tanec při sklenici piva je jediná a k tomu zřídka kdy se vyskytující zotavená (?) mládež. Smysl pro domáckost je převládající znak charakteru toho lidu. Při tom dbá mnoho na čistotu svého šatu.

Ženy oblékají lehký a k tělu těsně přiléhající šat. Hlavy zavazují do pestrých šátků; živé barvy jsou zde velice oblíbeny.

Muži nosí kazajky a krátké kalhoty, mladší také pantalonky z tmavobarevného sukna, okrouhlý klobouk a boty. Plášť vidět zřídka. O posvíceních a svatbách se mnoho hoduje a popíjí a celá sousedstva se tu sejdou. Při hodech o křtinách mají ženy přednost k rozpustilosti. Přes to, že tu je patrný sklon k nábožnosti, nekladou se požitkům lásky žádné zvláštní překážky a nemanželské děti nejsou tu žádnou zvláštností. Jinak je to lid dobrý, ale prudký a — svobodomyšlný!

(Pozn. Zprávu tu podepsal 20. srpna 1825 Ant. Tonner, ředitel a justiciár, nejspíše praděd známého ředitele pražské Československé obchodní akademie Em. Tonnera, rodáka sušického. Té doby byl majitelem zdíkovského panství hrabě Ferdinand Pálffy de Erdöd. Rod jeho drží nyní Březnici.)

SELSKÉ KROJE Z KLATOVSKA
(PŮVODNÍ AKVAREL Z R. 1825)

III

Z KLATOVSKA

Klatovský kraj povstal z jedné části kraje Plzeňského, když se země česká rozdělovala na 16 krajů. Stalo se tak r. 1751. Když se pak Čechy r. 1849 nově dělily na 7 krajů, ztratil Klatovský kraj své jméno i samostatnost a splynul opět s krajem Plzeňským.

Klatovský kraj prostíral se na západní straně Čech a hraničil západně a jihozápadně na království bavorské, jižně a jihovýchodně na kraj Prácheňský, severovýchodně a severně na kraj Plzeňský. Plošná rozloha jeho činila v letech třicátých minulého století 46 čtver. mil německých¹⁾. Plodná jeho půda zabírala 360.835 jiter.

Obyvatel napočteno r. 1837, právě tedy před sto lety, 184.764, t. j. 87.979 mužů a 96.785 žen, jinak 42.388 rodin. Z toho bylo 166 duchovních, 68 šlechticů, 321 úředníků a hodnostářů (Honoratioren), 1678 umělců (!), živnostníků a studujících a 6252 sedláků vlastnicích pozemky. Ti obývali 7 měst s deseti předměstími, 19 městyšů (Märkte) a 642 vesnic, v nichž bylo dohromady 23.556 domů.

Zajímavě líčí prof. Zippe v Sommrově topografii národnostní poměry Klatovského kraje:

Českou řeč mluví většina obyvatelstva. Nikde v Čechách (vyjímaje německoslezskou hranici u Náchoda a při Moravě) není zemská řeč (Landessprache) tak blízko k hranicím rozšířena, jako u Domažlic a Klenče, kde jen nejkrajnější osady jsou německé. Sedlák mluví čistou češtinou; jen v některých končinách kraje vyskytují se zvláštnosti ve vyslovování některých hlásek; tak na Chudenicku vyslovují e místo o; říkají demu, delu místo domu, dolu. Obyvatelé roviny od Staňkova až k Týnici vyslovují bul místo byl; proto jim žertovně říkají „buláci“. Obyvatelé několika obcí u Domažlic a Trhanova sluli dosud a slují Chodové. Jsou prý to potomci Poláků, které Kosmas nazývá „Gedčané“ (Děčané) a kteří prý r. 1039 za Břetislava I. přesídlili do Čech. Řeč Chodů ještě dnes svou zpěvavostí a v češtině nezvyklou přízvukností prozrazuje cizí jejich původ.²⁾

Vedle polního hospodářství a chovu dobytka dává také průmysl obyvatelstvu obživu.

V některých končinách kraje lze pozorovat zvláštnosti krojů i nápadné rozdíly obyčejů a zvyků, způsobů stavby domů i rázu obyvatelstva.

V Chudenickém středohoří nosí sedláci dlouhé modré kabáty se stojatými límci a dvěma řadami velkých kovových knoflíků a modré vesty, rovněž s kovovými knoflíky.

Ženy nosí těsně přiléhající vyšíváné bílé čepce a velké bílé pleny přes hlavu, jež zavazují pod bradou, dále vyztuženou šněrovačku (Mieder), kabátek z kamrtuchu nebo sukna, zpravidla olemovaný kožíšinou, dále oblékají několik sukni, jednu na druhou, z nichž nejsvrchnější je tmavé barvy, olemovaná širokou zelenou stuhou. Často však nosí také bílou nebo pruhovanou svrchnici, k tomu stejnou zástěru a červené punčochy.

V rovinách kolem Čechovic nosí muži velké okrouhlé klobouky, dlouhý, až na ramena splývající vlas a dlouhé bílé vlněné kabáty s černým lemováním; kabáty ty si sami zhotovují.

Ženy oblékají pestré, zlatými a stříbrnými portami zdobené šněrovačky (Mieder) a nosí tlusté polštářky na prsou.

Kolem Týnice a Domažlic nosí muži velice dlouhé kabáty ze zeleného sukna, s „tajlí“ v zádech hodně nahoru posunutou.

V údolí Bradlavky nebo Úhlavky (Úhlavy) jsou kroje modernisovány.

Obyvatelé údolí (a přiléhající k němu roviny), jímž protéká Radbuza, jsou povětšinou štíhlého vzrůstu. Obyvatelé Domažlicka a Všerub jsou naproti tomu ramenatí, zavalití a silní.

V dalším naznačuje prof. F. X. M. Zippe ve své „Allgemeine Übersicht des Klattauer Kreises“³⁾ jaké

¹⁾ Míle německá tolik co naše.

²⁾ O dialektických odchylkách zde uvedených, rovněž i o domnělém původu Chodů zmiňují se na jiných místech tohoto díla.

³⁾ J. G. Sommer: Das Königreich Böhmen. Siebenter Band. Klattauer Kreis.

nápadné rozdíly jsou v řeči, krojích, obyčejích a stavbách obytných stavení lidu bydlícího po obou stranách „vodního rozhraní“ (Wasserscheide).

Toto vodní rozhraní popisuje na str. XVI. téhož pojednání tak rozvláčně, komplikovaně a únavně, že jsem se vzdal toho, zde se jím zabývat.

Nápadné rozdíly jsou tu přirozené, uvážíme-li, že jednu stranu „vodního rozhraní“ obývají Němci a druhou Češi, a u hranic už jen Němci. Ostatně pan prof. Zippe nikde neříká, jaké ty zvyky a jejich rozdíly byly.

*

*Zprávy z různých míst
a velkostatků z let 1825–26.*

BERNARTICE

Zdejší obyvatelé jsou prostého vychování, nezkušení, ale ochotní. Vůči každému chovají se bodře (heiter), ale jsou pyšní na svou tělesnou sílu a proto při každém sváru náchylní ke rvačce.

Muži nosí pláště z modré látky s malým límcem, kabáty krátké, podle starého způsobu, opatřené jen háčky a knoflíky, vesty černé a dlouhé, po selském⁴⁾ způsobu, kalhoty ponejvíce kožené nebo bílé vlněné, k tomu boty, zřídka střevíce; ve všední dny dřeváky s koženými svršky, zvané nejšle.

Ženy nosí dlouhé kabáty k zapínání na háčky, vzadu s dlouhými šúsky. Sukně velice krátké, ponejvíce z černé vlněné látky, bílé vlněné punčochy a střevíce. Jako pokrývku hlavy nosí obyčejný čepce (gemeine Haube), přes něj bílou plenu s hrubými krajkami a stuhou.

ČESTÍN NOVÝ

Novém Čestínu máme v Eichlerovi zprávu, že tamní lidé jsou prostého vychování (gemeiner Erziehung), ale velice dobrosrdeční a ochotní prokazovat služby. Zvykem jejich je, vůči cizincům projevovat dobré chování a všechno projednávat v důvěrném tónu. Stane-li se však někomu urážka, odmítne urazitele energicky. To se přiházívá při muzikách, při nichž se tančí podle prostého selského způsobu a zpívají se veselé písně. Sedláci rádi se vychloubají velkomyslností.

Muži nosí klobouky se širokými střechami a dlouhé kabáty s velikými vejčitými olovenými knoflíky.⁵⁾ Vesta je podle způsobu venkovských řezníků(!), kalhoty jsou krátké, ponejvíce z kozlovice. Nosí se také bílé nebo soukenné pláště s velkým límcem a velmi velikými knoflíky; k tomu boty.

CHOTIMĚŘ

Zdejší lid je dosti dobře umraveněný a dovede se při dudách za průvodu houslí slušně bavit.

Zdejší kroj: muži nosí bílé kabáty, krátké žluté koženky, bílé punčochy a střevíce; ženy nosí krátké šerkové nebo mezulánové⁶⁾ spodní i svrchní sukně, živůtky ponejvíce nankýnové (nanquinene) nebo manžestrové.

⁴⁾ Psáno je tu „beirischen Art“, takže není přesně vysloveno, mínil-li tu pisatel „selský“ nebo „bavorský“ způsob. Pravděpodobnější je druhé.

⁵⁾ V pokračování této věty je slovo tak nezřetelně napsané, že jsem ho nemohl (a nikdo jiný) bezpečně rozluštit, ale myslím, že konec věty má mít tento smysl: . . . knoflíky v jedné řadě vpředu až dolů.

⁶⁾ Mezulán – z italského mezza lana – polovlněná látka z příze a ovčí vlny; mezulánka – sukně z mezulánu. Vdaná žena liší se od svobodné dívčice tím, že má ňadra pokryta polštářikem, stuhou převázaným. Na hlavách nosí vdané i svobodné bílé pleny.

PLÁNICE

Při nynějším nedostatku peněz přestávají u zdejších lidí všechny radovánky; jen když se tu a tam sousedé v hospodě sejdou, dopřejí si nějakou tu holbu piva. Mravy zdejšího sedláka jsou chvalitebné. Vůči svým představeným je poslušný a ochotný, ve víře vytrvalý.

Ve všední dny nosí sedláci plátěnou nebo šerkovou halenu (Hallene), spodky z téže látky a dřeváky; v létě chodí bosí. O nedělích a svátcích nosí kabát z hrubého sukna v různých barvách, okrouhlý klobouk, dílem soukenné, dílem kožené kalhoty, střevíce nebo boty.

KANICE

Pokud se týče obyčejů, zvyků a radovánek zdejších obyvatelů, není zde nic pozoruhodného. Kroj mužů je prostý. Kabáty jsou z bílé šerky, bez vzadu otevřených šosů, jen s třemi záhyby a bílým nitěným vyšíváním na tuhém límci a nahoře na záhybech; spodky jsou ze skopovice (Schafleder) a vesty (Leibeln) z černého manžestru. To je běžný oděv. Jen na velké svátky nosí dlouhé tmavomodré kabáty s vypouklými okrouhlými bílými knoflíky.

Naproti tomu je kroj žen, zvláště mladších, přepychový (luxuriös). Vlněné látky, dosud obvyklé, nejsou více v oblibě a na šaty se volí kartouny a jiné látky. Sukně se šijou po městském způsobu a spodničky se lemují dole širokými hedvábnými stuhami. Místo šátků na krk nosí se velké obvěsné šátky (Umhängtücher). (?)

KLATOVY

Nečitelně podepsaný „Amsrat“ několika slovy vyřizuje klatovský národopis. Zvyky, obyčeje, kroje a radovánky nejsou prý v ničem nápadny a obyvatelstva místního také ne vlastní. Jsou prý takové, jako je mají obyvatelé i jiných krajských měst. (!) Podivuhodné přitom je, že v aktu klatovském jsou založeny primitivní sice, ale roztomilé akvarelové obrázky selských i městských krojů klatovských, vedle krásného znaku městského. Dva z těchto obrázků jsou reprodukovány v tomto svazku; ostatní budou obsaženy ve svazku příštím.

(Viz národopisné zápisy v povšechném líčení Klatovského kraje na str. 45.)

CHUDENICE

Zdejší lid je tichého, klidného chování. Všecko se zde žije téměř jen zemědělsky, ale přitom lid má sklon k veselosti, která u něho propuká při každém podnětu.

Nějaké zvláštní obyčeje nebo zvyky, mimo ty, jež jsou u venkovského lidu obvyklé, nelze zde pozorovat. Lid hledá zábavu v tancích, při hudbě několika houslí a klarinetů; v chudších vesnicích stačí pouhé dudy. Tancuje se o masopustních nedělích, o posvíceních i jiných dovolených dnech a při zámožných svatbách, kdy ženich s nevěstou jsou doprovázeni do kostela i zpět hudbou.

Kroj: Zámožnější muži nosí oděv soukenný, kdežto chudší musí se spokojit s šerkovými bílými kabáty i takovým spodním šatem. Doma a v práci se nosí dřeváky; jen do kostela a na přespolní cesty oblékají boty nebo střevíce.

Ženské obětují všecko na oděv, jenž se skutečně také od mužského silně odráží. Od nošení dříve obvyklých červených punčoch se ponejvíce ustoupilo; nosí se jen bílé punčochy, avšak také lepší střevíce než předtím. Čepce s krajkami, hedvábné šátky na krk a hedvábné fěrtoušky nejsou zde nic neobyčejného a musí se říci, že zdejší ženské pokolení dovede se strojit ke svému prospěchu.

Od těchto zvyků se uchylují vesnice Močerady a Oprechtice, z nichž první, ležící na Týnické hranici, strojí se podle tamějšího obyčeje a druhá, ležící na hranici Koutské, přidržuje se odedávna krojů koutských obyvatelů.

Zvýšená populace, vojsko zde občas ubytované a styk s okolními městy Klatovy, Domažlicemi, Týnicí atd. to všecko působilo škodlivě na morálitu, takže tu a tam přišly na svět nemanželské děti. Dalšímu šíření takových poměrů hledí se čelit veřejným napomínáním.

(Viz, co o krojích Chudenického středohoří stojí psáno, na str. 45.)

GRAFENRIED

Na zdejší teritoriu jsou poddaní pracovití a pilní, při tom ale dosti svéhlaví a hašteřiví, proto zřídka snášejí se mezi sebou, tím méně s cizími. Ve svých předpojatostech jsou vůči každému poučování nepřístupní. Drží sice mnoho na vnější ceremoniel při bohoslužbách, ale vězí ještě značně v pověrách. Nějaká ta partička karet a nějaký ten truňk piva v hostincích jsou povětšinou jejich zábavou. Při tanečních zábavách zvučí klarinety, cymbál, několik houslí a někdy i trubky, takže posluchači přechází sluch i dech.

Šat grafenriedský, porovná-li se s krojem sousedících českých osad,⁷⁾ má tu zvláštnost, že se podobá falckému kroji (der pfälzischen Tracht).⁸⁾

Muži nosí buď kulaté anebo také třírohé klobouky, soukenné krátké kabáty, ponejvíce světlemodré nebo také tmavé tabákové barvy, s bílými kovovými nebo látkou kabátu pošíťmi knoflíky, soukenné, ponejvíce červené vesty, s bílými vypouklými knoflíky; pod vestami nosí na prsou ještě kus látky (Brustfleck), spodky jsou černé, kožené, zavěšené na širokých zelených šlích a sahají sotva přes kolena, punčochy jsou světlemodré vlněné nebo bílé plátěné, střevíce s mosaznými přazkami.

Ženské nosí na hlavách bílý plátěný šátek, vpředu zdobený širokými krajkami, na těle tmavomodrý nebo černý květovaný cajkový kabátek, který je vzadu prodloužen a sestřižen do špičky či cípu, pak široký živůtek buď soukenný, cajkový nebo hedvábný, v barvách různých, vpředu s vypjatým tuhým „puntem“ pod nímž teprve nosí se úzké, až ke krku zapjaté kartounové květované rukávce. Kytle je velice krátká a ze stejné látky jako kabátek. Vlněné punčochy jsou obyčejně světlemodré, s bíle a červeně smíšenými cviklemi (Zwickeln) anebo jsou celé bílé z plátěné příze. Střevíce se zapínají mosaznými přazkami.

MERKLÍN

Po žních je zde obyčejem, že každý sebemenší držitel půdy pořádá slavnost obžínkovou, při které hostí svou čeládku lepší stravou i také pivem. Nežřídka končí obžínky u zámožnějších, obzvláště u vrchnostenských dvorů, taneční zábavou.

Při křtech dostává šestinedělka od kmotrů a kmotřiček dary.

Svatby slaví se zde u zámožných dosud hlučně. Zjedná se plampač (ein Blampač), jenž obstará hudbu, sezve svatební hosty, které pak při hostinách i tancích baví šprýmovnými průpověďmi a udržuje je po celou dobu svatebního veselí při dobré náladě. Po skončených slavnostech vypraví se nevěsta s celým průvodem za neustálého zpěvu do bytu ženichova. Na voze nevěsty jsou naloženy peřiny. Na několika vozech dalších, tažených 4–6 koňmi, jedou svatebčanky (Hochzeitsweiber). Nevěsta musí před oddavkami přinést faráři i kohouta, i koláč a i šátek.

Tance: tajč (der deutsche), kvapík (Gallop), šotyš (Schottisch). České tance „rejdovák“ a „dokola“ jsou zde oblíbeny u mladých i starých selských lidí.

Při svatbách zpívají dívky i ženy písně, které si samy složily. Při tom mávají šátky, k čemuž muži výskají a rozpustile poskakují.

Kroje: Muži vesničtí nosí většinou vyšší klobouky se širokou střechou a širokou stuhou z černého sametu; pod kloboukem mají hlavu pokrytu ještě zelenou sametovou čepicí, lemovanou vydří kožíšinou. Kabáty nosí dlouhé z modrého sukna, vestu z černého manžestru s cínovými knoflíky, běžícími shora dolů již od límce, na němž jsou zeleným hedvábím vyšity různé květiny, dále nosí krátké kožené kalhoty a boty. Jiní odívají se šerkovými dlouhými kabáty s postranními kapsami, šerkovými kalhotami, světlemodrou soukennou vestou, světlemodrými vlněnými punčochami a střevíci.

Ženy nosí bíle vyšíváné okrouhlé čepce, převázané úplně bílými vyšívávanými pleny (Kopftuch), modré soukenné kabátky (Korsetts), bavlněné, červeně pruhované, v zimě ale světlemodré nebo světlezelené vlněné sukne, lemované různobarevnými stuhami, červené vlněné punčochy a polokožené botky.

⁷⁾ Každý podle jména pochopí, že tu jsou Němci.

⁸⁾ Žádný div, vždyť Grafenriedští jsou vlastně Bavoráci, neboť statek Grafenried patřil až do r. 1764 k tehdejšímu kurfiřtství bavorskému a teprve smlouvou mezi Rakouskem a Bavorskem o úpravě hranic byl přivtělen ke království českému. S Horním Falckem bavorským Grafenried podnes sousedí. Od toho tedy ten falcký kroj.

SELKA Z POŠUMAVÍ
(Z LET 1802-1808)

NALŽOVY

(Poznámka: Nalžovy patřily původně ke kraji Prácheňskému. Když pak panství Hradiště bylo od Klatovska odtrženo a připojeno ke kraji Plzeňskému, dány Klatovskému kraji jaksi v náhradu Nalžovy, čímž se plošná výměra toho kraje o něco zvětšila.)

Mravy, obyčeje a kroje mají zdejší obyvatelé společné s blízkými i vzdálenými končinami Prácheňského kraje i krajů sousedících (!).⁹⁾ Z obyčejů zasluhuje pozornosti prastarý pohanský zvyk, jehož význam přemnoží dnes již neznají a o němž učený Frant. Karel Alter, profesor na vysokých školách ve Vídni, píše ve své knize „Beitrag zur praktischen Diplomatie für Slaven, vorzüglich für Böhmen. Wien 1807“. Na páté straně této knihy vykládá, jak o neděli letare (böhmisches: smrtedlná neděle) mládež obojího rodu (beiderlei Geschlechtes) zhotoví si a vycpe postavu, která má představovat smrt (alegorický obraz zmírající zimy), pověsí ji na tyč, chodí s ní kolem, hodí ji do vody, zase ji vytáhne, pak za různých obřadů a rozpustilého dovádění znovu vyzdobí hedvábnými šátkami a pestrými stuhami, a takto vyzdobenou figuru (alegorický obraz vracejícího se jara) za zpěvu a jáсотu nese zpět do vsi. Přitom zpívají také tyto slohy:

*Již nesem smrt ze vsi,
nové léto do vsi,
vítej léto líbežné,
obilíčko zelené...*

Nebo:

*Smrt plave po vodě,
nové léto k nám jede,
a ty červené vejce
a žluté pomazance.*

(Narážka na blížící se velikonoce, kdy se vaří a na červeno barví vejce a pečou žlutě pomazané koláče.)

*O, ty svatá Markyto,
dej nám pozor na žito,
na to nové obilí,
co nám Pán Bůh nadělí.¹⁰⁾*

(Sv. Markéta, jejíž svátek připadá na červenec, t. j. na dobu žní, je uctívána jako patronka polních i jiných plodin. Prší-li na den sv. Markéty, říká se, že dala potřísnit ořechy, čímž jich mnoho zčervaví, jak zkušenost učí.)

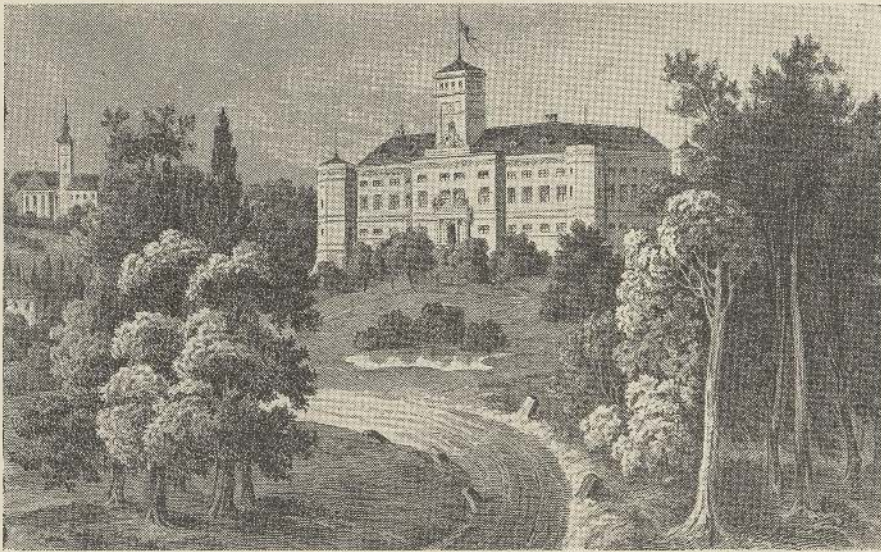
Se „smrtí“ obcházejí také děti chudých rodičů (jednotlivě nebo po párech) všeska stavení ve vsi, zpívajíce případné písně, začež se jim dostává dárků.

O prostředním vánočním svátku rovněž obcházejí chudé děti ves, zpívajíce před každými dveřmi koledy a přijímajíce za to milodary.

O velikonocích připravuje a daruje téměř každá dívka z lidu svému milenci (má-li jakého nebo tomu, jehož chce získat) několik červeně barvených vajíček, ozdobených vrytými nebo také udělanými figurkami a obraznými představami lásky, věrnosti, touhy i bolu. Nejvíce oblíbenými znaky nebo projevy lásky jsou: srdce planoucí

⁹⁾ O krojích nám, bohužel, nalžovský zpravodaj, jinak nadmíru důkladný, nic nepovídá. Zato jsem našel v Sommrově topografii Klatovského kraje (1839) v popise panství nalžovského zajímavou zprávu, podle níž před více než sto lety bylo v blízkém městečku Stříbrných Horách, k Nalžovům příslušejících, 14 krejčů, kteří šili „známé“, rákosem nebo kosticí protažené a ztužené šněrovačky pro venkovské dívky a ženy a dopravovali je na trhy v Klatovech, Plzni, Písku, ba až do okolí Týna nad Vltavou.

¹⁰⁾ Erben, 3. vyd. str. 66–67 má obměny těchto sloh. Obyčej tento je obecně známý. Viz můj popis v X. svazku, str. 17 a 18.

NALŽOVSKÝ ZÁMEK
PODLE STARÉ RYTINY

nebo krvácející, nebo pilou rozdvojené, nebo mečem, dýkou probodené, nebo na čekanu visící; také dvě srdce, jejichž plameny do sebe splývají, prsten, číslice 3 (?), ptáček, kolébka, pomněnky, růže nebo jiné květiny. Pro tato vajíčka, česky zvaná „pomlázka“, přijde si milence, za takového již prohlášený nebo teprve nastávající a k návštěvě u vyvolené krásy pozvaný, o prostředním svátku velikonočním docela veřejně a okázale. Přichází

slavnostně oblečen, často opatřen metlou, ozdobenou mašličkami ze stuh a soukennými odstřížky, a prohlašuje hned při vstupu, že přichází pro pomlázku. Toto prohlášení činí buď prózou, neustále mávaje metlou, nebo zpívaje píseň. Domácí ho přivítají, pozvou ho, aby se posadil a jeho miláček mu přinese pomlázková vajíčka ve fěrtoušku. Mladík dá přinést pivo. K následující potom pitce shromáždí se často více mladých lidí a obveselují se nevinnými písněmi a žerty.

Často ale se stává, že dívka nebo její rodiče takového nápadníka lásky nebo ženění — není-li pozván nebo je-li jinak nevitáný — odbudou s dlouhým nosem.

Ten, jenž byl vlídně přijat a pomlázkou obdarován, odměňuje se své vyvolené tím, že při nejbližší pouti, konané v místě nebo v sousedství, koupí jí stuhu, šátek na krk nebo na hlavu, nebo perník.

Tento zvyk panoval zde v okolí za dřívějších časů všeobecně. Selský mladík považoval za pohanu, když mu nebylo dopřáno odnést si pomlázku od svého děvčete veřejně. Nyní používá se veřejnosti stále řídkěji; naproti tomu odevzdávají se velikonoční dárky spíše na odlehlých cestách, při vyloučených schůzkách v tajných skrýších.

Při selských svatbách jsou různé zvyky. Hosty zve muž zvláště k tomu zjednaný, k takovým funkcím školný a v umění řečnického žvástání a šprýmařství dobře vycvičený. Říkají mu tlampač. Pozvání na svatbu deklaruje v žoviálních, z paměti odříkaných formulkách. Jeho úkolem také je, společně s družbou svatební hosty při hostině obsluhovat a svým čtveráctvím obveselovat.

Mezi hostinou konají se různé sbírky: dvě pro nevěstu na domácí zařízení a na povíjan, jedna pro kuchařku, jedna pro muzikanty a jedna, a to poslední, pro tlampače. Ale již předtím pošle každý pozvaný host do domu příspěvek peněžitý nebo v naturáliích, aby hostina byla zvelebona.

Takové příspěvky posílají se i o křtinových hodech; zato si ale nacpe každá žena plný pytel a ještě pytlík koblihami, koláči i pečeněmi na stole zbylými a odnáší to domů příslušníkům své rodiny. Tomu se říká „vejsluha“. Po svatební hostině se zahájí tančení, především tancem nevěsty (Brauttanz). Družba přivádí nevěstu nejdříve ženichovi, pak otci nevěsty, tchánovi a postupně podle hodnosti ostatním hostům a přátelům, takže každý užije kousek toho tanečku s nevěstou, začez musí klopat muzikantům.

Později objeví se v místnosti bába, karikatura ženské bytosti, zvaná „divoká nevěsta“, padne ženichovi kolem krku, tvrdíc, že je jeho pravá vyvolená nevěsta a prudce ho objímá. Přátelé se ženicha zastanou a z toho vzniknou mnohdy rvačky a fraškovité scény, které přestanou teprve, když divoká nevěsta je vystrčena ze dveří.

Později téhož nebo až příštího dne (neboť svatební veselí trvá obyčejně po dva dny) nastává obřad čepení nevěsty. Ženy dovedou nevěstu do komory, před jejímiž dveřmi hraje muzika, kdežto uvnitř za zpěvu, výskání,

tance a pilného prázdnění skleniček rosolky, ženy nevěstu korunují čepcem. Tento obřad je symbolickým zasvěcením nevěsty do tajů manželského stavu.

Očepenou nevěstu přivedou zase do tančírny, kde obyčejně – zvláště děje-li se čepení teprve druhého dne – tancuje se tanec očepák (Haubentanz) v tom samém pořádku jako předtím tanec nevěsty.

Při přesídlení nevěsty k ženichovi do jiné osady naloží se její výbava, peřiny, skříň (šatník) nebo truhla na žebříňák a nevěsta se spřízněnými ženami přisedne.

Za tímto vozem následují obyčejně ještě jiné žebřinové vozy, obsazené ženami, svatebčany a muzikanty a průvod se pohybuje za zpěvu, výskání a hudby k bydlišti ženichovu.

Vůdce (Führer) a koně jsou vyšňořeni červenými fábory. Ženy na nevěstině voze mají s sebou prapor a mávají hedvábnými šátky a lahvemi rosolky.

Tu a tam položí lid svatebnímu průvodu v cestu „šraňk“, t. j. zahradí cestu provazy, ostrevami nebo podobnými překážkami, a průvod se musí vykoupit penízem, koláči nebo dostatečným douškem kořaličky.

Když dojedou na místo, shledá nevěsta, že dveře jejího příštího bydliště jsou zavřeny, ale na zaklepání se otevrou a ženichova matka, která má nyní nevěstě postoupit vládu nad domácností, vyjde své snaše vstříc a podává jí chléb a nůž. Nevěsta si kousek ukrojí a hned ochutná.

Pak ukrojí větší kus, který rozdělí mezi kolemstojící děti a chudáky. Uřízne-li tento kus poněkud menší, nařká tchyně, že jí nová hospodyně bude rovněž malé porce odměřovat, načež nevěsta ukrojí veliký kus a podělí jím znovu kolemstojící chudáky.

Ukrojí-li však nevěsta hned napoprvé velký kus, raduje se tchyně, vítá a objímá nevěstu a vede ji i s hosty dále do domu. Zde se nyní buďto slaví druhý den svatby, anebo, byl-li již oslaven, zakončí se svatba malým pohoštěním a tanečkem.

Často bývá svatební hostina v první den vystrojena na obou místech, t. j. u ženicha i u nevěsty, takže každá strana hostí své přátele odloučeně ve vlastním bytě, načež teprve k večeru odeběře se ženich v slavnostním průvodu s hudbou k nevěstě. Všechny při těchto slavnostech nezbytné průvody či pochůzky, jak ženicha, tak nevěsty, zejména cesta ženichova pro nevěstu a cesta s ní do kostela k oddávkám, dějí se za průvodu hudby, poněvíc dud a houslí. Často i jednotlivé skupiny svatebních hostí jsou přiváděny s muzikou.

Dlužno ještě podotknout, že nevěsta před svatebním dnem pošle ženichovi novou košili, družička družbovi nový, poněvíc hedvábný šátek na krk a proutek rozmarýny s červeným fábořem. Družba pak posílá družce pár nových střevíčků.

Při svatbě poděluje družka svatebčany kytíčkami z rozmarýny, buď s fábořem nebo bez nich.

V sousedství, zvláště v německých horských osadách, je dosud obyčej, že kromě tlampače sama nevěsta zve den před svatbou významnější hosty a podává jim v citronu (Limonie) zatknutý proutek rozmarýny (jako symbol kyselého břímě, které jí v manželství čeká) a za to dostává často značný dar.

Při svatební hostině sedí vedle nevěsty kmotra (Brautmutter), která ji držela při křtu na rukou. Ta se při tabuli zaměstnává výhradně nevěstou, jíž předkládá hojně jídla a usiluje o to, aby ji udržela při dobré náladě.

Šestinedělkám posílají kmotři, kmotříčky (Gevattersleute) a přátelé často plné koše „darů do kouta“, pozůstávající z koblih, koláčů, všelijakých pečiv, drůbeže, vína, rosolek, masa, másla a vajec atd., při čemž ale pokaždé musí být pletená houska, zvaná vánočka (Striezel), často dva lokte dlouhá a dvacet liber těžká. Kromě toho posílají střídavě sousedky šestinedělce vařená jídla a polévky, poněvíc s celou slepicí.

Některé pověrečné zvyky, známé již jen podle tradice ze sousedství a snad jen tu a tam pro ukrácení chvíle prováděné, zmizely při vzrůstající probudilosti lidu skoro docela. Jsou to tyto obyčeje:

1. *Na Štědrý večer* lijí roztavený cín, olovo nebo vosk do vody a z obrazcových tvarů, které se sraženinami jmenovaných hmot ve vodě utvoří, soudí na budoucnost a příští své osudy.

2. V některých osadách provádí se tento zvyk až *o sv. Třech králích*, při čemž také pouštějí na vodu ve větší nádobě, obyčejně v míse, dvě ořechové skořápky, uschované k tomu cíli od Štědrého večera, na nichž jsou voskem přilepeny malé svíčky, a podle toho, jak plovoucí skořápky se k sobě blíží, na sebe narážejí nebo se od sebe vzdalují, soudí se na určitý párek milujících, mají-li se ti lidé upřímně nebo jen povrchně rádi a dostanou-li se brzy za sebe nebo zdali se vůbec nedostanou.

(To jsou zvyky všeobecně známé.)

3. *Na sv. Tomáše* před vánoce přikládají ucho k dutému stromu a naslouchají. Domnívají se, že se něco dovědí o tajemstvích, proroctvích a událostech příštího nového roku, jakož i o dalších svých osudech.

4. Zde mluví pisatel o zvyku děvčat, házet střevíc nohou přes hlavu proti dveřím stavení v němž jsou doma.

Podle toho, dopadne-li střevíc špičkou nebo podpatkem proti dveřím, usuzují, zda příštím rokem zůstanou doma nebo se provdají anebo – zemrou!

(Zvyk ten je rovněž známý.)

V sousedství, zvláště v německé horské krajině a jen částečně také zde u nás je zvyk, že *kmotr dítěti, které při křtu držel na ruku*, posílá při dosažení jeho prvního a pátého roku novou košilku i jiné prádlo nebo části oděvu, a po všechna léta pak na dušičky, ať hoch nebo děvče jsou již vzrostlí a schopni ženění a vdávání, obdaruje je houskami, jablky a jinými malými dárky. *O velikonocích* posílá jim červeně zbarvená vajíčka. Zemře-li dítě před dovršením dvanáctého roku, dostane od kmotra novou košili a prostěradlo do hrobu.

V dalším mluví pisatel *o sv. Mikuláši* a zvyklosti rodičů, podělovat děti v předvečer jeho památky dárky nebo jim zakládat na noc nadílku. Práví, že obyčej ten je obvyklý u prostého lidu jako u pánů. Dále praví:

Dříve obcházely v předvečer sv. Mikuláše osoby převlečené a maskované, představující biskupa, anděla a čerta, vyslyšaly děti, odměňovaly je nebo metlou a čertem strašily. Pro neplechty, které se při tom děly a pro škodlivé z toho následky je tento obyčej policejními zákony dávno odstraněn. (My po stu letech o tom nic nevíme.)

Rovněž *Řehořské průvody* žáků, kteří jako vojáci a rytíři v komických a často karikujících přestrojeních v zástupech obcházeli vesnice a stavení a sbírali dárky pro učitele, jsou již dávno zastaveny.

Na týž způsob jako o sv. Mikuláši dostávají děti nadílku i o Štědrém večeru. (Viz předmluva k sv. X.)

Starý obyčej zapalovat večer *před svátkem sv. Jana Křtitele na návrších a v lesích velké ohně* (Johannisfeuer), kolem nichž mládež obojího rodu tancuje a skáče, jenž je již dlouho zákonem zakázán, udržuje se zde stále ve vzpomínkách, tím více, an v sousedících německých horských vesnicích je dosud prováděn, ježto tam policejní zákonodárství se svými blahodárnými nařízeními zůstává podnes odstrčeno. (!!)

Pokud se smyslnosti týče, neujde ani u nás pozorovateli důvěrný styk mladých lidí obojího rodu, a to, co profesor Bisinger uvádí ve své knize „Generalstatistik des österr. Kaisertums“ (Wien und Triest 1807) o tak zvaném „Fensterlgehen“, „Gasselgehen“ a „Probenächten“, obvyklém zvláště v horských zemích, stává se částečně také zde, jako všude v zemi, pod jménem „*žebračké noci*“, kdy děvčata v (sobotní) noci přijímají tajné návštěvy svých miláčků. Tato zvyklost není zde však považována za nějaký dovolený nebo trpěný národní mrav, spíše tu jde jen o ojedinelé, před ostražitými zraky hospodáře nebo pantáty skryté schůzky. Vrozený stud a plachost žen klade tu hrubé smyslnosti větší překradu než jinde.

Svedená dívka těžce nese svou hanbu a ztrácí také úctu druhých. Za šťastnou se musí pokládat, když při nevěrnosti milého a nedostatku vydatnějšího věna dostane se za jiného.

(Tuto nejdůkladnější a nejobsáhlejší zprávu, jakou jsem v Eichlerově jihočeském národopise doposud nalezl, psal r. 1825 Sylvester Kumrth, nalžovský Oberamtmann. Za jeho poctivou práci zasluhuje, aby jméno jeho bylo zachováno.)

(Dlužno tu ještě dodat, že Nalžovy jsou od r. 1717 v držení hrab. rodiny Taaffe-ovy, z níž vyšel znamenitý, federalisticky orientovaný a svým vtípem proslulý rakouský státník hr. Edvard Taaffe [1833–1895]. Rodina ta je irského původu; Nalžovy nyní prodala a stěhuje se do staré vlasti.)

NEMILKOV

Všeobecně posouzeny jsou mravy zdejšího lidu ještě nezkaženy. Někdy dopustí se ten nebo onen poklesku, ale napomenut svým duchovním nebo vrchnostenským představeným, jde do sebe a zřídkakdy se poklesku znovu dopustí.

Všechn zdejší lid má jemný smysl pro čest a vězení je mu větší pohanou než mu byl dříve trest tělesný.

Lidové obyčeje nejsou zde zvláštní. O posvíceních, církevních slavnostech a o masopustní neděli zámožnější zvou své přátele anebo kmotry (Gevattersleute) k sobě a uctí je při obědě pořádným kusem hovězího masa, hrachem, v mléce vařenou a perníkem posypanou krupičnou kaší, lívanci, moučnými, sýrem posypanými a omaštěnými dolky a nakonec jelity nebo také pečení, plněnou houskami a vaječným těstem. K posledu se podávají koláče. Po skončené hostině vede hostitel své hosty obyčejně do hospody k pivu a pokud jsou mladí, statní a veselí, také k tanci, kde však zpravidla každý sám platí svůj řad. Přijde-li mimo tyto dni přítel nebo dobrý známý na několikahodinnou návštěvu, podá mu hospodyně bochník domácího chleba, od něhož si musí kus ukrojít, a když tak učinil, položí hospodyně před hosta zbylý chléb a čas od času ho vybízí, aby si znova krájel a ochutnal. Později předkládá mu sladké mléko nebo smetanu.

SEDLÁK Z POŠUMAVÍ
(Z LET 1802-1808)

Radovánky má zde lid jen v tanečních muzikách.

Obstarožní muži nosí ještě starý český selský kroj; mladší používají o nedělích a svátcích onoho smíšeného kroje, jaký před více lety odložili prostší maloměstští živnostníci.

Ženy však zapomenou brzy starý selský kroj. Jejich vrozená ješitnost svádí je k tomu, že se strojí — když už nemohou podle nejnovější — tedy aspoň podle střední módy nižší maloměstské třídy.

POŘÍČÍ ČERVENÉ

O mravech lidu na zdejším panství dá se říci, že jsou dosud dobré. Lid je pracovitý, zdvořilý, poslušný, pobožný, skromný a spořivý. Sedlákovi stačí za potravu domáky a ječný chléb. Pšenici vlastního pěstění většinou prodá a pro svůj dům semílá sotva 1 neb 2 strychy. Opilců je na tomto panství velice málo. Dospělé mládeži musí být však vytčeno, že nežije zrovna životem nejcudnějším, pokud však jde o život manželský, jsou zde případy nevěry velice řídké.

Obyčeje nejsou u zdejšího lidu žádné zvláštní, ba i ve svatebních zvycích liší se málo od ostatních českých obyvatelů tohoto kraje. Za radovánky platí zde jen taneční muziky, při nichž povětšinou hrají dudy a housle.

Za posledních dvacet let nestala se zde v krojích žádná změna, přece ale lze říci, že na zdejším panství je přepych (Luxus) menší než na sousedních panstvích. Velice málo mužů má zde pláště; o nedělích a svátcích nosí povětšinou modré kabáty a kožené kalhoty, ve všední dni pak plátěné kalhoty a kabáty z hrubé bílé šerky. K práci obouvají dřeváky.

Svobodní hoši nosí modré nebo černé kazajky, zvané „špenzr“; bohatší nosí soukenné jezdecké kalhoty, kůži vysazené, na hlavě malé zelené nebo červené čepice, které pokrývají okrouhlými klobouky.

Ve vyobrazeních českých národních krojů pana hraběte Buquoi žádné nesouhlasí přesně s krojem zdejšího lidu.¹¹⁾

Vdané ženy nosí o nedělích a svátcích ponejvíce modré, vydří kožišinou lemované a límcem opatřené kazajky. Skorem všechny ženy zavínají hlavy do bílých bavlněných plen. Červené vlněné punčochy nosí už jen starší ženy a několik málo mladých děvčat. Bílé bavlněné punčochy zřejmě zatlačují starobylé červené.

RONŠPERK (A BEZVĚROV)¹²⁾

Muži nosí obyčejně dlouhý soukenný kabát modré nebo tmavozelené barvy bez límce a knoflíků, pouze s mosaznými sponkami, pak „fóršús“ (Vorschuss)¹³⁾ z jasněčervených vlněných šňůr, nebo krátkého, t. zv. „Schalka“¹⁴⁾ ze stejného sukna a stejné barvy, avšak opatřeno dvěma řadami hustě vedle sebe přišitých knoflíků z bílého kovu. Dále nosí soukennou vestu (Leibel) s knoflíky a postranními kapsami, krátké kalhoty z bílé kůže s podvazkovými řemínky, jako obuv častěji střevíce než boty, bílé vlněné punčochy, nízký kulatý klobouk, zdobený u svobodných barevnými šňůrami a několika pavími pery, u ženatých zdobený černou stuhou.

Ženské nosí černé soukenné sukne s dlouhými záhyby, šerkové kytly, červené, žluté nebo zelené barvy, bílé nebo barevné zástěrky, červené vlněné punčochy a střevíce, na hlavě bílou, krajkami pošítou plenu (Winde).

Svobodné nosí živůtek (Mieder) z hedvábí nebo nepravé stříbrné látky, bohatě nepravými portami lemo-

¹¹⁾ Měl jsem za to, že tu pisatel míní obrázky z díla „60 verschiedene Staffagen theils radiert, theils Aquatinta in 12 Bildern von L. Ernst Grafen Buquoy“, chovaného podle Tomanova slovníku v zámeckém archivu v Nových Hradech. Ale můj milý přednosta berního úřadu v Nových Hradech, přítel Václav Tupý, jež jsem ihned vyslal do archivu na zvědy, mi podal zprávu, že v těch „štafázích“ není nic krojového, ba že dokonce nemají v archivu ani knihovně barevné krojové studie, které Buquoy vydal společně s Ant. Puchernou r. 1814, z nichž dvě jsou obsaženy v tomto svazku.

¹²⁾ Ronšperk, dnes německý, vznikl z české osady Poběhovice. V starých listinách se vyskytuje také jméno Ranov. Bezvěrov — něm. Wasserau.

¹³⁾ Měl jsem za to, že zde snad má stát „Verschluss“ — závěr, ale v rukopise je jasně psáno „Vorschuss“ (?).

¹⁴⁾ Stejně nejasné je to se slovem „Schalk“, když pisatel nepodává bližší výklad k této součásti kroje.

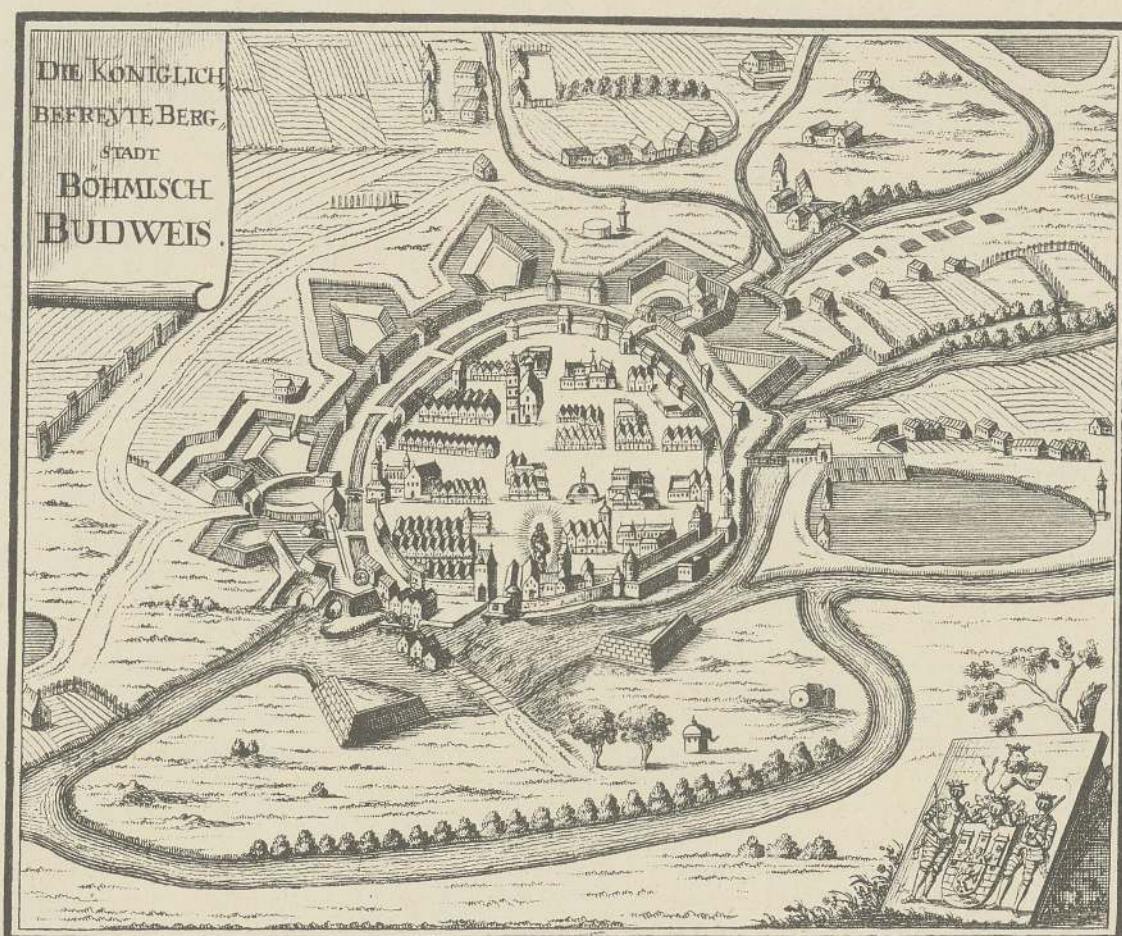
vaný (bývaly vyšívány dracounem a bůstkami), bez náprsníku „puntu“ (Brustlatzen), pouze s červenou širokou hedvábnou stuhou; vdané nosí místo stuhy polštářček (Federkissen).

O určitých svátcích, zvláště ale o posvícení a posledních masopustních dnech, veselí se lid v hospodách při malých houslích a kozlíku (Bockspfeife). Tancují se řadové tance (Reihetanze).

*

To jsou části prácheňského a klatovského národopisu, jak se nám dochovaly až na naši dobu a zde spolu s krajem Budějovickým po prvé přicházejí na veřejnost. Nemám za to, že by se bylo z tehdejších zápisů z let 1825 a 1826 něco ztratilo, jde tu spíše o nepochopení, o neznalost věci některých panských úředníků a někde snad i o liknavost, která zavinila, že národopisné zápisy nejsou úplné. Ale i tak je v nich hojně zajímavého a pro srovnávací národopis cenného.

V příštích svazcích promluví o dalších krajích.

MLADŠÍ, ČÁSTEČNĚ ZJEDNODUŠENÁ KOPIE
WUSSINOVA POHLEDU Z R. 1665

K. W.

DOKTOR AUGUST ZÁTKA

(Narozen v Č. Budějovicích 27. července 1847; zemřel tamtéž 31. ledna 1935.)

*„Můj národe, tys Prometheus,
jejž upjal k skále hněvný Zeus;
sta let ti bylo pouta nésti,
že směl jsi mezi národy
posvátnou rukou plamen nésti,
v tmu duchů hlaveň svobody!“¹⁾*

JAK JSEM POZNAL DRA ZÁTKU

Koncem let devadesátých minulého století byla v plném rozkvětu Kolářova restaurace v Celetné ulici na Starém městě pražském, v domě šlechtického kasina. Znal jsem se s Kolářem již od r. 1888 z olomouckého Národního domu, tykali jsme si, a tak jsem k němu zapadl i v Praze a „rozbil“ tam v přízemní místnosti svůj stánek. Byla to místnost velice prostorná a nějakým sloupem rozdělená na dvě části. Nalevo od vchodu byl v koutě známý „dlouhý stůl“, u něhož se scházeli čeští notáblové, mužové vědy, umění i průmyslového podnikání. Tam kuli všelijaké plány, zejména ale byla tam stále sledována snaha, vyrvat Staročechům Národní divadlo a převzít do vlastních rukou jeho vedení. A to se jim nakonec podařilo. Zemský výbor zadal Národní divadlo společnosti s mladočeským zabarvením, t. j. Dlouhému stolu od Koláře. Smutně opouštěli „zlatou kapličku nad Vltavou“ Fr. A. Šubert, Zd. Fibich, Ad. Čech a ostatní, aby se už nikdy nevrátili. Museli udělat místo nastávajícímu šefovi opery, mému spolužáku Karlu Kovařovicovi a nastávajícímu řediteli architektu Schmoranzovi, kteří byli oficiálními kandidáty Dlouhého stolu. Když zpráva o změně v Národním divadle byla novinami publikována, zasedal právě zemský sněm a já byl toho dne za nějakou záležitost v sněmovních kulóarech. A tu jsem byl svědkem krátké, ale špásové rozmluvy dvou vedoucích mladočeských politiků. Přítomní Zemského výboru a tehdejší intendant Národního divadla dr. Herold vyšel právě s nějakým aktem v ruce ze sněmovní síně a zamířil k dru Fořtovi a dru Bedřichu Schwarzenbergovi, opodál spolu rozmlouvajícím, když se tu přihnal poslanec dr. Blažek a dra Herolda na oko vyčítavě oslovil: „Prosím tě, co jste nám to udělali s tím Národním divadlem? Vy jste nám dali!“ A dr. Herold mu žertovně odpověděl: „I mlč! My tě uděláme ředitelem baletu a budeš to mít dobrý!“ Tento vtíp byl kolemstojícími kvitován upřímným smíchem.

U Koláře zastihl mne také rok 1897, kdy se Praha vzbouřila po pádu Badeniovy vlády, která spravedlivá jazyková nařízení zaplatila svou existencí. Události, které se tehdy v Praze sběhly, byly příčinou, že nad Prahou bylo vyhlášeno stanné právo, a bylo sem posláno k potlačení vzpoury mnoho vojska. Večer po osmé hodině nesměl se nikdo bez naléhavé příčiny okázat na ulici. Ale já chodil. Zejména jsem se vždy dostal ke Kolářovi, kde jsme byli za utěsněnými okenicemi dobře kryti. Druhý den po vyhlášení stanného práva plížil jsem se ke Kolářovi z Malého rynečku kolem staroměstské radnice. Ulice, ač liduprázdná, byly dobře osvětleny. Hasiči, umístění tehdy ještě ve staré radnici, byli vyloženi z otevřeného přízemního okna, kouřice z dlouhých dýmek; a náměstí opodál celé obsazeno dragouny. Pojednou vynořil se z podloubí naproti radnici — (asi v místech, kde je staropražská Bindrova vinárna) — muž a jal se číst na podloubí přilepenou vyhlášku o stanném právu. A četl důkladně. Nemohl se nikterak od plakátu odtrhnout, četl a četl, až to bylo veliteli dragounů na náměstí před balkonem radnice podezřelé a ten poslal k pozdnímu čtenáři patrolu. Od škadrony oddělil se kaprál a dva muži a zvolna jeli k podloubí. Když dostihli čtenáře, vjel až k němu kaprál s koněm na chodník. Sotva tak učinil, záhadný čtenář se prudce obrátil a co mu hrdlo stačilo zařval: „Co si to dovolujete?“ Až to se mnou trhlo.

¹⁾ Napsal dr. Zátka ve svých sedmnácti letech.

Myslíl jsem si: teď mu ten kaprál rozpoltí hlavu. A co by si byl na něm také vzal, kdyby to byl učinil? Ale stalo se něco jiného. Kůň kaprálův se zařváním tak ulekl, že se vzepjal, obrátil a jako splašený tryskem uháněl zpět. Oba dragouni za ním. Na tom však nebylo dosti. Patrola splášila nepochopitelným způsobem ještě menší oddělení jízdní policie, stojící blízce Storchova knihkupectví, a to se jako divé řítilo Celetnou ulicí k Prašné bráně...

Ten večer jsem se ke Koláři nedostal. Ale na druhý den dopoledne mi Kolář vyprávěl, jak mohl večer lehce přijít o život. Když se jízdní policajti hnali Celetnou ulicí, zlákal ho prudký dusot koňský, že zvědavě pootevřel domovní vrata a vyhlédl ven. Vtom dojeli právě policajti k němu a jeden z nich, jedoucí po chodníku, vši silou tal po Kolářově hlavě. Jen tak tak, že rychle přirazil vrata, se Kolář zachránil, neboť policajtova šavle těžce dopadla na železnou domovní kliku a zanechala na ní dobře znatelnou jízvu. Ještě po letech, kdykoliv jsem šel kolem Kolářovy restaurace, neopomenul jsem nikdy, podívat se na kliku, je-li na ní dosud jízva. A byla tam pořád, až získali dům národní demokraté a stará domovní vrata dali odstranit. Teď někde tlí ve skladišti...

A v této Kolářově restauraci jsem často besedoval s drem Ferdinandem Zátkou, karlínským továrníkem, bratrem dra Augusta Zátky. Sedávali jsme v druhé půli místnosti, nahoře ve výklenku. Dr. Ferdinand byl šlechtetný člověk a mne měl opravdu rád. Řekl-li jsem však předtím, že jsem s ním besedoval často, musím k tomu dodat: pokud byl v Praze. Byl dr. Ferdinand již drahý čas raněn mrtvicí, ztěžka mluvil a jedna noha byla značně ochrnutá, takže se musel opírat o hůlku. Pro tento svůj chorobný stav byl dr. Ferdinand velice netrpělivý a doma dlouho nevydržel. Svět ho stále vábil, a to nejdálší země. Egypt, Alžír, Rusko, Itálie, Švédsko, Francie atd., jih jako sever, to všechno mu bylo jako na dosah ruky. Jednou se sebral z Libniče u Č. Budějovic a jel se svou chotí, jejím bratrem a s lokajem přímo do Irkutska u Bajkalského jezera; tam počkal čtyři dni, až vlak, kterým přijel, jel zase zpátky, a přes Moskvu pospíchal přímo zase do Libniče. Takový byl dr. Ferdinand. Nevydržel ani doma, ani na jednom místě v cizině, proto byl stále na cestách. Jeho lokaj Vincenc Brčák, jenž později se stal zřízencem Zemského výboru, patrně přičiněním dra Augusta, procestoval s drem Ferdinandem téměř celý svět. Až jsem mu to záviděl. Já mohl ovšem jet také s sebou. Ale byl bych musil zanechat vši práce, a to nešlo.

S drem Ferdinandem chodili ke Kolářovi i jeho příbuzní: chot, jeho neteře, dcery sestry paní Zátkové, provdané Špalkové, její bratři atd. A vždy, když se na jaře se mnou loučili a stěhovali se na své letní sídlo v Libniči u Budějovic, důtklivě mi kladli na srdce, abych je tam navštívil, kdybych se na svých národospytých toulkách dostal někdy do jejich blízkosti.

Nebral jsem taková pozvání vážně. Měl jsem je za pouhou zdvořilostní frázi, jakých se při takových příležitostech zhusta užívá.

Ale tu se mi pojednou r. 1898 stala podivná příhoda. Bydlil jsem tehdy na Letné, na rohu Ovenecké ulice,

MŮJ NEZAPOMENUTELNÝ PŘÍTEL
DR. FERDINAND ZÁTKA, BRATR DRA AUGUSTA
(ZEMŘEL 1901)

a na cestě z Prahy k domovu — (bylo to v noci k svátku Božího těla) — střetl jsem se s několika lidmi. Bránil jsem se střelnou zbraní a dva z protivníků jsem poranil.

Den po Božím těle, když vyšly noviny, byl po Praze rozruch. Noviny, to se rozumí, celou událost řádně rozšlapaly, některé přinesly dokonce úvodníky, jiné zase moji podobiznu a já se nesměl objevit na ulici, aby si lidé na mne neukazovali. Půda mne páčila pod nohama a já hledal z nepříjemné té situace východisko. Tu jsem si vzpomněl na dra Ferdinanda. Zaskočil jsem na nejbližší telegrafní úřad a poslal do Libniče dotaz, zdali bych tam mohl na tři dni přijet. Odpověď byla rychlá a stručná: „Přijedte okamžitě, očekáváme vás na budějovickém nádraží.“ To se rozumí, že jsem se nedal dvakrát pobízet a že jsem spěchal k nejbližšímu vlaku. Když jsem přijel do Č. Budějovic, bylo nádraží plno lidí, ale dra Ferdinanda zachytil můj zrak ihned. Stál docela vpředu, v rozpráhnutých rukou držel rozvinutého „Pražského illustrovaného kurýra“, v němž jsem byl na první straně vyobrazěn, jak odrážím nápor útočníků, a smál se na celé kolo. Se slzami v očích, způsobenými smíchem, mne vítal, posadil mne do landauru a za chvíli jsme byli v Libniči. Tam měl vilu i dr. August Zátka, a tak se mi dostalo cti, že jsem vedle dra Ferdinanda poznal i jeho.

Požehnaná to byla hodina, která mne zavedla do Libniče. Nalezl jsem tam lidi skvělých srdcí a moje t. zv. „operní kariéra“ vzala původ jedině v Libniči, neboť matka choti dra Ferdinanda, šlechtná babička Barbora Čtrnáctá, koupila mi za poměrně značný tehdy peněz libreto „Polského žida“, ke kterému bych se byl jinak nikdy nedostal.

Nejkrásnější okamžiky svého života zažil jsem v Libniči. Ze tří vyžádaných dní staly se tři měsíce a i příští léta byl jsem o prázdninách hostem dra Ferdinanda až do jeho, bohužel, příliš časně smrti.

Dávno už odešel dr. Ferdinand, dávno, dávno — sedmatřicet let je tomu, co skončil v Nice v hotelu Terminus, kde jsem s ním rok předtím prodléval v lednu a únoru. Brzo ho následovala jeho tchýně, zlatá babička Čtrnáctá, s šesti statnými svými syny. Panu doktoru Augustovi a jeho choti dopřál osud delšího věku, ale konečně i oni nás opustili a i jiní členové Zátkovy rodiny rozžehnali se s vezdejšími životem . . . Odešli — ale vroucná a vděčná moje vzpomínka na ně bude žít v mém srdci až na věky.

CO MI PSAL O DRU ZÁTKOVI PROF. R. STRNAD, JEHO ŽIVOTOPISEC

JUDr. August Zátka, vůdce Čechů českobudějovických a největší jihočeský národní pracovník, narodil se 27. července roku 1847 z rodu, pocházejícího z Velešína, jehož členové se vyznačovali energií, podnikavostí, nepoddajností a rozšafností. Ukázal to Zátkův otec Hynek, český politik, který opustil státní službu, aby nemusil činit násilí svému přesvědčení po zrušení ústavy, a který v soukromém podnikání projevils nejen zakladatelský talent, ale také dosáhl úspěchu. Ukázaly se tyto vlastnosti na Hynkovu bratru Janu Zátkovi, filosofu a stoupenci Bolzanovu, jenž jako katecheta nezalekl se konfliktu s duchovní vrchností pro své názory a nemohl býti přinucen, by je odvolal.

Tuto nepoddajnost ukázal již v mládí dr. Zátka, který jako student opouští německé gymnasium v Č. Budějovicích pro konflikt s profesory a který později jako vojín nebojí se vystoupiti na voličské schůzi ve vojenské uniformě. Jako jinoch skládá básně a pak se pokouší o drama, překládá z cizích jazyků, ale to není ještě pravé pole jeho působnosti. Dvaadvacetiletý je promován, 23letý vstupuje do politického života a vede první volební zápas v Č. Budějovicích. Zůstává od té doby této činnosti věren.

Ač schopnosti a povaha mu dávaly možnost uplatniti se na poli širším, zůstává věren Čes. Budějovicům a dává svůj talent, svou píli, svědomitost a poctivost do služeb české věci. Jeho cílem je: město poněmčelé, ovládané německými měšťany, spojenými s davem renegátů vrátiti českému národu.

Práce byla těžká. Kromě gymnasia, založeného biskupem Jirsíkem, nebylo v Budějovicích české školy. Proto dr. Zátka se nejprve chápe práce kulturní, zakládá organizaci pro vybudování českého školství, Matiči školskou v Č. Budějovicích, zřizuje první obecnou školu chlapeckou, pak české opatrovny, českou reálku, bojuje pro české školy dívčí, pro pokračovací školy živnostenské, zakládá rolnickou školu, vymáhá školství měšťanské, založí pedagogium, pečuje se svou chotí o zřízení dívčího školství středního a odborného. Jest takto tvůrcem téměř veškerého českého školství v Čes. Budějovicích. Současně organizuje český živel, nejprve v Českém politickém spolku, pak v Besedě lidu a konečně v Národní radě Čechů českobudějo-

vických, aby se mohl odvážit k útoku na německé posice. Dobývá obchodní a průmyslové komory, pak říšského mandátu, poté získává skvělého vítězství dobytím třetího sboru obecního zastupitelstva a konečně zemského mandátu.

Takto vyzbrojen podniká také práci pro úspěch při sčítání lidu, dosahuje roku 1890 početní většiny českého obyvatelstva, která rostla rok od roku. Chtěje zajistiti úspěchy politické, podniká průmyslenou práci hospodářskou. Pracuje pro založení První českobudějovické továrny na smaltované nádobí a Českého akciového pivovaru v Čes. Budějovicích, účastní se zakládání i jiných podniků, ať větších nebo menších.

Je to muž čistého charakteru, vůdce v nejkrásnějším slova smyslu. Netouží po hodnostech ani po sinekurách, netouží po slávě; ani nevděk ani útoky odpůrců nedovedou jej svěsti s nastoupené cesty. Jeho cíl je jasný a před ním ustupuje vše ostatní. Vítězství, kterých dobývá, jsou nejkrásnější odměnou, úspěch jeho práce jest největším jeho životním štěstím. Když po převratu na čas stanul v čele města jako předseda obecní správní komise a když se potom dočkal, že česká obecní správa jej jmenovala prvním čestným měšťanem jihočeské metropole, vrácené českému národu, vida skončen svůj životní úkol, rozpustil organizace, které kdysi zakládal. S radostí mohl konstatovati, že se svými spolupracovníky splnil úlohu, kterou si vytkl, a že může přáti nové generaci, aby také ona mohla jednou takovým způsobem odcházeti od vykonaného díla. Doživ se vysokého stáří, všeobecně milován a ctěn, zemřel 31. ledna 1935. Davy tisíců provázely jej na jeho poslední cestě.

Dr. August Zátka je vzorem ideálního národního pracovníka, skutečného vlastence, politika čistých rukou, muže pevného charakteru a sebevědomí. Jeho prací rostly České Budějovice, jeho prozíravostí byly vráceny českému národu. On budiž vzorem příštím generacím!

CO O NĚM PŘEDNÁŠEL VRCH. ŘEDITEL FR. BĚLOHLÁVEK ²⁾

Dr. Zátka byl ideálním typem veřejného pracovníka v důsledku daru, který mu byl dán přírodou a vlastní kázní ducha. Základním pilířem úspěchu jeho byla: neobyčejná pracovitost, nejúzkostlivější pečlivá svědomitost, příkladná vytrvalost a konečně vzácný smysl pro organizaci a systematické podnikání.

K zmíněným vlastnostem pojily se i jiné vzácné vlastnosti: nevšední nadání, rozsáhlé všeobecné vědění, které šlo do obdivuhodných podrobností. K opravdové vzdělanosti pojila se skvělá paměť, která jej provázela, pokud byl tělesně zdravý, až do úctyhodného kmetství; dále bystrý úsudek, nikdy neselhávající soudnost a logičnost. Tyto všechny vlastnosti, opřené o bohaté zkušenosti, získané na dlouhé životní dráze, byly pramenem, z něhož prýštila rozvaha filosofa a krásná vyrovnanost velkého člověka.

Všechny tyto známky nese velké jeho životní dílo, v němž není ani lehkovážné překotnosti, ani nepromyšlené improvisace. Jeho trvalá cena vybudována je ze žulových kvádrů neskonale pilné a poctivé práce. Práce, od níž neznal oddechu, práce, jež mu byla vniterní potřebou, zadosťučiněním a radostí života. Byl šťastným člověkem potud, že mu bylo dopřáno konati po celý život to, k čemu jej vábilo srdce a byl dále šťasten tím, že jeho okolí, zvláště jeho rodina byla šťastna jeho štěstím.

Příkladnou byla jeho skromnost, nenáročnost, a všichni, kdo jej dobře znali, znali i jeho necht k veřejným ovacím a oslavám, k osobnímu kultu, a nemilé mu bylo vyzdvihování jeho zásluh. Když měl nějakou takovou oslavnou lázeň za sebou, vždy našel pro ni případnou humornou omluvu nebo vtípem jiskřící poznámku.

Ve své lidumilnosti dovedl rozdávat tak, že nevěděla levice co dává pravice; jinak byl vzorným hospodářem, neúčelně a zbytečně neuměl vydávati a zvolila-li si jej před desetiletími Jednota českých střádalů za svého ochránce po českém mecenáši Hlávkoví, nemohla voliti lépe.

Šetřil statky pozemskými, vzorně hospodařil svým zdravím, šetřil časem, který měl pečlivě rozdělen, šetřil majetkem obecním i jiným, jeho správě svěřeným.

Často, když přicházel ke mně s jasným vážným pohledem, s radostí spočinul můj zrak na jeho čistotou zářícím zjevu. Při rozmluvě nikdy neodvrátil očí od toho, s kým mluvil, při vážných rozhovorech zabodl své moudré oči do mluvčího, jako by chtěl zvědět více, než lze chápati sluchem.

²⁾ Pan vrchní ředitel Fr. Bělohlávek, dlouholetý spolupracovník dra Augusta Zátky, konal v Ženském odboru československé národní demokracie v Čes. Budějovicích, v místnostech Besedy, 20. března 1935 přednášku, jejíž program je vyznačen v titulu: „Dr. August Zátka — lidsky“. Z této přednášky vyňal a upravil jsem, co zde podávám.

Příslověčnou byla jeho dochvilnost, přesnost, rozdělení jeho dne šlo do minul. Doba práce, oddechu, procházky, byla určena jak v jízdním řádu. Co si vzal za úkol, plnil přesně jako hodiny, nikdy nebylo jej třeba o nic upomínati. Na vše pamatoval. Je-li přesnost ctností králů, byl on králem této ctnosti.

Dr. Zátka dovedl velmi dobře rozlišovati odpůrce. Pokud odchýlné snahy byly odůvodněny, pokud vycítil, že na výtce odpůrce je něco věcného, hleděl zjednatí nápravu. Často jsem od něho slyšel, že

bylo někým to či ono vytčeno, že ten muž má pravdu a bude třeba přičiníti se o změnu. Mnohdy jsem si myslil, že původce nějakého nápadu ani netušil, jak svědomitě přemýšlel dr. Zátka o každém podnětu, přání a názoru, zdálo-li se mu, že na věci skutečně něco je.

V části veřejnosti prý byl osobně neoblíben. To připouštím. Byl velmi neohebný nahoru a stejně nesmlouvavý dolů a neznal politiky prospěchaření. Jednomu nerozuměl: dodávat si líbivosti. Nebyl ve stylu moderních politiků. Byl sice vždy ohleduplný, vlídný a pozorný, ať šlo o kohokoliv, nehověl ale oně přizpůsobivosti, která se žádá od těch, kteří se chtějí líbiti za každou cenu. Nebyl roztomilým ve směru, který dnes je tak oblíben: všechno slíbit a nic neudělat.

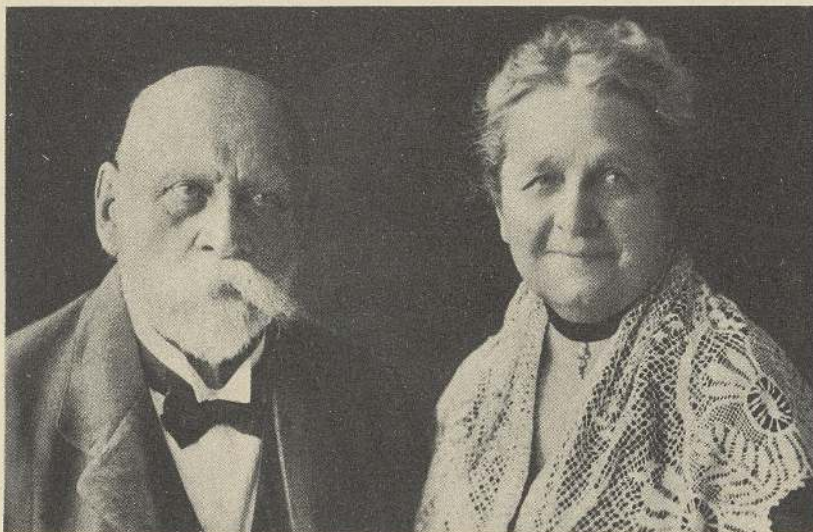
Nemohu si odpustiti dvou vzpomínek ze začátku války. Nechci se jimi dotýkati nikoho osobně, ale utkvěly mi ty dva obrázky velmi živě v paměti.

V prvních dnech srpnových 1914 dal zavolati p. starosta Taschek na radnici representanty obou národních kmenů, prý v důležité záležitosti. Nevím, jak jsem přišel k té cti býti zástupcem českého společenského živlu, měl jsem jen pocit pochybné radosti, že válka vybavila radniční správě konečně vědomí, že i Češi žijí v Budějovicích. Pan starosta, pln hybnosti a okázalé srdečnosti, vítal každého příchozího citelným stiskem ruky. V zasedací síni měl pověšenou velikou mapu Francie – (myslím, že jsem nikdy tak velikou Francii neviděl) – a s temperamentem člena válečné rady ukazoval příchozím rozložení německé armády, a myslím, že přesně věděl, který den vtáhnou Němci do Paříže. Pak zahájil jednání. Šlo o pořádání nedělní květinové slavnosti. Měl nadšenou řeč o neporovnatelně udatných činech spojeneckých armád, mluvil o povinnosti podpory raněných a rodin po padlých vojínech a nakonec si připínal na kabát po řadě všechny odznaky a papírové květiny, které měly být o květinové slavnosti prodávány, a se živým zájmem se poptával účastníků schůze, která z dekorací se jim nejvíce líbí. Tehdy byla doba přetěžká, každému šlo hlavou tolik starostí, smutku, obav, všude jsme viděli jen utrpení, slzy, nářek, proklínání. Za těchto myšlenek a při pohledu na tento obraz zrodila se mi v hlavě otázka: Mohl by si dr. Zátka připínati na kabát kytičky ze šustivého hedvábného papíru a ptát se vážných lidí ve vážné době, jak se ty cety vyjímají?

Pár dní poté, odpoledne 17. srpna 1914, přišel ke mně se starostlivou tvář dneš již zesnulý Msgre dr. Kasper a sdělil mi, že mu bylo naléhavě dvorním radou Hieblem³⁾ uloženo, aby vedením Besedy byl narychlo uspořádán českými spolky holdovací průvod z Besedy na okresní hejtmánství. Němci měli vyjít jako první k tomuto holdování z německého domu.

Obě národnosti měly pak ústy svých vůdců vysloviti projev loyality k staříckému mocnáři a nejjasnější panující rodině a poprositi, aby tento projev byl tlumočen u stupňů trůnu. Dvorní rada Hiebl žádal k tomu, aby za Němce pronesl loyální projev starosta Taschek a za Čechy dr. Zátka.

³⁾ Okresní hejtmán.

DR. AUGUST ZÁTKA S CHOTÍ

Všemožně jsem to Msgre dru Kasperovi vylouval, ale ten stál na svém, že jsou doby zlé, že se leccos může stát, že jsou nové odvozy na obzoru, že můžeme Hiebla potřebovat atd., takže mi nakonec nezbylo, než s touto žádostí i s argumenty se vydati na cestu do Libniče. Věděl jsem, že nebudu vítán. Během mých vývodů se pan dr. Zátka mračil stále víc a více a nakonec kategoricky prohlásil, že není loyální, že nikam nepojede, že při jeho věku nemůže od něho nikdo žádati, aby se účastnil takové komedie. Pak ale s ohledem na následky, které by to pro budějovické Čechy mohlo mít, přece jen dal se uchlácholit a obměkčit a jel, ale Msgru Kasprovi prohlásil: „Já neřeknu ani slova.“ Projev tedy učinil starosta Besedy. To způsobilo „nahore“ zlou krev. Slavnost sama ale nakonec dopadla k všeobecné spokojenosti; hudba hrála české písničky a v „loyálním“ průvodu se vyprávěly veselé válečné anekdoty, kterým se dr. Zátka upřímně smál.

Je tak těžko odehnati od sebe mnohé a milé vzpomínky, tím omluvte, že jsem se odchýlil od bližšího vylíčení dra Zátky jako člověka. Nyní chci se obrátiti k lásce dra Zátky, pro kterou jej měli tolik rádi ti, s kterými tu lásku sdílel.

Všem vám je dobře známa jeho vášnivá přichylnost k přírodě. Miloval-li svou rodinu, svůj národ, svou vlast, nade vše měl rád svoje jižní Čechy. Štasten byl, když mohl se rozběhnouti do širého kraje jihočeského, do zelených lesů, temných šumavských hvozdů, do rovin, kopců, luk, blat. Ačkoliv říkal se zálibou: „pro nejistou pěšinku neopouštěj bezpečnou silnici“ – přece nejspokojenější byl, když bořil kročeje do zelených pažitů. Často svítival nám měsíc na neznámých pěšinkách a z Prachatic zazníval nám do tichého večera na cestu zvon, jenž již před staletími udával v noční době směr cesty zbloudilým soumarům solařským.

Méně známý je jeho srdečný humor, který jej na toulkách přírodou nikdy neopouštěl. Veselá, járá mysl bezpečně jej vždy přepadala, jakmile vzal batoh na záda, hůl do ruky a octl se v kruhu svých věrných „soutupníků“.⁴⁾

Po smrti našeho vůdce, jímž byl vždy roztomilý dr. Bartoš, napsal jsem do Jihočeských Listů hrst vzpomínek na nespočetné ty výlety, které jsem po dvanácte let (od r. 1912) s drem Zátkou podnikal za parných letních dnů, za třeskutého mrazu, v dešti, blátě, v mlhách i za bouří. Když jsem potom odcházel do Prahy, věnoval mi pan dr. Zátka svůj portret od Švabinského a na něj mimo jiné mi připsal . . . „jakož i na paměť veselých našich vycházek“. Na těchto výletech jsem poznal s nejlidštější stránky vzácného velikána jako člověka prostého, osobně skromného, zlatého srdce, roztomilého a ke všem laskavého. Čím blíž nám byl tento vzácný muž, tím více jsme si jej vážili a jej měli v hluboké oddané lásce. Ve svém prostém světlehnědém šatě, zeleném klobouku a vlajícím plášti se ukázal vždy cele, jakým opravdu byl. Přicházel radostně, na výletech spadly s něho všechny trampoty vezdejšího života, tam setřásl se sebe prach všedních dnů, cele se oddal požitku z čisté přírody, svatého ticha kraje. Rád poslouchával veselé historky, smál se všelikým rozpustilostem, špásovým anekdotám a sám ochotně vyprávěl vzpomínky na bývalé doby, hovořil o zašlých časech i lidech, o politice, o Budějovicích, politických osobnostech atd. Kdo by byl chtěl dru Zátkovi na výletě zkazit náladu, mohl to zkusit a prokazovat mu zvláštní pozornost, zahrnovat ho úctou nebo dávat mu přednost v čemkoli, a cíle svého lehce dosáhl. Našel se jednou nováček, který s poukazem na parno mu chtěl nésti plášť nebo batoh. Pan dr. Zátka s údivem a úsměvem se jej ptal: „Jak si to představujete demokratického ducha a úplnou rovnost mezi ‚soutupníky‘. Tady stáří neplatí.“ Dr. Zátka byl chodec neúnavný, vytrvalý, chodil pomalým, ale pravidelným a pevným krokem. Zrána obyčejně chodíval vzadu za „soutupníky“, přenechávaje pole mladším druhům. V poledne již býval s těmi předními a později, po dvanáctihodinové chůzi, zpravidla mezi prvními, zvláště do vrchu, kdy vzadu mladíci již pletli sotva nohama.

Vzpomínám jednoho výletu. Přešli jsme hory doly přes Knížecí pláň až do stanice Lštín u H. Plané. Všichni hledali lavice a zábradlí kol nádraží, jež jsme obsadili, abychom dali odpočinouti ztrmáceným údům. Někdo z nás zval pana doktora, který se před námi procházel, aby se posadil, on se ale ponořil vzpomínkami do dob, kdy sloužil u „landwehr“ v Čes. Krumlově, naznačoval nám končiny, kde všude jako zeměbravec pěstoval před 50 lety turistiku. Posléze vzpomněl na vojenské „klenkübunky“ a předváděl nám někdejší vojenská cvičení s celou seríí dřepů a nakonec dodal, že přec jen ta stará jeho generace je mladší nás.

Rád měl, když většina účastníků se zdánlivě bouřila proti vedení, t. j. proti vůdci dru Bartošovi. Tu říkával: „Bez oposice není žádná legrace.“

Dr. Zátka byl milovníkem veselých písniček, zvláště těch, jež šly dobře do kroku. Velmi jsem se mu zavděčil,

⁴⁾ To byl Zátkův název pro spoluputovníky.

ZÁPADNÍ STRANA ČESKOBUDĚJOVICKÉHO NÁMĚSTÍ
(PODLE KRESBY Z POL. 19. STOLETÍ)

když jsem přinesl z Prahy novou: „U svatého Matěje . . .“ – ta se mu zdála zvláště rozpustilá a pro naši potřebu případná. Zmlkli-li zpěváci, stále se ptal po příčině, ani argument, že do vrchu zpívati není zdravé, nebyl mu dostatečnou omluvou.

Dnešní generaci ovšem taková energie už neimponuje, je snad samozřejmostí, ale mne velmi překvapilo, že pan dr. Zátka ještě do nedávna před mým příchodem do Č. Budějovic pěstoval jízdu na kole i na koni a dokonce i lyžařil. Jednou byla příliš kluzká, zledovatělá cesta z Kleti. Tu někdo vynalézavý připadl na to, že lépe nežli šlapati je sednout na bobek a odrážeti se holí. Ten sestup se mu velice líbil, a to již mu nescházelo mnoho do sedmdesátky. Jen se divil, že na to holubovský p. řídící Jindra nepřišel. Nebyl by si prý zlámal ruku na své kluzké pouti z hospody.

Veselá historka se nám přihodila jednou na cestě po Třeboňsku: k večeru jsme došli do Dunajic. Po prostudování mapy jsme se obrátili s dotazem na starou babičku, stojící před selským stavením, kudy vede nějaká pěšinka do Třeboně. Babka nám vymlouvala jítí pěšinkou, protože prý kdo se nevyzná, snadno sejde se správného směru, a vnucovala nám, abychom šli silnicí. Někdo z nás zatím pohládl malou holčičku, která se k babičce přitřela, a babka ochotně vyprávěla: „Jo, ta chudinka neměla ráno co obléknout, na dnešek se k nám vloupali zloději, hospodář je na vojně, my přišly pozdě večer s pole, všichni jsme spali jako zabítí, zloději sebrali nám všechno.“ S upřímným zájmem jsme se vyptávali na podrobnosti, kudy přišli, kudy odešli atd., děvčátku každý dal nějakou korunu a pamlsek. Pak jsme se vydali za humna a naznačenou pěšinou k Třeboni. Babička nás dlouho svým zrakem sledovala, divná se jí zdála asi ta naše společnost: 13 většinou vousatých mužů, každý s pořádným rancem na zádech. Hezky pozdě za tmy dorazili jsme k Bílému konfčku v Třeboni, kde nás vlídný pan Bednář již očekával s úsměvem a v rohu sedícímu strážmistroví tiše hlásil: „Jsou to oni.“ Strážmistr se po chvíli zdvihl a šel pokojně domů. Pak nám pan hotelier povídal: „Byli jste v Dunajicích, že ano? Včera tam vloupali statek, nějaká babka vyprávěla sedlákům, když se vrátili s polí, že ti raubíři byli zase ve vsi, jistě že to byli oni, nechťeli prý za živý svět jítí silnicí, bylo jich celé procesí.“ Na toto sdělení kde jaká flinta ve vsi, vše se sebralo a v pár minutách provedena byla mobilisace a střelci vydali se pěšinou za hordou lupičskou, t. j. za námi.

Poněvadž šli kratší cestou a rychle, byli ovšem v Třeboni značně dříve nežli my a tím nás nedostihli. Zklamání hlásili událost četnictvu. Podle popisu se případ hodil dobře na naši partu, a tak si pan strážmistr na nás počkal.

Jak se stalo, že jsme tehdy nebyli všichni postřílení? O to měla zásluhu babka. Varovala nás, abychom šli stezkou a měla pravdu. Kdo se v ní nevyznal, zvláště za nastalého setmění, mohl snadno ztratit směr, a proto jsme, když kromě toho padla silná rosa, asi po půlhodince chůze vyměnili nejistou pěšinku za bezpečnou silnici. Tak jsme pronásledovatelům unikli.

Druhý den nám hlásili v Lišově, že už nám i lišovští byli v patách, ale poněvadž nás také nedostihli, hlásili případ zase dále. Do třetice však už nás měli na dosah ruky, to když jsme v Jilovicích právě sedli do příjezdšího vlaku. Tu se určitě četník přihnal na stanici, jejíž přednostou byl Budějovičan, a k dotazu, zdali nenasedli do vlaku takoví a takoví lidé, odvětil, že ano a ukázal, kde sedí a kdo jsou. Pak bylo od dalšího stíhání již upuštěno.⁵⁾

Jindy v neděli jsme zapadli do útulné hospůdky v Strunkovicích nad Blanicí.

V pěkné čisté šenkovně nás vítala švarná, blahobytná paní hostinská. Plna vlídných úsměvů přihnala se s novým bílým ubrusem, vykážala nám v rohu pod oknem místo, a jen se otáčela okolo dra Zátky:

⁵⁾ V Lišově jsem také já zažil roztomilou příhodu. Jednou dopoledne podnikli jsme výlet pěšky z Libniče do jmenovaného okresního a kvetoucím truhlářským průmyslem slynoucího města: dr. Ferdinand Zátka, jeho choť, její dva bratři, sládkové Josef a Antonín, a já. Na lišovském náměstí je lékárna, kterou koncem let devadesátých držel Ph. Mr. Stoček, a lékárna ta vynikala zvláštností, že s ní byla bezprostředně spojena – vinárna. Do té jsme měli namířeno. Prošli jsme rozmanitými vůněmi páchnoucí lékárnou, zahrnuli nalevo a vešli do útulné místnosti. Pohodlně jsme se usadili naproti psacímu stolu, pan lékárník přinesl víno a přisedl k nám. Na zdech visely pušky, srnčí parůžky i jiné lovecké trofeje. Bylo vidět, že pan lékárník se zálibou nimrodí. Aby zavedl rozmluvu na určitou kolej, zeptal se jeden z bratří paní Zátkové lékárníka, mnoholi mají letos zvěře a mnoholi už ulovili.

„Nějak to letos špatně začíná,“ hovoří lékárník.

„Což, špatný stav zvěře?“ vyzvídá bratr paní Zátkové.

„To ani ne, ale už dvě neštěstí se tu stala na honech, ačkoliv sezona trvá teprve čtrnáct dní. U nás po-

„Tady bude na pana doktora pěkně svítit sluníčko, — je dobrá nudlová polévka, pane doktore, — můžu posloužit pěknou vepřovou, pane doktore, — bude libo po obědě černou kávu, pane doktore?“

Po celý oběd vrtalo dru Bartošovi hlavou, odkud hostinská dra Zátka zná. Když jsme platili, nedalo mu to a zeptal se jí. Čiperná šenkýřka skoro uraženě odsekla: „Pět ran Krista pána, jak páni vstupovali do dveří, povídám si: tohle nebude nikdo jiný, než pan doktor Zátka z Budějovic; každé dítě ho přece zná, vždyt je na sirkách!“

Ale když už sirek nebylo — (rakouská vláda ve válce zakázala prodej „našich“ sirek, označených na škatulkách slovanskými barvami, podobiznou dra Zátky atd.) — stala se jiná historie. To bylo krátce po převratě. Sestupovali jsme z Plöckensteinu, jemuž dr. Zátka zásadně říkal „Plechý“, neboť tak prý se jmenoval, dokud nebyl docela zarostlý, t. j. když byl ještě lysý, plešatý. Poněvadž se značně chýlilo k večeru, pan doktor ostatní předběhl, aby jim byl bezpečným vůdcem. Když jsme jej po nějaké chvíli doháněli, shledali jsme dra Zátka obklopeného několika čl. vojíny. „Aha — chytli pašeráka,“ prohodil žertovně kdosi z naší společnosti. Vojáci chtěli nějaké papíry. Dr. Zátka s sebou nosil jen malý papírek, na němž „odpichoval“ čas, nic jiného. I ostatní byli bez dokumentů. Situace zlá, ale zachránili nás školní rada Mencl a řed. Kracík, kteří měli u sebe železniční legitimace státních zaměstnanců — (dr. Bartoš o nich říkal, že jezdí na dětské lístky) — a tak jsme vyvázli. Ale kdyby byla republika po převratu zavedla ihned zase „naše“ sirky, mohl se dr. Zátka vykázat prostě škatulkou se svou hlavou a bylo hladce všecko vyřízeno.

Na výletech nebyla nouze o různé veselosti. Jednou jsme vyšli v sobotu po poledni z Temelína. To již procházelo; ve Vltavotýně přšelo, v Nezdášově už cedilo a v židovském Betlémě-Kolodějích lilo jak z konve. Do Bechyně jsme došli za večera ve stavu velmi zbědovaném.

Hotelier v Panském domě, jeho paní a veškerý personál snesli kde co v domě měli, abychom se mohli osušit a zahřát. Pak nám předložili výborné domácí klobásy, znamenitou vepřovou s kůrčičkou a dobré pivo. Přátelský rozhovor vytvořil brzo zase příjemnou náladu.

Nad námi visel reklamní plakát s prostým nápisem „Nejlepší specialita, vaječný cognac, B. Kafka, Příbram“.

střelili pana továrníka Poráka, a ve Slověnicích postřelil minulý neděle ten známý skladatel z Prahy honce, praštil na poli s flintou a rovnou utíkal na nádraží a pryč domů.“

„Který skladatel?“ ptá se dychtivě paní Zátková.

„Karel Weis.“

Pohlédli jsme jeden na druhého. Chvilí jsme v sobě dusili smích, ale pak bratři paní Zátkové propukli naráz v zdravý řehot, a my statečně sekundovali.

Paní Zátková se první vzpamatovala.

„Ten Weis, o němž mluvíte,“ vysvětluje lékárníkovi, „sedí zde před vámi; minulou neděli nikde nebyl a vůbec se z Libniče po celou dobu, co zde je, nikam nehnul. To vám dosvědčí každý z nás; nemohl tedy v Slověnicích nikoho postřelit . . .“

Trvalo delší chvíli, než lékárník začal věřit. Ale já se nikdy nedověděl, jak tento klep povstal a jak a proč právě na mne byl ušit. (Lékařník Stoček se později přestěhoval do Prahy-Strašnic, kde také zemřel.)

JUDR. VLASTISLAV ZÁTKA, SYN DRA AUGUSTA

Těch pár slov vyvolalo v příbramském rodáku řed. Puchernovi sentimentální vzpomínky na domov, jimž dal průchod zasněnými slovy: „Ten ajrkoňak je báječný; můj švagr je u té firmy účetním, měli bychom si dát štamprlí.“ K tomuto návrhu přidali se někteří souputníci a ihned učiněna objednávka. Za chvíli však přišel hotelier se smutným obličejem, že načatý koňak se kazí, že by mohl posloužit jen celou lahví. Kdosi mlsný prohodil, že snad by se taková lahvička možná vypila. Hotelier ještě smutněji dodal: „Ona je, bohužel, jen litrová“. Vida ty smutné obličej, poznamenal jsem, že p. řed. Vlk je taky z Příbrami a že je zámožný, že by asi rád takovou láhev obětoval. Prof. Pavler, blahé paměti osvědčený náš „Küchenmeister“, nabídl se, že bude šenkovat.

A tak přinesena litrová láhev a když první sklenky byly vypity, prof. Pavler obrátil se k dru Zátkovi a vlídně k němu promluvil: „Pane doktore, desátá už minula, tohle není pro vás, jděte raději spat, máme těžkou turu za sebou a těžkou turu před sebou.“ Dr. Zátka poslechl a – nelitoval . . . Ráno byl svěží a jediný, kterého nebolela hlava . . .

Někdy se také prováděla různá allotria. Jako na př. když jsme byli v Prachaticích, kde nám veselý program celého večera obstaral nadmíru žoviální tamní pan kaplan. Spali jsme tam ve společné noclehárně – (totiž všichni jsme byli ubytováni ve společné veliké světnici) – a když jsme se kladli již k spánku, vzbudil nás výkřik jednoho souputníka. Někdo mu totiž všechny lité zouváky, co jich mohl sehnat, nasrkal nohama vzhůru do postele pod prostěradlo. Z toho veliký smích, ale také trochu nevěle postiženého.

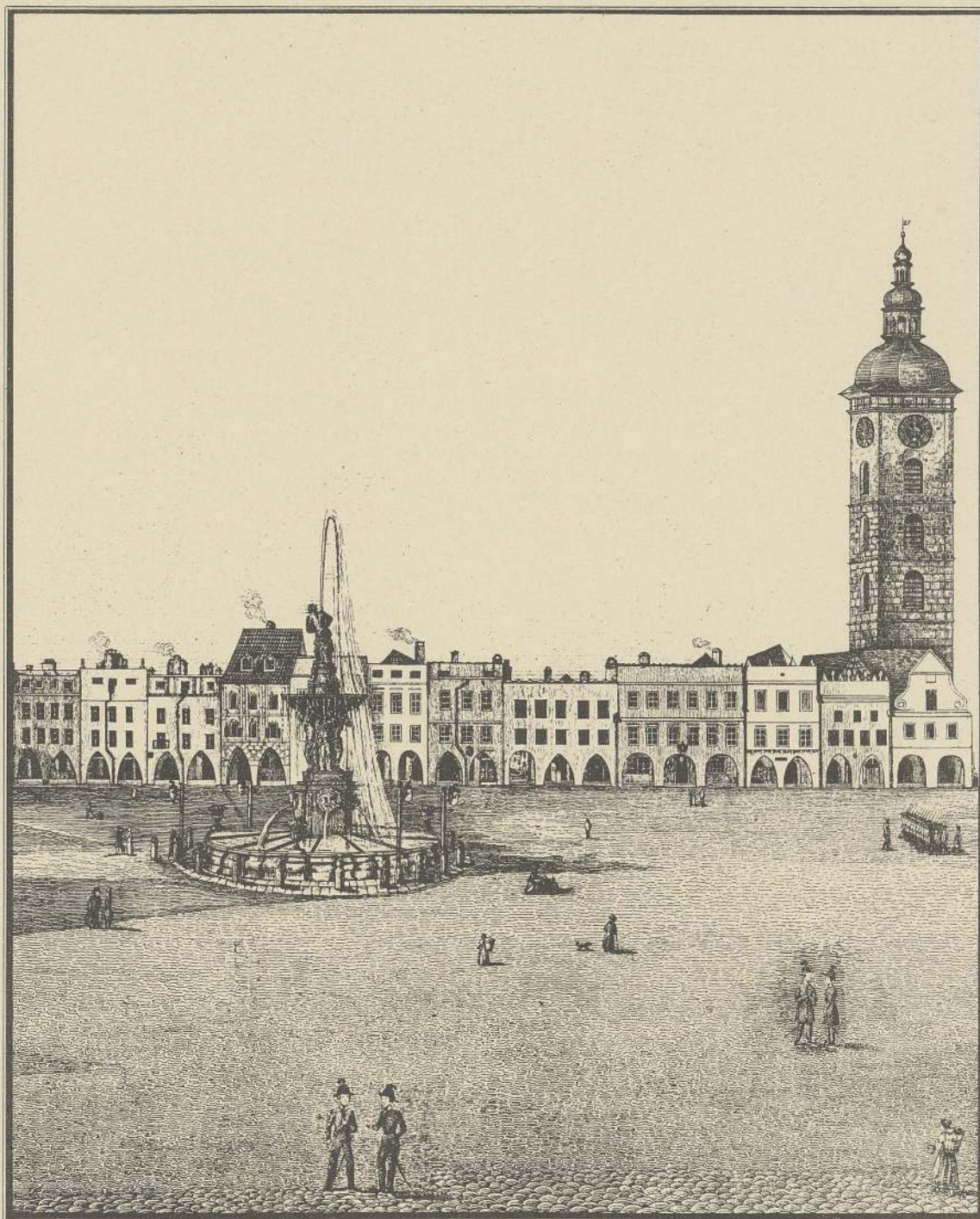
Nebo když jsme jindy za války v kruté zimě a v závějích sněhových táhli ráno obec Rožmitálem – (Angern-Rosenthal se to tehdy jmenovalo) – potkali nás němečtí domorodci, jdoucí právě z kostela, a bylo jim s podivěním, jací blázni se tu vydali v tu dobu do těch končin. Jeden stařík si dodal kuráže a ptal se, kdože bychom byli a kam spějeme? A tu mu dr. Bartoš namluvil celou řadu nesmyslů, že jsme z Ruska, že je nám tam příliš horko, že jsme od ruského generálního štábu, že se zde kolem kostela budou rozestavovat kanóny atd. Sedláček vrtěl hlavou, šel a vyprávěl sousedům, co byl právě zjistil a všichni za námi pohlíželi jako u vytržení . . .

Takových veselých vzpomínek by zajisté i ostatní dosud na živu jsoucí účastníci vycházek vzpomněli celé desítky, a bylo by škoda, kdyby odešly s nimi na věčnost. Dr. Zátka vždy byl vesele účasten a dovedl se velice rozesmát každému zdařilému žertu. Jednou na faře v Ondřejově po znamenitém obědě někdo prohodil, že nikdo ještě neviděl pana doktora kouřit. Honem přiskočil pan farář Hamr a nabízel doutník. A dr. Zátka k všeobecnému úžasu doutník vzal a vida téměř všechny ostatní kouřit, řekl: „Já nerad dělám výjimku,“ a doutník celý vykouřil.

Na konec jsem si nechal vážnou jednu vzpomínku, která ve mně zanechala hluboký dojem a myslím, že nikdo tu historii kromě mne nezná. Jednoho dne mne navštívil pan dr. Zátka drže v ruce dopis. Posadiv se, pravil asi toto: „Vy jste napsal historii posledních padesáti let Českých Budějovic a v starých ročnících novin jste četl o ošklivých bojích počátkem let devadesátých, kdy proti mně založil štvavé noviny a vedl proti mé osobě nepěknou kampaň V. H., hostinský od Černého vola, potomní mladočeský poslanec.“⁶⁾ Tehdy ve volbách, tuším 1891, proti nám zvítězil, ale myslím, že strana naň nikdy neměla příčinu být hrdá. Později se mu nedařilo a opustil Budějovice. Přečtete si toto psaní, píše mi ze Znojma, je nemocen a žije prý v bídě, máme tu jistou možnost diskretní podpory lidem, kteří se v stáří octli v nouzi a nemohou se dovolávat veřejné pomoci. Snad by se mu mohlo dát pět set korun . . .“ To byl doktor Zátka, jak nebyl znám.

Ti, kdo již jeho činnost nepoznali sami z vlastního názoru, budou zajisté vděčně ctít jeho práci, jevící se v tolika národních institucích i v celém česství obrozených Budějovic. My, kteří jsme mu stáli po boku, zachováme mu nehynoucí obdiv a nikdy neutuchající lásku po celý zbytek svého života.

⁶⁾ V přednášce Bělohlávkově je uvedeno celé jméno. Muž ten svého času způsobil na Budějovicku nemalý rozruch. Čím se tak povzněl, že byl zvolen i za říšského poslance, není mi dnes již povědomo. Viděl jsem ho ve vídeňském parlamentu, kde seděl přímo za hrab. Vojtěchem Sternbergem, jemuž sekundoval. Ale Sternberg sekundoval také jemu. Jednou Sternberg v temperamentní řeči prudce napadal kteréhoš svého parlamentního kolegu, ale napadený docela chladně seděl na svém místě a klidně řeči Sternbergově naslouchal. To Sternberga dopálilo, že se uprostřed své řeči obrátil na za ním sedícího H. a česky se rozkřikl: „On ten chlap neodpovídá!“ Pak zase pokračoval ve své německé řeči, zasazuje dále svému protivníku rány, které tento kvitoval klidem a mlčením. Od té doby jsem pak H. už nikdy neviděl. Až úzko je mi, když si uvědomím, že tomu všemu je dnes už 45 a snad i více let.

SEVERNÍ STRANA ČESKOBUDĚJOVICKÉHO NÁMĚSTÍ
(PODLE KRESBY Z POL. 19. STOLETÍ)

CO MI VYPRÁVĚLA O SVÉM OTCI PANÍ OLGA BALŠÁNKOVÁ-ZÁTKOVÁ

Tatínek miloval hudbu. Hrál slušně na klavír a měl doma malou knihovnu komorní hudby. Nejraději hrával Haydna a Mozarta. Vůbec Mozart byl jeho velikou láskou. Klavírní výtah „Don Juana“ si často přehrával i v pozdějších letech. Také Fr. Schuberta a Chopinovy mazurky měl rád.

Na výletech měl radost, když jeho spolupuťovníci, či jak s oblibou říkal „soutpuťníci“, hodně zpívali a vybízel je, když umkli, aby jen spustili znovu. Takovým byl již jako důstojník. Vzpomíná jeden občan z Hůr, jenž pod tatínkem jako voják sloužil, jak na pochodu je povzbuzoval, aby hodně zpívali a jak v nich budil lásku k české národní písni.

Maminku doprovázel na klavíru, když zpívala. Nejmilejší mu byly písně Schubertovy a Schumannovy. Německé texty mamince překládal do češtiny.

Neobyčejně rád chodíval v Praze do divadla, zvláště na opery. Pamatuji si, když jsem byla ještě dítětem, a tatínek se vracíval domů ze sněmu, jak nám vyprávěl o „slavíčku“ Bertě Lautererové-Foerstrové, kterou obzvláště obdivoval ve Franchettiho „Asraelu“ a Čajkovského „Oněginu“ jako Tatanu.

Jeho láska k hudbě způsobila, že založil v Budějovicích hudební školu, která dnes je na krásném stupni rozvoje.

Velmi se těšil, až skoro do posledních let, z úspěchů naší hudby v cizině. Pozorně četl vždy zprávy o úspěšném provozování „Prodané nevěsty“ na cizozemských divadlech.

Vzpomínám, jak až k slzám ho dojalo, když četl, že Bakulovi zpěváci byli přijati americkým prezidentem ve Washingtoně a že mu zazpívali naše písně.

V nejmudnějších dobách, v letech jeho těžké choroby, působilo na něho velice konejšivě, když jsem mu na klavíru přehrávala skladby, které on sám kdysi tak rád hrával. Přitáhl si židli až ke klavíru, uklidnil se, sklonil hlavu a tiše poslouchal. Bylo na něm vidět, že se pohřížil ve vzpomínky na krásné doby, kdy byl ještě mlád a zdrav, na doby, navždy již, bohužel, ztracené . . .

A CO VYPRÁVĚL O SOBĚ SÁM DR. ZÁTKA

*„My jsme zápasili za důstojné postavení
svého národa a práce naše nebyla neužitečná.“*

Nižší třídy gymnasijsní studoval jsem v Jindřichově Hradci.⁷⁾ Zde se mi velmi líbilo. Bydlil jsem tu u otcova bratra, katechety Jana Zátky. Bylo nás doma mnoho dětí, tak nás tam postupně dávali, až došla řada na mne. Mezi mnohými dobrými profesory zvláště vynikal prof. Steinhäuser – více otec studentů než profesor. Chodil se s námi koupati do Nežárky a nabádal nás k tužení těla, k tělocviku. Přecházel jsem častěji Nežárku, když byl nižší stav vody, stačil jsem, ale neuvědomil jsem si, že stav vody se mění. A tak jsem se jednou v Nežárce, pod klášterem, opravdu topil; ale vytáhl mne sekundán Reisner, Čech. Bez jeho pomoci byl bych tehdy jistě v řece zahynul. Byl jsem v takové situaci, že jsem již jasně viděl před sebou konec – vzpomínal jsem při tom především na rodiče, ale pocitu hrůzy jsem nepocítil. Byl jsem tehdy právě – devítiletý. – Také jsem býval nezbedou. Jednou, když strýc odjel do Budějovic, napadlo mne, posadit se do okna v druhém poschodí a spustit nohy dolů. Lidé prý se na náměstí sbíhali, ale já nic nepozoroval. Také bruslení na zamrzlém Vajgaru patřilo k radostem mého pobytu v Jindřichově Hradci.

Do vyššího gymnasia chodil jsem v Čes. Budějovicích. Zde v piaristickém gymnasiu (německém, české tehdy ještě nebylo), měli jsme profesora mnicha, Němce ze Šumavy, Putschögla, z řádu vyšebrodského, který měl zvláště spadeno na studenty jindřichohradecké, k nimž patřil jsem také já. Měl jsem časté půtky s tímto zarytým Němcem. Byl dvojnásobným doktorem a my Češi říkali jsme mu „doctor duplex, homo simplex“. Přicházel jsem někdy pozdě do kostela a byl jsem kárán (vlastně po právu). Býval jsem tam sice zároveň s ostatními, ale měl jsem přijít dříve do třídy, odkud nás společně vedli do kostela. Ve škole sedával jsem jako – septimán – v poslední lavici, kam na mne profesor Putschögel neviděl. Vytýkal mi, že se nemodlím, ale já jsem namítal, když mne káral, že modlitba není pohybáním ústy, nýbrž povznesením ducha k Bohu. Také mne naváděl

⁷⁾ Vyprávěl dr. Zátka českobudějovickému zpravodaji pražského „Pestrého týdne“ v květnu 1928.

zpívati císařskou hymnu a překážela mu moje „poděbradka“. Byl jsem vůbec předmětem velké jeho pozornosti a v důsledku toho dal mi – dvojku z mravů a k tomu „omáčku“: „wegen fortgesetzten ungesetzlichen und ungebührlichen Benehmens.“ Otec můj byl poslancem zemským a říšským, i stěžoval si zemské školní radě. To mělo výsledek: dvojku z mravů mi sice ponechali, ale odůvodnění odpadlo.

Po septimě jsem se tedy vrátil na gymnasium do Jindřichova Hradce. Zde vládl docela jiný duch: profesori byli světšší, měli sami také děti a lépe nám rozuměli. Zde jsem gymnasiijní studia dokončil.

*

Můj strýc, katecheta Zátka, byl osvíceným knězem. Byl přítelem svého rodáka – Josefa Kamarýta – s oblibou četl spisy Bolzanovy. Sám také napsal a vydal pro školu „Biblické děje starého a nového zákona božího“. Vykládal děje ty však volněji, i vytkla mu biskupská konsistoř co do víry 20 vadných míst a naléhala na katechetu Zátka, aby bludy ty veřejně odvolal, jinak že mu zakáže vykonávání kněžských úkonů. Odmítl a kniha jeho octla se v Římě na indexu zakázaných knih. Oběžný list biskupa Schafgotsche hlásal, že kniha psána jest příliš „rozumně“ (místo rozumově). V roce 1859 byl katecheta Zátka zbaven učitelského úřadu a dán do výslužby. Vydal pak ještě filosofickou brožuru „Názor světa“.

Do Prahy, na universitu, jezdil jsem ještě v dostavníku. Večer se vyjelo z Čes. Budějovic, jeli jsme celou noc, v Táboře jsme ráno asi kolem 6. hodiny snídali a k večeru jsme dojeli do Prahy. Konečná stanice byla na Vyšehradě. V Praze bydlil jsem u sestry otcovy v Železné ulici. Bylo mi 22 let, když jsem měl promoci – 15. července, týž den jako dr. Jan Picha, pozdější advokát v Č. Budějovicích.

Rád a často chodíval jsem v Praze do divadla na opery, zvláště Mozart byl mi milý a hrával jsem výtahy z jeho oper. Z doby pozdější, když jsem již jezdíval na sněm, vzpomínám slečny Lautererové, pozdější choti skladatele J. B. Foerster. Byla zejména nezapomenutelnou Tatanou, zjevem i zpěvem.

Posílal jsem jako akademik také redakcím své práce literární. Něco mi tu a tam uveřejnily, něco ovšem putovalo do koše.

Na vojně, kamž jsem také musil, nevedlo se mi zle. Udělal jsem brzy zkoušku důstojnickou a měl jsem velmi slušné představené, zejména hejtmana Kopřivu. S tím jsem o manévrech bydlil v jednom pokoji. Také major Habermann, Němec, choval se ke mně vždy velmi pěkně. Kopřiva, po letech, jako pensista, také kandidoval do sněmu – ale slavně propadl.

V uniformě rakouského vojáka jsem mluvil v Č. Budějovicích v Besedě na politické schůzi – před volbou. A pak přišla ta nejkrásnější a nejdělnější kapitola mého života: činnost politická, dobývání radnice, zakládání škol a továren – ke kulturnímu a hospodářskému posílení českého živlu v Č. Budějovicích.

V roce 1872 zřídil jsem dle vzoru Matice školské v Prostějově – naši Matici. Prvním jejím dílem bylo založení české obecné školy chlapecké v Č. Budějovicích. Peníze k účelu tomu opatřovány obětavostí kruhu uvědomělých vlastenců. Kroužek českých paní uspořádal tombolu, prodávaly se losy – i moje pozdější choť, tehdy třináctiletá, sama prodala několik set těchto losů. A tak během deseti měsíců sebrali jsme 13.000 zlatých, což byl na tehdejší dobu obnos velmi značný. A pak už rychlejším tempem přibývaly další české školy – od dětských opatroven až k dívčímu lyceu a současně zakládány podniky průmyslové, aby docílilo se též hospodářské síly a neodvislosti Čechů budějovických. Však to jsou již věci, i dnešní generaci známé.

Státní převrat zastihl České Budějovice již dobře připravené. Město hladce přešlo do českých rukou a já děkuji Prozřetelnosti, že mi dopřála dožítí se ustavení českého státu . . .

JUDR. ALOIS NEUMAN,
STAROSTA ČESKÝCH BUDĚJOVIC,
POSLANEC NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ

Vládní rada Dr. Ant. Šilhan:

JIHOČESKÁ PÍSEŇ

(Národní Listy, 2. prosince 1934.)

*Ne pro reklamu
ale na ochranu svého díla
kladu sem tento projev.*

K. W.

Od šumavských hvozdů přes Blanský les až k Blatům, k Třeboni a dále na východ přes Kardašovu Řečici a Jindřichův Hradec až k hranici Čech — tot jeviště vzniku písní, poesii slova i tónů, za nimiž jako za vidinou putuje skladatel Karel Weis a ukládá je v monumentální památník jako dokumenty lidového umění českého. Přes půl století kráčet po této půdě jižních Čech, kde při každém kroku objevovaly se mu krásy tajemné, a v duši vybavovaly se vzpomínky na slavné, ba i světodějně události, které se tu odehrály. Teď týmiž kraji putuje český skladatel a shledává tu zapomenuté, ale nevadnoucí květy intimního života prostého venkovského lidu.

ŽIVOT LIDU V PÍSNĚ

V těch zpěvech, jichž Weis až dosud deset¹⁾ svazků odevzdal veřejnosti, je zobrazen všechen život jihočeského lidu, život celých generací. Z nich vyznívá, co bylo lidu toho radostí, co ho tísnilo, oč starost na něj doléhala, v co věřil, doufal a po čem toužil. Od kolébky do hrobu provázejí tyto písně jihočeského člověka, do jehož nitra dávají nahlédnouti, jehož povahu kreslí, cítění a názory zobrazují. Ty písně povídají, že lid, z jehož úst vzešly, žil práci, lásce, rodinným radostem a starostem, že vedle radostných chvil, v nichž se jávalo a tancovalo, v jeho život padaly dva stíny: robota a vojna. A při všem svém myšlení a konání upíral tento lid zraky k Všemohoucímu, jenž mu byl „štitem a pavézou“ a jenž prý také Jihočechy povolal k životu hned při stvoření světa, jak aspoň o tom chlubně zpívá starobylá svatební píseň „Když Bůh Jihočechy stvořil“.

Rodná ves a několik vsí sousedních je zpravidla vlastní svět tohoto lidu. A role, luka, pastviny i les hlavní jeho starostí a prací. Většina písní dotýká se nějakým způsobem přírody, živoucí i mrtvé, a prací v ní. V každé skoro milostné písně se ozývá ohlas přírody, na př. „Oves jsem zavoral“, nebo „U Třeboně zapřahají“.

A není dobrého sedláka, neumí-li dobře „vorati“, jak povídá píseň: „Jaký bude z tebe sedláček...“, ale „sedláčkovi dobře je“, když obilí hodně platí. Na půdě lpí lid ten celou svou bytostí, a mítí pozemky jest mu nadevše, jak se o tom často zpívá a zvláště jak milému si stěžuje dívka: „...brání mně pro tebe, potěšení moje, že nemáš pole žádný.“ V těch dobách minulých, kdy písně ty vznikaly, leželo ještě hojně půdy ladem a byly všude rozlehlé pastviny, kterých ostatně i dnes na jihu je více, než jinde v Čechách. Odtud také v písních mají pasáci a pasačky své slovo, a z těch jejich zpěvů zachytil Weis šťastně i pastevecké halekání („Hoj, a hoj, a hoj“), které zatím už na šumavských stránkách zmlklo. Jak ve žních pole se ozývala zpěvem, toho dokladem jsou rozmarné žnecké „hejhačky“. Jihočeské kraje sahají až k samým hranicím a proto bylo tu vždy dost příležitosti a chuti k pašování, že odpradáva to dosvědčuje píseň pašeráků soli: „Radujte se, veselte se, bratři rozmilí...“, jejíž vznik Weis klade do XV.—XVI. stol.

Těžký a mozolný byl život jihočeského sedláka na té půdě, tu močalovitě, tu kamenitě a pahorkovitě. Ale nestýská si valně ve svých písních. Ani v tom tvrdém boji s pařezem nepozbývá veselé myslí a humoru.

¹⁾ Od té doby vyšly již 3 nové svazky: dvojsvazek strakonický (11—12), přítomný Zátkův svazek (13), a připravují se další svazky: Jirsíkův (14), Budějovická svatba (15), dva nové Blatácké (16—17) a Plzeňský (18). (Poznámky jsou vesměs od autora tohoto díla.)

Dovede být nejen veselým, nýbrž bezstarostně bujným, jak ukazují zvláště písně pijácké, jako: „Kdybych já svým pánem byl“... , nebo: „Nám je to jedno, mít peníze nebo ne“... A s humorem prohlíží i prázdnou kapsu, vzpomínaje, jak bývalo lépe „za mejh mladejch časů, když sme plný kapsy dvacetníků měli“.

Jako všude v lyrice, at umělé, at z nitra prostého lidu vytrysklé, tak i v písních zrozených na polední straně Čech, hlavním, ba daleko převažujícím inspirátorem je láska, o níž výlučně skoro jen mladý svět zpívá. Ta ozývá se zde v nespočetně bohaté a rozmanité stupnici citů a nálad. Jsou tu čisté, něžné projevy estetických citů, jinde rozmar, šelmovství a škádlení, v nichž si mladá srdce libují, jsou tu i žalozpěvy a elegie nad zmařenou nebo zhrzenou láskou, výsměch a ironický šleh, vzdor a hněv, s nimiž dívka přibouchne dveře své komůrky milému před nosem, nebo milenec dostávající kvinde posadí si klobouček na stranu. Ale v těch písních, pokud jsou ryze lidového původu, marně byste hledali přeládkou sentimentality nebo fňukavý či brečivý tón, čímž oplývají jarmareční zpěvy, nebo zas výraz zoufalé beznaděje.

Vroucně a srdečně tu láska zpívá, ale vždy přirozeně a bez afektace. S hodným humorem je tu odrazena koketa („Nechci já panenku takovou“) i panenky dotěrné („Sedum let sem na vojně byl“). Doby nemilosrdných předsudků připomíná krutý obyčej, dívky padlé vystavovat v neděli u kostela „v housličkách“ („U kostela stála, na housličky hrála...“).

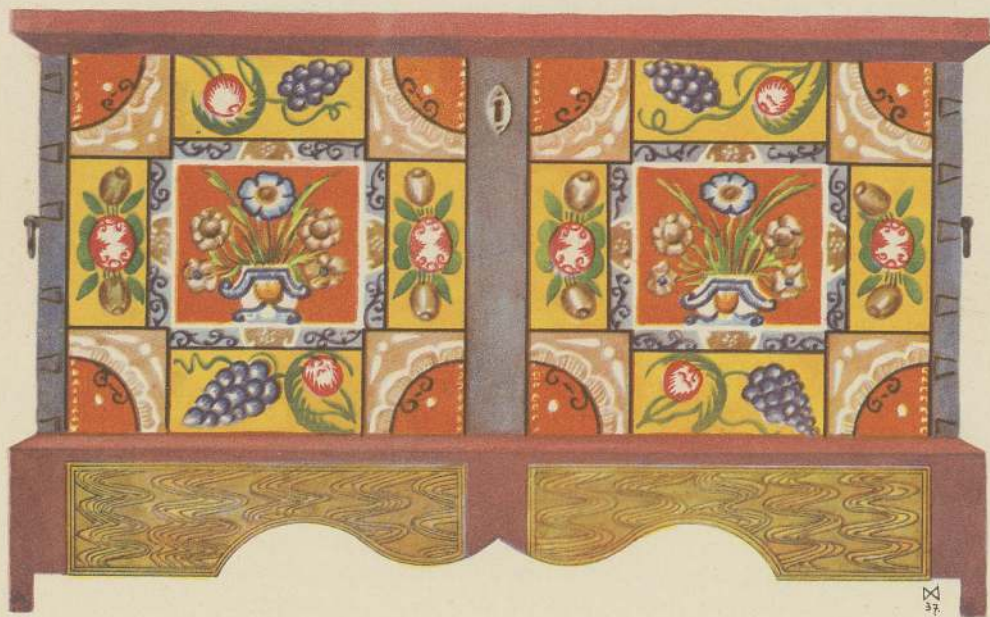
Tónem upřímné lásky a vroucnosti dýší rovněž obrázky z rodinného života: tu matička v ukolébavce raduje se nad „hezounku holčičkou“ („Vesele kohoutek kokrhá“), tu hodné dítě dává matičce „dobrou noc“ („Slunéčko zašlo“), tu nevěsta se slzami v očích loučí se s domem otcovským, kde zlatá maminka chovala ji „v strakatý peřince, bílým povijanu“ – („Ach, smutno, truchlivo“) – nebo vděčné dítě vzpomíná starostlivých rodičů („Tatíčku starý náš“).

Však i mimo intimní sféru lásky a rodinného života měl Jihočechem svoje radosti a radovánky, které pro něj znamenaly zpravidla vítanou změnu v jednotvárném životě a oddech v klopotné práci. Přinášel je v první řadě církevní rok, k jehož jednotlivým dobám a památným událostem se připínaly zvláštní zvyky a obyčeje lidu: Vánoce (staročeská koleda „Vstaňte vzhůru, pastuškové“), („At je mráz a hodně ledu“), den svatě Doroty („Byla sv. Dorota“), sv. Lucie („My k vám všichni přicházíme“) a pod. Jinak sám život selský přinášel dny radovánek a kratochvílí: obžinky a „konopnickou“, t. j. protějšek obžinek při ukončení sklizně lnu („Pěkný májkek máme“); slavná posvícení a neméně slavné svatby. V monumentálním zpěvníku Weisově setkáváme se s velkým počtem písní svatebních a převážně jsou to písně radosti a růžových nadějí do budoucna, jen tu a tam ukápně slzička nevěstě, domov opouštějící. Některé z písní těch provázejí nebo líčí tradiční zvyky při svatbě („Skládej, Andulko, čepení“, „Už se černé vlásy, už se zaplítají“, „To je pec“ – píseň o vočepáku, obrovském koláči svatebním atd.), však zvláštností mezi nimi je píseň „Mesiáš přišel na svět“, s epickou šíří líčící příběh v Káni Galilejské a vzdávající hold dobrému vínu (soudím, že píseň tato není ani původu ryze lidového). A ovšem nemohla nepovšimnuta zůstat píseň o posvícení s opulentní tabulí („Raduj se, kmotře Dvořáku“), ani masopustní mumraj se židem v maškarě („A já sem veselý židáček“ s obligátním aj - vaj, hep, hep a s německou míchaninou). Než nacházíme stopy toho, že selský lid měl také již zábavy panského rázu: divadlo. O tom svědčí píseň „U nás není láska žádný špás“, která z loutkových hry „Oldřich a Božena“ proslulého (také Jihočecha) Matěje Kopeckého přešla do úst lidu.

HUMOR, TANEC

Co není v jihočeských písních projevem lyriky erotické, příchylnosti rodinné nebo zpěvem zbožně naladěným, z toho všeho usmívá se k nám humor nebo šklebí se i satira a ironie, a to také vše skoro pohybuje se v tanečních rytmech. Tu dívka doporučuje s komickou vážností svoje přednosti („Já jsem holka jako lusk“), tam jiná vdavekchtivá na muže se jen třese („Velebný pane“), tu muž s rozmarem ukazuje, jak má ženu maličkou („Já mám ženu“), tu zaznívá varování, že „po hračce je kolébačka“ („Terezičko, Terezo“), tu mládenec vysmívá se fintivě dívčině, která lichidla si míchá a maže si tváře („Kdybych já měl vypsát“) a pod.

Vyskytuje se zde píseň i s potouchlým obsahem, a to ještě, jak Weis podotýká, tu a tam ledacos choulostivého potlačil – jako na př.: „Nevěděla ani, jakou má – sukni vyšívanou...“. Tu tropí se smích ze ševce: „Když se první švec narodil...“, tu ze žida, který je vždy vděčným předmětem selského humoru („A já jsem ten židáček z Janovy“), z jindřichohradeckých pánů („Ti hradečtí páni“), z velebníků („Eště dnes“). Než ve všem tom humoru panuje bodrost a srdečnost, nikde zavile zlobný tón; šlehnutí i šibeniční humor,

TRUHLA, TALÍŘE A DŽBÁNEK Z ČESKOBUDĚJOVICKA

někde zaznívající, nepostrádají bodrosti, na př. v písních: „Já jsem z panny syn“, „Nám je všude chvála, čest“, „Sloužil jsem na Švamberku“ – slzami prosívá úsměv. Tyto humorné, komické i satirické písně hoptují většinou – jakož i mnohé jiné – v číperných tanečních rytmech. Jeť vůbec velká část těchto jihočeských písní dosud publikovaných tanečních. Jsou tu nejrozšířenější lidové české tance: polka (na př. „Tuhle, tuhle, tuhle sem“, „Jakej já sem velkej blázen“, „Hejču ču, hejču ču“ a j.), sousedská (těch zvláště hojnost, na př. „Za Brnem, za Brnem“, „Ženuško má“ a j.) rejdivák („Když jsem šel za pannou“), rejdivačka („Tancuj, holka, rejdivačku“). A poněvadž tanec bez muziky nelze si pomyslet, proto také v textech svých ani na to píseň nezapomíná. Jsme na jihu Čech, v kraji dudáků, a proto i píseň na této půdě zrozená nejráději k dudám si zajásá a dudáka vždy ráda vidí („Zadudej, dudáčku“). „Muzikanti“ – podle písně „Zlatý úřad muzikantský“ – „zrovna před trůn boží přijdou“, třebaže tu na zemi notně pili.

ZA HUMNY: ROBOTA, VOJNA, CIZÍ SVĚT

Z písní, s nimiž až dosud Weis nás seznámil, poměrně malá hrstka dotýká se roboty. Snad, že písně o této „ukrutnosti tatarské“ po jejím zrušení upadly v zapomenutí, snad že na jihu Čech nebyla tak drakonicky vymáhána jako na východní a půlnocní straně Čech. Z tří příslušných písní: posměšná na vrchnostenské úředníky („Vizte pány nad pány“), vítání červánků selské svobody za Marie Terezie („Poslechněte, lidi dobrý“), glorifikace legendárního bojovníka za Blata („Kubato, Kubato, zbudovský sedláče“), je, myslím, i nápěvem píseň umělá.

Vojna – to byl druhý stín a přízrak života selského lidu. Služba trvala víc než deset let a znamenala zpravidla buď žádný návrat, nebo návrat se zmrzačenými údy. Z historie české víme, jak statečný byl ten jihočeský lid, který první stavěl se pod korouhve Táboru. Po tomto bojovném duchu selského lidu, který bil se za svoji víru a – třeba i neuvědoměle – za rodnou půdu i jazyk, není ani stopy v písních, vzniklých v době, kdy tento selský lid byl už v cizích službách a měl se bít za cizí, ba často odporné mu zájmy. Nikde nezaznívá z těchto písní radost z „bílého kabátu“, nýbrž všude stesk a elegie. Již samo verbování vhání smutek do duší, připomínajíc loučení s milou, matičkou a s domovem („V Drahově je chasa mladá“, „V Praze verbujou“, „Kde sou naše staré mámy, co nás z nouze vychovaly“, „Plakati, matičko, budete“). Jen tam, kde v písní rejtharského rekruta „Dostal jsem koníčka“ milostné pouto už je nějak uvolněno, zaslechneme furiantský tón nebo tichou resignaci („Neber si, má milá, do srdce“). V jedné písní však přece promluví opravdová, stará vojna: „My sme ty zadníci“. Jinak už i z těchto písní se dovídáme o švindlech při rekrutýrce („Přišly patenty od zeměpána“), i o trampotách desentérových („Já nešťastný na tom světě“).

Než služba vojenská byla hlavní a mnohdy jedinou cestou, na níž selský člověk kus světa cizího seznal. Tak na př. píseň z doby patrně nevalně vzdálené – „Mašfrujou hulání“ – vzpomíná na Prahu a její jednotlivé části a význačná místa. Z veřejných událostí, které v život hospodářský hluboko zasáhly, v písních jihočeských živý ohlas zůstavil finanční patent z roku 1811 („Počkejte, sedláci“). Než také jiné příběhy nezůstaly písněmi nepovšimnuty a byly to hlavně příběhy, jichž středem byl „zeměpán“: porážka Prusáků („Rakouskej císař Franc“, posměšná na „Velkého Frice“), bitva u Lipska („Ach, ty nešťastný Bonaparte“), korunovace císaře Ferdinanda r. 1836 („Dyž sme stáli v Praze na hospodě“), cesta císaře Františka I. r. 1833 do Prahy („V tej třebonckej hospodě“). Než ústy lidu šly i písně, které se vztahovaly k sensačním událostem z oblasti jihočeské: zabití nemocného francouzského mušketýra („V Dunajicích je nouze“) nebo vražda, spáchaná na židovi („Cos to, vrně, cos udělal“). Než všechny skoro tyto písně, které inspirovány jsou myšlenkami, přesahujícími okruh vlastního života selského lidu, postrádají však půvabů ryze lidových zpěvů, mají ráz tu víc, tu méně příležitostný a takový též asi původ.

K BOHU...

Jihočeský lid prokazoval vždy, že je založen hluboce nábožensky, ba až mysticky. V jeho domovině již ve středověku našlo sémě náboženského sektářství úrodnou půdu a odtud také zaplanula první pochodeň odporu proti církevní autoritě ve věcech víry. Zbožný duch naplňuje i mnohé ze zachovaných jihočeských písní, jichž vznik datuje se o kolik století později po době husitské. Jihočech, protireformací římské církvi navrácený, nejen v písní bohoslužebné klaněl se Bohu, nýbrž dával i ve svých zpěvech původu lidového

průchod svým sklonům k věcem duchovním. Lásku k životu bohobojnému hlásá hluboce jímavá píseň „Bůh ti tento život dal“ (čtete, prosím, v poznámce k ní, od jakého ubožáka ji Weis slyšel); milost a lásku boží vyprošuje si ranní zpěv „Minula noční hodina“, z pověry o zemřelých vzešla dušičková „Odpočíte v pokoji“ a jiných více zpěvů zbožných — (i některé poutové jsou tu) — naleznete ve zpěvníku Weisově. K nim řadí se konečně i krásná píseň ponocného „Chval každý duch Hospodina“, v jiném znění známá snad v celé naší vlasti. Za to jiná ponocenská („Byl bych já to chlap“), v níž dává se přednost milování před chozením po vsi „jako strašidlo“, ke kategorii písní zbožných rozhodně nepatří.

ZA JIHOČESKOU PÍSNÍ

Úvody k jednotlivým dílům, svými studii historickými, kulturními i národopisnými, ba i pouhými poznámkami k jednotlivým písním, jsou v dosavadních svazcích Weisova díla skutečným cestopisem, nejpoutavějším, jaký máme po jihu Čech. Připomíná mi Karel Weis, putující za národní písní od vesnice ke vsi, od stavení ke stavení, P. Vrba z Jiráskova „Věka“, toho, jenž v kapsách svého límcového pláště roznášel po vlasti české knížky. Ale cíle obou jsou různé. Šedovlasý páter chodil s pochodní duševního povznesení a probuzení lásky k mateřskému jazyku. Weis naopak shledává a snáší projevy a památky svěbytného života venkovského lidu, života hmotného i duchového, jak vlivem národního charakteru, vlivem prostředí i působením živlů vnějších se utvářel.

V předmluvě k VII. dílu vypráví Weis sám, jak to přišlo, že ze skladatele stal se poutník za jihočeskou písní. Už jsou tomu bezmála čtyři desetiletí,²⁾ co se chystal k vyhledávání nových písní lidových na Moravu. Nepatrná náhodná příhoda způsobila, že cesta na Moravu padla a nastalo putování po jihočeských Blatech, po tom kraji, zaujímajícím hodný kus českého jihu, kraji osobitě kdysi svým životem, svými zvyky a také písněmi. Tu hned v úvodu líčí Weis, jak po písních pátral, jak za nimi chodil, jak z paměti lidu a z jeho úst je dobýval a zapisoval. Již první žeň byla tak hojná, že mohl písní těch ve vlastní harmonisaci vydati 3 sešity (u J. R. Vilímka), které vyvolaly mezi kulturními pracovníky českými radostné nadšení, jak dosvědčuje provolání z roku 1899, podepsané nej přednějšími osobnostmi české literatury, umění i vědy.

Ta Blata stala se Weisovi osudnými; jim a všeho českého Jihu písním a kultuře zasvětil všechn svůj další život. Národní kultuře české však přineslo právě toto neodolatelně mocné působení kraje Blatáků na tvůrčího umělce požehnaní, jehož plody nejsou ještě ani zdaleka vyčerpány dosavadními svazky Weisova díla.

Blatům v první řadě oddal se Weis s celou duší, s horoucím nadšením, s neúnavnou, vše obětující prací i pak, když opět na ně se vracel. Nešel za písněmi, maje pro ostatní oči zavřené. Studuje tu i krajinu, její přírodní ráz i historii, všímá si krojů, obyčejů i všeho života lidu. Tomu děkujeme četné, důkladné články o Blatech, kraji i lidu, jež psány jsou poutavě jako vše, co z pera Weisova vyšlo, a pro něž získal si také místní odborníky.³⁾ Dostává se nám tu poučení o Blatech Velkých i Zbudovských, o jejich charakteristických rozdílech, o tom, jak tu kdysi lid selský žil, co ho tísnilo a jak podle historické skutečnosti i podle legendárního vyprávění (Kubata) snažil se strásti okovy poddanství. Obsáhlá studie věnována je tu výročním obyčejům a zvykům lidovým, líčí se tu práce na „borkách“ a také život v blatských městečkách, jak býval, dochází tu povšimnutí ve vyprávění o ceších a pořádcích řemeslnických.

Mohu jen takto stručně naznačiti, co všechno přinášejí čtyři svazky⁴⁾ věnované Blatům, jichž příroda i život člověka vystupují z nich v obdivuhodné plnosti, plastičnosti a oživenosti.

Literární studie i beletristické piecy, které jsou úvodem k bohatému pokladu písní, nadmíru šťastně jsou ilustrovány hojnými vyobrazeními. Jsou tu obrazy krajin, měst i památných budov, charakteristické portréty, reprodukce (i barevné) obrazů, připomínajících památná místa, jsou tu různá facsimilia, vyobrazení některých starých památek i studie krojové.

Než Blata nezůstala Weisovi jen nejbohatším těžištěm jihočeské písně. Ona stala se mu i východiskem k dalšímu putování po českém jihu za písní a památkami lidové kultury. Ale všude, kam teď Weis přicházel,

²⁾ Dnes je tomu již přes čtyři desetiletí.

³⁾ O tom získání místních odborníků nebo činitelů to všude nesouhlasí. Někteří místní zdánliví „odborníci“ tvoření mého díla přímo sabotují a nejtěžší břevna házejí mi v cestu.

⁴⁾ Vyjdou dva další svazky, plně krásných, dnes i na Blatech vymizelých a neznámých písní blatáckých.

byly už poměry jiné, jiná, těžší práce než tehdy, když přišel po prvé na Blata. Práce tu narážela na překážky často nepřekonatelné, ba zdála se mnohdy zcela beznadějnou. Starší pamětníci vymřeli a pamět těch, kteří dosud žili, dosáhnuvše úctyhodného věku, velmi ochabla a ztemněla, mladá generace starých lidových písní už vůbec nezná a má zálibu spíše v kalu velkoměstských odrhovaček a šlágrů, kterým nedodá ceny, ani když s nimi po venkově vandruje a otravuje vzduch „pěvec“ v Praze renomovaný a novinami doporučovaný.

Označil-li by někdo dílo Weisovo v jeho celistvosti jako „sbírku písní“, ukřivdil by mu, znehodnotil by jeho práci. Co se dalo pohodlně „sesbírat“, to učinili před Weisem jiní.⁵⁾ On na dalších svých cestách nacházel většinou již jen trosky, které bylo třeba z rumu a popelu zapomenutí vyhrabávat, pracně shledávat, skládati a z trosek a střepin rekonstruovat. Tu byl jako archeolog, který z třísek, střepin a kamínků sestavuje pozůstatky výtvarné kultury pravěkého člověka. Musíte čísti poznámky k některým písním, abyste si dovedli učiniti představu o této rekonstruující práci. Tam bylo nutno neúměrně a dlouhou dobu pátrati po nápěvu písně, jinde zas bezvysledně dlouhé cesty a velké pátrání a vyptávání na různých místech, než podařilo se vyplniti mezery v troskách textu nebo dojíti jeho souvislosti.

Jen pevné, neochvějné vědomí kulturního poslání v životě národa, jen neudusitelný zápal pro věc krásnou a ušlechtilou, jen obětavost, nepočítající s ekvivalentní odplatou hmotnou mohly učiniti skutkem velkolepé dílo Weisovo. V něm, co svrchu pověděno o svazcích, věnovaných Blatům, platí také v neztenčené míře o šesti svazcích předchozích. I v nich nevyličitelně bohatá žeh zpěvní i hudební zarámována je a osvětlena krajinně, historicky i etnograficky. A také ty stránky díla, jejichž dějiště jde od Blat až k šumavským hvozďům a dále na jih i východ, živě jsou ilustrovány četnými reprodukcemi, pokud možno ještě hojněji, než svazky blatácké. Z těchto u kapitoly „rožmberské“ chci na okamžik se zastaviti.

V KRAJI PĚTILISTÉ RŮŽE

Kamkoli od Tábora k polední straně noha pocestného se šine, všude skoro s význačnějších starobyklých budov kyne mu pětilistá růže, znak to mocného kdysi a široce rozvětveného rodu Vítkoviců. Těch a později i druhé odnože jich, Rožmberků, panství táhlo se po jihu Čech, jejich moc soupeřila často s královskou, ba někteří z rodu toho po koruně královské i sahali. Z historie české víme, že v dobách husitských páni z Rosenberga byli v nepřátelském poměru s převážnou většinou jihočeského lidu, oddaného kalichu. Ale když pak náboženské bouře utichly, poměr poddaného lidu selského k vládcům domu Rožmberského se změnil v zřejmou oddanost, jak ukazuje obsah 8. svazku Weisova díla. Blatáckých písní „část rožmberská“ je nejvýznamnějším dílem Weisovy monumentální publikace, a co podává, jsou skoro vesměs nové objevy. Byli to dva poslední Rožmberkové, Vilém a Petr Vok, k nimž projevuje poddaný lid podle Weisovy publikace svoji oddanost. Zde Weis zvláštní péči věnuje tomu, aby čtenáře uvedl do doby, v níž žili poslední dva Rožmberkové, jejichž života běh poutavě líčí, aby nastínil prostředí, v němž tehdejší život v jižních Čechách se rozvíjel a k němuž se i vztahují písně umělé, oslavující poslední dvě haluze mohutně rozvětveného rodu panského, jehož znakem byla pětilistá růže. Písněmi, které Weis po mnohém, usilovném pátrání uvádí na světlo boží, provázeny jsou význačné události v životě pánů Viléma i Petra Voka. První z nich, jejíž celý text podán tu ve zdařilém facsimile podle originálu v klášteře strahovském, svolává požehnání na sňatek Viléma z Rožmberka s Polyxenou z Pernštejna („Pán Bůh požehnáním svatým“...). Jinou písní, k počtě téhož pána složenou, je „Páni, pozorujte nyní“..., dále i píseň „Kdo chce být rytíř boží“... a konečně i píseň pohřební „Vilém (vylij) slzi z očí svých“..., skládaná k úmrtí Žofie Brandeburské, druhé choti pana Viléma z Rožmberka. Nad rakví pana Petra Voka, jímž vymřel rod Rožmberský, lká ve svých 89 elegických i náboženských slohách, jejichž autorem byl Šimon Lomnický, píseň: „Byl jeden slavný pán“... Nápěv vzat jest z písně „Byl jest jeden člověk“..., již i v první rožmberské písní svrchu citované jest použito.

Tento „rožmberský svazek“ je nejvýmluvnějším dokladem Weisovy badatelské i publikační horlivosti a historické erudice. Ke každé z uvedených písní připojen je historický výklad jejího vzniku, cesty a výsledky badání v archivech, hojně údaje osobní i věcné. A jak poutavě je to vše vyprávěno. To platí zvláště také o záhadném starobyklém skládání „Ty bukovský páni s kozlem tancovali...“. Velmi cenný je tu rovněž článek

⁵⁾ Ale dávno již přestali. Já svým objevem naprosto dosud neznámých blatáckých písní a blatácké kultury položil jsem základní kámen k novodobému národopisu.

vysoce zasloužilého třeboňského archiváře p. Fr. Mareše „o muzikách a muzikantech na dvoře Rožmberků“. Neobyčejně skvělá je v tomto díle i obrazová výprava, která přináší reprodukce portretů obou posledních Rožmberků, pohřebního štítu pana Petra Voka, jeho Ex libris, starých obrazů Krumlova, Vyššího Brodu atd. Zkrátka: vše tu pečlivě vypraveno, vše krásné, zajímavé, a přemnohé i zcela nové. Žel, že mohu vše to jen suše registrovat, co zasloužilo by si samostatného, obšírného pojednání o svazku díla Weisova, jehož stránky stojí ve znamení pětিলisté růže.

TY PÍSNĚ...

Je-li pravda, že v písni projevuje se nejopravdověji a nejpřímněji všechen charakter národa, tedy z písně jihočeské promlouvá duše ryze slovanská, měkká, srdečná i měnlivá ve svých náladách. Jejím základním tónem je radost ze života, životní optimismus, opřený vírou v otcovskou lásku a spravedlnost Všemohoucího. Vedle základní optimistické životní filosofie jihočeských písní chce šumavská pohřební „Nic není po tom světě...“ býti svým pesimismem výjimkou, ale i tu text vyznívá v závěru smírně o rovnosti všech pod drnem.

Jihočeské písně, které po stránce ryze hudební jistě dočkají se jednou důkladného odborného rozboru a ocenění, skládány jsou skoro veskrze v tvrdých toninách, tonina moll je tu velmi řídkou vzácností tam, kde píseň má melancholický nebo elegický nádech v poetickém obsahu. V písních veselých převládá rytmus taneční a tu a tam při vážném obsahu vyskytne se i rytmus pochodový.

A jak motivy většinou přímo zrodily se s textem, vytryskly současně s ním z nitra zpěvákova, jehož citové hnutí i náladu vyjadřují, je tu mezi obsahem, slovem i tónem dokonalá harmonie. Melodie všude je bohatá vnitřním výrazem, pružná a jaře vzletná.

Nejhlubší a nejzajímavější jsou ovšem melodie citově lyrické, a to v první řadě milostné. Kdybyste chtěli vybrati ty z nich nejkrásnější, myslím, že nemnoho byste jich vynechali. Weis sám zastavuje se u jedné z blátáckých — „Kdyby mně to Pánbůh dal“ — a připíná k ní vzpomínku na L. Stropnického, barytona skvělého hlasu, umění žel záhy odumřelého, který byl výtečným interpretem našich národních písní. Mně zas dvě jiné z blátáckých vyvolávají v duchu jméno geniálního pěvce, Karla Buriana: „Nešťastnej šafářův dvoreček“ — kdybych věku Methusalemova se dočkal, věřím, že vícekrát neuslyším s oním nebeským roztoužením a srdečně úsměvným rozmarem zazpívat: „...může mně Pán Bůh dát, že budu milovat děvče jak karafiát“ — a druhá v pěvcově přednesu nezapomenutelná: „Bošilecký zvony...“, k nimž měl Burian svoji slovní variantu s roztomile rozpuštěným závěrem.

Weisovy harmonisace jihočeských písní jsou v krásném souhlase s nápěvy, jsou přirozené a vkusné. Každá z písní je jednotný celek, jakoby uzavřený kus citové sféry pro sebe.

AERE PERENNIUS...

Svým monumentálním zpěvníkem buduje Weis dva mohutné pomníky, jež nikdy zub času neohlodá a žádná nepřízeň ani příroda, ani lidské zloby nevyvrátí. Jeden pomník české kultury, druhý sám sobě. Co nového, dosud neznámého poznali jsme z písní jím zachráněných a zapsaných z duševní dílny jihočeského lidu! A jak on, hudebník, svými studii, svým pátráním na místě samém i přímým stykem se starými pamětníky i jiné stránky života lidu osvětlil v díle, které dává skvělé vysvědčení na mnohých stránkách i jeho bystrozraku v historickém badání a jeho logickému — mnohdy přímo právníckému — soudu i kombinačnímu talentu.

A vybudování celého tohoto mohutného památníku české kultury spočinulo na bedrách jediného člověka, ten úkol splnil sám svými silami a skoro zcela svým nákladem, téměř beze vší podpory z prostředků veřejných a víc jen za morální účasti jednotlivců.⁶⁾ Úkolu svému obětoval Weis nejmužnější a pro umělecké

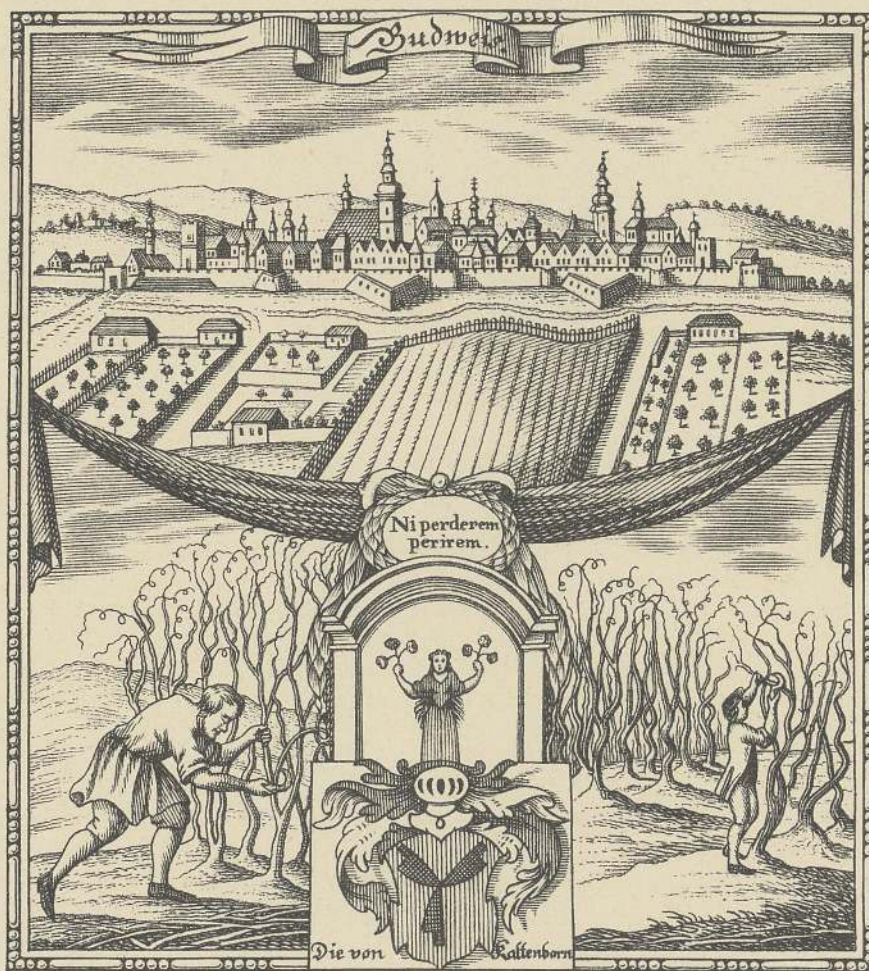
⁶⁾ Zde je pan vl. rada dr. Šilhan částečně na omylu. Vedle lidí, kteří se houževnatě a vytrvale po mnoho let snaží, moji národní práci znemožňovat a mařit, a co na ní je už hotovo zničit, jsou tu i někteří šlechtění mužové, kteří mají otevřené srdce pro krásnou jihočeskou kulturu a moje dílo podporují. Jejich zásluhy o moje dílo a o zachování kulturních památek svérázného jihočeského lidu plně ocením, jakmile přijde vhodný čas. Ale také nešlechtné snahy nepřátel mého jihočeského díla postavím do patričního světla.

tvoření nejzralejší léta svého života. Opustil pro ideál prospěti národu zachováním památek jeho svěbytné kultury dráhu vlastní umělecké tvorby a čtyři desetiletí žije duchem jen tam na jihu českém, vžit zcela v jeho minulost. A nedává se od cesty za tímto ideálem odvrátit ani nedostatkem porozumění veřejnosti, ani v ústraní závistnou zlobou osnovanými intrikami.

V obdivu stojíte nad ohromnou prací, kterou v sobě zavírají dosud vyšlé svazky díla „Český jih a Šumava v písni“. Ale to není daleko ještě vše, co Weis chce vykonat. Sám píše, že vidí již před sebou svazek patnáctý, dvacátý . . .

Je zvykem v dnešních státech, že parlamenty usnášejí se na zákonech, že ten či onen muž „zasloužil se o vlast“. Kdybychom měli zákonodárny sbor, určený pro kulturní otázky národa, nemohl by odmítnouti zákon: „Karel Weis zasloužil se o vlast.“

Zatím ve své skromnosti touží zasloužilý tento kulturní pracovník aspoň po tom, aby dílu jeho dostalo se více účinného porozumění ve veřejnosti. Tolik porozumění aspoň, s jakým se setkal u vůdčích osobností „Průmyslové tiskárny“, která nákladné dílo jeho tak skvěle vypravuje a jejíž reprodukce slouží ke cti českému umění grafickému. Česká veřejnost má povinnost hmotně podepřít práci Weisovu již vykonanou, i do budoucna ještě chystanou. Je to svého druhu jedinečné všeučelkové dílo, v němž podávají si ruku hudba, umění výpravné i výtvarné. Přináší nejen „multum“, nýbrž také „multa“.

ZÁHADNÁ STARÁ RYTINA

K. W.

K NĚKTERÝM VYOBRAZENÍM

*Téměř všechny v 13. dílu
reprodukovány fotografické snímky
jsou z atelieru bratří Vlasáků
v Českých Budějovicích.*

POHLED NA Č. BUDĚJOVICE (Str. 84)

Kreslil, ryl a koloroval G. Döbler. Scenerie obrazu předvádí nám pohled na město od Lannovy loděnice. Na levo vpředu vidíte dělníky, zaměstnané pod dozorem V. Lanny stavbou lodí; vpravo dvě lodě, z nichž jedna má náklad sudů, naplněných solí; o něco výše je malá zátoka, v níž ženy perou prádlo. Tato zátoka sloužila kdysi za přístav. Na protějším břehu konají vojenští bubeníci cvičení. Nedaleko od břehu táhnou koně řečištěm proti proudu loď. Poblíže klášterního chrámu býval jeřáb, jímž lodě byly přetahovány přes jez k solnici, kde byly nakládány solnými bečkami. Na místě dnešního dlouhého mostu stával primitivní dřevěný most. — Pp. dr. Matouš a dr. Denkstein píší o tomto obraze: Panorama města je tu více rozvinuto do šířky než u Juhna, zabírá ještě část Pražského předměstí a na protilehlém konci sady v okolí rožnovské brány. Umělecky stojí Döblerův mědiryt nad zběžným náčrtem Juhnovým. Originální kresba je ztracena¹⁾ a mědirytina není datována, ale vznikla patrně nedlouho před druhým pohledem Juhnovým, zachycujíc „Zelenou ratolest“ (hostinec) v původní podobě před přestavbou Bednaříkovou. Döbler pobýval v té době v Budějovicích dosti často, máje tu příbuzné; po prvé o jeho pobytu zde slyšíme již r. 1813, kdy mu bylo 25 let a měl již 5 let po absolutoriu Postlovy školy. Vznik kresby dlužno tedy položit do druhého desetiletí 19. stol., před rok 1821.

ZÁHADNÁ STARÁ RYTINA (Str. 75)

Neznámá, záhadná stará rytina, jež v hořejší své části má nebo chce představovat pohled na Č. Budějovice. V dolejší části stojí uprostřed památník, o nějž opřen je štít se znakem a nápisem „Die von Kaltenborn“; na památníku deska elipsového tvaru, ovinutá věncem, s heslem: „Ni perderem perirem.“ (Asi: Kdybych nezahubil, byl bych zahuben.) Památník je obklopen jakýmsi hájem bezlistých keřů, na nichž dva muži ořezávají plané výhonky. Že to je — vinice, vysvětluje nám německé čtyřverší pod obrázkem:

*Die Reben werden drum gesäubert und beschnitten
damit sie desto mehr hergeben ihre Frucht;
wenn mancher Mensch von Gott ein Kreuz erlitten,
was anders ward damit, als nur sein Heil gesucht. —*

O rodu Kaltenbornských nemohl jsem se ničeho dopátrat. V knize Krále z Dobré Vody: „Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien“ na str. 108 stojí: „Kaltenbrunn, siehe Kaltenborn“. V abecedním pořadí však jména Kaltenborn není. Na str. 108 je Kisel v. Kaltenbrunn, stará šlechta ze 16. století, ale nikoli Kaltenborn. V Meyerově konvers. slov. je Kaltenborn svob. pán ze Stachů (!), ale to je německý profesor (1817—1866), patrně teprve později do baronského stavu povýšený. — Rytina je z nějaké německé knihy, v níž bylo mnoho takových

¹⁾ V „Heimatbuchu“ (str. 73) stojí, že vlastníkem originálu je p. Karel Knapp v Č. Budějovicích, což by tuto domněnku vyvracelo.

RODNÝ DŮM DRA AUGUSTA ZÁTKY

Práve tu dci,
k sedemdesiatim
narodeniam 1917
Olga a Antonin

obrázků představujících města a šlechtické znaky. Mezi městy a znaky není jistě žádné spojitosti. Má tyto obrázky antikvář André v Praze. Na dotazy v Německu, jaká by to byla kniha, nikdo nedovedl kladně odpovédít.

BUDĚJOVICKÉ NÁMĚSTÍ S HOTELEM „U TŘÍ KOHOUTŮ“ (Str. 26–27)

Litografie označená: Eugene Grandsire 1849. Impr. Lemercier à Paris. Titul: „Hotel des trois Coqs (Budweis)“ – česky: „Hotel u tří kohoutů“.

Obrázek tento získal jsem před nedávnem v Andréově knihkupectví v Praze a měl jsem z něho velikou radost. Těšil jsem se, že jím překvapím českobudějovickou veřejnost jako něčím původním a neznámým. Když už reprodukce v Průmyslové tiskárně byla skoro hotova, dostal jsem pojednou z Č. Budějovic od pana archiváře dra Buriana lístek:

„... Zcela náhodou se dostala na světlo boží velmi půvabná věc. Měli jsme zde večer francouzsko-česko-slovenského přátelství, byl zde francouzský vyslanec pan ministr de Lacroix a hrála zde také Mme Germaine Leroux. Tato dáma dala panu starostovi na památku nesmírně krásnou rytinu od Francouze Grandsirea z r. 1849, znázorňující českobudějovické náměstí. Věc je úplně neznámá, u nás o ní nikdo nic nevěděl. Umělecky stojí velmi vysoko a není německá, je francouzská. Napadlo mne, jestli by se hodila do Vašeho díla. Je krásná i tím, že představuje život na náměstí...“

Zamrzelo mne, že Mme Leroux mne s tím obrázkem předešla, ale potěšilo mne na druhé straně, že jsem se v něm nemýlil a že ho pan dr. Burian cení stejně vysoko jako já.

ZÁPADNÍ STRANA NÁMĚSTÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉHO (Str. 61)

Úsek velké litografie Anthofnerovy, pořízené podle kresby Jiřího Zorna, vzniklé asi v polovici 19. století. Kamenotisk W. Wachy, Praha, Poštovská ul. čís. 276. – Dal jsem Anthofnerovu litografii v tiskárně rozdělit na tři pole, z nichž jsem použil jen dvou, poněvadž třetí nahrazuje skvěle obraz francouzského umělce Eugena Grandsirea z r. 1849. – V radnici, přestavěné v letech 1727–1730 vlášským stavitelem v slohu renesančním, bývala vojenská strážnice, jak o tom svědčí ručnice před radnicí seřaděné. Starobylý zájezdní hostinec „U tří korun“, s radnicí sousedící, na jehož průčelí vidíte sluneční hodiny, byl před časem zrušen, přestavěn a k radnici připojen. Ozdobné řetězy spojující radniční věže dnes marně byste již hledali. (K reprodukci ze sbírek premonstrátského kláštera na Strahově laskavě zapůjčil vdp. převor Hůlka.)

SEVERNÍ STRANA NÁMĚSTÍ ČESKOBUDĚJOVICKÉHO (Str. 65)

Rovněž úsek Zornovy kresby, litografované Anthofnerem. Pánové dr. V. Denkstein a dr. Fr. Mátouš z městského musea českobudějovického píše o této práci Zornově ve svém ilustrovaném spisu „České Budějovice ve starých pohledech“: V tvrdých liniích, pečlivě zakreslujících každý detail, jsou zachyceny tři strany náměstí téměř v celé své délce, takže v kresbě Zornově má historik města důležitou pomůcku pro stanovení stavebního vývoje domů na náměstí. (Viz poznámku k první části Zornovy kresby „Západní část náměstí českobudějovického.“)

MAUSOLEUM PŘEMYSLA OTAKARA II. VE SV. KORUNĚ U Č. KRUMLOVA

Poslední opat svatokorunský Bohumír Bylanský²⁾ dal r. 1773 zbudovat v kněžišti konventního kostela Panny Marie ve Sv. Koruně dvě pamětihodná umělecká díla. Jsou to skvostné epitafy: zakladatele kláštera

²⁾ Bohumír Bylanský byl původně profesorem arcibiskupské koleje v Praze; opatem ve Sv. Koruně zvolen 9. ledna 1755. Byl to muž zbožný, učený a vládný, osvícený přítel umění, pokroku a školství. Za něho klášter zkvétal a jmění rostlo. Když Josef II. klášter zrušil (10. listopadu 1785), nabídl Bylanskému kníže Jan Schwarzenberg útulek na svém panství v Chýnově, a tam také šlechtitý opat svůj život dokončil 21. července 1788.

Přemysla Otakara II. a velikého příznivce kláštera Bavora III. ze Strakoníc. Provedl je sochař Jakub Eberl za pomoci klášterního konvrše Tomáše Fejlera z umělého mramoru, podle vzoru Brokoffa.³⁾ Pomník Přemyslův je na straně evangelia. Na mohutném soklu, jenž nese nápis

D. D.
GODEFRIEDVS ABBAS
MDCCLXXIII

leží lev pod černou rakví zdobenou zlaceným reliefem bitvy u Kressenbrunn. Athena s kopím a štítem truchlí u rakve, jejíž víko Saturn pozvednuté drží na znamení, že zakladatel tu neleží. Za rakví vypíná se pyramida, na níž Fama píše:

PIIS
MANIBUS
D. OTAKAR II.
REGIS BOHEM: DVCIS
AVSTR.

Obraz doplňují válečné trofeje po stranách a rokokový stan v pozadí. Vlevo odnáší Merkur královskou korunu.⁴⁾

(Částečně podle Braniše.)

*

Již při první návštěvě Sv. Koruny oba epitafy mne docela uchvátily. Od té doby toužil jsem po tom, dát je pro své dílo zobrazit. Podnět k tomu daly mi nyní svazky budějovické. Podnikl jsem zájezd do Sv. Koruny z Prahy autem přítele ministerského rady Ing. Miloslava Kafky, jenž mne na celé cestě doprovázel. V Budějovicích zastavili jsme se u fotografů bratří Vlasáků, naložili tam potřebné aparáty i muže potřebné k mistrné jejich obsluze a za tři čtvrti hodinky byli jsme v Koruně. A tak vznikly znamenité snímky obou epitafů, z nichž Přemyslův je reprodukován v tomto svazku a Bavorův bude ve svazku příštím.

PEČEŤ KRÁLE PŘEMYSLA OTAKARA II. (Str. 18-19)

Je vtačena do červeného vosku a na hedvábí zavěšena při listině, kterou král 13. března 1276 potvrzuje privilegia kláštera doksanského. Je uložena v archivu ministerstva vnitra a to dokonce ve třech exemplářích. Pan dr. Čarek v archivu hl. města Prahy zapůjčil laskavě k reprodukci skvěle podařený fotografický snímek.

*

RODNÝ DŮM DRA AUGUSTA ZÁTKY (Str. 76-77)

Dr. Zátka se narodil 27. července 1848 a za třicet let potom, 27. července 1878, oddával ho biskup Jirsík se sl. Johankou Klavíkovou. Proto byl 27. červenec v rodině Zátkově nejkrásnějším a nejslavnějším svátkem. R. 1917 přišlo k tomu ještě, že dr. Zátka se dožil sedmdesáti let. Tím slavnější ovšem byl den jeho narozenin. Celá rodina byla shromážděna v Libniči. Již několik dní před svátkem konaly se přípravy; z lesa snášeli chvoj, z níž se pletly věnce k výzdobě rodinné vily, vymýšlelo se to neb ono, jak by se „tatouškovi“ způ-

³⁾ Patrně Brokoffa syna. Braniš uvádí ve svém spise „Svatá Koruna“ jako tvůrce obou pomníků sochaře Tomáše Fejlera. Průvodce po Č. Krumlově a okolí (vydaný v Krumlově) mluví o Eberlovi a Fejlerovi.

⁴⁾ Latinské nápisy: Dominus, Dominus, Godefriedus Abbas MDCCLXXIII. Česky: Pán, pán, Bohumír opat, 1773.

Piis manibus Dominus Otakar II., Regis Bohemiae Ducis Austriae. Česky: Blahé paměti pána Otakara II., krále českého, vévody rakouského.

sobila radost, a tu napadlo pojednou Zátkova zeť architektka prof. Balšánka, jenž dvě léta před tím se stal chotěm jeho dcery Olgy, že by mohl svého tchána překvapit vyobrazením jeho rodného domu. To bylo zrána den před trojnásobným slavným jubileem. Aniž se dlouho rozmyšlel, sebral arch. Balšánek potřebné rekvizity a vypravil se pěšky do Budějovic. Zde se usadil v Krajské třídě, v průjezdě Spořitelny, odkud bylo dobře vidět na protější dům čí. 126, kde se dr. Zátka narodil, a pustil se do práce. Odpoledne byl hotov a večer – vykonav zpáteční cestu zase pěšky – objevil se s akvarelem v Libniči. Tak vznikl roztomilý Balšánkův obrázek.

MARIÁNSKÉ, NYNÍ JIRSÍKOVO NÁMĚSTÍ (ZÁHLAVÍ BÁSNĚ „JIHOČESKÁ ELEGIE“)

Litografie, jejíž původce je v pravém dolním rohu obrázku označen jménem Řezníček.

V pozadí Mariánské kasárny vystavěné r. 1841. Za Rakouska býval v nich ubytován domácí pluk č. 91, nyní je drží obsazeny pěší pluk Mistra Jana Husa. V popředí vpravo socha Panny Marie z r. 1716, postavená na poděkování za vyhlazení moru l. P. 1713. – Obrázek je vzat z dopisního papíru z r. 1850, uloženého v kulturně-historickém oddělení Národního musea v Praze.

NÁHROBEK KRÁLE PŘEMYSLA OTAKARA II. (Str. 25)

Ve třech otevřených kaplích za hlavním oltářem svatovítského dómu odpočívá šest českých panovníků: knížata Bořivoj II. († 1124), Břetislav II. († 1100), Spytihněv II. († 1061), Břetislav I. († 1055) a králové Přemysl Otakar II. († 1278) a Přemysl Otakar I. († 1230).

Pozůstatky jejich byly sem přeneseny ze staré románské basiliky r. 1373, t. j. brzy po dostavění svatovítského chrámu a kaplí. Náhrobky byly zbudovány na rozkaz Karla IV. a jsou částečně dílem vlastních rukou Petra Parléře, částečně byly vytvořeny pod jeho dohledem v jeho stavební huti.

Všecky panovnícké náhrobky jsou poškozeny, některé velmi značně. Kdy se tak stalo, zda za válek husitských, nebo při pustošení chrámu kalvinisty, nebo při pruském bombardování Prahy r. 1757, není bezpečně zjištěno. Ale pravdě nejspodobnější je, že se tak stalo za řádění Skultěty-ho, predikanta zimního krále Fridricha Falckého, jenž s rotou kalvinistů bestialně ničil vnitřek chrámu svatovítského po dva dni, 21. a 22. prosince r. 1619.⁵⁾

Chrabrý král Přemysl Otakar II. odpočívá v první kapli zprava, tak zvané saské, nebo také Sternberské, zasvěcené památce Sv. Ostatků. Po pravé straně kaple leží Otakar I., po levé jeho vnuk Otakar II., jehož náhrobek je ze všech poškozen nejméně. V soupise památek „Pražský hrad“ biskupa Podlahy a architekta Hilberta je náhrobek popsán asi takto:

„Král, jehož výrazná, vzdorem provanutá hlava spočívá na kulovité přilbici, oděn je v pancéřové brnění; kolem boku má skvostný pás a s ramen splývá mu dlouhý plášť se širokým, hermelínovým límcem, obepínajícím krk a pokrývajícím část prsou, na pásu po levici zbytek meče. Na tumbě dlouhé 1 m 94 cm a široké 82 cm jsou tři znaky: lev český, orlice korunovaná (tedy ani česká, ani moravská, ani slezská) a vodorovné břevno rakouské či babenberské.“ (Opomenutý dodatek: U nohou krále hlava lva, jako symbol chrabrosti.)

(Náhrobek kreslil Jos. Hellich, nar. 1807, zemř. 1888.)

SELSKÉ KROJE Z PRÁCHEŇSKA I. (Str. 36-37)

Podle kolorované staré Trichtlovy kresby a litografie vídeňského Jos. Zahradniczka maloval pro toto dílo Fr. X. Margold.

⁵⁾ Podle učení kalvínské víry má být chrám prost všech ozdob, obrazů, soch atd. Když Fridrich Falcký nastoupil v Čechách vládu, přivedl s sebou kalvinisty a odevzdal jim svatovítský chrám ke konání bohoslužeb. Vyhnavše kanovníky, začali kalvinisté kostel podle své víry „upravovat“, t. j. barbarsky ničili vše, co se jim zdálo být ozdobou.

Foto Sudek

Praha III

ARCH. MARGOLD

STUDUJE POD SVATOVÍTSKOU KLENBOU
KAMENICKÉ ZNAČKY

V každém téměř svazku mého díla najdete nějakou půvabnou práci architekta Margolda, v některém dokonce i několik. Proto bylo dávným mým přáním napsat zde něco o tomto svrchovaně originálním člověku a milém příteli. Právě mne však předešel pražský „Večer“, jenž otiskl 8. prosince t. r. (1937) tuto potřebnou jeho charakteristiku pod nadpisem „Tajemství chrámu sv. Víta“:

„Ani byste tomu nevěřili, že malíř arch. F. X. Margold, tento svérázný umělecký typ Malé Strany a dlouholetý spolupracovník zesnulého stavitele svatovítského dómu architekta Kamila Hilberta je už padesátníkem. Stále jej vidíte jako romantického chlapce, který vás dovedl nadšeně provést naši hradčanskou katedrálou, v níž zná nejen každý kámen, ale udiví vás i svojí krkolomnou procházkou po chrámových římsách. Stejně nadšeně dovede vás dnes Margold provést bohatými objevy pražského Karolína, kam se před několika lety k provedení rekonstrukčních prací definitivně přestěhoval. Tak jako býval jeho jedinou vášní chrám sv. Víta, takový je dnes jeho poměr k výzkumu Karolína. Také zde, jako ve chrámu svatovítském pracuje dlouho do noci. A tak není divu, že si vysloužil názvu „fantom“ svatovítského chrámu.

Zlí jazykové dokonce tvrdí, že ani nyní, kdy už řadu let pracuje v Karolínu, nemůže na sv. Víta zapomenout a koná prý tu své procházky po chrámových římsách dokonce v noci, poslouchaje z tajemných hloubek od Daliborky písničku: „Co to tam na věži straší.“ Ale to by nebyl náš Margold, aby se bál nějakých strašidelných pověstí. Vyprávěl nám, že pracoval v chrámě svatovítském často i do noci, ba i přes půlnoc.

Prošel o půlnoci třeba i královskou hrobkou, aby přesvědčil starého, pověřivého kostelníka, že nějaká strašidla nebo zjevení existují snad jedině v lidské fantasií a starých pověstech, jimiž je chrám svatovítský v tak hojně míře opředen. Margold zná hojně legendárních tajemství a pamětihodností chrámu sv. Víta.

Jednou z prvních pamětihodností je t. zv. *Jerusalemský svícen*. O tomto starožitném svícnu říká totiž pověst, že prý stával kdysi jako dvanáctý v jeruzalémském chrámu Šalamounově při arše úmluvy.

Dále je tu zajímavý *obraz Kristovy tváře*, který podle dochované pověsti přivezl z Říma sám císař Karel IV. Obraz představuje tvář Spasitelovu, jak prý se otiskla na roušce, kterou mu na cestě na Kalvárii podala sv. Veronika, aby si do ní pot a krev s tváře osušil.

O *dřevěném špalíku* v kapli Svatováclavské se opět vypráví, že na něm štípal sv. Václav dříví, když chtěl rozdělat oheň pro pečení hostií.

Zajímavou pověstí je tu opředen i *železný košík*. Toho prý se užívalo při t. zv. božích soudech.

Proroctví o věži svatovítské je další dochovanou legendou. Jistý hvězdář prý králi Václavu IV. z hvězd vyčetl, že pod svatovítskou věží zahyne. Král Václav prý se jí proto zdaleka vyhýbal, až konečně rozhodl se dát ji strhnout. Sotva však tyto práce byly zahájeny, zemřel. Tak byla svatovítská věž zachráněna.

Řada pověstí dochovala se ve starých kronikách také o zjeveních, která prý se v chrámu Svatovítském objevovala, když měly dolehnout na zemi českou zlé doby. Tak na př. zvláštní úkazy objevily prý se v chrámu sv. Víta v roce 1619, když odňal král Fridrich Falcký hradčanskou katedrálu katolíkům a

odevzdal kalvínům.⁶⁾ Také počátkem XIX. století objevovala se prý ve chrámu strašidelná znamení jako předzvěst zlých časů.

Zajímavou je i pověst o *zázračné rukavici sv. Vojtěcha, o svatovítském umíráčku* a pod. Avšak o tom slíbil arch. Margold říci něco až zase jindy . . .⁷⁾

*

K tomu dodávám já: Margold je v každém směru podivínský originál. Již svým oblekem. Nosí velikánský černý širák, jež neodloží ani při práci v ateliéru, krátký sametový kabátek a jezdecké kalhoty z kostkované anglické látky, vsunuté do vysokých jezdeckých bot. Svou markantní, osmahlou a vyholenou tvář, kráslenou jen po stranách krátkými kotletami, činí dojem rozeného Španěla, skoro bych řekl „zápasníka s býky“.

Za letních měsíců, ve volných svých chvílích projíždí se na Vltavě v prostoru mezi Karlovým a Štefánikovým mostem, na své hrůzu vzbuzující jachtě, jejíž plachty jsou pomalovány postavami papuánských – lidožroutů.

Tajemně tiše a zvolna plouhá se mezi „šínáky“, „maňásky“ a plavci, vyjeveně na něho hledícími jako na nějaké přišerné zjevení. Ztrnule, bez ducha sedí Margold na svém sedadle. Ale jakmile dostihne Karlova mostu a pozoruje, že se na mostě zastavují chodci a upírají zraky dolů na jachtu, vjede do něho život. Vážně opustí své místo, vystoupí na špičku předě jachty, postaví se na jednu nohu a balansuje. Ale zdánlivě špatně. Brzy se chýlí povážlivě nalevo, brzy zase napravo. A tu zase vjede život do diváků na mostě, dychtivě sledujících Margoldovu produkci. „Už tam bude . . . teď už tam bude . . .“ křičí někdo. Ale Margold „tam“ pořád není. „Teď se překotí . . . dejte pozor . . . jeden, dva . . .“ Nic platno, Margold se pořád statečně drží. Nakonec, když diváci poznají, že ten „komediant“ dole dělá si z nich „legraci“, mu vynadají a jdou po svých. A to dělá Margoldovi dobře. Dlužno zde ale také připomenout, že náš mistr zachránil již šest lidí od smrti utopením. Takový je můj Margold „v civilu“ . . .

*

Spisovatelka paní Marie Lábková v Plzni, odbornice pro jihočeské kroje, má za to, že popsany shora obrázek představuje kroje z okolí Písku. V pozadí prý je písecký hrad a kostel. Autor, vídeňský malíř Trichtel, podepsal obrázek prostě: „Prachiner Kreis.“ Již na jiných místech svého díla jsem pojem „Prácheňský kraj“ označil jako velice široký. Na velkém území toho kraje byla jistě celá řada různých krojů. Proto je označení „prácheňský kraj“ neurčité a nespolehlivé.

SELSKÉ KROJE Z PRÁCHEŇSKA II. (Str. 40-41)

Podle kolorované staré Trichtlovy kresby a litografie vídeňského Jos. Zahradniczka maloval pro toto dílo Fr. X. Margold. Malíř Trichtel podepsal obrázek zase jen: „Prachiner Kreis“. Paní Marie Lábková vidí v pozadí obrázku hrad Rábí a proto usuzuje, že kroje jsou z okolí Sušice.

TRUHLA, TALÍŘE A DŽBÁNEK (Str. 70-71)

Truhla pochází z Třebotovic u Č. Budějovic z čís. 33.

Modré talíře majolikové se škrabaným ornamentem (t. zv. sgrafitová technika) jsou z jižních Čech, z doby kolem r. 1700. Bližší provenience neznáma. Typický jihočeský výrobek.

Malovaný džbánek majolikový je z Třeboně, z druhé polovice 18. století.

⁶⁾ V popisu „Náhrobek Přemysla Otakara II.“ je zmínka o pustošení svatovítského chrámu Fridrichovými kalvinisty.

⁷⁾ V mé knize „Rozmarné příhody“ (nakl. Jos. R. Vilímek) je popsána v povídce „Na stráži“ slavná půlnoční mše, sloužená v svatovítském chrámu sv. Vojtěchem za asistence sv. Jana a za přítomnosti všech sv. patronů, knížat a králů českých, jak ji viděl ve své fantasmii koncem 18. století voják, stojící na třetím hradebním nádvoří na stráži.

Všecky tyto předměty jsou z krásných sbírek českobudějovického městského musea, z nichž jsem hojně čerpal, nejen pro tento svazek, ale i pro budějovické svazky další. Pomáhali mi přitom budějovičtí fotografové bratři Vlasákové, ale zejména také můj milý Margold, jenž si vyžádal od pana prof. dra Vojtíška (archiváře hl. města Prahy) v Karolinu dovolenou a vypravil se ochotně se mnou na 2–3 dni do Č. Budějovic, aby zde v městském museu se svolením pana ředitele dra Matouše kreslil a maloval.

Nešťastnou náhodou volili jsme špatný čas. Nebesa chrlila vodu a jen vodu. (Bylo to letos v létě 1937.) Po oknech musejního sálu, v němž „jsme“ pracovali, stékaly potůčky, halíce celý prostor v přití. Ale můj Margold má oči jako moje kočky; on vidí i potmě. Proto také jeho obrázky, tvořené za tak svízelných okolností, jsou jasné a barevně svěží.

STARÝ ZÁMEK HLUBOKÁ (Str. 30)

Celkový pohled, podle staré rytiny.

STARÝ ZÁMEK HLUBOKÁ (Str. 32)

Pohled z druhého nádvoří do prvního. Gerstmayerův akvarel; fotografoval znamenitý amatér J. Štěpán v Třeboni.

Nežli došlo k přestavbě starého hlubockého zámku (vlastně hradu), dal kníže Schwarzenberg zachovati jeho podobu jednak modelem, zhotoveným knížecím inženýrem Vincencem Rohrbacherem, jednak serií pohledů, provedených akvarelovou technikou a uložených dnes v albu v knihovně na zámku Hluboké. Akvarely ty zhotovil malíř Gerstmayer a připojený k nim plánec ukazuje šipkami, kde stál malíř a kterým směrem maloval.

Obrázek se znakem Marradasovým je pohledem z bývalého druhého do prvního nádvoří k hlavní bráně.

Marradasův znak v průjezdu druhé brány umístěný byl z polychromované sádry (stucca) a pod ním byl nápis, který podle opisu Mikuschkowitze (naposledy ředitele panství Chýnova) zněl:

DON BALTHASAR MARRADAS S. R. I. COMES DOMINUS IN FRAUENBERK ESDRIETEIN (nepochybně: ET DRÍTEŇ!) BOSCHITZ (t. j. VOŽICE), NEUSTUPOV ET BUDIAN (t. j. VODŇAN!) ETC. ORDINIS SII JOANNIS HIEROSOLIMYTANI EQUES, COMMENDATOR ALUMNIAE SACRAE MATIS CAESAREAE SUPREMI AULICI BELLICI CONSILII CONSILIARIUS CUBICULARIUS ARCHIERORUM CUSTODIAE CAPITANEUS MILLE QUINGENTORUM EQUITUM CATAPHRACTORUM COLONELLUS EIUSDEMQUE Matis UNIVERSAE MILITIAE LOCUMTENENS GENERALIS ET MARESCALCUS NEC NON EQUITUM GENERALIS ATQUE SACRAE Matis CATHOLICAE SUPREMI BELLICI CONSILII CONSILIARIUS ET COLONELLUS STIPENDIATUS.

Česky asi:

DON BALTASAR MARRADAS,⁸⁾ SVATÉ ŘÍMSKÉ ŘÍŠE HRABĚ, PÁN NA HLUBOKÉ, DŘÍTNI, VOŽICI, NEUSTUPOVĚ A VODŇANECH A. T. D., RYTÍŘ ŘÁDU SV. JANA JERUSALEMSKÉHO, KOMENDÁTOR ALUMNÁTU JEHO MILOSTI CÍSAŘSKÉ, NEJVYŠŠÍ DVORSKÉ RADY VÁLEČNÉ RADA, KOMOŘÍ, VELITEL STRÁŽE CÍSAŘSKÉ, PLUKOVNÍK PATNÁCTI SET KYRYSNÍKŮ A GENERÁLNÍ MÍSTODRŽÍCÍ A MARŠÁL VŠEHO VOJSKA MILOSTI CÍSAŘSKÉ I GENERÁL JÍZDY A RADA NEJVYŠŠÍ RADY VÁLEČNÉ SV. MILOSTI KATOLICKÉ, I PLUKOVNÍK STIPENDIÁT.

Při bourání té brány byl ten znak rozbit. Když Mikuškovice k tomu přišel, už se nedalo nic dělat, než jen opatrně sebrat jednotlivé kusy a uložit je v jízdně. Tam Mikuškovice znak znovu složený okreslil a

⁸⁾ Marradas, známý císařský rakouský generál španělského původu z třicetileté války (* 1560, † 1638), o němž je v tomto díle několikrát zmínka. Pohřben je v kostele Panny Marie Vítězné, v Karmelitské ulici v Praze III. Vysoko na průčelí kostela skví se podnes polychromovaný Marradasův znak.

zachytil barvami (str. 354 jeho díla o Hluboké z r. 1855). Bohužel, ač kníže nařídil uchování znaku a později opětné jeho umístění, pozapomnělo se na věc a znak zatím zmizel. Když dědičný princ Adolf Josef se po něm 1855 sháněl, nebyl už více k nalezení.⁹⁾

(Podle zprávy z archivu knížete ze Schwarzenbergu v Třeboni.)

SELKA Z POŠUMAVÍ (Str. 48-49)

SEDLÁK Z POŠUMAVÍ (Str. 52-53)

Ludvík Arnošt hrabě Buquoy z Nových Hradů v Čechách, nar. v Bruselu 26. prosince 1783, komoří a v rakouském vojskě rytmistr, záhy nalezl zálibu ve výtvarném umění. Vyučil se kreslení a malbě u českého malíře, vychovatele v rodině hraběte Kounice, Ant. Pucherny (1776-1852), s nímž potom společně pracoval a publikoval. Tak vznikly – kromě mnoha jiných prací – v letech 1802-1808, a r. 1814 vydány krojové studie z různých krajů českých, z nichž dvě zde podávám. Mnoho prací Buquoy-ových je chováno v zámeckém archivu v Nových Hradech. Buquoy označuje obě zde reprodukované studie jako „aus dem Prachiner Kreis“. Přepsal jsem to na „z Pošumaví“, k vůli rozlišení od předešlých obrázků „z Prácheňska“. Buquoy zemřel ve Vídni 6. února 1834.

MĚSTSKÁ PEČEŤ ČESKOBUDĚJOVICKÁ (V části hudební)

Ze 14. století. Představuje nám původní městský znak: tři věže, městskou hradební zed, uprostřed štít s českým lvem. Je mosazná a opatřena držátkem. Nápis v kruhu: Sigillum civium de Budiwoiz.

BUDĚJOVICKÁ RADNICE (Str. 28)

Obrázek je vzat z dopisního papíru z r. 1850, uloženého v kulturně-historickém oddělení Národního musea v Praze.

JUDR. ALOIS NEUMAN, (str. 68)

starosta Českých Budějovic, poslanec Národního shromáždění, ředitel Nemocenské pojišťovny, význačný mnohohlíbný politik, znamenitý komunální a kulturní pracovník, u všech stran v městě nade vši pochybnost vysoce oblíbený a vážený.

⁹⁾ Bohužel i památný pluh, jímž ruský car Alexander I. 19. října 1815 orál na poli chalupníka Vavřínce Fajtla u Hosína, zmizel z Hluboké beze stopy. O tomto orání píšou obšírně v pojednání „Jak ruský car Alexander I. vyorával brambory v Hosíně u Hluboké a jak skrze Čechy cestoval“, sv. 8., str. VII-XII. Císař si dal potom zavolat Fajtla na zámek a bohatě ho obdaroval. (Dostal prý, podle direktoriální relace, zaslané později do Budějovic, 12 louisdorů.) Pluh byl chalupníkovi odebrán, t. j. vyměněn za docela nový, a starý pluh uložen na hlubockém zámku. Dlouhá léta byl tam chován. Při stavbě nynějšího zámku byl přenesen někam jinam, snad na Ohrady nebo zámek Kratochvíli. Nikdo však neví, co se s ním stalo. Dnes je pluh již nezvěstný. A tak se zdá, že při přestavbě či novostavbě hlubockého zámku tak leccos, co mělo být podle přání a intencí schwarzenberské rodiny zachováno, nedbalostí nebo netečností podřízených lidí přišlo zbytečně nazar. Marradasův znak a Fajtlův pluh jsou nám toho příkladem.

J. DÖBLER: POHLED NA ČESKÉ BUDĚJOVICE
(PŘED R. 1821)

K. W.

AJ, TY KUBO JANKŮJ...

(Podivná událost zachycená v písni.)

K písním čís. 37 a) b) na str. 70.

V létě r. 1933, kdy jsem s přítelem Mitiskou putoval po budějovickém okolí, zabrousili jsme v neděli odpoledne 3. září také do hospody v Dubném, v naději, že tam mezi shromážděnými venkovany ulovíme nějaký příspěvek pro náš národopis. A tu nám hostinská Anna Jungwirthová, rodačka z Valu u Veselí nad Lužnicí, vyprávěla o podivné události, která prý se před mnoha lety v jejím rodišti skutečně stala.

Do valske hospody, kterou tehdy držel zámožný sedlák, přišli za letního večera tři chlapíci; jeden z nich, dobře živený vypadal na blahobytného selského synka, ostatní dva činili dojem spořádaných čeledínů. Byla právě neděle a v hospodě při ryčném muzice byla shromážděna téměř celá ves. Snad slavili právě posvícení; kdož to dnes ví.

Zavítavší sem tři chlapíky nikdo ve Valu neznal. Z okolních vesnic rozhodně nebyli. Podle svého vystupování byli však asi zámožní; aspoň jistě „selský synek“.

Nejdříve se dobře najedli a napili. Pak si zapálili doutníky a pozorně prohlíželi své okolí. Také otevřenými okny často vyhlíželi zvědavě na dvůr, na jehož konci se ve tmě bělaly hospodářské budovy, chlévy a mašale.

Konečně je to okounění omrzelo a selský synek, požádav blatskou majolenku o taneček, pustil se čile v rej, kdežto oba čeledínové vyšli na sad, aby se nadýchali čistého vzduchu, neboť v přeplněném sále bylo dusno a vlhko, až se zdi potily.

Když selský synek několikrát si zatančil kolem sálu, muziky ho „cvikly“. Víte, co to je cviknutí?

To muzikanti si během tance vyhlédnou určitý pár, z něhož se dá něco vytěžit, a jakmile se párek, unášen tanečním vírem, octne v bezprostřední jejich blízkosti, rázem přetnou hru a „flíglhornista“ zatroubí ostře onen všeobecně známý, jásavě do výšky od toniky k oktávě rozložený trojzvuk, jemuž se za Rakouska říkalo „hapták“.

To znamená zůstat stát a – klopat. Tanečník buď se vykoupí hotově, anebo poručí muzikám pivo. Takovému cviknutí se žádný pár nevzepře a vzepřít ani nesmí. S hanbou by musil odejít.

Také cizí selský synek dobře porozuměl. Zastavil se se svou tanečnicí, poručil tři mázy piva a začal podle starého práva a zvyku zpívat svou písničku. Ale takovou, jak ji předtím nikdo ve Valu neslyšel:

*Aj, ty Kubo Jankůj,
jen ty koně caňkuj,
hejdumdum, hejdumdum,
jen ty koně caňkuj...*

Muziky chopily se inštrmentů a podle zvyklosti a své povinnosti celý nápěv písničky opakovaly. Selský synek přicházel do ráže. Spustil hned druhou slohu:

*Zavaž jim podkovy
aby necvakaly,
hejdumdum, hejdumdum,
aby necvakaly...*

Muziky zase opakovaly. Ale selský synek, když už byl jednou v tom, nepovolil. Poručil zase tři mázy a zpíval dál:

*Ved zadníma vraty,
aby neřejtali,
hejdumdum, hejdumdum,
aby neřejtali...*

Když muziky i třetí slohu zopakovaly, selský synek hodil jim zlatník a ještě si dodal:

*Až je ven vyvedeš,
potom ke mně přideš,
hejdumdum, hejdumdum,
potom ke mně přideš...*

Pak si poručil sólo a už byl se svou tanečnicí zase v kole.

Takového chlapíka ve Valu ještě neměli. Šest mázů piva a zlatník za jedno cviknutí! Muziky si nesmírně libovaly. Na tom pacholíkovi se do rána dá ještě něco trhnout.

Když bylo po sóle, zábava se slila v jeden chumel tančících, to jest poskakujících a navzájem do sebe strkajících a štouchajících lidí.

Vtom se vrátil jeden z čeledínů do sálu a pošeptal něco selskému synkovi, jenž ode dveří pozorně sledoval bezstarostně se potácející, tancem i pitím utahané vesničany.

Selský synek, vyslechnuv čeledína, pátravě se rozhlédl kolem sebe a po sále. Tam v rohu začala právě nějaká hádka. Z toho asi bude pranice. To bylo patrně selskému synkovi proti mysli, neboť rozmrzen ihned s čeledínem ze sálu odešel.

Ale z hádky nestrhla se bouře. Všecko se v dobrotě urovnalo a zábava dostala se zase do klidného nerušeného proudu...

Teprve po dlouhé době pohřešili selského synka. Sháněli se po něm a jeho čeledínech na všech stranách, leč nikde po nich ani stopy. Jen synkův obnošený myslivecký klobouk smutně visel v šenkovně na hřebu.

Všem se rázem vyjasnilo, mladý blahobytný kavalírek se svými společníky zmizel — utekli i s útratou.

Šenkýř zuřil. Darebáci, ničemové, pobudové! I všichni ostatní byli nešlechtným kouskem neznámých lidí rozhořčeni.

K ránu však nastalo v hospodě hotové vzbouření. Z maštale zmizel pár statných, mladých ryzáků. Na místě, kde stáli, našel hospodář lístek:

„Šenkýři, po druhý si líp hlídej svý koně!“

Teď teprve chápali všichni smysl slov synkovy záhadné písně. On a jeho čeledíni byli odvážní lotříci, kteří se nerozpakovali sáhnout po cizím majetku.

Když hospodář krádež objevil, byli už přes hory a doly.

*

I v dnešní době, prošpikované taškářstvím, době, která nám, pokud se týče zlodějství, nemůže přinést žádných překvapení, nejde nám dobře na rozum smělá, ba přímo šílená odvaha a otrlost, s jakou ti tři lidé krádež koní nejen provedli, ale docela vyzývavě a výsměšně písní „selského synka“ napověděli, ba dokonce vyhlášovali — — chceme-li totiž na plno věřit vypravování paní Anny Jungwirthové v Dubném.

To se rozumí, že druhého dne zrána nastala za zloději divoká honička všemi směry. Zda-li však se ten selský synek a Kuba Janků se svým pomahačem dostali do rukou spravedlnosti, nebo zda-li aspoň ten valský šenkýř přišel ke svým ryzákům, paní Jungwirthová neví. Píseň a zlodějskou historku má od své matky, která je už dávno pod zemí.

* * *

Tato studie ze života jihočeského lidu byla otištěna v Nár. Politice 11. října 1936. Brzo mi na ni odpověděl L. Tuhošťský v Nár. Politice dne 24. října pod stejným nadpisem feuilletonem, který zde k vůli různým zajímavostem celý uvádím. Tuhošťský píše:

„Takovéto triky prováděli a provádějí a skutečně dosud cikáni a někteří příslušníci našeho malého kočovného národu potulných brusičů, deštníkářů, řemínkářů, komediantů a pod., tak zvaní „bílí cikáni“.

Znám ze své dlouholeté služby u četnictva podobný případ: V osadě Bořkově u Semil přišly před několika lety do statku dvě „bílé“ cikánky asi s pětiletým děvčetem. Jedna z nich vešla s děvčetem do světnice, druhá vylezla nepozorovaně přímo na půdu domu. Ve světnici byli všichni členové rodiny rolníkovy shromážděni a zaměstnáni prací. Pouze hospodář dlel venku a zpozoroval cikánky, když vešly do stavení.

Cikánka postavila se doprostřed světnice, vzala své děvče za ruce, točila s ním dokola a zpívala při tom:

*„Tumluj se, Káčo, tumluj se,
vem maso, neboj se,
co nesníš, vem s sebou,
jen, ať tě nechytanou!“*

Popěvek ten opakovala, točila se s děvčetem dokola, čemuž se domácí lidé smáli.

Druhá cikánka slídila při tom na půdě. Nalezla tam skutečně kus uzeneho masa; schovala ho pod sukne do pytlíku, jaký nosí takové ženy vždy s sebou, když jdou na žebrotu, lépe řečeno na lup. S masem ubírala se pak spěšně s půdy po schodech dolů, kde ji však již v síni očekával hospodář, který právě šel do světnice a zadržel ji.

Při prohlídce šatů cikánčiných našel hospodář ukradený kus masa, který jí ovšem odebral a cikánku na místě řemenem potrestal. Tu vyběhla druhá cikánka ze světnice s děvčetem a hospodář, když byl s jednou hotov, pokračoval v trestání a vypráskal řemenem i druhou cikánku.

Národ nenechavých kočovníků povstal nám asi v 18. století a jeho příslušníci měli s počátku samá na českém jihu neobvyklá jména, jako: Blümlové, Wegšmidové, Ranglové, Turinové, Nachtigalové, Štiebrové, Habichové, Najberkové... Jak tato jména přišla na ryze český jih, na Tábořsko, Písecko, Strakonicko anebo na Českomoravskou vysočinu?

Pátral jsem po této invasi, sepisoval jsem si takové rodiny, porovnával jejich příbuzenské svazky, zkoumal přezdívký a přišel jsem tak k poznatku, že tito kočovníci jsou potomci cizáckých žoldáků, kteří po ukončení třicetileté války zůstali v českých zemích a usadili se v opuštěných a zchátralých staveních, jejichž vlastníci, buď jako exulanti vlast opustili nebo ve válce byli povražďeni.

Cizí typ je podnes v jejich obličejích znatelný. Takovito nadělení zůstává každému státu po déle trvajících válkách. Po světové válce připadla nám taková invase hlavně z Haliče. Ovšem nynější bezpečnostní zařízení jsou zcela jiná, nežli po dřívějších válkách, kdy nebylo četnictva ani policie.

Pokud to šlo, žili tito bývalí žoldnéři z cizího majetku, ale pak, když nastaly trochu uspořádanější poměry, živili se povětšinou pohodnictvím, ovšem nekoncesovaným. Když se jejich rodiny rozmnožily, rozběhli se potomci jejich do světa a živili se, jak se jim to dalo.

V 19. století přidali se k těmto kočovníkům i domácí lidé, poněvíc pochybné pověsti. Typ těchto lidí jest však již odlišný od prvnějších...“

* * *

Ale i s jiných stran došly mne ohlasy k mé studii. Pan Václav Dvořák, správce akc. kruh. cihelny v Milevsku, mi píše 19. října t. r.: Tuto píseň slyšel jsem u nás v Milevsku jako 14letý hoch r. 1889 prozpěvovat před muzikanty, tak, jak je uveřejněna, avšak s touto změnou:

*A ty Kubo s Jankem
jen ty koně caňkuj
a toho vraného
sedlejte pro něho(?)
tam u háje zeleného ... (To je nesrozumitelné.)*

Muž, jenž ji zpíval, tvrdil prý, že je to skutečná událost, ale nemohl říci, kde se to stalo.

* * *

Na stopu, která jak se zdá, ukazuje bezpečně na původ písně, uvedl mne později p. Frant. Hendrych, vrch. insp. st. drah v Hradci Králové, jenž mne ujišťuje, že chlapík, jenž si troufal za zpěvu písně a za přítomnosti mnoha lidí dát vyloupit takřka celý statek, nebyl nikdo jiný, než sám pověstný svého času Václav Babinský...

Babinského, nejoblíbenějšího a možno říci všeobecným sympatiím se těšícího českého loupežníka, narozeného 20. srpna 1796 v Litoměřicích a zemřelého v Praze 1879, dnešní generace už nezná. Ale za mých mladých let, kdy Babinský ještě žil, se o něm všeobecně mluvilo jako o – šlechtěném loupežníku. Něco určitého však málokdo o něm věděl.

Dnes ovšem, kdy soudní akta Babinského z r. 1841 byla redaktorem K. Novotným nalezena, prozkoumána a uveřejněna, zář kolem hlavy Babinského povážlivě bledne, ale přesto všecko se zdá, že Babinský byl přece jen spíše romantik „enšpiglovského“ rázu, jenž prováděl různé taškařiny (jak z naší písně vidíme) pro které ovšem úřady měly málo pochopení.

Pan Hendrych sám o věci nic neví, ale zato jeho strýc, Eduard Havel, výměnkář ve Zboží u Nové Paky, nar. 1858, jenž za mlada sloužil u vojenské hudby pod starým Komzákem v Plzni a později v mužných letech provozoval vedle rolničení v rodném svém kraji i živnost kapelnickou, a píseň o taškářském kousku záhadných posvícenských hostů mnohokrát zpíval a hrál, líčí onu událost takto:

„V Prachovských skalách měl kolem r. 1830 skrýš a dobře zorganizovanou gardu pomocníků pověstný Václav Babinský, jehož osoba byla opředena mnohými bájemi. Vyprávělo se o něm, že bohatým bere a chudým dává; proto široké vrstvy lidu s ním sympatisovaly. To napomáhalo Babinskému, že všecko úsilí úřadů, aby se ho zmocnily, vycházelo s počátku naprázdno, takže nakonec bezpečnostní orgány malomocně a resignovaně sledovaly jeho řádění.“

Podivuhodné při tom je, že Babinského téměř nikdo osobně neznal, osoba jeho zůstávala stále tajemnou, v důsledku čehož vzrůstala i jeho odvážlivost, jak o tom svědčí příběh, vyprávěný p. Havlem:

„Ve vsi Ohařicích u Sobotky bylo kdysi v neděli posvícení. Domácích i přespolních se všude jen hemžilo. Hospoda, jejíž majitel byl boháč, ale lakomec, byla nabitá.

Pozdě večer vstoupil do hospody mladý, neznámý muž vysoké postavy v mysliveckém šatě a usadil se mezi hosty. Jal se baviti rozjařené již sousedy vyprávěním všelijakých dobrodružství, takže „culíky“ (copaté dívky) záhy pro něho jen hořely, a i u sousedů získal brzy důvěru, která vzrostla ještě více, když poručil několik mázů piva. A pojednou neznámý myslivec překvapil sousedy návrhem, že jim zazpívá písničku, když všichni budou s ním konec každé slohy opakovat. Bylo nadšeně přijato. Myslivec vstal, dal vytroubit sólo, hodil muzikantům na talíř hrst stříbrňáků a spustil:

*Aj, vy páni muzikanti,
hřejte, já budu zpívati,
hejdum–dydlum, hejdum–dydlum,
hřejte, já budu zpívati.*

*V maštali dva páry koní,
dva kočové u nich spějí,
hejdum–dydlum, hejdum–dydlum,
dva kočové u nich spějí.*

*Ty dva páry koní vemte,
ty kočové, ty tam nechte,
hejdum–dydlum, hejdum–dydlum,
ty kočové, ty tam nechte.*

*Po dvoře nastelte slámy,
aby koně nedupali,
hejdum–dydlum, hejdum–dydlum,
aby koně nedupali.*

*V chltvě, tam jsou čtyry krávy,
ale nejsou stejný barvy,
hejdum–dydlum, hejdum–dydlum,
ale nejsou stejný barvy.*

*Tři krávy si z toho vemte,
jen tu černou jim tam nechte,
hejdum–dydlum, hejdum–dydlum,
jen tu černou jim tam nechte.*

*Ve světnici jsou dukáty,
netřeba je počítati,
hejdum–dydlum, hejdum–dydlum,
netřeba je počítati.*

*Je tam kožich bisamovej,
ten je zrovna letos novej,
hejdum–dydlum, hejdum–dydlum,
ten je zrovna letos novej.*

*A ty, Janku, dobře hlídej,
ať vás lidi neuviděj,
hejdum-dydlum, hejdum-dydlum,
ať vás lidi neuviděj.*

*V komoře je půl prasete,
však ho jeden unesete,
hejdum-dydlum, hejdum-dydlum,
však ho jeden unesete.*

*Soudek vína k tomu vemte,
pípu tam nezapomeňte,
hejdum-dydlum, hejdum-dydlum,
pípu tam nezapomeňte.*

*A ty Janku s dlouhým Kubou,
počkej na mě za vrbinou,
hejdum-dydlum, hejdum-dydlum,
počkej na mě za vrbinou.*

*Co jsem dlužen, já zaplatím,
pak se taky votad ztratím,
hejdum-dydlum, hejdum-dydlum,
pak se taky votad ztratím...“*

* * *

Co se po písni a potom ráno nato stalo, je souhlasné s tím, co jsem již dříve napsal: honička za zloději všemi směry — bez výsledku!

Je více než pravděpodobné, že tu jde skutečně o Babinského. Okolnost, že píseň byla zpívána v Čechách v různých, docela protilehlých krajích, svědčí o velkém jejím rozšíření, i o tom, že tu jde o jednu a tutéž osobu, to jest o taškáře, jenž musel být v celých Čechách velice populární. A takovým byl právě Babinský.

Odvážný jeho kousek naplňuje nás dnes úžasem. Ale dlužno tu uvážit, že před sto lety nebylo ani zdaleka o bezpečnost postaráno, jako dnes. Četníků bylo tak málo, že bylo přibíráno vojsko, měl-li být chycen některý obzvláště obtížný a nebezpečný lotřík. Ale k takovému kroku se úřady ztěžka a zřídka odhodlaly. To nám právě vysvětluje odvahu Babinského, jenž se cítil stále bezpečen.

Z obsahu písně je jasno, že Babinský a jeho pomocníci věděli velmi dobře, kde co v hospodě a přilehlé usedlosti stojí a leží a že šli na jisto. Jen jedno je nepochopitelné: netečnost a nechápavost sousedů k obsahu písně. Anebo snad náhle tušili v mladém myslivci Babinského a dostali z něho strach? Možné to je, poněvadž Babinský byl podezřelý i z několika vražd, ale nikdy mu nemohli nic dokázat, vždy se to svedlo na jeho pomocníky, a tak byl nakonec odsouzen r. 1841 jen pro vzdálenou účast při řadě loupeží na dvacet let, které si odsluhoval v řetězcích na Špilberku. Teprve, když Špilberk jako žalář byl r. 1860 zrušen, přestěhovali Babinského s ostatními vězni do Kartouz, odkud ho po plném odpykání trestu propustili na svobodu r. 1861. Kongregace Milosrdných sester přijala ho pak za zahradníka v Řepích, kde zemřel 83letý, upřímně se kaje ze svého lehkovážného života, 1. srpna 1879.

OBSAH ČÁSTI PÍSEMNÉ:

Jihočeská elegie (Karel Dewetter)	10
Přemysl Otakar II. a České Budějovice (Dr. Miroslav Burian)	19
Eichlerovy zárodky jihočeského národopisu (K. W.)	27
a) Z kraje budějovického	28
b) Z Prácheňska	36
c) Z Klatovska	45
Doktor August Zátka (K. W.)	55
Jihočeská píseň (Vládní rada Dr. Ant. Šilhan)	69
K některým vyobrazením (K. W.)	76
Aj, ty Kubo Jankůj... (K. W.)	85

KAREL WEIS

ČESKÝ JIH
A ŠUMAVA V PÍSNÍ

Počtěno na Jihočeské výstavě v Táboře 1929 nejvyšším uznáním:

zlatou medailí a čestným diplomem

BUDĚJOVICKÉHO KRAJE DÍL PRVNÍ

(V CELKOVÉM POŘADU DÍL TŘINÁCTÝ)

ČÁST HUDEBNÍ

V PRAZE 1937

VŠECKA PRÁVA BEZ VÝJIMKY VYHRAZENA,
AŽ ROZMNOŽOVACÍ NEBO PROVOZOVACÍ, MECHANICKÁ NEBO ROZHLASOVÁ
NÁKLADEM VLASTNÍM VYDAL KAREL WEIS

Praha-Smíchov, Nábřeží legií 12

VYTISKLA A ROZESÍLÁ PRŮMYSLOVÁ TISKÁRNA

Praha VII, Dobrovského 29

K. W.

KDE DOMOV MŮJ?...

Zahajuji naši národní hymnou první ze tří budějovických svazků svého národopisného díla, věnovaný památce dra Augusta Zátky. Domnívám se, že tímto zahájením nejdůstojněji uctím památku velkého budějovického vlastence a buditele.

Nepodávám tu však obvyklé znění našeho národního zpěvu, jak je slyšíte přes tu chvíli v různých, více méně nemožných úpravách, nýbrž v úpravě nové, vlastní.

Odedávna volalo se u nás po úpravě národní hymny. Žádalo se, aby národní hymna česká byla konečně zbavena v harmonisaci nemožných dnes archaismů a rušivých pozdějších příměsků a aby se zaskvěla v novém rouše, hymnickému zpěvu lépe odpovídajícím.

Po léta jsem se myšlenkou úpravy intenzivně zabýval, a tu jsem se po mnohých a mnohých pokusech dopracoval k přesvědčení, že kamenem úrazu pro důstojnou úpravu jsou čtyři střední takty Škroupovy skladby, t. j. takty 8. až 11., na něž připadají slova: „v sadě skví se jara květ, zemský ráj to na pohled...“

Příliš do šířky rozvedený nápěv těchto čtyř taktů, neskýtající v doprovodu možnost zajímavých, nenásilných kombinací harmonických, sváděl dosud všechny harmonisátory, že se snažili nehybná ta místa vyplňovat v doprovodu rušivým pohybem středních hlasů i basů, čímž se stalo, že do Škroupova originálu vnikly nevídané příměsky.

Příčinou toho jsou v prvé řadě vyznačené čtyři takty. To je úskalí, na němž každý upravovatel ztroskotá, i kdyby byl umělec sebe větší. Proč? To jsem řekl již vpředu. Naskýtá se jen otázka: Je tu nějaká pomoc možná?

Jistě že ano! Má-li však býti dosaženo nápravy, je podle mého pevného přesvědčení nezbytno, převést naznačené čtyři takty z rytmu čtyřdílného na rytmus trojdílný, t. j. udělat z taktů čtyřčtvrtních takty tříčtvrtní. Nejde tedy o nic jiného, než o zkrácení každého ze čtyř středních taktů o jedinou čtvrt. V tom vězí tajemství úspěchu nové úpravy. Touto transposicí docela zmizí nehybná rozvláčnost těchto míst a nebude již potřeba oživovat je pochybenými kontrapunktickými přívěsky k vůli dosažení pohybu. I zpěváci si odychnou. Při tom se melodická linie nápěvu v nižším ohledu neporuší, vše zůstává vlastně jak bylo, nikdo při poslechu ani nepostřehne, že se tu stala nějaká změna. A přece zisk z nepatrné-té změny je veliký.

Snad někdo namítne: „Když to Škroup tak napsal, tak to musí tak zůstat!“ To by byla námitka nesprávná. Škroup, když před sto lety složil „Kde domov můj?“ jako vložku do Tylovy „Fidlovačky“, ani zdaleka nemohl tušit, že z písně slepce Mareše stane se jednou národní hymna. Dnes, kdyby ještě žil, nad leccíms ve své práci by se zamyslel a leccos by udělal jinak, než před sto lety. Často vzpomínám, jak mi Dvořák kdysi řekl: „Co bych za to dal, kdybych mohl v té mé rapsodii škrtnout 40 taktů; ale už je to tištěno, nedá se nic dělat.“ Tak se mění názory tvořících lidí často po krátké době. Ostatně, kdyby námitka shora vyslovená měla platit, nebyla by vůbec žádná úprava Škroupovy skladby přípustná a musilo by vše zůstat při starém. Dovolávali se však veřejnost úpravy v zájmu povznesení národní hymny, pak nemůže také nikdo nic namítat proti nepatrné změně rytmu čtyř taktů, obzvláště když výhoda z toho plynoucí je skutečně pro celou úpravu rozhodující.

Ale pro úpravu musí být směrodatnou také úvaha, jaké vlastnosti má mít hymna. Podle mého názoru má být v nápěvu vážně populární, akordicky prostá a pádná, beze všeho umělkování v podrobnostech a bez násilností v harmonickém podkladu. Vezměte si kteroukoliv ze známých státních hymen — (starou ruskou, Haydnovu rakouskou, anglicko-německou, francouzskou atd., kromě italského „Marcia reale“, jenž svým živým tempem a nádechem grotesknosti z tohoto rámce uniká) — a přiznáte snad, že se s vlastnostmi zde uvedenými shodují. A takovou má a musí být i česká národní hymna.

A ještě na jednu věc nesmí se zapomenout. Na tradici!

Lid si rád zazpívá svou hymnu hromadně při národních manifestacích, při různých slavnostech, při průvodech, zkrátka při všech vlateneckých projevech. A tu teprve dostává hymna svůj ohromující kovový zvuk, když se rozhlolí z tisíců českých hrdel, velebně jako nějaký posvátný chorál z dávno minulých dob staroslovanských.

Ale tu je zase nezbytno uvážit: lid zpívá svou hymnu místy v terciích – (určitě na dvou místech: „po skalínách“ a „v sadě skví se jara květ, zemský ráj to na pohled“) – to je tradiční, stoleté, české, to se vžilo, přispívá to k mohutnosti, nikdo to lidu už nevezme a také není příčiny, aby se tomu bránilo. Této tradici musí se nová úprava přizpůsobit.

Jsem přesvědčen, že i s nejpřísnějšího uměleckého hlediska je možno novou úpravu přizpůsobit staré tradici. A takový způsob úpravy je nezbytnou nutností . . .

Po mnohých a mnohých pokusech podařilo se mi vytvořit úpravu naší hymny, jak se po ní volalo a jak vám ji zde podávám.

Aby bylo mé práci plně porozuměno, připomínám, že jsem se při úpravě přidržel staré, vžité tradice, bez jakéhokoliv umělkování a domnívám se, že jsem se od této tradice neodchýlil ani v naznačených čtyřech taktech (8–11), neboť lid, když zpíval hymnu bez hudebního doprovodu, sám si nevědomky ony takty zkracoval. Je to tedy korektura, vzniklá vlastně sama sebou. Jen na jednom místě jsem provedl nepatrnou korekturu, t. j. v druhé půli šestého taktu, kde jsem v nápěvu zrušil ligaturu, spojující třetí čtvrt se čtvrtí čtvrtou, čímž zmizí dosavadní nehezké: „póóóó skalínách“ . . . a „v těěéle čilém . . .“. Toninu volil jsem původní Škroupovu (E-dur), poněvadž je sytější, než jinými upravovateli navrhovaná F-dur, a odpovídá rozsahu středního hlasu.

V poslední době jedná však se mnou ministerstvo školství a národní osvěty o vypracování nového návrhu na oficiální harmonisaci státní hymny. Pokusím se o to ochotně vyhovět, a tak snad vznikne nová úprava hymny podle – staré orientace. Proto prozatím neradím, aby úpravy zde otištěné bylo veřejně užíváno, zejména pěveckými spolky.

Pro moji úpravu mluví ostatně jasně lístek, který jsem obdržel po uveřejnění mé úpravy v Národní Politice (17. března 1935) od Škroupovy vnučky:

„Sl. mistře! Za překrásné a pietní zpracování „Kde domov můj“ vzdává vřelé díky Berta Škroupová, vnučka skladatele národní hymny.“ V Praze dne 4. dubna 1935.

a) Kde domov můj?

Mírným pohybem.

Nově upravil Karel Weis.

1. Kde domov můj, kde domov můj?! Vo-da hu - ōi po lu -
2. Kde domov můj, kde domov můj?! V kraji znáš - li bo-hu -

či - nách, bo-ry šu - mí po ska - li-nách, v sa-dě skví se ja-ra
 mi - lém du-še ú - tlé v tě - le či-lém, my-sl jas - nou, znik a

květ, zemský ráj to na po-hled! A to je ta krá - sná ze - mě, ze-mě
 zdar, a tu sí - lu, vzdoru zmar: to je Če-chů slav - né plé - mě, me-zi

če - ská, do-mov můj, ze-mě če - ská, do-mov můj!
 Če - chy do-mov můj, me zi Če - chy do-mov můj!

b) Kde domov můj?

Nově upravil Karel Weis
(Pro mužský sbor.)

Tenoři

1. Kde do-mov můj, kde do-mov můj? Vo-da hu - či po lu-

Basi

2. Kde do-mov můj, kde do-mov můj? V kra-ji znáš - li bo-hu-

či - nách, bo-ry šu - mí po ska - li - nách, v sa-dě skví se ja - ra

mi - lém du-še ú - tlé v tě - le či - lém, my-sl jas - nou, znik a

květ, zemský ráj to na po - hled. A to je ta krá - sná ze - mě, ze - mě

zdar, a tu sí - lu, vzdo-ru zmar: to je Če - chů slav - né plé - mě, me - zi

poco rit.

če - ská, do-mov můj, ze - mě če - ská, do-mov můj!

Če - chy do-mov můj, me - zi Če - chy do-mov můj!

c) Kde domov můj?

Nově upravil Karel Weis
(Pro smíšený sbor.)

Soprán

1. Kde domov můj, kde domov můj? Vo-da hu - čí po lu - či - nách, bo-ry

Alt

Tenoři

2. Kde domov můj, kde domov můj? V kra-ji znáš - li bo-hu- mi - lém du-še

Basi

šu - mí po ska - li - nách, v sa-dě skví se ja-ra květ, zemský ráj to na po-hled! A to

ú - tlé v tě - le či - lém, my-sl jas - nou, znik a zdar, a tu sí - lu, vzdoru zmar: to je

je ta krá - sná ze - mě, ze - mě če - ská, domov můj, ze - mě če - ská, domov můj.

Če - chů slav - né plé - mě, me - zi Če - chy domov můj, me - zi Če - chy domov můj.

p *f* *p* *f* *f* *poco rit.* *mf* *f* *ff* *mf*

ČESKOBUDĚJOVICKÁ MĚSTSKÁ PEČETĚ S PŮVODNÍM ZNAKEM
ZE XIV. STOLETÍ

Téměř v posledním okamžiku před vydáním tohoto I. budějovického svazku (13.) uvědomilo mne ministerstvo školství a národní osvěty, že se porota pro posuzování návrhů na oficiální harmonisaci státní hymny usnesla ve schůzi, konané v uvedeném ministerstvu dne 4. února 1938, aby můj návrh na oficiální harmonisaci státní hymny byl zatím z dalších úvah odsunut. K tomu dodávám jen, že jsem byl k podání takového návrhu vyzván, a to dvakrát.

Když jsem na první vyzvání ministerstva zaslal svůj návrh, dostal jsem tento dopis:

Č. j. 75.732-37-V-2.

Ministerstvo školství a národní osvěty přijímá s díky Vaši ochotu stran vypracování návrhu na oficiální harmonisaci státní hymny československé.

Má na mysli takovou harmonisaci, která by vyhovovala i nejmenším a nejméně vyspělým zpěváckým spolkům. To by ovšem předpokládalo, že v úpravě bude užíváno čistého čtyřhlasu.

Proto bylo by Vám ministerstvo školství a národní osvěty povděčno, kdybyste podle této zásady mohl vypracovati příslušný návrh. Váš dosavadní návrh ze dne 29. května 1937 se připojuje a žádá se o jeho laskavé vrácení.

Za ministra: Dr. Povolný

Tomu dopisu rozuměl jsem tak, že můj návrh je blahovlnně přijat a ministerstvo přeje si jen úpravu pro nejméně vyspělé zpěvácké spolky. Vypracoval jsem tedy i dodatečnou úpravu podle projeveného přání, při čemž jsem se — ve snaze, abych umožnil konečnou úpravu národní hymny — zřekl i zásady, zastávané zde v předmluvě „Kde domov můj...?“, že některé taktly hymny (8-11) je nezbytno přepsat z rytmu čtyřdílňého na rytmus třídílňý.

Ale podle pozdějšího sdělení ministerstva školství ze dne 24. února t. r. (č. j. 17.128-38-V-2) odsunula neznámá mně porota můj návrh z dalších úvah „poněvadž nevyhovuje zásadnímu a bezpodmínečnému požadavku zachovati původní harmonisaci Škroupovu“.

Nač tedy činit pokusy o důstojnou úpravu státní hymny, když se „bezpodmínečně“ nesmí nic na Škroupově místy zastaralé a dnes již nemožné harmonisaci měnit??

V důsledku rozhodnutí výše uvedené tajemné poroty odvolávám to, co jsem zde napsal v předposledním odstavci své předmluvy „Kde domov můj...?“, totiž, že nedoporučuji prozatím, aby mé úpravy státní hymny zde otištěné bylo veřejně užíváno. Vracím se k této prvotní své úpravě, kterou mám za jediné možnou a správnou, a nenamítám již nic proti tomu, aby jí bylo veřejně používáno.

Zároveň zde připojuji (na příští straně) úpravu pro čtyřhlasý sbor smíšený, úpravu prostou a nenáročnou, aby i nejskrovnější společek pěvecký mohl státní hymnu zazpívat důstojně a bez úrazu.

V Praze dne 26. února 1938.

K. W.

d) Kde domov můj?

(Úprava pro nejmenší pěvecké spolky.)

Nově upravil Karel Weis.
(Pro čtyřhlasý smíšený sbor.)

Soprán *p*

1. Kde domov můj? Kde domov můj? Vo-da hu-čí po lu-či-nách, bo-ry

Alt

Tenoři *p*

2. Kde domov můj? Kde domov můj? Vkra-ji znáš-li bo-hu-mi-lém du-še

Basi

f *p*

šu-mí po ska-li-nách, v sa-dě skví se ja-ra květ, zemský ráj to na po-hled! A to

f *p*

ú-tlé v tě-le či-lém, my-sl jas-nou, znika zdar, a tu sí-lu, vzdoru zmar: To je

f *mf* *ritard.* *ff* *f*

jest ta krá-sná ze-mě, ze-mě če-ská, domov můj, ze-mě če-ská, domov můj!

f *mf* *ritard.* *ff* *f*

Če-chů slav-né plé-mě, me-zi Če-chy domov můj, me-zi Če-chy domov můj!

1. Jenom jednou Pámbíčkem být...

Mírným pohybem. ♩-♩

1. Je - nom je - dnou
2. Mlu - vit by se

mf *mp*

Pám - bí - čkem být by - lo by přá - ní mé, v Če - chách
vždy mu - se - lo zá - sa - dně jen če - sky, v Če - chách

by - sme mu - se - li mít do ro - ka tři - krát žně:
by jen do - bří Če - ši mu - se - li být vše - cky;

bo-chnik chle - ba ja - ko ko - lo za groš by mu - sel
sta - rý, za - šlý kon - kor - dát bych dů - kla - dně o - pra -

být, kor - bel pi - va jen za grej - car, by ho moh
vil, a tu če - skou ná - rod - nost bych na no - hy

kaž - dý pít.
po - sta - vil.

mf

3. Ze - mě - sprá - va mu - se - la by do - ce - la ji - ná

být, zá - dné da - ně, ni při - ráž - ky

ne - smě - li by - sme mít, a - dvo - ká - tú

a pro - ce - sů ta - ky by u - by - lo,

pak by ji - stě přes če - skou zem na svě - tě ne - by - lo,

pak by ji - stě přes če - skou zem na svě - tě ne - by -

lo!

mf

POZN. Zpíval mi kdosi v Pištíně 14. září 1930. Obsahem je píseň patrně nějaký starý veselý politicko-vlastenecký kuplet. Vrch. četnický strážmistr Salus v Pištíně mi později slova doplnil.

2. Děvčátko šlo do Koruny...

Mírným pohybem.

p

1. Děv-čát-ko šlo do Ko - ru - ny*)
2. O - na dí: „Bud' chvá - la Bo - hu.“
3. Pout - ni - ce, ta temným hla - sem

na pouť ke klá - šte - ru,**) u klá - šte - ra za - zvo - ni - lo
„Na vě - ky“ on ře - kl. U - di - ve - ně na ni hle - děl,
ptá se ssty - dli - vo - stí: „Ve - leb - no - sti, zdaž tu by - dli

a je - dno - ho vy - lou - di - lo ze sta - rých flá - te - rů, ze sta -
če - ho žá - dá nic ne - vě - děl, če - pi - čku svou sme - kl, če - pi -
pá - ter Au - gu - stýn, můj mi - lý, v klá - šter - ní ti - cho - sti, v klá - šter -

rých flá - te - rů.
čku svou sme - kl.
ní ti - cho - sti?"

4. „Ten už dáv - no
5. Hleď, tam to ma -
6. Když to děv - ěe

od - po - ší - vá, tam na mí - stě sva - tým; tra - vi - čka se
lé o - kén - ko, u Ma - ri - e Pan - ny, tam on by - dlil,
u - sly - še - lo, hoř - ce za - pla - ka - lo; na hřbi - tov se

ko - lem vi - ne, ká - men z mra - mo - ru hrob kry - je, to sná - pi - sem zla - tým,
tam on tou - žil k smr - ti, chu - dáč, se u - sou - žil vi - nou své mi - len - ky,
o - de - bra - lo, u hro - bu se po - mo - dli - lo, že - lem tam sko - na - lo,

to s ná - pi - sem zla - tým.“
vi - nou své mi - len - ky.“
ža - lem tam sko - na - lo.

VYSVĚTLIVKY: [1] Je tu míněna Svátá (nesprávně zvaná Zlatá) Koruna u Č. Krumlova. V IX. svazku tohoto díla, na str. 94., je obšírná poznámka o Svaté Koruně, jejích dějích, o tamním klášteře, o životě mnichů v něm atd. [2] Klášter byl zrušen Josefem II. 10. listopadu 1785. V tu dobu byli ve Sv. Koruně ještě na živu: opat Bohumír Bilanský, 30 páterů řádu cisterciáků a 4 fráteri. Za největší slávy kláštera bylo prý tu však mnichů přes tři sta. Za tři léta po zrušení zřídili v klášterní budově, která má krásné ambity, bělidlo, r. 1800 kartounku, r. 1815 továrnu na sukna a kašmír, posléze r. 1850 — slevárnu firmy Steffens, která přešla později na továrníka Schulerbauera († 1935) a byla zde až do r. 1908. Ve vedlejším kostele sv. Markéty bylo po zrušení zřízeno s počátku také bělidlo, později divadlo (!), pak továrna na hedvábní, r. 1815 tužkárna a nakonec r. 1843 sirkárna firmy Bernard Fürth. Tak se ničily české památky! Co nezničily války, dodělal Josef II. Skvosty stavitelského umění byly bez milosti vydány z káze a poklady v nich nashromážděné rozprodány za babku a vyvezeny částečně i do ciziny. Nyní se kn. Schwarzenberg v Koruně snaží o nápravu.

POZN. Zpíval Fr. Bohdal v Dol. Třeboníně, 79letý (1936), příteli Mitiskovi, ale znal jen tři porušené slohy. Dal jsem pátrat po okolí Velešína, zda by tam někdo znal celý text, anebo aspoň větší jeho část. Po delší době poslal mi řídící uč. Václav Sýkora z Prostřední Svince dvanáct sloh, s tímto dopisem: „Posílám Vám, co náš Vlastimil zatím získal. Ve Velešíně slyšel několik sloh, ale také zprávu, že je jich asi — 27. Zpěvačka poukázala také na jiného zpěváka, který prý píseň zná, ten ale úplně zklamal a na různých místech, v Krásejovce, Záluží, v Třeboníně, nebylo možno získat více, než co posílám. Poslední dvě slohy jsou až z konce písně, bez souvislosti s předcházejícími, a ty se vybavily starému harmonikáři.“ — Nuže, těch dvanáct sloh nebylo, bohužel, k ničemu. Řídě se pouze celkovým obsahem a některými obraty, upravil jsem z celé předlohy šest sloh, jak je zde podávám. — Podle data zrušení svatokorunského kláštera (1785) dalo by se soudit, že píseň vznikla již v polovici 18. století. Mám však za to, že původ její dlužno klást do doby pozdější. Nápěv je zřejmě jihočeský, národní, a jeho obměny vyskytují se několikrát v tomto díle.

3. a) Formane, formane...

Mírným pohybem.

For - ma - ne, for - ma -
For - ma - ne, for - mán -

ne, va-lach ti ne-tá - hne;
ku, ne-ber si ze zám - ku:

roz-ře-zej klo-bouk, pod-lož mu cho-mout, po-tom ti po-tá-hne,
vem si radš ze vsi děv-čát-ko hez-ký, než ná-kou ga-lán-ku,

po - tom ti po - tá - hne.
než ná - kou ga - lán - ku.

POZN. Zpíval kterýs jihočeský učitel příteli Mitiskovi v Č. Budějovicích, ale neznal ji dobře. Zejména nápěv byl novodobý, zkomolený. Použil jsem zde starobylého původního nápěvu budějovického z Erbena, což je analogický případ jako při písni „Sedlák na louce seče . . .“, čís. 27. (Viz tam poznámku.)

b) Formane, formane, formane...

Mírným pohybem.

p For - ma - ne, for - ma - ne,

for - ma - ne, ná - ruč - ní ko - by - la ne - tá - hne;

roz - dě - lej klo - bouk, pod - lož jí cho - mout, však o - na po - tá - hne,

po - tá - hne!

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of music. Each system has a vocal line on a single treble clef staff and a piano accompaniment on a grand staff (treble and bass clefs). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/8. The tempo/mood is 'Mírným pohybem.' (Moderate movement). The dynamics are marked with 'p' (piano). The lyrics are in Czech and describe the traditional Czech bread 'Formanec'. The piano accompaniment features a steady eighth-note bass line and chords in the right hand.

POZN. Zpíval Jos. Svoboda-Mikoláš v Plástovicích.

4. a) Nevoráš, neseješ...

Mírně. *mp*

Ne - vo - ráš,
Níc ne - dbám,

ne - se - ješ, co bu - deš žít? Co, se - dlá - če,
jen dyž mám, žbá - nek v ru - ce; žá - dný - ho se

co dě - láš, při - de na tě zi - ma, mráz, co ty bu - deš
ne - bo - jím, ka - ždý - mu se po - sta - vím, ať to je kdo

žít, co ty bu - deš žít?
chce, ať to je kdo chce.

Detailed description: The musical score is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The piano part includes triplets and various dynamics such as *mf* and *mp*. The lyrics are in Czech and are placed below the vocal line. The score is divided into four systems, each with a vocal staff and a piano grand staff.

POZN. Zpíval Jos. Dvořák ve Zlivi, 53letý (1932). Písni naučil se od souseda, jenž je už nebožtík. Více sloh nezná, ač se zdá, že v textu něco chybí. Nikdo jiný ve Zlivi a okolí píseň tu nezná. (Podle zápisu mého průvodce, přítele K. Mitisky.)

4. b) Dobrýtro přeju, měšťáku...

Mírně živým pohybem. *mp*

mf *p* *mp* *mp*

Sedlák: Do - brý - tro pře - ju, měš - tá - ku!

Měšťák: Co ste nám při - vez, se - dlá - ku? Sedlák: Pše - ni - čku,

ži - to, o - ves, zač pak to pla - tí - te dnes?

Měšťák: Vše - cko skou - pím, ne - od - stou - pím, na grej - car

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of four systems of music. Each system includes a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment (grand staff with treble and bass clefs). The first system shows the beginning of the piece with a tempo marking 'Mírně živým pohybem.' and dynamics 'mf' and 'mp'. The second system features the first vocal entry by 'Sedlák' and the piano accompaniment. The third system shows the second vocal entry by 'Měšťák' and the piano accompaniment. The fourth system shows the final vocal entry by 'Měšťák' and the piano accompaniment. The score includes various musical notations such as notes, rests, slurs, and dynamic markings.

po - cti - vě vás vy - pla - tím.

POZN. Zpíval Jakub Vrchota v Kramolíně. Písňe 4 a) — 4 b) nemají mezi sebou souvislosti.

5. Kde pak ty si, synku, kdes bejval...

Mírným pohybem.

mp

Kde pak ty si, syn-ku, kdes bej -
Dyj sem rá - no při - šel k ma - šta -

p *mp*

mf

val, že si v no - ci do - ma ne - bej - val?
li, ko - ní - čky už na mě řej - ta - li;

mf

Byl sem včé - ra ve - čer za pan - nou, za pan - nou,
já sem jim dal o - vsa do žle - ba, do žle - ba,

mě - la svou pos - týl - ku vy - stla - nou, mě - la
dřív než ma - ti - čka se zbu - di - la, dřív než

svou pos - týl - ku vy - stla - nou.
ma - ti - čka se zbu - di - la.

POZN. Zpíval Fr. Berný, 83letý, v Borovanech u Trocnova. Slova asi nejsou úplná.

6. Čí sou to tu chlapci...

(Taneční.)

Jako polka.

mf

Čí sou to tu chlap-ci, ty sou pěkně vystro-je-ný,
 Čí sou to tu hol - ky, ty sou pěkně vystro-je-ný,

mf

čí sou to tu chlap-ci, to sou chlapci mý; to sou chlapci ja-ko rů-že, každá hol-ka
 čí sou to tu hol - ky, to sou hol-ky mý; to sou hol-ky ja-ko rů-že, každěj chlapec

mf

chtít je mů-že, čí sou to tu chlap-ci, to sou chlapci mý.
 chtít je mů-že, čí sou to tu hol - ky, to sou hol-ky mý.

mp

mf

POZN. Zpíval prof. v. v. Václav Hlaváč, rodák z Jivna, v Č. Budějovicích. Zpívá se také: „Čí je to tu děvče, v tý červený šněrovačce, čí je to tu děvče v tý šněrovačce? To je děvče jako růže, každěj chlapec chtít jí může; čí je to tu děvče, to je děvče mý.“

7. Kampak se poděju s mou ženou...

Rozmarně.

The musical score is written in 3/8 time with a key signature of two flats (B-flat and E-flat). It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with grace notes. Dynamics include *p* (piano), *mf* (mezzo-forte), and *mp* (mezzo-piano). The score is divided into four systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are in Czech and describe a conversation about a wedding in Doudlebs.

Kampak se po-dě-ju
Zpí-vej-te, doudleb-ský

s mou že-nou, až mě z těch Doudleb ven vy-že-nou? Pu-du za
ko-hou-ti, ať se můj sr-dé-čko ne-rmou-tí; já už du

ves, sed-nu na mez, tam bu-du na-ří-kat na ce-lou ves, tam
prýč, ne-pří-du víc, až za-jde slu-né-čko, vy-jde mě-síc, až

bu-du na-ří-kat na ce-lou ves.
za-jde slu-né-čko, vy-jde mě-síc.

POZN. Zpíval Frant. Zdrha v Doudlebech. Druhá sloha je patrně zlomek písně svatební.

8. V tej naší zahrádce...

Mírně.

p

1. V tej na - ší za - hrád - ce pod stro - meč - kem
 2. Co - pak se ti zdá - lo, znej - mi - lej - ší
 3. Zdá - lo se mi můj zla - tej ho - le - čku,
 4. Ne - mám, nemám, ne - mám, má An - dul - ko,

mp

spa - lo děv - če mý; jak se pro - bu - di - la, ke mně promlu - vi - la,
 Andul - ko mo - je? Zdá - lo se mi zdá - lo, to na sa - mý rá - no,
 zdá - lo o to - bě, že ty máš už jin - ší děv - če u - přimněj - ší
 jin - ší než te - be; kdy - by mě mr - zel svět, u - vad bych ja - ko květ,

já pro - mlu - vil k ní, já pro - mlu - vil k ní.
 zdá - lo o to - bě, zdá - lo o to - bě.
 rad - ší než - li mě, rad - ší než - li mě.
 děv - če pro te - be, děv - če pro te - be.

POZN. Zpívala Marie Šestaubrová v Branišově u Č. Budějovic. Zpívala mi ještě jednu slohu, ale zmatenou.

9. Ach, má milá ženo...

Rozmarně. *mp*

1. Ach, má mi - lá
2. Ach, muj zla - tej
3. Ach, má mi - lá

že - no, při-de-li ta smrt, pro Bo-ha tě pro - sim, do py-tle mě
mu - ži, já py-tel ne - mám, mám tu sta-rou nů - ši, do tý já tě
že - no, nů-še dě - ra - vá, při-de-li ta su - chá, dyť mě u - hlí -

strč, do py-, do py-, do py-, do py-, do py- tle mě strč,
dám; nů-ši, nů-ši, na mou du-ši, do tý já tě dám,
dá; dyť mě u - hlí-, u - hlí-, u - hlí-, dyť mě u - hlí - dá,

až při-de ta smrt, až při-de ta smrt.
 dyž py-tel ne - mám, dyž py-tel ne - mám.
 a bu-de bí - da, a bu-de bí - da.

mp
 4. Ach, muj zla-tej mu - ži, ji-nou ra-du mám, bu-deš-li se

tou - lat, to ti u - dě - lám: str-čím já tě do ko - mo - ry,

za - vřu na vše - cky zá - vo - ry, to ti u - dě - lám, jak ti po - ví -

dám, jak ti po - ví - dám.

POZN. Zpíval Jos. Svoboda-Mikoláš v Plástovicích.

10. Na tom svinském poli...

Mírně.

1. Na tom svin-ském po -
2. Je - dna ta mně vo -
3. Da - le - ko do svě -

li, pě - kná rů - že sto - jí,
ní, dru - há mně roz - kvé - tá,
ta, přes ty ho - ry, do - ly,

p
e - ště som da - le - ko, už mně pě - kně vo - ní, e - ště sem da - le - ko,
že mu - sím, An - dul - ko, da - le - ko do svě - ta, že mu - sím, An - dul - ko,
ach, což mně, An - dul - ko, mé sr - de - čko bo - lí, ach, což mně, An - dul - ko,

už mně pě - kně vo - ní.
da - le - ko do svě - ta.
mé sr - de - čko bo - lí.

mp

POZN. Zpíval v Prostřední Svinci u Velešína Fr. Matějka.

11. Když já ráno vstanu...

Mírně. *p*

Když já rá - no vsta - nu,
K po - tů - ňku á - le - je,

mp

k vý - cho - du po - hled - nu, tam kde slu - ne - ňko vy - chá - zí, tam se má mi -
tam si tvá - ři - ňky me - je; ty tvá - ři - ňky zrů - žo - vě - lé ka - ždý den jí

mp

lá pro - chá - zí, tam v tu stra - nu, tam v tu stra - nu.
zlí - bám ce - lé, tu se smě - je, tu se smě - je.

The musical score is written in G minor (three flats) and 2/4 time. It consists of three systems. The first system begins with a vocal line marked 'Mírně.' and 'p', followed by piano accompaniment marked 'mp'. The second system continues the vocal line with lyrics and piano accompaniment. The third system concludes the piece with a final vocal line and piano accompaniment. The piano part features various textures, including block chords and moving lines in both hands.

POZN. Zpíval Matěj Přemyl v Prostřední Svinci.

12. Za tou naší stodoličkou...

Rozmarně.

p

Za tou na - ší sto - do - li - čkou,

na pa - lou - čku, na - šla sem tam ma - lo - va - nou pí - šta - li -

čku; ma - lo - va - nou, tak - le dlou - hou, za šty -

ry grej - ca - ry: pí - šta - li - čka pě - kně hrá - la, a - ni sem se,

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of music. Each system has a vocal line on a treble clef staff and a piano accompaniment on two staves (treble and bass clefs). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The tempo/mood is 'Rozmarně' (capriciously). Dynamics include *mp* (mezzo-piano) and *p* (piano). The lyrics are in Czech and describe a search for a haystack in a field.

na mou vě - ru, ne - na - dá - la.

POZN. Zpíval Jan Severa, 82letý (1936), v Jaronicích. Také jsem popěvek ten slyšel již před lety od Janoudové v Jaroškově a staré Slámové v Oubyslavi u Stachů. Každá to však zpívala jinak. U Erbena (3. vyd. 153 a 399) jsou obměny.

a) 13. Svítá, svítá, bude den...

Polka. *mp*

1. Sví - tá, sví - tá, bu - de den,
 2. Sví - tá, sví - tá, bu - de den,
 3. Sví - tá, sví - tá, bu - de den,
 4. Sví - tá, sví - tá, bu - de den,

mf

mu - zi - ky, spá - nem - bo - hem, e - sli som vám ne - za - pla - til
 děv - čát - ka, spá - nem - bo - hem, e - sli som vás ne - vy - to - čil
 mlá - den - ci, spá - nem - bo - hem, e - sli som vám ne - co pře - řek,
 šen - ký - ři, spá - nem - bo - hem, e - sli som vám ne - co dlu - žen,

vy - jdě - te si za mnou ven, e - sli som vám ne - za - pla - til
 vy - jdě - te si za mnou ven, e - sli som vás ne - vy - to - čil
 vy - jdě - te si za mnou ven, e - sli som vám ne - co pře - řek
 vy - jdě - te si za mnou ven, e - sli som vám ne - co dlu - žen

vy - jdě - te si za mnou ven.
 vy - jdě - te si za mnou ven.
 vy - jdě - te si za mnou ven.
 vy - jdě - te si za mnou ven.

mp

POZN. Zpíval inž. Vojt. Hamberger v Č. Budějovicích. Na týž nápěv zpívá také:

b) Já sem slouhy statný syn . . .

1. Já sem slouhy statný syn,
žádněj neví, co zkusím,
[prasata mi utíkají,
já za nima jít musím.] | 2. A ta svině největší
všecky ploty přeskočí,
[skočila mně do zahrady,
polámala ořeší.] | 3. A ta svině divoká
utekla mně do žita,
[sedlák přide a mě bije,
nelituje života.] |
|---|--|--|

Na týž nápěv zpívá prof. Hlaváč v Č. Budějovicích:

c) Ta husička divoká . . .

1. Ta husička divoká,
ta letěla s vysoka,
[zavolala na voráče,
aby voral z hlyboka.] | 2. Voráč vorá, co může,
v tej zelenej příloze,*)
[koníčky se zastavujou
a on vorat nemůže.] | 3. Jeď, Jeničku, jeď domů,
zavolej si na mámu,
[aby dala koňům oves,
tobě dobrou svačinu.] |
|---|--|---|

*) příloha — pole ležící ladem.

14. Až puđu na trávu...

Mírně.

p

1. Až pu - du na trá - vu,
2. Čer - ve - nou jak pla - men
3. A já mám mi - lé - ho,

mp

p

se-dnu si na ká - men, za - vá - žu si pant - li čer - ve - nou jak pla - men,
z herbá - bí ru - dé - ho, a - by ne - my - sle - li, že nemám mi - lé - ho,
ne - ní na něm ka - lu, ten mi ne - u - dě - lá nej - men - ší - ho ža - lu,

za - vá - žu si pant - li čer - ve - nou jak pla - men.
a - by ne - my - sle - li, že nemám mi - lé - ho.
ten mi ne - u - dě - lá nej - men - ší - ho ža - lu.

mp

The musical score is written in 2/4 time and consists of three systems. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a rhythmic pattern of eighth notes in the right hand and a more melodic line in the left hand. Dynamics include piano (p) and mezzo-piano (mp). The tempo is marked 'Mírně.' (Moderately). The lyrics are in Czech and are repeated in three variations.

POZN. Zpíval Alois Ryněš ve Velešíně. Nápěv srovnej s písní „Můj drahej tatíčku . . .“ sv. XI–XII, č. 39, str. 77.

15. Pod našima okny...

Mírným pohybem.

p

1. Pod na - ši - ma o - kny
 2. A dyž po - vy - rost - la
 3. Pro - to já tě ne - chci,
 4. Ne - hně - vej se pro to,

mp

p

tra - vi - čka ze - le - ná, pod na - ši - ma o - kny
 šel sem já je - dnou k ní, a dyž po - vy - rost - la
 žes tu - ze o - spa - lá, pro - to já tě ne - chci,
 muj zla - tej Je - ní - čku, ne - hně - vej se pro to,

trá - va ro - ste; ža - la ji tam An - dul - ka,
 šel sem za ní; na - šel sem ji v sed - nič - ce,
 že tu - ze spíš; já sem vše - ra k vám při - šel,
 muj Je - ní - čku; tys mě vše - ra po - lí - bil,

The musical score is written in G major and 2/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The piano part includes a triplet in the second system. Dynamics range from piano (p) to mezzo-piano (mp). The score is divided into three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are in Czech and describe a scene under a window.

mf

by - la e - ště ma - lin - ká, já si na ni po - čkám,
 spa - la tam na po - stýl - ce, dal sem jí hu - bi - čku
 a za - se sem o - de - šel, dal sem ti hu - bi - čku,
 ji - nác mi ne - u - blí - žil, pro - to bu - du tvo - je,

mf

až bu - de ve - li - ká, já si na ni po - čkám,
 na je - jí tvá - ři - čku, dal sem jí hu - bi - čku
 tys nic ne - vě - dě - la, dal sem ti hu - bi - čku,
 muj zla - tej Je - ní - čku, pro - to bu - du tvo - je,

až vy - ro - ste.
 v roz - tou - že - ní.
 ty nic ne - víš.
 muj Je - ní - čku.

mp

POZN. Zpíval prof. v. v. Václav Hlaváč v Č. Budějovicích, rodák z Jívna. Porovnej s čís. 21–IV tohoto díla. Tam v textu je jen úloemek této písně, t. j. první sloha, jež zde tvoří slohu třetí. Nápěv je téměř totožný.

16. Kdybych já se nebál...

Mírným pohybem.

1. Kdy-bych já se ne-bál,
2. Ne-boj se, Pe-pí-čku,
3. O-kýn-ko za-hra-dím,

An-dul-ko, tvý zra - dy, šel bych na jablíčka do va-ší
te-be já ne-zra - dím, čer-ve-ným šá-teč-kem o-kýn-ko
ka-me-ním za - vá - žu, nechod'k nám, Pepičku, až pro te -

za - hra - dy, do va-ší za - hra- dy.
za - hra - dím, o-kýn-ko za - hra-dím.
be zká - žu, až pro te - be zká - žu.

p

4. Tys mi dy-cky ří - kal, že si mě _____ hned ve - -
 5. Ži - to si už po - sík, a - le mě _____ sis ne - -

p

meš, jak to jar-ní ži-to pod vrš-kem po - se - češ,
 vzal, co si to, Pe-pí-čku, co si to u - dě - lal,

pod vrš-kem po - se - češ.
 co si to u - dě - lal?

POZN. Zpívala mi Marie Šestaubrová v Branišově u Č. Budějovic. Obměna čtvrté a páté slohy je už někde v mém díle obsažena. Obě tyto slohy jsou patrně úryvky samostatné písně.

17. a) Já sedlák ztrápený...
b) Formani vstávejte...

(Taneční.)

Rozmarně (scherzando).

mf

mp

a) Já se-dlák ztrá - pe-ný, kal-ho - ty
Dy-by šaj - nů by-lo, to by mě
b) For-ma-ni, vstá - vej-te, ko-ní-čky
For-ma-ni vstá - va-li, ko-ní-čky

mp

mp

plá - tě-ný, já se-dlák ztrá - pe-ný, šaj - nů nej - ni.
tě - ši-lo, dy-by šaj - nů by-lo, a by - ly mý.
sed - lej-te, ve šty-ry ho - di-ny vy - je - de - te.
sed - la-li, ve šty-ry ho - di-ny za - pŕa - ha - li.

mf

POZN. Zpíval prof. Václav Hlaváč v Č. Budějovicích, rodák z Jivna. Slova jsou patrně neúplná.

18. Myslíval som si...

Mírně. *mp*

Myslí-val som si: na tej zdejší vsi
Hrabě ne-při-jel, král o ně ne-stál,

namluvím si pannu, a-le už nechci;
a-le po-hodnej je na ká-ru dostal;
ty zdej-ší panny mys-le-ly so-bě,
při-jel si pro ně s dvěma ko-leč-ky,

že pro ně při-je-de v ko-čá-ře hra-bě.
s hu-benou ko-bylkou od-vez je všecky.

mf *p*

POZN. Zpíval Jos. Pavel z Komařic. Podle zápisu přítele K. Mitisky z Č. Budějovic.

19. Muj zlatej Jeníčku...

Velmi mírně.

p

1. Muj zla-tej Je - ní - čku, kdes ty ko-ně
 2. „Má zla-tá Na - nyn - ko, ne-bo-jím se
 3. „Muj zla-tej Je - ní - čku, kam-pak po-je -

p

pás? u pan-ský-ho dvo - ra, vi-děl tě ša - fář;
 nic, sed-nu na ko - ní - čka a po - je-du pryč;
 dem? „Má zla - tá Na - nyn - ko, zrov-na do U - her;

už je na tě na-ve-dý-no u sa-mý-ho pur-kra-bí-ho, že bu-deš no -
 chceš-li se mnou je-ti ta-ky, svaž si do-bře svo-je ša-ty, po-je - de-me
 tam se bu-dem do-bře mí-ti, mí-sto vo-dy vín-ko pí-ti, dě-lat ne-mu -

si - ti po stra - ně pa - laš.
spo - lu, ne - při - je - dem víc."
sí - me, dě - lat ne - bu - dem."

POZN. Zpíval profesor v. v. Václav Hlaváč v Č. Budějovicích s nápěvem novějším. U Erbena (3. vyd., str. 515) našel jsem obměnu této písně s nápěvem starobylým, pravým budějovickým, k této písni patřícím. Spojil jsem slova Hlaváčova s tímto původním nápěvem.

20. Já mám holku jako máslo...

Mírně.

Já mám hol - ku ja - ko má - slo,
srd - ce se mi po ní třá - slo. O - na tu - dy tam, a já za ní tam,

Živěji.

mf *poco a poco rit.* *p* Tempo I.

o - na tam tu - dy, a já tam za ní, tu - dy tam.

mf *poco a poco rit.* *p*

mf *poco a poco rit.* *p* *Tempo I.* Živěji.

Já mám holku ja - ko je - hně, dyj si smyslí, tak si leh - ne. O - na tu - dy tam

mf *poco a poco rit.* *p*

mf *poco a poco rit.* *p* Tempo I.

a já za ní tam, o - na tam tu - dy a já tam za ní, tu - dy tam.

mf *poco a poco rit.* *p*

POZN. Zpíval inž. Vojtěch Hamberger v Č. Budějovicích.

21. Proč ten jetelíček trávu převyšuje...

Mírně.

1. Proč ten je - te - lí - ček
2. Ne - ke - rá fa - leš - ně,
3. Sa - my ste si vza - li,

trá - vu pře - vy - šu - je, ne - ke - rá pa - nen - ka, ne - ke - rá
ne - ke - rá zas ne - smí, po - čkej - te, ro - di - če, po - čkej - te,
co se vám lí - bi - lo, a mně zbra - ňu - je - te, mi - lo - vat

pa - nen - ka fa - leš - ně mi - lu - je?
ro - di - če, Bůh vás tre - stat mu - ší.
ne - dá - te, co by mě tě - ši - lo.

4. Vždy-cky mě tě - ši - la mo - je An - du - li - čka,
 5. Po stra - ně ša - vli - čka, po - de mnou kůň vra - ný,
 6. Na mé mi - lo - vá - ní, na mo - ji do - bro - tu,
 7. Ka - ždi - čkou so - bo - tu, se - dum - krát za tej - den,

teď mě tě - šit bu - de, až bu - du na voj - ně,
 za - plá - češ, zpo - me - neš, za - plá - češ, zpo - me - neš
 že - sem k vám cho - dí - val, že - sem k vám cho - dí - val
 za - plá - češ, zpo - me - neš, za - plá - češ, zpo - me - neš,

po stra - ně ša - vli - čka.
 na mé mi - lo - vá - ní.
 ka - ždi - čkou so - bo - tu.
 že to byl kaž - dej den.

POZN. Zpívala mi Kateřina Šmídová v Branišově u Č. Budějovic. V prvních třech slohách není správné spojitosti. Obměna slov je někde v mém díle již obsažena.

22. Já mám koně, hezký koně...

Mírně. *p*

1. Já mám ko-ně, hez-ký ko-ně,
2. Ty ko-ně mi ko-vář ko-val,
3. Mo-dré o - či, proč plá-če-te,

mp

je-nom že to ne-jsou mo-je, sou to ko-ně kní - že - cí,
do-bře mi je ne-vo-ko-val, pod-ko-vy jim cva - ka - ly,
dyť vy mo-je ne-bu-de-te, ne-bu-de-te, ne - smí - te,

mf poco rit. *a tempo*

já je mám jen pod mo - cí.
mo - dré o - či pla - ka - ly.
dar - mo na mě my - slí - te.

mf *mp* *a tempo*

The musical score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The piano part consists of two staves. The score includes three systems of music. The first system shows the beginning of the piece with a repeat sign. The second system contains the main body of the song with lyrics. The third system concludes the piece with a final cadence. Dynamics include piano (p), mezzo-piano (mp), and mezzo-forte (mf). Tempo markings include 'Mírně.' (moderately), 'poco rit.' (slightly ritardando), and 'a tempo' (return to original tempo).

POZN. Zpívala Kateřina Šmídová v Branišově u Č. Budějovic. Poslední sloha je z populární písně „Modré oči proč pláčete...“ (Viz sv. VI, čís. 49.)

23. Mladá ženuška v bílej zástěrce...

(Taneční.)

Sousedská.

p

1. Mla-dá že-nu-ška v bí-lej zá-stěr-ce,
2. Mla-dá že-nu-ška stá-le se smě-je,
3. Mla-dá že-nu-ška po-dá chle-bí-ček,

ta se vy-ro-vná kaž-dej pa-nen-ce, a-le sta-rej bab-ce
své-ho mu-ží-čka tep-lem za-hře-je, a-le sta-rá ků-že,
ten od ní chut-ná ja-ko dor-tí-ček, a-le z ru-ky bab-ky,

dej-te zla-tý stráp-ce, stra-ší vás pře-ce, stra-ší vás pře-ce,
ta jen trá-pí mu-že, nic mu ne-pře-je, nic mu ne-pře-je,
i to, co je slad-ký čpí jak čes-ne-ček, čpí jak čes-ne-ček,

poco rit.

a - le sta - rej bab - ce dej - te zla - tý střap - ce, stra - ší vás pře -
 a - le sta - rá ků - že, ta jen trá - pí mu - že, nic mu ne - pře -
 a - le z ru - ky bab - ky i to, co je slad - ký ěpí jak čes - ne -

poco rit.

ce.
 je.
 ček.

p

4. Mla - dá že - nu - šk
 5. Pro - to, mlá - den - ci,
 6. Ne - ber te so - bě,

řek - ne: „mu - ží - čku, pojd' do ho - spo - dy, dám ti hu - bi - čku;“
 ne - buď - te hlou - pý, ne - ber - te so - bě bo - ha - tý, skou - pý;
 ma - li - čký že - ny, o - na má suk - ně při sa - mý ze - mi;

mf

a - le sta - rá bab - ka sku - čí ja - ko křap - ka, pi - va ne - pi - je
lep - ší mla - dá chu - dá, než bo - ha - tá sta - rá, s tou je sou - že - ní,
a když spad - ne ro - sa, o - na cho - dí bo - sa, svo - je su - kni - čky

a - ni hol - bi - čku, a - le sta - rá bab - ka sku - čí ja - ko křap - ka,
s tou je trá - pe - ní, lep - ší mla - dá chu - dá, než bo - ha - tá sta - rá,
ce - lý za - rou - sá, a když spad - ne ro - sa, o - na cho - dí bo - sa,

poco rit.

ne - chce hol - bi - čku.
s tou je trá - pe - ní.
su - kně za - rou - sá.

poco rit.

POZN. Zpívala mi Kateřina Šmídová v Branišově u Č. Budějovic. Textu znala jen dvě slohy. Musil jsem doplňovat z jiných svých zápisů. První půle nápěvu dost často se vyskytuje v jihočeských písních.

24. Nedej, Bože, abych umřel...

Mírně.

p

Ne - dej, Bo - že, a - bych u - mřel,
Šen - ký - ři za ko - řa - li - čku,

mp

p

ne - dej, Bo - že, a - bych u - mřel, než já za - pla - tím, než já
šen - ký - ři za ko - řa - li - čku, a mo - jí mi - lej, a mo -

za - pla - tím, než já za - pla - tím, co sem dlu - žen.
jí mi - lej, a mo - jí mi - lej za hu - bi - čku.

mp

The musical score is written in G major and 3/4 time. It consists of three systems of vocal and piano accompaniment. The first system begins with a vocal line marked 'Mírně.' and 'p'. The piano accompaniment starts with a mezzo-piano 'mp' dynamic. The second system continues the vocal line with lyrics 'ne - dej, Bo - že, a - bych u - mřel, než já za - pla - tím, než já šen - ký - ři za ko - řa - li - čku, a mo - jí mi - lej, a mo -'. The piano accompaniment features triplet patterns in both hands. The third system concludes the piece with lyrics 'za - pla - tím, než já za - pla - tím, co sem dlu - žen. jí mi - lej, a mo - jí mi - lej za hu - bi - čku.' The piano accompaniment ends with a mezzo-piano 'mp' dynamic.

POZN. Zpívala mi Kateřina Šmídová v Branišově u Č. Budějovic. U Erbena (3. vyd., str. 549, č. 27, a str. 550, č. 28) jsou dvě vzdálené varianty s cizími nápěvy.

25. K potoku je cesta...

(Úryvek balady)

Mírně živým pohybem.

p

1. K po-to - ku je ce - sta,
2. Když k po - to - ku při - šla,
3. Do vo - dy sko - ói - la

mp

p

u - šla - pa - ná, he - zká, po ní šla roz - mi - lá,
vo-děn - ky se pta - la: si - li ty hly - bo - ká,
ro-vnej - ma no - ha - ma, za ma-lou chvil - či - čku,

An-dul - ka zpo - zdi - lá, kdyj se u - to - pit šla,
ja - ko já vy - so - ká? já bych se kou - pa - la,
fa-leš - ný mi - lá - čku, u - to - pe - ná by - la,

p

po ní šla roz - mi - lá An - dul - ka zpo - zdi - lá, kdyj se u - to - pit
 si - li ty hly - bo - ká, ja - ko já vy - so - ká? já bych se kou - pa -
 za ma - lou chvil - či - ťku, fa - leš - ný mi - lá - ťku, u - to - pe - ná by -

p

šla. 4. Je - jí bí - lé ru -
 la. 5. Je - jí mo - dré o -
 la. 6. Přes bí - lé o - bláz -

ce k ne - bi se zdvi - ha - ly,
 či do ne - be hle - dě - ly,
 ky ve vo - dě ply - nu - ly,

p

je - jí bí - lé no - hy, je - jí bí - lé no - hy v pí - sku se plou - ha -
 je - jí dlou - hé vlás - ky přes bí - lé o - blá - zky ve vo - dě ply - nu -
 je - jí mr - tvé o - či, je - jí mr - tvé o - či mi - lá - čka hle - da -

p

ly, je - jí bí - lé no - hy, je - jí bí - lé no - hy
 ly, je - jí dlou - hé vlás - ky přes bí - lé o - blá - zky
 ly, je - jí mr - tvé o - či, je - jí mr - tvé o - či

v pí - sku se plou - ha - ly.
 ve vo - dě ply - nu - ly.
 mi - lá - čka hle - da - ly.

POZN. Zpívala mi Kateřina Šmídová v Branišově u Č. Budějovic. U Erbena (3. vyd., str. 420) vzdálená obměna bez nápěvu. Nápěvy (č. 52 a č. 78) nevlastní, cizí.

26. Páni muzikanti...

Mírně. *p*

Pá-ni mu-zi-kan-ti, vem-te i-štrmenty,
Za brá-nu vy již-dím e-ště se o-hlí-žím.

hled-te na mě pozor dát, neb já mu-ším, a to vzejtra rá-no, neb já mu-ším,
za bu-děj-cký stodo-ly: sbohem buď tu, mo-je po-tě-še-ní, sbohem buď tu,

a to vzej-tra rá-no pryč ma-ší - ro - vat.
mo-je po-tě-še-ní, já du do voj - ny.

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). It consists of three systems of music. The first system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a prominent bass line with chords and a treble part with chords and some melodic movement. The second system continues the vocal line and piano accompaniment. The third system concludes the piece with a final vocal line and piano accompaniment. Dynamics include 'p' (piano) and 'mp' (mezzo-piano). The tempo is marked 'Mírně' (moderately).

POZN. Zpíval profesor v. v. Václav Hlaváč v Č. Budějovicích. Píseň je z Jivna.

27. Sedlák na louce seče...

Mírně. *p*

1. Se-dlák na lou-ce se -
 2. Slun-ce je na po-lo -
 3. Dyj sme se roz-chá-ze -

če, ko - sa mu ře - zat ne - chce,
 dne, má mi - lá vy - pro - vod' mě,
 li, o - ba sme za - pla - ka - li,

on se na ni zlo - bí, o - či k ne - bi zvo - dí,*)
 vy - pro - vod' mě přes háj, já mu - šim e - ště dál,
 o - ba do je - dno - ho, do šát - ku bí - lé - ho

vy - so - ko - li je slun - ce.
po - tom se ro - ze - jde - me.
o - či sme u - tí - ra - li.

VYSVĚTLIVKA: *) Zvodí — zvoditi — zvednouti, zdvihnouti.

Zvoditý nebo vzvoditý — co se zvednouti, zdvihnouti dá — tedy na př. zvoditý nebo vzvoditý (zvedací) most. — Slovo prastaré. Již v t. zv. Dalimilově rýmované kronice české z r. 1314 čteme v přepisu Jos. Jirěčka v kapitole 15., nadepsané „Pobití dívek“ (rozuměj Vlastiných bojovnic):

Dřieve, než na hrad příběhú,
mužie na most *vzvoditý* po nich vzběhú.
Sěč veliká by(la) na mostě,
u bránu sě tiskniechu hustě . . .

POZN. Zpíval Jan Severa v Jaronicích. U Erbena jsem našel dvě dvousloňové varianty (3. vyd., str. 472). Když jsem je porovnával s písní Severovou, zjistil jsem zajímavý fakt: text písně Severovy je nesporně původní, starobylý, o čemž svědčí prastarý slovesný tvar „zvodí“, jak o něm nahoře píšu. Naproti tomu nápěv Severův je novější, nepůvodní, kdežto u Erbena je tomu naopak: slova jsou již nověji přizpůsobena, zato nápěv je vzácný starobylý budějovický. Spojil jsem slova Severova s nápěvem Erbenovým a jsem přesvědčen, že jsem našel a spojil dva články, které před dávnými lety tvořily organický celek.

28. Ke Svinci je cesta...

Mírně.

1. Ke Svin-ci je ce - sta
2. Ve dne na ni my - slím,
3. Uj sem se k ní do - stal,
4. Já tu ne - zvo - sta - nu,

mp

u - šla - pa - ná he - zká, dy-by na-ši pá-ni do-vo-le - ní da-li
 v no-ci za ní ne - smím, a - le, dá-li Pámbu, já se k ní do - sta - nu,
 uj sem se tam vy - spal; vo-na rá-no vsta-la, hu-bi-čku mně da-la,
 já mu-ším jít do - mu, ko-ní-čky pu-co-vat, o-bro-ku jim dá-vat,

mp

je tam pan - na he - zká, dy-by na-ši pá-ni do-vo-le - ní da-li
 snad se u ní vy - spím, a - le, dá-li Pámbu, já se k ní do - sta - nu,
 a - bych e - ště zvo - stal, vo-na rá-no vsta-la, hu-bi-čku mně da-la,
 do žle - ba lejt vo - du, ko-ní-čky pu-co-vat, o-bro-ku jim dá-vat,

je tam pan - na he - zká.
 snad se u ní vy - spím.
 a - bych e - ště zvo - stal.
 do žle - ba lejt vo - du.

POZN. Zpívala Terezie Kyselová, rodačka z Horní Svince, provdaná ve Velešíně.

29. V tej naší zahrádce...

Zvolna. *mp*

V tej na - ší za - hrád - ce ma - lej ptáček ská -
 Já do - mu ne - pu - du, já ta - dy zů - sta -

če, kle - ká - ní zvo - ně - jí, li - dé se mo - dle - jí, di už domu, chlap - če,
 nu, dáš - li mně hu - bičku, šá - teček, ky - tič - ku, potom domu pu - du,

kle - ká - ní zvo - ně - jí, li - di se mo - dle - jí, di už domu, chlap - če.
 dáš - li mně hu - bičku, šá - teček, ky - tič - ky, po - tom domu pu - du.

The musical score is written in 2/4 time. The first system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part starts with a piano (*p*) dynamic and features a rhythmic pattern of eighth notes in the right hand and chords in the left hand. The second system continues the vocal line and piano accompaniment. The third system concludes the piece with a final vocal line and piano accompaniment, ending with a double bar line and repeat dots.

POZN. Zpívali mi u Šmídů v Branišově u Č. Budějovic. Slova písně té vyskytují se v obměnách několikrát v tomto díle. Viz sv. VII, str. 40.

30. Muj milej na vojnu jede...

Mírně.

p *mp*

1. Muj mi-lej na voj-nu je-de, on mi smutně při-ka-
 2. „Mo-je mi-lá ne-vdá-vej se, v sedmi letech přijdu
 3. A když by-lo v sedmém ro-ce, že-la trá-vu při po-

zu - je, a - bych já se ne - vdá - va - la, se - dum let na něj če - ka - la,
 za - se, v se - dmi le - tech do - mu při - jdu, zla - tý pr - sten no - sit bu - du,
 to - ce; když tra - vi - čky na - se - ka - la, za se - be se o - hlí - že - la,

mp *p*

a - bych já se ne - vdá - va - la, se - dum let na něj če - ka - la.
 v sedmi le - tech do - mu při - jdu, zla - tý pr - sten no - sit bu - du.“
 když tra - vi - čky na - se - ka - la, za se - be se o - hlí - že - la.

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). It consists of three systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The first system starts with a piano introduction marked 'Mírně.' and dynamic markings 'p' and 'mp'. The second system contains the main verses of the song. The third system concludes the piece with a final piano accompaniment marked 'mp' and 'p'.

p *mp*

4. O-hlé-dla se a spa - tři - la za se-bou tam stát vo - já - ka;
 5. „Tvůj mi-lá-ček se o - že - nil, vče-ra jsem mu na svat - bě byl;
 6. „Co mu vzkážeš hol-ka mi - lá, Na-nyn-ko ty roz-to - mi - lá?“
 7. „Co mu vzkážeš je-ště ví - ce, roz-to-mi-lá ty dív - či - ce?“

to-ho se hned vy-ptá-va - la, kde jest ne - chal ka-ma - rá - da,
 když jsme za sto - lem se - dě - li, o to - bě jsme roz-prá - vě - li,
 „Já mu vzká-žu to-lik ště - stí, co je ka - pek v hu-stém de - šti,
 „Já mu vzká-žu to-lik zdra - ví, co je na té lou-ce trá - vy,

mp *p*

to-ho se hned vy-ptá-va - la, kde jest nechal ka-ma - rá - da.
 když jsme za stolem se - dě - li, o to - bě jsme roz-prá - vě - li.“
 já mu vzkážu to-lik ště - stí, co je ka-pek v hustém de-šti.“
 já mu vzkážu to-lik zdra - ví, co je na té lou-ce trá-vy.“

p *mp*

8. „Co mu vzkážeš je-ště ví - ce, znej-mi-lej-ší ty dív - ěi - ce?“
 9. O - to - ěil se, po - za - smál se zla - tý pr - sten za - třpy - til se.
 10. Ko - ste - lí - ěek v našem le - se, pojď, má mi - lá, od - dá - me se,

„Já mu vzká - žu to - lik to - ho, a - by do něj u - ho - di - lo,
 Po pr - ste - nu ho po - zna - la, ru - ku svou mu po - dá - va - la,
 kněz nám ru - ce štó - lou svá - že, ni - kdo nám je ne - roz - vá - že,

mp *p*

já mu vzkážu to - lik to - ho, a - by do něj u - ho - di - lo!“
 po pr - ste - nu ho po - zna - la, ru - ku svou mu po - dá - va - la.
 kněz nám ru - ce štó - lou svá - že, ni - kdo nám je ne - roz - vá - že.

POZN. Zpívala Marie Lajerová v Dubném. U Erbena (3. vyd., str. 553) je obměna s jiným, nepatrným nápěvem.

31. a) Budějce, Budějce...
b) Třeboně, Třeboně...

Mírně.

p

a) Bu-děj-ce, Bu-děj-ce, pře-vy-šuj -

mp

p

te kopce, ať si cho-dí za Marjánkou, ať si cho-dí kdo chce.

mp

b) Tře-bo-ně, Třeboně, na pěk-nej ro-vi-ně,

p

tam je lep-ší o půl no-ci než u nás v po - lo-dne.

mp

Ach, Bo-že, Přebože, co sem já to doved, že sem mo-jí znej-mi-lej-ší

ten fěr-tou - šek po - zved.

mp

POZN. Zpíval prof. v. v. Václav Hlaváč v Č. Budějovicích, rodák z Jivna. Třetí sloha „Ach, Bože, Přebože...“ je patrně úryvek nějaké samostatné písně.

32. V tom našom sádečku je travička...

Mírným pohybem.

p

1. Vtom našom sá-de-čku je tra-vi - čka,
 2. Za-pužď mně, má mi-lá, li - cer-ni - čku,
 3. Po-sví-tím, Je-ní-čku, to-bě sa - ma,
 4. Ža-lo - va - li by to pa-ni - má - mě,

p

f

žádnej ji ne-se-ká, je dro-bou - čká, je dro-bou - čká, jen se pla-
 a-bych si po-sví-til na ce-sti - čku, je-li su - chá, ne-bo blá-
 a pro-ve - du te-be za hu-mna - ma, by tě li - dé ne-vi-dě-
 o - na by při-šla pak zej-tra na mě, čas-ně rá - no za sví-tá -

mf *mp*

zí, po ní mě muj mi-lej do-pro-vá - zí.
 to, ce-sti-čka trpy-tí se ja-ko zla - to.
 li, což by o tom ře-čí na-dě - la - li.
 ní, pak by by - lo ko-nec mi-lo - vá - ní.

mf *mp* *p*

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It features a vocal line and a piano accompaniment. The piano part consists of a left hand with a simple harmonic accompaniment and a right hand with chords and melodic lines. Dynamics include piano (*p*), forte (*f*), mezzo-forte (*mf*), and mezzo-piano (*mp*). The score is divided into four systems, each corresponding to a line of lyrics. The first system includes four numbered variations. The second system continues the lyrics. The third system concludes the piece with a double bar line. The piano part ends with a final chord in the right hand and a few notes in the left hand.

POZN. Zpívali mi Kateřina Šmídová v Branišově u Č. Budějovic a Fr. Herda ze Ševětína.

33. V zeleném háji...

Mírným pohybem.

1. V ze - le - ném há - ji
 2. Po - věz ty mně as
 3. „Ten já ti ne - dám,
 4. „Ne - bu - dou tě bit,

dvě rů - že sto - jí, po - věz mně má znej - mi - lej - ší, kdy bu - dem svo - jí,
 zda - li ty mně dáš ten vě - ne - ček z bí - lých rů - ží, co na hla - vě máš,
 ho - chu roz - mi - lý, bi - li by mě ro - di - čo - vé kaž - di - čkou chví - li,
 bu - du k vám cho - dit, o tvo - ji pra - vou ru - či - čku bu - du je pro - sit,

po - věz mně má znej - mi - lej - ší, kdy bu - dem svo - jí.
 ten vě - ne - ček z bí - lých rů - ží, co na hla - vě máš.
 bi - li by mě ro - di - čo - vé kaž - di - čkou chví - li.“
 o tvo - ji pra - vou ru - či - čku bu - du je pro - sit.“

POZN. Zpívala mi Kateřina Šmídová z Branišova u Č. Budějovic. Jako druhou slohu zpívala mi „Já ti nepovím, já sama nevím, já sem ještě mladé děvče, dělat neumím“. Marně v tom hledám nějaký smysl, proto jsem se rozhodl slohu tu vynechat. — Šmídová je sestra býv. faráře ve Zdíkovci na Šumavě, nyníjšího dp. děkana chýnovského Ant. Šmída, a neteř Fr. Šmída-Soukupa v Břehově, od něhož je v mém díle otištěno několik písní. — S humorem vykládal mi děkan Šmíd, že jméno Soukup je staročeský výraz značící překupníka, t. j. toho, kdo skupuje od zlodějí kradené věci.

34. Támle stojí řežábek...

Mírně. *p*

1. Tám-le sto-jí
2. Já na te-be
3. Já na voj-nu

mp

p

ře-žá-bek, ře-žá-bek, u vr-ší-čku te-nou-ček;
ne-po-čkám, ne-po-čkám, vím, že ty muj ne-bu-deš;
ne-pu-du, ne-pu-du, mě pan-tá-ta vy-pla-tí,

po-ček si na mě, má zla-tá Na-nyn-ko, já sem eš-tě mla-dou-ček,
tám-le ti ve-dou ko-ní-čka vra-ný-ho, ty na voj-nu po-je-deš,
po-sá-zí sto-lek sa-mej-ma to-la-ry a sa-mej-ma du-ká-ty,

já sem eš - tě mla - dou - čekj.
 ty na voj - nu po - je - deš.
 a sa - mej - ma du - ká - ty.

POZN. Zpíval prof. v. v. Václav Hlaváč v Č. Budějovicích, rodák z Jivna.

35. Časně zrána, za chládku...

Mírným pohybem.

p

1. Čas - ně zrá - na, za chlád -
 2. Což sem hor - ší než ten
 3. Už mám hez - kou pa - nen -

ku, vy - šel sem si do háj - ku,
 pták, že sem svo - bo - dnej jen tak,
 ku, kan - to - ro - vic Jo - han - ku,

a tam je sla - ví - ček, má mno-ho pí - sni - ček, vo - lá k so - bě sa - mi -
na-mlu-vím si pan - nu, mi - lo - vat ji bu - du, krá - snou jak ka - ra - fi -
ta má mo - dré o - či, sem tam s ni - ma to - či, už s ní cho - dím do háj -

čku, a tam je sla - ví - ček, má mno - ho pí -
ját, na - mlu - vím si pan - nu, mi - lo - vat ji
ku, ta má mo - dré o - či, sem tam s ni - ma

sni - ček, vo - lá k so - bě sa - mi - čku.
bu - du, krá - snou jak ka - ra - fi - ját.
to - či, už s ní cho - dím do háj - ku.

POZN. Zpívala Magd. Kalousová, 61letá, ve Zlivi, mému průvodci po Blatech Zbudovských, odb. uč. K. Mítiskovi z Č. Budějovic. Bylo-li totiž na některém místě zpěváků víc, rozdělili jsme si s Mítiskou práci a zapisovali každý na vlastní pěst.

36. Budějice, město starý...

Mírně.

p

1. Bu-dě-ji - ce, město sta - rý, je to měs-to
 2. Vče-ra sem byl o - de - vzda - nej,¹⁾ dnes už mám bí -
 3. Lí - to je mně, mý ro - di - če, že vám mu - sím
 4. Tam za Ví - dní, u Ko - már - ny, na - je - dnou sme

krá - lov - ský, pod, má mi - lá, pod a po - dí - vej se, jaksou vo - já - ci hez - ký,
 lej ka - bát, pod, má mi - lá, pod a po - dí - vej se, ja - kej je ze mě vo - ják,
 sbohem dát, že už mu - sím že už mu - sím zej - tra čas - ně rá - no do U - her ma - ší - ro - vat,
 by - li v tom, Ko - šu - to - vci už na nás če - ka - li, dá - va - li nám pe - le - ton,

pod, má mi - lá, pod a po - dí - vej se, jaksou vo - já - ci hez - ký.
 pod, má mi - lá, pod a po - dí - vej se, ja - kej je ze mě vo - ják.
 že už mu - sím že už mu - sím zej - tra čas - ně rá - no do U - her ma - ší - ro - vat.
 Ko - šu - to - vci už na nás če - ka - li, dá - va - li nám pe - le - ton.

p

5. Vgí-du sto - jím ja - ko ská - la, vglí-du sto - jím ja - ko zeď,
6. Pra - vá no - ha u - ra - že - ná, le - vá ru - ka u - ta - tá,
7. Všachtě po - hro - ma - dě le - ží Ko - šu - to - vej s cí - sař - ským,

při - le - tě - la kou - le roz - pá - le - ná, vy - ra - zí mě zglí - du hned,
ach, mý dra - hý, zla - tý ka - ma - rá - di, šach - ta už na mě če - ká,
tam se spo - lu do - bře sro - vná - va - jí Maďar s vo - já - kem českým,

při - le - tě - la kou - le roz - pá - le - ná, vy - ra - zí mě zglí - du hned.
ach, mý dra - hý, zla - tý ka - ma - rá - di, šach - ta už na mě če - ká.
tam se spo - lu do - bře sro - vná - va - jí Maďar s vo - já - kem českým.²⁾

VYSVĚTLIVKY: [1] odevzdaný — odvedený. [2] Píseň má vztah k uherskému odboji, vedenému Ludvíkem Košutem, pomadžarštěným Slovákem, proti Rakousku a Habsburkům v letech 1848-49.

POZN. Zpíval mi Gustav Machoň ve Veselí nad Lužnicí, jenž se ji naučil v Č. Budějovicích jako voják. Slohu šestou a sedmou zpívali kdysi budějovičtí vojáci v obměnách: 6. „Levá noha uražena, pravá ruka utatá, pod, má milá, pod, a podívej se, jaká je má odplata.“ 7. „Šachta už je připravená, už nás do ní dávají, tam se dobře voják Košutovej s císařským porovnají.“

37. a) Aj, ty Kubo Jankůj...

Rozmarně (*scherzando*). *p*

1. Aj, ty Ku - bo Jan - kůj, jen ty ko - ně
 2. Za - važ jim pod - ko - vy a - by ne - cva -
 3. Veď zad - ní - ma vra - ty, a - by ne - řej -
 4. Až je ven vy - ve - deš, potom ke mně

caň - kuj,¹⁾ hej - dum - dum, hej - dum - dum, jen ty ko - ně caň - kuj,
 ka - ly, hej - dum - dum, hej - dum - dum, a - by ne - cva - ka - ly,
 ta - li,²⁾ hej - dum - dum, hej - dum - dum, a - by ne - řej - ta - li,
 pří - deš, hej - dum - dum, hej - dum - dum, potom ke mně pří - deš,

hej - dum - dum, hej - dum - dum, jen ty ko - ně caň - kuj.
 hej - dum - dum, hej - dum - dum, a - by ne - cva - ka - ly.
 hej - dum - dum, hej - dum - dum, a - by ne - řej - ta - li.
 hej - dum - dum, hej - dum - dum, potom ke mně pří - deš.

VYSVĚTLIVKY: [1] Caňk – z německého Zaum – uzda; caňkovat – uzdit. [2] Řejtat – někde také říkají řejchtat – rehtat; – říhat.

POZN. Zpívala mi Anna Jungwirthová, hostinská v Dubném u Č. Budějovic.

b) Aj, vy páni muzikanti...

Mírně.

p

1. Aj, vy pá - ni mu - zi - kan - ti,
2. Vmaš - ta - li dva pá - ry ko - ní,
3. Ty dva pá - ry ko - ní vem - te,

mp *mp*

hrej - te, já bu - du zpí - va - ti, hej - dum, dy - dlum, hej - dum, dy - dlum,
dva ko - čo - vé u nich spě - jí, hej - dum, dy - dlum, hej - dum, dy - dlum,
ty ko - čo - vé, ty tam nech - te, hej - dum, dy - dlum, hej - dum, dy - dlum,

p

hrej - te, já bu - du zpí - va - ti. 4. Po dvo - ře na - stel - te
dva ko - čo - vé u nich spě - jí. 5. Vchlí - vě, tam sou šty - ry
ty ko - čo - vé, ty tam nech - te. 6. Tři krá - vy si z to - ho

slá - my, a - by ko - ně ne - du - pa - li, hej - dum, dy - dlum,
 krá - vy, a - le ne - jsou stej - ný bar - vy, hej - dum, dy - dlum,
 vem - te, jen tu čer - nou jim tam nech - te, hej - dum, dy - dlum,

hej - dum, dy - dlum, a - by ko - ně ne - du - pa - li.
 hej - dum, dy - dlum, a - le ne - jsou stej - ný bar - vy.
 hej - dum, dy - dlum, jen tu čer - nou jim tam nech - te.

7. Ve světnici jsou dukáty
 netřeba je počítati,
 hejdum — dydlum, hejdum — dydlum,
 netřeba je počítati.
9. A ty, Janku, dobře hlídej,
 ať vás lidi neviděj,
 hejdum — dydlum, hejdum — dydlum,
 ať vás lidi neviděj.
11. Soudek vína k tomu vemte,
 pípu tam nezapomeňte,
 hejdum — dydlum, hejdum — dydlum,
 pípu tam nezapomeňte.

8. Je tam kožich bisamovej,
 ten je zrovna letos novejš,
 hejdum — dydlum, hejdum — dydlum,
 ten je zrovna letos novejš.
10. V komoře je půl prasete,
 však ho jeden unesete,
 hejdum — dydlum, hejdum — dydlum,
 však ho jeden unesete.
12. A ty, Janku, s dlouhým Kubou,
 počkej na mě za vrbinou,
 hejdum — dydlum, hejdum — dydlum,
 počkej na mě za vrbinou.

13. Co jsem dlužen, já zaplatím,
 pak se taky votad ztratím,
 hejdum — dydlum, hejdum — dydlum,
 pak se taky votad ztratím . . .

POZN. Zpíval Eduard Havel, výměnkář a bývalý kapelník ve Zboží u Nové Paky, narozený 1858.
 Píseň byla původně asi mnohem delší.

38. Támle sou Mydlovary..

Mírným pohybem.

1. Tám-le sou Mydlova-ry, tam sme se mi-lo-va-li,
 2. An-dul-ko mo-je mi-lá, cos mi to u-dě-la-la?
 3. Z to-ho si ne-dě-lám nic, děv-čat je na svě-tě víc,

tam je zas Vo-le-šník, tam sem já jed-nou sík, než mě na voj-nu vza-
 So - tva sem o - de-šel, hned zas ji - něj při-šel, ty si mě o - kla-ma -
 ji - nou si na-mlu-vím, ste - bou už ne-mlu-vím, my se ne-se-jde-me

li, než mě na voj-nu vza - li.
 la, ty si mě o - kla-ma - la.
 víc, my se ne-se-jde-me víc.

VYSVĚTLIVKA: Mydlovary jsou starobylá osada, zvaná ve 14. století Vavřínčice, půl hodiny od Zaháje. Je zde velká tepelná elektrárna a továrna na výrobu zemitých barviv. Také se tu dobývá šamotová hlína pro továrnu ve Zlivi.

POZN. Zpíval Martin Šimeček ve Zlivi. Píseň má více sloh, ale kluzkých, chasou patrně později přidělaných.

39. Na tom našem dvoře...

Mírně.

p

1. Na tom na-šom dvo-ře
2. An-du-li-čko mo-je,

sta-rá lí-pa sto-jí, tam sme si slí-bi-li, že bu-dem
po-dě-kuj se voj-ně, kdy-by jí ne-by-lo by-la bys

svo-ji; sbo-hem ti mu-sím dát, do ci-zi-ny se brát,
mo-je; sbo-hem ti mu-sím dát, do ci-zi-ny se brát,

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three systems. The first system shows the vocal melody and piano accompaniment. The piano part begins with a *p* dynamic and includes a *dim.* (diminuendo) marking. The second system contains the first two lines of lyrics. The third system contains the final two lines of lyrics. The piano accompaniment continues throughout, providing harmonic support for the vocal lines.

mf *p*

v ci - zi - nu da - le - kou za - ne - su lá - sku svou, za - ne - su
 v ci - zi - nu da - le - kou za - ne - su lá - sku svou, za - ne - su

p

lá - sku svou. 3. E - ště se o -
 lá - sku svou. 4. Až je - dnou po

dim. *p*

bra - cí, šá - teč - kem za - tá - cí, při tom si u - tí - rá
 le - tech, až po dlou - hé do - bě, ča - sto si zpo - me - neš,

své mo-dré o - či: sbo-hem ti mu-sím dát, do ci - zi -
 An - dul - ko, na mě; sbo-hem ti mu-sím dát, do ci - zi -

mf
 ny se brát, v ci - zi - nu da - le - kou za - ne - su lá - sku svou,
 ny se brát, v ci - zi - nu da - le - kou za - ne - su lá - sku svou,

mf

p
 za - ne - su lá - sku svou.
 za - ne - su lá - sku svou.

p *dim.*

POZN. Zpíval mi v Č. Budějovicích Jindř. Vaněček, poštovní tajemník z Doudleb, 7. června 1936.
 Zdá se mi být písní umělou.

40. V břehovckém širém poli...

Mírně. *p*

1. V břehovckém ši - rém po - li
 2. „Tře-bas da - le - ko ne - jsi,
 3. „Na-nyn - ko, cos my - sle - la,
 4. „Co pak, Na-nyn - ko dě - lás,

mp *mf*

čer-ve - ná rů - že sto - jí. „Proč plá - češ, Na - nyn - ko,
 a - le že fa - leš - nej jsi, na mě za - po - mí - náš,
 že si mě pod - vá - dě - la?“ „Já my - sle - la to - lik,
 ze - le - nej vě - nec ne - máš; ze - le - nej vě - ne - ček

dyť nejsem da - le - ko, proč pak tě srd - ce bo - lí?“
 sr - ce fa - leš - né máš, lá - sky mé ho - den ne - jsi.
 že ty jich máš ko - lik, že já ti ne - jsem ro - vna.“
 z rů - žovejch pan - tli - ček: na ko - líb - ce ko - lí - bás.

POZN. Zpíval Frant. Holý ve Zlivi, 48letý, rodák z Břehova, mému průvodci po Blatech Zbudovských, odb. učitel K. Mitiskovi z Č. Budějovic. Zpíval ještě jednu slohu, jako čtvrtou: „Nanynko, co pak myslíš, že děláš nade mnou kříž? Udělej kolečko, má zlatá holčičko, nepudu za tebou víc.“ Tato sloha však je obměnou z písně „Andulko šafářová“ (str. 82-VIII), proto ji dávám jen do poznámky.

41. Byla láska, byla mezi náma...

Mírně *p*

By-la lás-ka, by-la me-zi ná-ma, roz-ved-la ji

Rozmarně (scherzando)

sta-rá pa-ni-má-ma. Ó ty, ba-bo sta-rá, ty ne-bu-deš

poco rit. *Tempo I.* *mf*

a-ni se-dět, a-ni le-žet na kr-cho-vě sná-ma.

poco rit. *mf* *p*

The musical score is arranged in three systems, each with a vocal line and a piano accompaniment. The first system is in 3/4 time, marked 'Mírně' and 'p'. The second system changes to 2/4 time, marked 'Rozmarně (scherzando)'. The third system returns to 3/4 time, marked 'Tempo I.' and 'poco rit.'. Dynamics include 'p', 'mf', and 'p'.

POZN. Zpíval Jos. Svoboda-Mikoláš v Plastovicích. Na týž nápěv zpíval také: „U Plástoje je pěkněj jetel, já tam běžel, jen sem letěl...“ Obměna těchto slov je však v tomto díle pod jiným začátkem již obsažena.

42. Poslechněte, drahé duše...

(Ze Zbudova.)

Mírně živým pohybem. *mf*

1. Po - slech - ně - te, dra - hé du - še,
 2. Po - řád jí tam po - ska - ko - val,
 3. Bá - ba, jak to u - vi - dě - la,
 4. Pa - ne čer - te, co mi dá - te,

mp
 po - slech - ně - te, dra - hé du - še, jak čert bá - bě vlez do nů - še,
 po - řád jí tam po - ska - ko - val, mi - lé bá - bě po - koj ne - dal,
 bá - ba, jak to u - vi - dě - la, na čer - tí - ka za - vo - la - la,
 pa - ne čer - te, co mi dá - te, když se v nů - ši nést ne - chá - te,

mf
 jak čert bá - bě vlez do nů - še.
 mi - lé bá - bě po - koj ne - dal.
 na čer - tí - ka za - vo - la - la.
 když se v nů - ši nést ne - chá - te.

mf *mp*

5. Pa - ne čer - te, co mi dá - te, pa - ne čer - te, co mi dá - te,
 6. Dám ti, bá - bo, sta - rou mů - ru, dám ti, bá - bo, sta - rou mů - ru,
 7. Pa - ne čer - te, to je má - lo, pa - ne čer - te, to je má - lo,
 8. Já tě sve - zu za hu - bi - čku, já tě sve - zu za hu - bi - čku,

mf

když tak o mou du - ši dbá - te, když tak o mou du - ši dbá - te.
 po - met - lo a šest ko - cou - rů, po - met - lo a šest ko - cou - rů.
 za štra - pác by to ne - stá - lo, za štra - pác by to ne - stá - lo.
 nej - slad - ší ty můj čer - tí - čku, nej - slad - ší ty můj čer - tí - čku.

mf

9. To si rad - ši sed - ni sa - ma,
 10. Pa - ne čer - te, to já rá - da,
 11. Jak se a - le bá - ba lek - la,
 12. Tím - to svo - ji pí - seň kon - čím,

mp

to si rad - ši sed - ni sa - ma, a po - je - deš ja - ko dá - ma,
 pa - ne čer - te, to já rá - da, bu - de to pro mě pa - rá - da,
 jak se a - le bá - ba le - kla, když s ní čert vjel krót do pe - kla,
 tím - to svo - ji pí - seň kon - čím, Pá - nu Bo - hu vás po - rou - čím,

mf

a po - je - deš ja - ko dá - ma.
 bu - de to pro mě pa - rá - da.
 když s ní čert vjel krót do pe - kla.
 Pá - nu Bo - hu vás po - rou - čím.

mp

POZN. Mám od vlád. rady J. Pecky v Č. Budějovicích. Podle jeho sdělení zpíval tuto píseň student Václav Volf z Třeboně, s doprovodem studentského sboru, a sice tak, že sólo střídalo se každé čtyři takty se sborem. (To je nemožné. Pravděpodobné je, že sbor opakoval buď celou slohu, anebo jen poslední řádku.) Poněvadž jsem slova dostal neúplná, pátral jsem po písni dále, a tu mi ředitel K. Pruner v Táboře vypátral (r. 1930), že prý autorem písně je politik-revolucionář Jos. V. Frič,* jenž r. 1848 bojoval na pražských barikádách, r. 1849 byl zatčen a žalářován až do r. 1854, kdy byl propuštěn a postaven pod policejní dozor; r. 1859 odešel do vyhnanství do ciziny, odkud se vrátil do vlasti po dvaceti letech a stal se v Praze významným činovníkem v Umělecké Besedě, kde jsem se s ním, tehdy ještě mladík, seznámil. (Zemř. 1890.) Jos. Holeček píše ve svých vzpomínkách „Pero“, II. sv., str. 158, jak se v letech sedmdesátých sešel v Záhřebu s Fričem, jenž tam v Besedě pořádal zábavný večírek a píseň tu přednášel osobně a velice prý si na ní zakládal. Podle sdělení řed. Prunera, zpíval prý tu píseň také jeden z mých nejprvnějších blatských zpěváků, zvěrolékař Hejda ve Veselí n. Luž. (Zemř. 1929.) Babu prý zpíval fistulí a čerta brumlavým hlasem.

*) Laskavostí ředitele bibliotéky Národ. musea pana dra Volfa, bylo mi shledáno celé dílo J. V. Friče — 24 svazeků a svazků. Prošel jsem všechno pozorně, ale písničky zde uvedené jsem tam nenalezl.

43. Kdepak si, má milá...

Mírně. *p*

Kde - pak si, má mi - lá,

mp *p*

tak čas - ně cho - di - la, dyť eš - tě skři - vá - nek ne - zpí -

val? „Já čas - ně při - vsta - la, kra - vi - čekám chy - sta - la,

The musical score is written for voice and piano. It consists of three systems of music. Each system has a vocal line on a treble clef staff and a piano accompaniment on a grand staff (treble and bass clefs). The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 3/4. The tempo is marked 'Mírně.' (Moderato). The first system begins with a vocal line that starts on a whole rest, followed by the lyrics 'Kde - pak si, má mi - lá,'. The piano accompaniment starts with a mezzo-piano (*mp*) dynamic and features a melodic line in the right hand and a bass line in the left hand. The second system continues the vocal line with lyrics 'tak čas - ně cho - di - la, dyť eš - tě skři - vá - nek ne - zpí -'. The piano accompaniment continues with similar textures. The third system concludes the vocal line with lyrics 'val? „Já čas - ně při - vsta - la, kra - vi - čekám chy - sta - la,'. The piano accompaniment provides harmonic support throughout.

a - bys mě, Je - ní - čku, rád mí - val.“

dim.

POZN. Zpíval mi v Č. Budějovicích Jindř. Vaněček, poštovní tajemník z Doudleb. Nápěv jsem našel u Erbena pod čís. 238, slova však nikoliv.

44. Vyšel sem na špacír...

Mírně. *p*

1. Vy - šel sem na špa - cír,
2. Po hla - se poznal sem,
3. Ne - moh sem po - slou - chat

by - lo to pod ve - ōír, tu sly - ším vo - lá - ní, že - lost - né vzdychání,
že je to má mi - lá, na trá - vni - čku by - la, tam tra - ví - čku že - la,
to je - jí vzdy - chá - ní, šel sem na trá - vni - ček, sed sem pod stromeček,

45. Šel sem lesem...

Sousedská.

mp

1. Šel sem le-sem i ne - le-sem,
 2. Po-tka - la mě, ne-zna - la mě;
 3. Proč bych já k vám cho-dí - vá-val

mp

za-blou - dil sem, ne - vím kde sem; šel sem ce - stou,
 po - zna - la mě, vo - la - la mě: „Vítám te - be,
 a to - bě se ši - dit dá - val? Dyt' je pann

i ne - ce - stou, potkal sem tam hol - ku hezkou.
 muj kra - ja - ne, ne - cho - dí - vej k ji - nej pan - ně.
 v svě - tě do - sti, ja - ko zr - nek na ja - lov - ci.

mp

POZN. Zpíval Jos. Dvořák, 53letý (1932), ve Zlivi, mému průvodci, příteli K. Mitiskovi, odb. uč. z Č. Budějovic. Cestoval jsem totiž s Mitiskou po okolí Budějovic a pracovali jsme často současně, každý s jiným zpěvákem.

46. Jedna mně zkázala panna z Budějic...

Mírným pohybem. *mp*

Je - dna mně zká - za - la panna z Budě-
Dru - há mně zká - za - la ta z Bílý Ho -

je, ta by po - tě - ši - la můj srd-ce nej - víc;
ry, pro tu mně můj srd-ce nej - ví - ce bo - lí,

o málo živěji

ta je bo-ha-tá, ter-no vy-hrá-la, ta si pe-ní-ze do-bře sko-va-la,
ne-ní bo-ha-tá, a - le vo-la-tá kři-vý no-hy má a je hu-ba-tá,

Detailed description: The image shows a page of sheet music for a song. It features a vocal line and a piano accompaniment. The music is in G major and 3/4 time. The first system includes a tempo marking 'Mírným pohybem.' and a dynamic marking 'mp'. The second system continues the vocal line with lyrics. The third system is marked 'o málo živěji' and continues the vocal line. The piano accompaniment consists of chords and moving lines in both hands.

Tempo I.

poco rit.

ta mi zká-za-la, abych tam přišel, že by mě je da - la.
trochu šiš-la-vá, ta-ky šil-ha-vá, jinak dív - ka zdra-vá.

poco rit. *mf*

POZN. Zpíval Jan Bláha v Strážkovicích.

47. Měla já sem milovníka...

Mírně.

Mě - la já sem mi - lo - v ní - ka,
Kdo pak vám to, pa - ni - má - mo,

p *mp* *p*

klim-pe-m - ta - dra - ta, klim-pe - dra, ten mě cho - dil mi - lo - va - ti
po - ví - m - ta - dra - ta, po - ví - dal, že sem kou - pil va - ší cé - ři

za ka-m-ta-dra-ta, za ka-mna; vzal mě o - ko - lo kr-ku,
po-vi-m-ta-dra-ta, po-vi-jan? Kou-pil sem jí na bí-lej,

po - lo - žil na mě ru - ku. „Ne - za-slou - žíš,
na čer - ve - nej, na mo-drej: Tu máš, mo - je

mi - lo - v ní - ku, jen hůl-m-ta-dra-ta, jen hůl-ku.“
znej - mi - lej - ší, ko - lí - m - ta - dra - ta, ko - lí - bej!

POZN. Zpívala mi Františka Šimečková, 56letá (1932), ve Zlivi. Píseň byla snad kdysi delší. Šimečková ji slychala od babičky kteréhos souseda v Doubravce na Vltavotýnsku. Kromě Šimečkové nikdo jiný na Blatech Zbudovských píseň tu nezná.

48. Dyby byly moje...

Mírně. *p*

Dy-by by - ly mo - je ty rá-bín-ský *)
Dy-by by - ly mo - je ty rá-bín-ský

po - le, snad-no bych se vo - že - nil: šel bych do ho - spo - dy
po - le, snad-no bych se vo - že - nil, šel bych do ho - spo - dy

poco rit.

me-zi hez-ké pan - ny, jed-nu bych si na - mlu - vil.
me-zi ka-ma - rá - dy, vše-cko bych za ně pla - til.

poco rit.

Detailed description: The image shows a musical score for a song. It consists of three systems of music. Each system has a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment (grand staff). The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 2/4. The first system starts with the tempo marking 'Mírně.' and the dynamic 'p'. The lyrics are 'Dy-by by - ly mo - je ty rá-bín-ský *)' and 'Dy-by by - ly mo - je ty rá-bín-ský'. The second system continues the lyrics: 'po - le, snad-no bych se vo - že - nil: šel bych do ho - spo - dy' and 'po - le, snad-no bych se vo - že - nil, šel bych do ho - spo - dy'. The third system has the lyrics: 'me-zi hez-ké pan - ny, jed-nu bych si na - mlu - vil.' and 'me-zi ka-ma - rá - dy, vše-cko bych za ně pla - til.'. The tempo marking 'poco rit.' appears above the vocal line and below the piano line in the third system.

VYSVĚTLIVKA: *) Rábín u Netolic, někdy ves, potom schwarzenberský poplužní dvůr s lihovarrem a ovčínem, dnes rozparcelovaný. Na jeho dobrých pozemcích, druhdy s nemalým nákladem kultivovaných, vznikla po převratu nová osada Holečkov, nazvaná tak na počest spisovatele Josefa Holečka, rodáka z nedalekých Stožic. Kníže Jan Adolf ze Schwarzenberka zřídil r. 1849 při svém dvoře rábínském vzornou hospodářskou školu, jež trvala až do r. 1889.

POZN. Zpíval Martin Šimeček ve Zlivi, 65letý (1932), mému průvodci po Blatech Zbudovských, odb. uč. K. Mitiskovi z Č. Budějovic. Na týž nápěv zpívá se též píseň: „Až mi bude sedum, sedumdesát sedum . . .“ Srovnej také s písněmi čís. 45a) – IV a čís. 31b) – VII.

49. Dyj som byl mladý...

Mírně. *p*

Dyj som byl mladý, muj tá - ta

mf *p*

sta - rý, štu - do - vat mě dal. Dal mě u - či - ti,

mf *p*

dal mě cvi - či - ti, a - bych já Bo - ha znal. Já mí - sto

štu - dý - ro - vá - ní dal som se do mi - lo - vá - ní, mí - sto na - u - ky *)

The musical score is written in G major (one sharp) and 3/4 time. It consists of four systems of music. Each system includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano part features a consistent rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with triplets. Dynamics range from piano (p) to mezzo-forte (mf). The lyrics are in Czech and describe a young man's journey and faith.

mp vzal sem do ru - ky *mf* děv - čát - ko švar - ný.

POZN. Zpíval Fr. Berný, 83letý (1935), v Borovanech u Trocnova. Podle zápisu přítele K. Mitisky. Možná, že píseň měla více sloh, ale Berný je dnes už mrtev a jiní píseň neznají.

*) Zpěvák zpíval „místo rafiky“, nikoli „místo nauky“. Prý za starých časů se používalo při vyučování jakési hůlky, které se říkalo „rafika“. Sám jsem dost starý, ale o ničem takovém nevím. Slovo nauka zdá se mi příhodnějším než rafika. Viz píseň „Šel kantor s kantorkou na špacír...“ (Sv. VI, čís. 28)

50. Strážováci mají velký fousy...

Mírně. *mp*

Stří-žo-vá-ci ma-jí vel-ký fou-sy, až

mf

p

mp

moc, du-li-du-li-du-li - dam,

mf

mp Dou-dle-bá-ci na ně ko-sy brou-sí, až moc, *mp* du-li - du-li - du-li -

dam; *mp* brou-sí, brou-sí, brou-sí,

a - le ne-na-brou-sí, Stří-žo-vá-ci ma-jí po-řád vel-ký fou-sy, však, až

moc, du-li-du-li-du-li - dam!

POZN. Zpíval mi v Č. Budějovicích Jindřich Vaněček, poštovní tajemník z Doudleb. Slova povstala asi za ruskoturecké války z písně: „Rusi mají dlouhý fousy . . .“

POŘADOVÝ OBSAH HUDEBNÍ ČÁSTI DÍLU TŘINÁCTÉHO:

Úvodem:

	STRANA		STRANA
Kde domov můj? ...		22. Já mám koně, hezký koně	45
Nová úprava národní hymny.		23. Mladá ženuška v bílej zástěrce	46
a) Pro jeden hlas s klavírem	4	24. Nedej, Bože, abych umřel	49
b) Pro mužský sbor (partitura)	6	25. K potoku je cesta	50
c) Pro smíšený sbor (partitura)	7	26. Páni muzikanti	53
1. Jenom jednou Pámbíčkem být	9	27. Sedlák na louce seče	54
2. Šlo děvčátko do Koruny	13	28. Ke Svinci je cesta	55
3. a) Formane, formane	15	29. V tej naší zahrádce	57
b) Formane, formane, formane	17	30. Muj milej na vojnu jede	58
4. a) Nevoráš, neseješ	18	31. a) Budějce, Budějce	61
b) Dobrýtro přeju, měšťáku	19	b) Třeboně, Třeboně	61
5. Kdepak ty si, synku, kdes bejval	20	32. V tom našom sádečku	63
6. Čí sou to tu chlapi	22	33. V zeleném háji	64
7. Kampak se poděju s mou ženou	23	34. Támle stojí řežábek	65
8. V tej naší zahrádce	24	35. Časně zrána, za chládku	66
9. Ach, má milá ženo	25	36. Budějice, město starý	68
10. Na tom svinském poli	27	37. a) Aj, ty Kubo Jankúj	70
11. Když já ráno vstanu	29	b) Aj, vy páni muzikanti	71
12. Za tou naší stodoličkou	30	38. Támle sou Mydlovary	73
13. a) Svítá, svítá, bude den	31	39. Na tom našom dvoře	74
b) Já sem slouhy statný syn*)	32	40. V břehovckém širém poli	77
c) Ta husička divoká*)	32	41. Byla láska, byla mezi náma	78
14. Až puđu na trávu	33	42. Poslechněte, drahé duše	79
15. Pod našima okny	34	43. Kdepak si, má milá	82
16. Kdybych já se nebál	36	44. Vyšel sem na špacír	83
17. a) Já sedlák ztrápený a)	38	45. Šel sem lesem	85
b) Formani, vstávejte b)	38	46. Jedna mně zkázala panna z Budějic ..	86
18. Myslíval som si	39	47. Měla já sem milovníka	87
19. Muj zlatej Jeničku	40	48. Dyby byly moje ty rabínský pole ...	89
20. Já mám holku jako máslo	41	49. Dyj som byl mladý	90
21. Proč ten jetelíček	43	50. Střížováci mají velký fousy	91

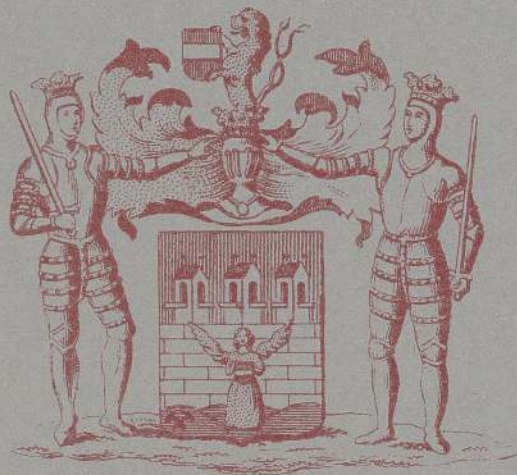
*) Písňe označené hvězdičkami obsaženy jsou v dodatcích nebo poznámkách.

VĚCNÝ OBSAH HUDEBNÍ ČÁSTI DÍLU TŘINÁCTÉHO:

	STRANA		STRANA
Ach má milá ženo	čís. 9 25	Jedna mně zkázala panna z Budějic	čís. 46 86
Aj, ty Kubo Jankůj	„ 37a) 70	Jenom jednou Pámbíčkem být.	„ 1 9
Aj, vy páni muzikanti	„ 37b) 71	Mladá ženuška v bílej zástěrce	„ 23 46
Až puđu na trávu	„ 14 33	Měla já sem milovníka	„ 47 87
Budějce, Budějce	„ 31a) 61	Muj milej na vojnu jede	„ 30 58
Budějce, město starý	„ 36 68	Muj zlatej Jeníčku	„ 19 40
Byla láska, byla mezi náma	„ 41 78	Myslival som si	„ 18 39
Časně zrána, za chládku	„ 35 66	Na tom našom dvoře	„ 39 74
Čí sou to tu chlapani	„ 6 22	Na tom svinském poli	„ 10 27
Dobrytro přeju, měšťáku	„ 4b) 19	Nedej, Bože, abych umřel	„ 24 49
Dyby byly moje ty rábínský pole	„ 48 89	Nevoráš, neseješ	„ 4a) 18
Dyj som byl mladý	„ 49 90	Páni muzikanti	„ 26 53
Formane, formane	„ 3a) 15	Pod našima okny	„ 15 34
Formane, formane, formane	„ 3b) 17	Poslechněte, drahé duše	„ 42 79
Formani, vstávejte	„ 17b) 38	Proč ten jetelček	„ 21 43
Kampak se poděju s mou ženou	„ 7 23	Sedlák na louce seče	„ 27 54
Kde domov můj?... Nová úpra- va národní hymny (Úvodem)		Střížováci mají velký fousy	„ 50 91
a) Pro jeden hlas s klavírem	4	Svítá, svítá, bude den a)	„ 13 31
b) Pro mužský sbor (partitura)	7	Šel sem lesem	„ 45 85
c) Pro smíšený sbor (partitura)	7	Šlo děvčátko do Koruny	„ 2 13
Kdepak ty si, synku, kdes bejval	„ 5 20	Ta husička divoká*)	„ 13c) 32
Kdepak si, má milá	„ 43 82	Támle sou Mydlovary	„ 38 73
Kdybych já se nebál	„ 16 36	Támle stojí řežábek	„ 34 65
Když já ráno vstanu	„ 11 29	Třeboně, Třeboně	„ 31b) 61
Ke Svinci je cesta	„ 28 55	V břehovckém širém poli	„ 40 77
K potoku je cesta	„ 25 50	V tej naší zahrádce	„ 8 24
Já mám holku jako máslo	„ 20 41	V tej naší zahrádce	„ 29 57
Já mám koně, hezký koně	„ 22 45	V tom našom sádečku	„ 32 63
Já sedlák ztrápený	„ 17a) 38	Vyšel sem na špacír	„ 44 83
Já sem slouhy statný syn*)	„ 13b) 32	V zeleném háji	„ 33 64
		Za tou naší stodoličkou	„ 12 30

*) Písňe označené hvězdičkami obsaženy jsou v dodatcích nebo poznámkách.

P 1014/13

ERB MĚSTA